

Géczi János

SZÉLBE

BURKOLT.

VÁROS

GÉCZI JÁNOS • SZÉLBE BURKOLT VÁROS

Géczi János

SZÉLBE
BURKOLT
VÁROS

Géczi János

**SZÉLBE
BURKOLT
VÁROS**

2014

Géczi János
Szélbe burkolt város

© **Géczi János**

Vár Ucca Műhely Könyvek 31.

Szerkesztő
Benke Gábor

A borítón
Kovács Endre fotográfiája
(a Lassú nézés című sorozatból)

A kötet megjelenését

VESZPRÉM MEGYEI JOGÚ VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

támogatta

Veszprém, 2014

TARTALOM

Megfigyelő	7
A gömbvillám	9
Szégyen	13
Fokhagymás májszeletek nemzeti salátával	15
A ház, ahol élni lehet	18
Veszprém-szobrok	36
Veszprém-macskák	40
Veszprém-esszé	44
(veszversprém)	54
Magánkönyv	57
Angyalhég. Veszprém, 1994.	116
Fegyverengedély	141
Tárlat	197
A kísértetfeleség	224
A naplementékhez	245
Zajtörténet	257
A papirosra kerül	278
Fúgavariáns	306
Nyom	307
Veszprém	373

MEGFIGYELŐ

A tetőtéri ablakokból nem sok mindent lehet látni. Azaz alig valamit a városból: a lakás az égre nyílik. A szürke, a borús, a napfényes, a darát szitáló égre. Látványnak ez elég. Néha kevés. Máskor sok: annyi minden tolakszik vele a szobába, hogy hiányozni kezdenek a régi, csendes ablakok. Amelyek szabályos négyszöget vágnak a változatlan valóságból, képeslapnyit, s ott megtörténik a tavasz, a nyár, az ősz, a tél is. De – pedig nem akarom kinyitni, a huzat a lambéria résein át szívja ki tőlem a levegőt, a dohányszagot – ez a fellegekre nyíló ablak megszámlálhatatlan új élményt nyújt; szokni kell, megszokni, mondogatom, ha bámulom az üvegre leülő hópelyheket vagy az esőcsöppeket.

Gyakorlom, ilyen egyszerű és izgalmas minden változás: a színtelen levegőeget felszabdalo madárszárnyaké, a szürkület tornya-in ónosan világító holdé, a ki tudja, honnan érkező fénysugaraké. Fölöttem hétköznapien duplázódik a szoba – tükörkép az.

Ügyesen billentve fejemet, egyszerre látom az asztallap fehér papírján betűket rová kezemet – és bal kezemet; halványabban, szintelenül, elidegenítve: az enyém. Csak az enyém.

Be lehet lakni ezt a világot. Engem is belaknak.

Oly sok mindenkinek beletartozom a látványába. A szemközti ház lakójába is, aki azóta figyel, hogy beköltöztem a tetőtéri lakásba. Esténként ott áll függőleges ablaka mögött, csipkefüggönnyel takartan, és bámulja az ablakomat. Néz. Sötétedéstől virradatig.

Véletlenül vettem észre. A vak éjszakára voltam kíváncsi, lekapcsoltam a villanyt és lefeküdtem a szőnyegre: az ablak üvegén cigarettafény képe parázslott. Megfigyeltem – mert a szakmám –, a cigarettaparázshoz egy sötét alak tartozik; nem volt nehéz felfedezni, hogy ki az, aki megles.

Ha én látom – neki is látnia kell engem.

Demokratikus eljárás. Hozzászokunk-e egymáshoz, vagy sem? A kérdést, ha az, előbb-utóbb el kell dönteni. Én nem vagyok kíváncsi a lakására, a tárgyaira, mindennapi dolgaira, csupán arra a mozdulatlanságra, amellyel rendíthetetlenül figyel – ott a képmása az ablaküvegre rétegződve –, rátapad a szobám belsejének képére, eggyé válik vele. Talán nem kíváncsi másra, mint a könyvet lapozó, tollat fogó kezemre, és a betűkre, amelyeket nem képes abból a távolságból elolvasni, hiába szeretné, nem megy. Megun? Nem un meg? Idegesíteni fog? Csupán szórakoztat? Vagy elfeledkezem róla?

Írva van: az idő.

Semmi más, csak az idő. De ez a csak! A megszokás? Amellyel birtokba veszem a megfigyelőt!

Ahogy kisajátít engem és önmagát, önmagát és engemet. Majd kiszolgáltat ez a tetőtéri ablak.

A GÖMBVILLÁM

Nem volt az már se tél, de még tavasz se. A rügyek megdagadtak a nyirkos és enyhe időben, de kipattanni nem akartak. Hol hó esett, hol meg eső. Mígnem az egyik kora délután, ahogy az első aranyesők megnyitották gallyaik végén kénsárga csőreiket, akkora jégeső támadt, hogy nem maradt azokon a bokrokon egyetlen bimbó sem. Diónyi jegek hulltak a pokolfekete fellegekből, a háztetők cse-repeit is áttörték, nem is beszélve az ablaküvegekben és a magoncok fölé feszített fóliasátrakban tett kárról.

A jégeső után kettős szivárvány jelent meg a vár fölött. A viadukt-tól indult a kisebbik, és valahol az orosz laktanya felett végződött, a nagyobbik meg kényesen átívelte az egész várost. A helikopterek pedig csak úgy átröpdöstek, a gyermekek nagy örömére, a szivárványokon: hol sárgának, hol pirosnak, hol meg ibolyának látszottak a légcsavarok.

A jég mennydörgéssel, villámokkal érkezett. Ez már a tavasz, mondogatták volna egymásnak az öregek, ha nem húzódnak be sietve szobáikba, az utcákon járókelők meg az árkádok alá, vagy az átjáróházakba. A jégesős nap után kezdtek a különös hírek terjedni.

A fakanalas öregről.

Aki olyan vén volt, hogy maga sem tudta a korát. Ha meghívták egy pohár sörre, vagy decinyi fröccsre, szívesen ült a vendéglői asztalhoz, s pörgette magából a történetek fonalát, kinek-kinek a kedve szerint; hiszen ő már Klapka seregében is, meg Ferenc Jóska alatt is, meg a Kun-rezsimben is szolgált, nem is szólva a nagy második háborúról. Persze, elég volt ránéznie vendéglátójára, rögvest tudta, hogy milyen történetekkel kell megszorítani. Hiszen ebben a városban a szomorú, patkányos történeteket kedvelte mindenki.

Ki is használták. Az öreg mégis jól járt; ilyenkor el tudott adni egy-két szürke nyárból faragott kanalat, ami aztán nem volt jó semmire: a szürke nyárfa keserű íze a fakanálból átszivárgott az ételbe.

Az öreg a jégeső után jó fél évig nem árulta a fakanalait. Letanyáztott a Gyilkos Asszonyban, ahol félóránként menetrendszerűen érkezett a kisfröccse, s ha valaki úgy találta jónak, egy pohárka szeszre is meghívta, vagy édesebb erre-arra, ahogy az ízlése diktálta. A kezdeti időben leginkább fröccsöt ivott az öreg, amíg kincséről nem szerzett tudomást az egész város. A legvégén már pénzt is elfogadott, persze nem alamizsnaként, hanem a dunsztosüvegnyi mutatványért.

A forráshoz szorította be a jégeső, odahúzódott a félig fedett kőodúba. Levette a kabátját, erőteljes csapásokkal kiverte belőle a vizet, aztán a hajából is kicsavart, amennyit tudott, az arcát pedig áttörölte koszos zsebkendőjével. A föltámadt szélben fázott, hát topogott. A félhomályban a közeli tanyáig sem látott, ahová egyébként se tért be szívesen, annyszor elkergették már; ott is szegények élnek. Sajnálta, hogy nincs nála egy deszkadarab, vagy egy erőteljesebb gally, hiszen lett volna ideje, hogy új kanalat faragjon. Ezért a bicskájával egy kész kanál nyelét kezdte cifrázni; hátát nekidűtve a forrás vöröskő oldalának; az egyik lábát is fölhúzta, és talpát a falhoz szorítva próbálta egyensúlyban tartani testét.

Akkor látta meg a világító testet.

– No te, ne – szólította meg, bár inkább saját ijedtségét akarta szertefosztatni. – Hát te meg mit keresel?

Az öklömnyi gömböcske nem válaszolt: forgott tovább a tengelye körül, hol meglassult, hol felpörgette magát, de nem ért hozzá semmihez.

– Ez bizony nem állat – állapította meg félhangosan a kanálfaragó.
– De akkor mi az isten csudája vagy? – És díszítette a fakanálnyelet.

A világító, nyálkás hatású gömb békésnek tűnt. Nem ment se jobbra, se balra, nem húzódott vissza a sarokba, de ki se szökött a záporra csöndesedett esőbe.

– Hallod? Ki vagy?

De erre sem született válasz.

– Ha legalább cincognál. Vagy bármilyen hangod lenne. Elbeszélgethetnék.

A gömb abbahagyta a forgást.

– Na, csak-csak idefigyelsz. Lenne valamilyen eszed? – és a fakanállal rámutatott a gömbre. Az meg, mintha láthatatlan kéz

lódította volna, föl pattant, és ráült az előrenyújtott kanál hosszú nyelére.

– Kész mutatvány! – állapította meg az öreg. – De ezek után mit csinálsz? – És a másik kezével előrenyújtotta a nyitott bicskát. A gömb této vázolt keveset, majd átpattant a penge hegyére. Kénszag és csattanás követte az ugrását, az üreg kék, kísérteties, vakító fénnel telt meg. A vénember eldobta a kést, a kedvenc bicskáját, amelynek úgy volt szépen köszörülve az éle, hogy könnyen tudjon vajatot vézni véle a fába, annyira elkapta az ijedelem. A kés fémesen koppant a forrás kávján, tovább pattant a földre és elfeküdt egy fűcsomón. A gömb nem követte.

Az öreg nem mert lehajolni a bicskáért. A fakanalat védekezőn tartotta maga elé, és nem tudta megérteni, hogy a gömb miért billeg vissza komótosan a nyél végére.

– Már meg mit tegyek veled? – szölt hozzá. – Legjobb volna, ha velem maradnál. Nagyobb hasznót hoznál a kanálfaragásnál.

A gömb belenyugodott. Bármennyire is reszketett a fakanal a vénember kezében, a plazmagömb meg se rezdült.

– Semmi súlyod nincs – állapította meg. – Miért nincs súlyod?

Ekkor vette észre az öreg, hogy a forrás vize vékonyka sugárban csorog egy otffejtett, széles szájú, patentcsatos üvegbe.

Ügyesen, magától messze tartva a fakanalat, a forrás torkához oldalazott, kiemelte alóla a megtelt edényt, elöntötte a vizet, és az üveget a lába elé rakta. Lábbelijéből kihúzta a cipőfűzőt, s nagy ügyetlenül átfűzte a fedőlap csatján. Majd óvatosan az üveg szájához közelítette a fakanalat. A végén ott egyensúlyozott a gömbvillám. Elengedte az eszközt, az belehullt a csatos üvegbe, a cipőfűzőt pedig megrántotta, hogy a fedél rápattanjon, s a keskeny résből kihúzta a fakanalat. A gömbvillám ott lebegett az üveg belsejében.

– Ohó, te világítani is tudsz!

Az eső elállt. Az öreg csontjaiban már nem érezte a reumát, ment a kocsmá felé, egyre kellemesebb bizsergés járta át a fájós ujjait, majd a tenyerét, a karját, és ez az érzés eljutott a válláig, s a mellkasát is felvillanyozta – egész testében megfiatalodott.

A Gyilkos Asszony tulajdonosától kért zsákot.

– Minek az, te? Annyi kanalad van, hogy nem férnek a hónod alá?

– Nem. A befőttemnek kell – hosszan hallgatott. Látta a kocsmáros hitetlenkedését. – A gömbvillámomat akarom beletenni. Kabát nélkül fázom.

- Léggömb az, nem gömbvillám.
- Nem baj. Azért csak adjon egy zsákot.
- Ha megmutatod, kapsz egy fröccsöt.
- Egy fröccsért? – gondolkozott az öreg. – Megmutatom! – és a karjára vetett kabátja alól előhúzta a dunsztosüveget. A gömb ott izgett-mozgott a tér közepén.
- Lebeg! – álmélkodott a csapos.
- Az a dolga – terítette vissza a kabátot az öreg. – Kérem a fröccsöt.

A kocsmáros a pult szélére tolta. Szóval megkapta. Mint ahogy ezek után annyi fröccsöt kapott, amennyit csak akart, mert a kocsmáros, hogy kricsmijében maradjon az öreg, félóránként küldte neki az italt. A Gyilkos Asszonynek gyorsan nőtt a forgalma – odajárt a fél város, csodát látni. Míg nem egy újságíró megírta az esetet, és a fővárosból egy fizikus utazott le a fakanálfaragóhoz.

- Gömbvillám – állapította meg.
- Az. Házi gömbvillám – motyogta a vén. – Az enyém. Meg az üveg is.
- De közkincs! – akarta elszedni tőle a fizikus.

Ezen hosszan elvitáztak. Aztán az öreg dühében a kerthelyiség betonoszlopához csapta a befőttes üveget. A szertefreccsenő szilánkok közül kigördült a gömbvillám. Fehér, gunyoros fénnel izzott; először átütötte a betonoszlopot, majd lehasított az évszázados tölgyből egy derékvastagságú gallyat, és bement a kocsmába. Az italospulton akkora rombolást csinált, amekkorát a legbőszebb kocsmái verekedők sem tudnának, a palackok maguktól durrantak szét, a poharak megrepedtek, a mosogatót akárha vandál lángpisztollyal roncsolták volna össze, a szemetesvödörben megolvadtak a söröskupakok, aztán odabillegett az ablakhoz, és végső ötletként szabályos kör alakú léket égetett az üvegbe, majd átcusszant rajta, s szállt föl az égbe, a Nap felé.

A történetek után az öreg fakanalas már nem csak a negyvennyolcas, a ferencjóskás, a kunbélás, a világháborús, az ötvenhatos és a kádertörténeteket regélte, ha meghívták egy fröccsre vagy egy pohár sörre, hanem leginkább azt fájalta, hogy elherdálták egyetlen vagyonát, a gömbvillámot.

Bár egyre többen vásároltak tőle a semmire sem használható fakanalából.

SZÉGYEN

A Gizella-udvar fakó szeméttartályában középkorú ember turkál. Az év leghosszabb napja vagy a férfi ápoltsága teszi: nem hiszem el, amit látok. Lerogyok a padra, morzsolgatom a téli jázmin jelentéktelen levelét – rontom, amit meghagytak a januárban virágzó növényből. Az orromhoz emelem az összesodort leveleket, szagolgatom a pusztulás bűzét.

A férfi sortban, világos ingben, csak a balján lógó cekker kopott. Történeté fogalmaznám a látottakat, mikor rádöbbenek, hogy a nyelvünk mi mindent nem tud ma kifejezni. Lötyög, laza, elindul, s nem lehet visszatéríteni. Hol van a hitele, a testessége? A nyelv hazudik. Ki kell találni másikat, vagy visszafűrni magunkat abba, ahol a kifejezés tárgya és a szó jelentése azonos.

A patkányfejű férfi a cekkerbe gyűjti a hulladékot. Tejeszacskó, zsíros újság, fagylalttölcsérek. Nem érdekel, mire kellenek neki. Az igen: máris? Hiszen ha húsz évvel öregebb lenne... pirulok s mordulok magamra. Mikor szoktam meg a személtben turkálót? Akkor, amikor elhagytam a nyelv kisvárosi szigorát. A fegyelmezett és következetes gondolkozást.

A hulladékgyűjtőből megtépett könyv kerül elő. Lesem, mi történik. A férfi mellém vackolja magát, megigazgatja hosszú, pikkelyes patkányfarkát, nyugodt, barna és mély a tekintete. Belelapoz a kötetbe, peregnek a lapok, szaggatottan, gyűrötten. A Nap figyelmesen süt ránk, egyazon fényben ülünk, most ez is boldoggá tesz. Ilyen közel férkőzött a kegyelem?

A férfi a kiolvasott lapokat maga mellé szórja, kupac nő belőlük, jókora. Szél nincs, hogy megbontsa. Az szép lenne. Más is észrevenné, hogy él köztünk egy patkányfejű negyvenéves ember, aki... Valami nagy súly töltheti meg vékony testét, ólom vagy fagyott higany, ha már ennyire azt teszi, amit tesz.

Közelebb húzódok, beleolvasok a lapokba. Nyomdában szedett, tisztességes betűsorok. Villódzó bekezdések, sorközök. Ez a könyv meg van csinálva.

Felháborodottan tekint rám. Kimérten húzza magához a cekkerét, feláll, s a könyvet, a lpcsomót visszahajítja a szeméttartóba. Megvárom, míg eltűnik a húsáruház mögött, s könyékig nyúlok a papírok után.

Nem meglepődni, nem megbántódni: érzem, figyelnek. Olvasom a címlapot, s visszahull a helyére a csomó: nem érdekel, hogy mit írtak száz évvel vagy ezerrel korábban a városról. Ami volt, volt: guberálókkal, téli jázminnal, napsütéssel, hártás ujjközőkkel.

Szégyenkezem. Nem én tettem. De elviseltem, tűrtem, és ez is igaz.

FOKHAGYMÁS MÁJSZELETEK NEMZETI SALÁTÁVAL

Higgye el, magam is kiröhögtem a főosztályvezetőt, aki azt a rühes kutyát szerette, egészen addig, amíg rá nem jöttem, hogy a jogásznőnk is ragaszkodik a korcshoz. Fél éve tán, amikor a főosztályvezető elment egy pesti céghez, pedig jó dolga, pénze, piája volt, meg rendes szállása, ha itt aludt, még akkor is, ha őt senki nem szerette, tudja, a modora miatt; képzelje, csak a kutyától búcsúzott el.

A fűtőház ajtaja mögül láttam, hogy odaguggolt a kutyához, megragadta a nyakörvénel, és az orrához dörgölte az orrát! És azt sutogta neki, hogy rajtam kívül te vagy a legjobb itt, s azt, hogy veled legalább emberi hangon lehetett beszélni.

De kezdem az elején.

Mindketten vének voltunk már, én akkor töltöttem be a hatvanhetet, a Gömbi a tizedik évét – szó, ami szó, mindkettő szép kor. Gömbi a korcsok korcsa, egyként ütött a farkaskutyaszerű apára és a pulifajzat anyjára. Hogy randa volt, az nem is kifejezés! Csúnyábbnak látszott minden létező kutyánál, otromba, foltos szőrű és állandóan vedlő, nyáladzó, csipás szemű. Régebben az intézet dolgozóit harapta, de aludni, mert kezdetben még éjszaka aludt, bevonult a portásfülkébe, mert félt.

Kölyökkorában rajtam kívül mindenki szerette. Százhetven gazdája lett, annyian dolgoztunk a cégnél. És a kutya mindenkit körülviháncolt. Aztán egy nap felnőtté vált: hat kölyköt hozott a világra. A gondnok fojtotta valamennyit a vízbe. Én meg eltemettem, a cseresznyefa alá.

Gömbit nem rázta meg a kölykei kimúlása: de éjszakánként gyakran meglógott, s reggelente véres fülekkel, sebes farral nyúlt el a bejárat előtt, és az sem zavarta, ha rálépnek.

Évente kétszer kölykedzett: hol hatot, hol nyolcat.

Az intézet dolgozóinak akkortájt kevesebb munka került, de rettentően tettették, hogy mennyi a dolguk! Tudom, mert a korábbiánál kevesebb papírt égettem a kazánokban. S közben, mert volt idejük, a Gömbi változó állapota, a kölykei kinyírása vált beszédtemává, meg a városban elszaporodott patkányok. Megszokták, hogy a reggeli meg az ebéd utáni kávézaskor megtárgyalják a hol hasasodó, hol meglépett kutya sorsát. Akik éjszaka vagy este kimerészkedtek az intézet csöppet sem biztonságos környékére, vagy a viaduktról akarták megnézni a félig kivilágított romos várat, esetleg a Betekintsben vacsoráztak – hiszen hat-nyolc éve még megengedhették maguknak, hogy beüljenek egy olcsó kerthelyiségbe –, azok másnap valami újat tudtak mondani a Gömbiről. Hol falkányi kankutya kergette, hol idegen embereket kíséretett, hol pedig patkányokkal játszott.

Az intézeti kutya összekapcsolta az osztályvezetőt a főportással, a főmunkatársat az adminisztrátorral, még azt is megkockáztatnám, hogy a Gömbi miatt lett jó a munkahelyi légkör, jött létre a közösség. Akkor. Ami aztán megszűnt. Az egymásra utaltság, az ember-séges légkör és a jó hangulat olyan hirtelen romlott meg, akár az áprilisi napos délelőtt a hirtelen zivatarban.

Elaljasodott a város és a mi munkahelyünk is. A dolgozók először visszabújtak a magánéletükbe, de hogy ott se volt elég jó, egy-két év múltán a düh és az elkeseredés lett rajtuk úrrá. Közénk furakodott a gonosz. Nem túrték egymást, nem volt, ami az életükben közös.

Gömbi sorsa rosszabbá fordult. Kíméletlenek és kegyetlenek voltak hozzá, reggeltől estig kaffogott, bele-belekapott a lábakba. Hogy megnyugodjék, a főnök sterilizáltatta. Abban a két hétben feje tetejére állt a világ – a kutya eltűnt, és negyven százalékkal csökkentették a dolgozók létszámát. Mindenki a másik torkának esett.

Visszajött a korcs. Lecsillapodtak az indulatok is. Nem tudom, miért, de összefogtunk a kutya ellen: a konyhások a csirkecsontot, halszállkát szórták a tányérjába. Amit korábban sosem evett meg. Éjszakára szoros pórázra fogták, ha meg napközben valaki előtt farkcsóválva megállt, az belerúgott. Mindennek ellenére Gömbi egyre szelídebb és hűségesebb lett. Akkor se nyüszített, hogy az udvarra beforduló gépkocsi szétroncsolta a bal hátsó lábát, csak lehúzódott a pincébe. Amikor félig bénán, lefogyva elővánszorgott, nem győztem hinni a szememnek: körbenyalta a kezemet, a cipőmhöz dörgölözött – még engem is megkedvelt, akitől soha semmi jót nem kap-

hatott, tudja, elvertem magamtól számtalanszor, allergiás vagyok a kutyaszőrre. Akkor magam is rájöttem, itt már minden a feje tetejére állt, lélekgyilkosok között tengődöm, hiába voltam az utolsók közt is az utolsó – mert nyáron a kertet gondoztam, télen meg fűtöttem a kazánokat szénnel, meg az irdatlan mennyiségű papírkötegekkel –, azt a kis fizetést is irigyelték tőlem. Lehettem én olyan szolga, amilyenre csak aljasítani tudtam magam, csak a rongyuknak néztek. És Gömbi is lehetett akármilyen vidám, rossz néven vették azt is.

Olyan szánalmas volt. Megértettem én, de akkor se tűrhettem a közelemben, hogy megkaptam a felmondásomat. A szívlapáttal megütöttem.

Volt nálunk – látja, még mindig azt mondom, hogy nálunk, pedig fél éve nem mentem a környékére se az utolsó munkahelyemnek – egy jogásznő. A főosztályvezetőn kívül, aki még idejében meglépett, ő volt az, aki szívvel szerette a kutyát. Hát ez a nő észrevette, hogy Gömbi a végét járja.

Az utolsó napomon, egy papírtálcán, valami nagyon gusztusos ételt tett a kutya elé. Magához vonta a korcs pihegő, szomorú fejét, simogatta, gügyögött neki. Hát vénlány, vagyis nem akart kora ellenére férjhez menni, pedig mehetett volna, hiszen jogász. Van egyeteme. Kértem tőle, minek az ilyen gazdag étel egy kutyának. Magam sem láttam még olyan ínycsiklandót, amilyen az volt a sok zöld között. Télen!

Alig félóra múlva lejött hozzám is a jogásznő. Lehozta az étel receptjét, azt, hogy: a húsz deka karikára vágott paradicsomot, zöldpaprikát és a kisebb levelekre tépett fejés salátát citromlével meglocsolom és finomra vágott tárkonylevéllel megszórom. Tálalásig a hűtőbe teszem. A fél kiló sertésmáját vékonyra szeletelem, lisztezem, kevés olajban megsütöm. A sütési idő egy-két perc. Morzsolt majorannával, törött borssal fűszerezem, és a sült máj olajában felhevítem az összetört gerezd fokhagymát. A megsült, fűszerezett májszeleteket a lehűtött salátával körítem és a fokhagymás olajjal meglocsolom.

Ezt úgy hívják: fokhagymás májszeletek nemzeti salátával. Azt mondta a jogásznő, azért csinálta a kutyának, mert búcsúzik, hiszen elmegy. Talált magának egy jobb állást.

De a kutya nem ehette meg az ételt. Megdöglött. Hiszen benne volt már a korban.

A HÁZ, AHOL ÉLNI LEHET

A karácsonyi kaktusz – amely nevét meghazudtolva februárban virágzott – sajátos viszonyt alakított ki a citromokkal. Apai nagyanyám disznóvágáskor vette az első, vékony héjú citromot, aztán naponta egyet-egyet, azt a fajtát, amelynek lédús gerezdjeiben haloványzöld magvak lubickolnak, és olyan síkosak, hogy ujjaim közül messzire tudom kilőni (ötévesen a macskát, hatévesen a kacsákat, később a tyúkokat tekintettem céltárgynak). A citromokat teába facsartuk. A teavíz nem a csikótűzhelyen forrt fel – amelyben csupán délelőttönként égett a tűz –, hanem a hordozható cserépkályhán: ez jelezte, hogy éjszakai folyadéknak készül. A tea mindig híg, világos, cukros és jó savanyú volt. A derékban felnyitott citromok a sparhelt peremére kerültek, ha pedig kiszáradtak, lenvászon zacskóba tettük. Nagyanyám a nyári süteményekhez, sűrű gyümölcslevesekhez télen gyűjtötte össze a héjakat. A gyümölcsök sok magvát, ha valamennyit idő előtt nem lődöztem szét, a karácsonyi kaktusz földjébe dugdosta. Gyerekként azt hihettem, felmenőim minden vágya egy magról nevelt citromfa, amelynek ott, a földes lakásban kell kikelnie, felnőnie és termőre fordulnia. De hiába csíráztak ki – e vegetatív szorgalom eredménye az lett, hogy a karácsonyi kaktusz megkegyült. Elfelejtett bimbókat nevelni. A szomszéd sok kis tölcsérből összerakott, piros virágú, lapos levelű növénye minden karácsonykor szirmokat nyitott, a miénk még csak bimbókat se hozott. Januárban, mikorra a citrommagoncok kifeszítették volna újabb, fényes lomblevélkéiket, kaktuszunk minden növényi tudományát összeszedte és fondorlatosan elsorvasztotta valamennyit. Először megszáritotta a leveleket, majd a szárát. Nagyanyám ilyentájt elkeseredve hagyta abba a citromvásárlást, a szétterpedt kaktuszt kivonszolta a felső kamrába (mert ő nem tud egy szobában élni a gyilkossal), ahol aztán

az virágba borult, mi meg áttértünk a drága és egzotikus gyümölcsről a téli sarjagyma evésére (abban is van elég vitamin).

Nagyapám állította, a kaktusznak káposztaszagra van szüksége (a kamrában ott állt a káposztáshordó), nagybátyám szerint borhidegre, csak nagymama hírelte, hogy egyetlen szobanövényének a citrommal van afférja. Ezért nem volt nagymamának citromfája. Mélabúval elegy sóvárgás fogta el mindannyiszor, ha anyai nagyanyám testvéreinél termő citromfákra bukkant. Azokról vitte a leveleket az imakönyvébe. Annyit azonban sohase szakíthatott, hogy az összes hétvégére jutott volna belőlük, ami pedig – szerinte – kellett volna az istentisztelethez. A citromfa helyett boldogasszonyfüvet nevelt, boldogasszonyfüvet a lugassá nőtt izabellatőkék alatt, citromlevél fogytán annak szagos leveleit vitte magával vásárnap délelőttönként, sodorgatta, szagolgatta, hogy elnyomja velük a fojtó templomszagot. Boldogasszonyfűvel azóta sem találkoztam.

Citromneveléssel nemegyszer próbálkoztam én is. Ha olyan helyre kerülök, ahol citrom- vagy narancsfá tenyészik, legyen bár ágtövises és kopár, vagy dúsan termő törpe, rögtön otthon érzem magam, a belakott életet orrontom. Ez az, ami vonz. Ha néha mandarincserjével találkozom, őseim teljes létbiztonsága összegyűlik bennem.

Néhány éve, Újvidéken telefonon felhívtam Ottót, találkozni akartam vele. Nyügösködött, Zágrábból érkezett, fáradt volt, kibúvót keresett. Mondta, a mandarinfát be kellene vinnie a kertből a szobájába, mert itt vannak az őszi fagyok, éjszaka átfázik a növény. Közöltem vele, hogy másnap hazautazom, most találkozhatunk. De már kizárólag a mandarincsemetéje érdekelt, s nem a kitömött varjúja, nem a fenenagy kutyája, amellyel Sziveri János engem is riogatott.

Ottó az avarral borított esti kertben a növényt zseblámpafénnyel világította meg. A „bambusznádak közelében állt” (holott ott nem bambusz, hanem valami dél-amerikai sás tenyészett), cserepestől süllyesztve a földbe, hűvösen csillogtak a levelei – és roskadásig tele volt zöldessárga terméssel. Talán virágok is lehettek rajta, mert illatlemlékem maradt róluk, bár nem rémlik, találkozhatom-e olyan mandarinfával, amely egyidejűleg virít és terem. A narancsoknál, citromoknál megszokott jelenség ez – de hogy a mandarinoknál?

Ettől az estétől Ottóval mindenféle citrus-tervekbe bonyolódunk. Egyébként kiterjedt családom és kevés barátságom történetét meg kellene írni narancs- és citromszempontból, meg rozmaringszemszögből, gránátalmanézetből is. Csupa mediterrán ember és növény

és tapasztalat! Visszamenőleg ötszáz évre mindegyiknek szerepe volt vagy lehetett, amikortól – Felvidékről meg Erdélyből – követni tudom a családfámat. Most is van egy savanyú mandarin (quum quat) anyáméknál, én hoztam nekik a provence-i levenduláktól, ahová az Dél-Ázsiából keveredett, hajóval.

A citrusoknak ünnepillatuk van. Ünnepgömbölyűek, ünnepsárgák. Karácsonykor egy ép narancsot kell ahhoz megenni, hogy a következő évben is együtt maradjon a család. Húsvétkor azért van narancs- vagy citromtorta, hogy emlékeztessen a család összetartására. És a gyümölcshéj sem hulladék, hanem édesség-alapanyag, elrágva pedig gyomorerősítő. A citrusfélék gyümölcsében semmi felesleg nincs.

Amikor a veszprémi lakásunk közelében a városi főkertész ügyességének bizonyítékát, egy vadcitromfát fedeztem fel, tudtam, alkalmas helyen élünk. A régi, a lerombolt belváros helyén, egy domboldalon, kicsiny park lombosodik, vérmogyoróval, bánáti bazsarózsaival, homoktövisrel, levendulákkal és hamis ciprusokkal; csak muszlinvékony fátyol takarja el onnan azt a mediterrán hangulatú zugot, ahol Veszprém egyetlen vadcitromfája él. Akkor virágzik, amikor fölötte kibontotta lombját a törökmogyoró és a varázsfa, porcelán-áttetsző fehér szirmai közt gombostűfejű zöldarany bibével, sűrű virágorfelhőben, s akkor érleli galambtojásnyi, vastag héjú terméseit, amikor a város koldusai felszedték a hullt gesztenyét és kikaparták-kilopták az agyagos földből a ruhaillatosítónak árusított íriszgyököket.

Ezt a bokrot, ha Veszprémbe vagyunk, a kutyámmal naponta fölkeresem. Tövéből a városra látni. És senki sem zavar minket. Dugó boldogan rohangál, a friss szagokat szimatolja, én jóváhagyom a bokor új hajtásait, zsenge ágtövisseit, kusza lombjából kiszedem a fennakadt madártollat, a felvonulások zászlómaradványait. A bokor gyakran okoz meglepetést. Begyűjti az újságfecniket – szürrealista szövegeket állít hétre hét egybe nekem (ilyenek lennének a képversem, ha még csinálnám őket) –, kutyaszőr-gyűjteménnyel kedveskedik (Dugónak minden szőrmedarab érdekes), és a legfanyarabb terméseit tartogatja nekünk. Ezek elég lédúsak ahhoz, hogy pohárnyi limonádé legyen belőlük, vagy hogy napokig tapogatva forgathassam-szagolhassam őket.

A vadcitromom időnként mindenféle gombával veszi magát körül. Februárban, amikor a bakonyi tölgyesek havas avarát éppen átver-

ték a hóvirághajtások zöld szegei, piros csészegombák jelentek meg a fácska környékén. Centiméteres, rövid nyelecskéken kehely- meg csészeszerű gombák, kívülről fehér molyhosak, belül meg fényes kárminvörösek, mint a lüktető, élő sebek. A kutyám fedezte föl a telepüket, mozgékony orrával sorra beleszagolt a féltőjánhéj-szerű gombák mélyébe: az egyik kettérepedt, spórafüst permetezett belőle, fojtóbb a krematóriumszagnál. Tavasszal, kökényvirágzáskor – a kökénynek a citroméhoz hasonló ágttövise van, csak éppen koromfekete, szeretik is a mitológiák boszorkányai – a borsárga tövisaljgomba termőteste dugta ki a korhadat levelek alól hullámos peremű kalapját. Ez a faj a szőlőskertemben is honos, s a közeli erdőszéleken. Gyökérkapcsolt gomba, csak ott él, ahol a rózsafélék családjába tartozó fák tenyésznek, a kökény, a szilva, a meggy, a mandulák, a kajszik. Paloznakon senki meg nem enne – pedig lisztszagú, puha húsa tápláló –, mert a fák locsolásakor lecsurgó permetléből összegyűjti a mérgeket. A citromfa környékén csonthéjas gyümölcsöt termő növény nincs – töprengtem –, akkor hogy került ide a tövisaljgomba? Válaszom addig nem volt, amíg egy őszi éjszakán meg nem láttam a fácskát – kivilágítva. Sárga derengés vette körül, de nem felülről esett rá a fény, hanem oldalról és alulról. Hármas levélkéi, minden méregzöld gallyacskája csurgott a fénytől, hihettem, a belsejéből sugárzik valami meleg, vattás, fluoreszkáló anyag. Aztán megtaláltam az ünnepi megvilágítás okát: selymes kalapú tölcsérgombák fogták közre a citromfát, és délszaki éjszakát csináltak neki. Az előző nap zápora megbontotta a domb teraszát, és kibukkantak a talajból a korhadat tölgytuskók, amelyek eddig fedve voltak. Azok, amelyek a zsinagóga mellett éltek, amíg élhettek. Rajtuk nőttek a narancsos, lédús, nyurga tönkű,ampionszerepet vállaló gombák. Azok, amelyek leginkább mediterrán vidékeken élnek, s ott ijesztetik fényükkel a rezgő lelkű népeket.

A domb így emlékezik. A vadcitromfa a zsidók kultikus növényére, a cédrátcitrusra, a világító tölcsérgombák a tölgyekre, a tövisaljgomba a volt tölgyek alján terebélyesedett galagonyákra. De hogy mit kerestek a galagonyák a zsinagóga közelében, mikor azt a katolikusok használták a tavaszi Mária-ünnepen, a körmenetben? Nekem eddig ér csak a régmúltba visszakapaszkodó emlékezetem.

Nem tudhatom, hogy a citrom mai meglepetése a múlthoz vagy a jövőhöz kapcsolódik-e finom fonalakkal. Egész nap szitált a decemberi, tűhegyű, aprószemű eső, jégkéreggel vonta be a házte-

tőket, gépkocsikat, utakat. Ügyetlenkedve kapaszkodtunk Dugóval a dombra, a kilencvenkettes évben utoljára meglátogatni a fát. Az ükörke lonc felé hajló gallyán még megmaradt a lombja, a többi csupaszon és tétován karmolászta a szelet. A teljes növény – igen, tetőtől talpig, azaz tőtől ághegyig – ezüstösen csillogott és csilingelt jégburkában, ugyanúgy, mint a japáni selyemfenyő, a téli jázmin s az örökzöld magyal. Megérintettem az egyik levél csúcsát – és egy íves jégvár alapocská pattant le róla. Akkora és olyan, amilyen a levélaljazata, még csak vastagabb se. Átlátszó és tiszta volt, mint a hegyikristály. Mire a szememhez emeltem, jobban megtapasztalni, ráolvadt a mutatóujjamra és a hüvelykemre. A fagyott lombról két maroknyi levélmásolatot pergettem le, hullámosat, csigaként feltekeredettet, bárkaként hajlót, cellofánvékonyat, csőrös hegyűt, éles pereműt, lekerekítettet, s ahogy egymásra hulltak, rögtön össze is fagytak. Ott álltam a huzatos, dermedt város fölött, még csak csillagok se hunyorogtak felettem, tenyeremen egy hűs, nagyon könnyű, nagyon áttetsző, nagyon sugárzó jégtszomhalommal, és megint megtudtam, mit jelent élni.

A kistemplom (a város egyetlen evangélikus temploma) sarkából lopva visszapillantottam, hogy lássam a fácskát. Utolsó leveleit hullajtotta a földre. Miután lefosztottam a jéghegyet, nem maradt, ami tovább tartsa, s a tél dacára zöld levéllemezek lassan peregetek róla, és csöndes zörgéssel sodorta a szél valamennyit a mozi felé.

*

Szigliget alatt stoppos integet. Túlfutottunk a kocsival, amikor Angliában élő barátnőnk azt mondta, szerinte Hoppál Mihály állt az útszélen. Visszakanyarodtam, felvettem a nagy kalapú urat – Balla András fotográfus volt. Aki (nem mellékesen) kertépítő mérnök, a visegrádi vár utólag oly megcsúfolt kertjét állította volt helyre. Hogy munkája eredménytelen lett, nem az ő hibája. Tarack és más, kíméletlenül burjánzó növények rombolták szét rekonstrukcióját – mondja, ezért a hazai kertépítési technológia a felelős. Utolsó fotókiállítását katalógusát nyomta Füreden a kezembe: évekig fényképezte Róma és Párizs kertjeit, ezt az anyagot mutatja be. Észak- és Közép-Itália kertjeit, parkjait láthattam (bár az ízlésemnek jobban megfelelnek a toszkán parkocskák, hiszen azok kizárólag családi használatra készültek, és azokat, a főúri kertekkel ellentétben, be is élték) – néhány napnyi

örömet leltem bennük nyáron. És az időt, amely ott fűvé-fává-bokorra változott, s amelyben az ember önmaga folytonosságára ráébred. S a múlt is ott van, amely nem idegen tőlünk, amely bennünk is ott található – hogy tudatosítsuk, kell egy felszólító közeg: a szelídített természet. Vernier Vera barátnőnk, aki évekig azon munkálkodott, hogy a magyar iskolásgyerekek vizuális és tárgyi kultúrája emberformájú legyen, pontosan ismeri a honi viszonyokat. De megtapasztalta a nyugatit is. Meséli, Oxfordban, ahol hat éve él, mindenkinek fontos a környezete. S ott kitüntetetten fontos a közös. A Temze-part, a zárt játszóterek, az utcára futó előkertek, a pihenők, a szökőkutak – ez együtt a hely sajátos szelleme! Amely szellem persze önálló életre is kelhet, az angolok erre adnak: legyen valódi szellemük. Abban a könyvtárban is, amely középkori föliánsokat őriz, s ahol ő segédkönyvtáros, lakik egy, talán nyolcszáz éves is lehet. Mivel a könyvtár helyén hajdan lovarda állt, ez a szellem ló. A fázó fülű olvasók elvonultával megjelenik, a polcok közé trappol, nyerít, s hallható, ahogy a szénát ropogtatja. Most, mielőtt Vera hazajött, a kovácsolt vasajtó mögé állt és azt rugdosta-rázta. Órákon keresztül dobokolt. Kérdeztem, nem fél-e a szellemlótól. Hát nem! Olyan ez, mintha a múlttól félne, mert nem hisz a jövőben! (Avagy a jövőtől, mert nem tudja a múltat.) E szellemlónak azonban biológiai szükségletei vannak: reggelente lócitromok párállnak a hideg köpadlón, zöldsárgák és szagosak, akárcsak a falusi istállókban. Kérdezem: mit csinálnak a lószarral? Jön egy néne, nejlonzacskóba rakja, tapasztani viszi.

Nagymamámék a földes szobát havonként tapasztották, ahhoz frissen pottyantott, lucernaszénából emésztett lószar kellett. Nagybátyám tiszte volt kilesni, mikor ürít a falu fuvarosának két muraközi lova a Sziget utcában, s még melegen bádoglavórba kapkodni a lócitromokat, hogy csak a lúgos kútvíz hűtse majd le, oldja szét őket. Ebbe a lébe került a sárga, zsíros agyag. A szobának mégsem volt istállószága. A lószar nem bűdös.

Szigligetről hazaérve, bérházunk udvarán nagy kupac, sárga lóürülék fogad. Mondja a szomszéd, hogy bogos paripa ügetett be a kapun, zöld bricskát húzva, gazdátlanul, megrágta a madárcseresznye lehajló ágait, nagyokat puffogva ürített, lenyalta a padok zúzmaráját, majd nagy keréknyikorgások közepette kitrappolt.

A város a házat, amelynek a tetőterében negyedik éve élünk, Matulka-pékség néven ismeri. Az ötvenes évek elején szüntették meg a sütődét, a család még néhány évig a belvárosban élhetett,

aztán kitelepítették őket. Új családokat költöztettek a helyükre, minden szobára jutott egy-egy, a kert végi sütőházba, lisztkamrába is kerültek néhányan. Aztán, hogy rekonstrukció címén lebontották a belváros javát, zsinagógástul, kaszinóstul, rőfösboltostul, mészárszékestül, s felhúzták a „Pap János faszának” mondott húszemele-test, mindenki elmenekült a házból. Életveszélyesnek mondotta a sok szakember, de annyira mégsem, hogy ne költözhettek volna oda rögtön a lumpen hordák. Cigányteleppé változott a belváros, ahol parkettát égettek, nejlonfóliával helyettesítették az ablaküvegeket és kopasz nyakú tyúkokat neveltek a gangon. Az első titkárnak és apparátusának ez a helyzet újabb alkalmat kínált a történelmi város-mag rombolásához – a polgárság pedig kimenekült a kertvárosba, a lakótelepekre, a környező falvakba és a temetőkbe.

Hat éve, hogy a tetőszerkezet beomlott, s mivel a várhoz vezető utcácskákon számos külföldi fordult meg, a csupasz falakig bontották vissza az épületet, majd hat üzletet s három lakást alakítottak ki benne, mit sem törődve a ház műemléki jellegével.

Tavaly Ladányi István költőbarátomtól megkaptam a telek levéltári dokumentációját: „A Rákóczi utca 5. számú ház zártosorú beépítésű, egyemeletes lakóház, melléképületekkel, későbarokk építészeti formáinak egy részét erősen átalakítva is megőrizte. A Rákóczi utcai épületszárny L alaprajzú, az udvari szárny emeletén eredetileg nyitott, ma részben befalazott, kosáriréses nyílásokkal alakított. A földszinti folyosó, a lépcsőház, az emeleti folyosó és a helyiségek nagy része hevederek közötti csehsüvegboltozat. A Hámán Kató utcai (régen és ma: Horgos utcai) épület alsó szintjei jelenleg megközelíthetetlenek. Ennek a hátsó telekhatáron álló, mintegy hat méter magas támfalnak, illetve a mögötte lévő helyiségeknek eredetileg valószínűleg védőbástya szerepe volt, és a külső (vár)védőrendszer egy részét alkotta. Az épület összes homlokzata erősen átalakított, illetve leromlott állapotban van. Jelentősebb csak a Rákóczi utcai homlokzat. Ez négytengelyes, későbarokk jellegű, ereszpárkánnyal és választópárkánnyal. Két ablak, erkélyajtó, egy ablak emeleti tengelybeosztású. Az ablakok körül füles szalagkeret fut, felül zárófő motívummal, az ablakok alatt állókonzolok tartotta könyöklőpárkány emelkedik. Említést érdemel a bejárati kapu eklektikus fa keretezése, a nyílás fölött kovácsoltvasból készült díszes ráccsal, amelynek közepén a ház 19. század végi tulajdonosának, Matulka Fülöpnek MF monogramja látható.”

A ház pincéjét raktározásra, földszintjét üzleti célokra, emeletét lakásoknak használták a felújításig – ma a pincében éjszakai mulatóhely van, a telek hátsó épületei helyén a város szétprivatizálásában nagy szerepet vállaló, mindenféle kapcsolattal büszkélkedő, a polgárok által harácsolónak mondott vállalkozás irodaháza épült fel.

*

A listert szopogatva jutott eszembe, hogy lassan egy éve élek együtt egy Szőnyi-festménnyel. Az *Iskolakultúra* szerkesztőségének a falán lóg, amelyben dolgozom, persze örömmel, mert az első szerkesztőség, amelyet én csináltam. A lister könnyű rozé, de, mint mondják, nem valódi, hiszen fehér és vörös (nem fajborok) házasításából született, s meg sem közelíti a saszlából csinált magyar rozét. A budapesti szerkesztőség és a Szőnyi azonban hamisítatlan.

A listert viszont Cannes-ban is szürcsöltem, a kecskesajt után, a lakásnyi teraszon, ahová behajolnak a mimózák és az eukaliptuszok, s éreztem a szeptemberben virágzó lonc női illatát. Itt ezt a loncot jázminnak nevezik, pedig nem rokona a vaníliaillatos, kúszó jázminnak (amit egyébként jobb virágboltokban újabban Magyarországon is lehet vásárolni).

Cannes-ban tudtam meg, mi az élő és a halott műalkotás között a különbség, miután bebarangoltam három kitűnő kiállítást: egy Picassót, egy Léger-t és egy Renoirt. Egyikőjüktől se láttam még annyi eredeti anyagot, holott eleget kacérkodtam valamennyiükkel. Egy Renoir-festményből azóta meglehetősen elhíresült képverset is csináltam – tömegcikk-reprodukcióra írtam mindenféle morzsalékszöveget. A riviérai kiállítások tágasak, ízléssel rendezettek és emberre méretezettek, mégis sütött a falakról, hogy képzőművészeti alkotásokat, nagy műveket látok, olyanokat, amelyeknek csakis kiállításokon lehet a helyük. A hatásuk sokáig megmarad. De a Cézanne-rajzé mélyebb.

Szakállas, kalapos férfi ül a földön, háromnegyedes kabátban, csomóra kötött, hosszú sállal a nyakában. Bal lábát felhúzta a mellkasáig, arra fekteti összefonott két kezét. Nagy orrluka és erős szeme van, kusza hajfürtjei kigöndörödnek a felhajló peremű kalap alól. A kép bal felső sarkában akasztófáról lógó, széttárt karú figura.

Ez a tenyéryni kép függött a társalgónk falán, elég távol egy Jean Cocteau-kárpittól és egy kitűnő Ruart-kikötőrésztől. Házigazdánk szerint a Cocteau-mű drága és értéktelen, csak azért van a nyaraló-

ban, mert szereti. És mert a felesége is kedveli. Jó a szőttes levendulakéjkjére nézni, s elegáns rajzosságába belefeledkezni. (Ez a vidék nagy gesztusokkal teremtett és kék, azért. Minél vörösebb a februári meg a késő őszi esők után az Esterel, annál kékebb.) Elvégre egyszerű csecsebecse, hozzájuk illő használati tárgy. Azért van, hogy szebbnek és otthonosabbnak érezzék a lakásukat, amelyet laknak.

És a Cézanne-rajz is ezért lehet itt.

Lehet-e egy Cézanne-rajzzal együtt lakni? Az első napokban kizárólag a műalkotás frankokban kifejezhető értéke borzongatott, az feszélyezett és riasztott. Aztán megszoktam. Mert: pompás.

Együtt tudtam vele lenni. Megpihent rajta a tekintetem (vacsora közben – görög saláta, fokhagymás bélszín, endíviaköret, mindenféle sajt, parfé, sárgadinnye, sütemény és a már említett rozé), és térültemben-fordultamban egy-egy teljes pillanatra meg-megálltam előtte. Boldogan állapítottam meg mindig, hogy ez még néhány napig így lesz. Végre van egy Cézanne-mű, amely annyira az enyém, mint az a szerkesztőség, ahol dolgozom. Ahol a Szőnyi van. Vagy az az épület, amelyről a városomban senki nem tudja, hogy egykori városháza, pedig éppen olyan, s én annak a tetőterében élve hallgatom a Bakony szeleinek fennsíkra zúduló huhogását, és ettől érzem leginkább otthon magamat.

A Cézanne-rajz! Eppen arra használják, amire teremtdött. Egy derengő sarkot varázsol meghitté. Rég lekopott róla az üzlettárgy-lét, az együttéléssel műtárgy voltát is elfelejtettem. (Azért csak-csak eszembe villan, hogy vehettem volna egy Léger-nyomatot – nekem is legyen valamim –, annyi pénzért, amennyibe a nyaralás kerül.)

Ezek szerint a Cézanne-rajznak két nézete is létezik. Ahogy – mondjuk – a kiállítóteremben látnám, s ahogyan a lakásban. A rajz ugyanaz – a látványa, a hatása nem. De a rajzzal tekintetet tartó ember se ugyanaz, aki – milyen gyorsan kiderült ez –, a kultúrájának és a neveltetésének megint csak a foglya. Aki azt is megtanulta, miként válhat egy kép részévé, s azt is, miként lehet a kép az ő életének szerves darabja. (Az egészen modern, fiatal költészetben van ez a csiki-csuki játék, ez a szempontváltogató világkisajátítás.)

A Cézanne-rajz bal felső sarkában, az akasztófa fölött egy kék pötty világított. Lehet, hogy a vonalak kékje szétfakult, de ez a körömnnyi folt eredeti színét mégsem adta át az időnek. Ennek az árnyalatát naponta akartam megnevezni, aztán ez a kívánság a következő hetekig, hónapokig is megmaradt. Nem tudtam kisajátítani.

Hogy létezik színelemlekezet, mindaddig nem tudtam, amíg nem kaptam egy képet, amely a kutyámat ábrázolja, amint a fotelben ül. Györgydeák György grafikus, aki készítette, egyszer látta Dugót, egyszer járt a lakásunkban. Látogatása után néhány hónappal ajándékozta nekem a kicsi alkotást. Attól fogva a barátomnak tudom: a fotel borvöröse megegyezik a kép bútorkárpitjának színével. Hogy nekem is van színelemlekezetem, azt pedig a Cézanne-féle pötty mutatta meg. Napra nap keresgéltem a pontos nevét ennek a finom, fátalos, meszes, oldott kéknek, de nem találtam még a mását se, sem a szabad természetben, sem a festményeken, se máshol. Míg-nem egy reggel különös tejet vettem a szemközi boltban – ez olyan árnyalatú volt. Kéktej! Vénasszony-nyári kéktej!

Gyerekkoromban ittam kéktejet. Melegben a tej, hogy nagymám lefejtette a sajtárból és a lisztláda mellé rakta a kamrába, elké-kült. De csak ha a közelmúltban tapasztották a szoba padlóját, ahol a tejet megszűrte, s a tej pedig szoptatós tehén tögyéből volt fejve. Amiből egyébként zsendicét főznek. (A véletlenek! Ősszel ritkán ellik tehén.) Tízóraira a karéjnyi vajaskenyérre kéktejet ittam. A tej nem volt romlott, csak színt kapott egy gombától (amely a szoba lószaros földtapaszából került bele). Ennek volt olyan az árnyala-ta, amilyen a provence-i rajzocska sarkában üldögélt! És ez az az árnyalat, amely a mediterrán, fekete lovak tomporán is ott dereng, ahogy a frissen kefélt szőron megvillan a fény, hajnalonta.

Decemberi hózuhatag. A szerkesztőség termét kitöltötte a mér-téktelenül szívott cigaretták füstje. A számítógép monitorjáról fel-pillantva megakadt a tekintetem a Szőnyi-festményen. *Átkelés a Dunán* a címe, 1928-ban festette a mester. Nagyon nagy méretű, leg-alább kétszer három méteres olajkép, tompa kékekkel, szürkékkel, barnákkal. Vízparti táj – a háttérben lomha röghegyek. A fövényen kupacszerű, ülő asszonyok, férfiak, várják, hogy elmenjen a zsúfolt csónak, s visszajöjjön értük, üresen. A csónak fölött beesett arcú, szakállas, imára kulcsolt kezű Krisztus. Ez a Krisztus alig néhány hete létezik, valójában nincs is a képen. Csupán, mint a Veroni-ka-kendőn az eredeti arc lenyomata. De újabban naponként feltűnik, hegyesedő vállal, egyre görcsösebb ujjakkal. A hózuhatagos regge-len pedig megcsillant a szeme. Nagypapakéken.

Felmásztam a fotelre, hogy szemügyre vegyem azt, amit Krisztus szemének vélek. A felső festékréteg alatt valóban ott a néhány széles ecsetvonással megfestett, a kép többi alakjánál nagyobb, embersze-

rú folt. Utána kellene nézni, hogy vajon egy elrontott és ezért lefestett vázlatról van-e szó, vagy pontosan ilyennek szánta-e Szőnyi ezt a folyón való átkelést bemutató festményt. Krisztus szeme színét csak az asztalomtól nézve lehet sejteni. Morzsányi kék villog elő a szürkészöld vízháttérből.

Kék szemű Krisztus? Ilyet kizárólag Közép-Európában lehet látni. Olaszországban, Franciaországban fekete vagy barna szemű, s ettől rettentően szigorú tekintetű az istenfia. Mifelénk meg szelíd és álmatag, mindenféle dolgokat megértő. Kéktej-szemű, s olyan ellentmondásosan lágy, megértő, mint az otthon.

Másnap megnéztem a festményt: Krisztus alakja visszaszívódott a háttérbe. Beolvadt a lankás, pannon tájba. Igaz, a szerkesztőség ablakán átzuhogtak a fagy élesítette napsugarak.

Ilyen verőfény a februári kertemben van. Annak a természetét pontosan ismerem, hiszen a februári hétvégeken szokásom a szőlősöm metszése. Olyankor csúszkállok a hegyoldalon, tisztítom a gyümölcsfák törzsét, igazgatom a málnatöveket, alakítom a kösmétekoronákat.

Tavaly februárban havas volt Paloznak. A Balaton befagyott, csak a rianások hasadékában fodrozódott a haragos víz. A papírfehér tájra a növények rézkarcokat metszettek, még nem sárgultak a fűzek, nem vörösödtek a somvesszők, nem találtak rá finom zöldjükre a mandulahajtások. A sok fehértől kékes árnyalatot kapott a veresföldű vidék. Ebben a kiegyensúlyozott kékfagyban a telekszomszéd – permetezett. Rövidcsapra vágta a tőkéit, és nekiállt bolondul permetezni. Mifelénk februárban legfeljebb sárgaméreggel szórják le a szőlőt a szorgalmasabbjai, az jó a háncs alá és a rügyekbe bújt atkák, apró izeltlábúak ellen. Az első gyöngye megre mind megkezdenék a károkozást, s a rontást meg kell akadályozni!

De a szomszédom kékkövel permetezett. Mésztejbe rakott rézgálicot, azt porlasztotta a szőlejére, de hogy milyen megfontolásból, nem tudom. Óra alatt végzett. A folyadék ráfagyott a növényekre, de a nagy hidegben gyorsan szublimált belőle a jég. A szőlők fakó kéktejben álltak, új és szokatlan árnyalatukkal hivalkodtak. A táj ettől a szokatlan színtől elveszítette hókékjét, s minden erejét átadta a parcellának.

Nagyszüleim szőlei mindig kékkövesek voltak. Nagypapa homoki szőlőskertjét messziről megismertem a színéről, nagytyati tőkéit is, bár az övé kertnek se volt mondható, mert csupán a tanya elé futtatta

az ötven liternyi bort termő lugast. De ők sosem permeteztek télen. Az első permetezéssel megvárták a venyigecseperedést.

Tati alig ötvenévesen halt meg. A téészen permetezett, gázá-larcban, védőfelszerelésben, amely nem volt biztonságos. A bőrén keresztül szívódott fel a ráhullt toxin, megölte. Nagyon kék lett a halálában. Nekem ő mesélt először a tengerről, ahová sosem jutott el (de az unokahúga igen, és irigyelte ezért), s ő mutatott rossz nyomatú Szőnyi-képet (a gang hengerelt falára volt rajzszögezve a falinaptár, azon), merthogy ott a varjak olyanok, mint a varjak, a kosárfonók csonkolta fák is olyanok, mint a leszálvesszőzött füzek, és a hó is úgy ül a barázdahalmokon, ahogyan annak márciusban valóban meg kell roskadnia.

*

A házunk mágnes, magához gyűjti és, mint macska a döglött patkányokat az ajtó előtt, sorba fekteti a botrányokat a lakóknak. Hol csimaszok, hol meg hulla hever a küszöbön, cigánykölyök vágja le baltával az ujjait, hogy el ne vigyék őt katonának, szilveszteri petárdával lövik ki az ablakot, kilopják a földből a levendulatövet, a két pincérlány sikongva tapogatja egymást a félhomályban, vagy a néma, szöke, félbolond fiút erőszakolják a helyi csírák. Mi meg a lakás függönyös ablaka mögött lapítunk, s ha éjszaka csengetnek, mindhárom család egyszerre kivonul a vendég fogadására, mert úgy biztonságos. Rendre ott a vödörnyi víz a gádorban, ha egy kóbor éjjeli bárvendégnek ismét arra támadna kedve, hogy csóvát vessen a nyitott ablak függönyére, legyen mivel tüzet oltani. Az ajtókat kulcsra zárjuk, a folyosót kivilágítjuk, tartanánk távol a rendzavarókat. A rendőrök hármásával lesnek be az udvarba, bejönni riasztásra mernek, vagy úgy sem.

Éjszakánként, ha alaposan lerészegedett, a kapu előtt üvölt és káromkodik annak a fiúnak a felpumpált izmú barátja, akit itt öltek meg a rendőrök. Szólongatja a dokit, aki megállapította a suhanc halálának a beálltát, menjen ki, meghalni – holott a kórszövettenász nem itt lakik, s annak idején is véletlenül keveredett az országos felháborodást kiváltó eseménybe.

A hétvégi délután csendjét sivalkodás verte fel. A konyhaablakból láthattam, egy félmeztelen, tizenéves cigány fiú tépi fel az éjjel-nappal nyitva tartó élelmiszerbolt ajtaját, tejet hoz ki onnan, és issza, majd meg üdítővel mossa az arcát. Káromkodott, ahogy csak

a természeti népek tudnak, hangosan, tehetséggel, szégyentelenül. Tengelye körül pörgött, és a járólapokra csapta a palackot. Az üveg-szilánkok szétszaladtak, s a virágágyás betonkávájáról gellert kapva pattantak vissza.

Mire leszaladtam az udvarra, hogy kihajítsam a dühöngőt, elgázosította az udvarunkat. A földszinti bárból kirobbanó, hajdan kommandós orvos visszaküldött, szóljak a lakóknak, ne nyissanak addig ajtót, amíg a gáz el nem oszlik. Aztán a rendőrséget hívtam.

A telefon az utcára néző ablak alatt van. Láttam, mint zúzza szét egy kövel a fiú az utca túlsó oldalán lévő gyógyszerár maratott üveglapját, s hogyan erősítgeti indulatát egy asszony és egy traktorgumiarcú férfi. S az érkező rendőr ellen miként ránt nadrágja övéből tört. Futva érkezett az erősítés, körbekerítették a randalírozókat. Egyikük a levegőbe, s éppen ablakunk irányába lőtt. Aztán a fiúra, többször. A fiú a legalacsonyabb rendőrt az autómhoz csapta – ekkor ölték meg. Hosszan feküdt a gépkocsim mellett, zúgolódó tömeg vette körül, a kapuból az anyja sikoltzott.

A mentő órákat állt a házunk előtt. A sofőr unatkozhatott, hát tánczenét hallgatott. A *Csipkés kombinét*. A *Kék Duna keringőt*. Az *Indián nyarat*.

Másnap bevittem a szétroncsolt ajtajú kocsit a rendőrségre, meg akarták vizsgálni, maradt-e benne golyó. Tizenennyolc becsapódást jelölő karikát rajzoltak a falakra, az aszfaltra, de egy lövedék még hiányzott.

A Hungária Biztosító nem fizetett, mert az elhaltnak nem volt biztosítása.

A gyerek rokonsága hetekig munkát adott a rendőrségnek: rajokban lepték meg a tereket, kocsmákat. S éjszakánként kórusban kántáltak a házunk előtt. Vért akartak, magyarvért, cserébe.

*

Mert esténként nincs senki a belvárosban, Dugó, szabálytalanul, nyakörv nélkül rohangálhat. A sötétbe minden neki tetsző lomot összelopkod. Ha már szétkergette a bagzó macskákat, visszazavarta a háztetőre a menyétcsaládot, nekilődül a bokroknak és kacatokat cibál ki alóluk. Néha kirámolt aktatáskát húz az aszfaltra, személyi iratokkal, kulcsokkal, máskor üres tejfölösdobozt, felhasított tejeszacskót. Nem tudok rájönni, mi alapján választja ki az ajándé-

kait. Kétségtelen, hogy nem magának hozza, mert teniszlabdákat, játékmozdony-kerekeket is zabrálna, amelyekkel játszani szeret, s helyettük képtelen tárgyakkal lep meg bennünket. Legutóbb virág-csokorral állított haza, selyempapírba csomagolt, szalaggal átkötött, valahol elhagyott bukétát tartott a fogai között, óvatosan, meg ne törje. Apró csokor, virágzása teljében lévő enciánt. A kék színek-hez mindig különösen vonzódott. Nyáron beledugja a bögrevirágok harangjába az orrát, tavasszal jácintot, ibolyát szagolgat, az udvar árva katángja előtt meg rendre lehuppan terebélyes fenekére, és áhítattal telve bámulja a növényt. A televízió kékes színeit például nem látja, a tükörben visszatükröződő kék tárgyakra sem lesz figyelmes, de az építőkockák közül kizárólag a kékeket csórja el, a kék szőnyegre hasal, és imádja az udvar madárcseresznyefájára szokott kékcinkék csapatát.

Megvárta, hogy a vázába kerüljön a csokor, aztán alágömbölyödvé várta a dicséretet. Az utcán is gyakran áll az emberek elé, csóvál, picit kidugja a nyelvét, szemét arra függeszti, akit éppen kiválasztott, nem fogad el tőle semmit, csak várja, hogy megdicsérje. Már-már a belváros valamennyi lakóját ismeri, az újonnan ide kerülteket megszagolássza, megugatja, aztán továbbbirationodik. Belesétálta magát városunk életébe, engem is magával húzott. Rendet csinált közöttünk, kialakította a köszönés szabályait, először csak a kutyásokkal, aztán a macskásokkal, papagájosokkal, később a kistrágcshalókat birtoklókkal. Ha egy-két hétre eltűnünk, egyre többen kérdezik, ugyan mi az oka, ha leereszti a farkát, vajon miért, ha hullik a szőre, vitaminokat ajánlanak, ha pedig tüzel, már előre figyelmeztetnek, hol rajcsúroznak a kóbor kanok, merre ne menjünk.

A váralji cigánycsaládokkal különösen meghitt viszonyban van. Kezdetben a gyerekeket ugrálta körbe, ma már a felnőtteket is üdvözl. Igen, neki köszönhető, hogy a bosszúért lihegő kisvaida ama haláleset után megkérdezte, melyik a sok kék autó között a miénk, hogy szavatolhassa, abban több kár nem esik, s ígérte, ha a sötétben sétálnánk, vigyáznak reánk.

*

Az ablakom alatt satnya akácfa ágaskodik, éjszakánként belülről világítja ki egy régimódi kandeláber. A fa a világítótest miatt mindenféle produkciókra képes, elvégre nem mindennapi esemény, ha

valakibe belebújt a fény. Az akácnak gyakran visszavágják a lombkoronáját, inkább csenevésznek tűnik, mint fejlettnek, pedig a törzse erős, természetes. Fánk – vastagsága alapján – ötvenéves lehet. Hosszában repedezett a kérge, s autómagasságban ledörzsölt. A parkoló gépkocsik sokja nekifarol, azok koptatják le. Ilyenkor riadtan röppennek ki azok az ökörszemek, amelyek a gallyak közé fonott fészkek jogos tulajdonosai. (Az elmúlt nyáron éjszakai életre rendezkedtek be: a tejfehér fénnel sugárzó lámpa odavonzotta rovarokat szedegették össze.)

Nem tudom eldönteni, miért készült az ökörszempárnak négy fészke ugyanegy lombkoronában. Azt meg végképpen nem értem, hogy a nagy hidegekben honnan érkezik hozzájuk újabb öt fajtestvérük. A téli fagyokban hét puha madártest szorong egy csészeszerű fészekben, a fejüket egymás szárnya alá fűrik, és a kisebb zajokra kórusban csipognak. Világosban a madárceseresznye kékcinegéivel közös csapatban járnak, sőt ritkán a csonttollúakkal együtt szállják meg a szemközti park piros almácskákkal megrakott madárbirseit. A közelmúltban az ügyeletet tartó gyógyszerész elöl annyira balul fordult ki gépkocsijával a bár felvigyázó legénye, hogy felszaladt a fára. Az ökörszemek évek óta takaros rendben tartott fészke gallyastul alázuhant. A hét madárral együtt. Riadtan köröztek a járdára fordult fészkek fölött – aztán átköltöztek egy másikba.

Vizsgálgattam az akácgallyat – a könnyű szél is lehasította volna. Az elágazásnál megkorhadt, a sárga farészben pudvás, barna foltok vannak. Letörtem egy vesszőt, felvittem a szobámba, vázába állítottam. Nézzük, mire megyünk együtt, talán adni tudunk valamennyi időt magunknak.

Azzal a gallyal kerülhetett be a lakásba az iskolás gyerekek biológiai tanulmányának egyik mintaállata, a koronás keresztespók. Reggel a kroton levelein mászkált, aztán kipróbálta a leandert, majd a citromfát, a normális időben virágba boruló karácsonyi kaktuszt, de egyik sem tetszhetett neki, mert feltornázta belapult potrohú testét a dolgozószoba ajtókeretére.

Én itt írok, a bukóablak alá tolt asztal széles lapján, kalapálom a számítógép billentyűzetét, ő meg ott kucorog, a fehér deszkanegyesög felső sarkában. Légy, szúnyog, muslica télen nincs, más táplálékot nem találhat – hát koplal. Testméretéhez képest nagy időszakot tud átéhezni egy pók, talán tavaszig kibírja, s ha már dermedt, áttelelő állapotából kiengedett, nem tehetem vissza a hidegbe,

morfondíroztam, s ügyeltem, hogy a kutyám észre ne vegye, amikor a pókkal foglalatoskodom. Dugó eredendően féltékeny, ha egy pillangó rám száll – a rókalepkéket vonzza az izzadságszagom, ezért a kertben, szélcsendes időben lepkefelhő vesz körül –, leszuszogja rólam, és mérgelődik. Nem lenne tisztességes, ha megkergetné a pókot, vagy megenné, esetleg a mancsával megnyomorítaná.

A pók otthon érzi magát az ajtófélfá félhomályos szögletében. Vajon mi a jó egy póknak? Igen, attól, ha mozdulatlanul ül, még akár haldokolhat is. De pontszemei feszesek, csillognak, ez megnyugtató, a növények elég vizet párologtatnak, nem száraz a levegő. Reggelente vizet cseppentek neki, abból, ha akar, ihat. Azt sem tudom, hogy a koronás keresztespók szokott-e inni. Ha igen, akkor zsákmányolás után-e, vagy máskor is megszomjazik?

Nézem a monitort, javítgatom a gépelési hibákat, amikor a pókom az ajtó szemöldökfájáról fonálon leereszkedik. Lassan, kimérten, mintha valaki eregetné utána a kötelét, pedig az az ingó ponton, a pók potrohánál keletkezik, s engedi fejfelé a készítőjét. Azonnal lekaptam az íróasztal melletti polcról az Araneidae-kkel foglalkozó könyvet, ellenőrizzem a benne foglaltakat. Rég tudom, hogy a szakkönyvekkel, természetleírásokkal (és a szakácskönyvekkel) nagyon kell vigyázni, akárcsak a tündérekkel. Attól, hogy egy tündér az egyik mesében jó, gazdagságot, szerencsét és hosszú életet hoz, máshol még lehet gonosz, ó-lábú és hiszteroid. Sőt, mert a jóság gyakran párban jár a gonoszszággal, a tündérfajtájú csodalénynek a történeten belül is nem egy alakváltozása lehet. S hogy hány-szor bucskázhat át a fején, az empatikus pszichológusok sem tudják megmondani. A szakkönyvek állatai sem olyan egyenképűek, ahogy a szakállas, mord, lupékkal vizslató természettudósok állítják. E megfigyelők az eseteleírásakor rendszerint fél szemmel a következő, kiszemelt áldozatukat lesik, és igyekeznek gyorsan túllenni pillanatnyi munkájukon. Hja, a tudomány nem tűri a lassúságot!

A keresztespókokról már mindenféle ostobaságot összeolvastam, olyat is, hogy a hálójuk bonyolult téridom. Bonyolultnak bonyolult, csak éppen nagyon egy srófra készül, merthogy leginkább kör alakú, vagy egy elrontott kör. Lévé az a legegyszerűbben létrehozható síkforma – téri megfelelőjét már az önmagukban lebegő, puhahártyás sejtek is feltalálták az ősóceánban.

Olvasom a szakkönyvet, és figyelem a pókomat. Mintha ő maga is olvasná, mintaszerűen viselkedik. Egy ponton megkötötte a híd-

fonalát – a szemöldökfa jobb sarkában –, amely egyelőre csak tartófonál, és azon ereszkedik alá. A padlót elérve, nyolc lábát összehangolva átgyalogol a bal ajtófélfához, fölmászik rajta, húzva a potrohához ragasztott fonalat. Valahogy egyszerűbbnek tűnt volna, ha mindezt fent végzi el, s mindenesetre kevesebb munkája lett volna, de a génjeiben az van meghatározva, hogy a kis távolságra álló bokrok a magasban nem érnek egymáshoz. Így tornázik fel ugyanabba a magasságba, ahol az előbb volt, alig hetven centiméterrel odébb – csak éppen ötméteres kerülővel. Kifeszíti a tartófonalát, amely immár hídfonállá lényegül, és valóban szép ívet húz a felső ajtószakok között. Amin aztán egymás után négyszer is végigmegy, addig vastagítva, míg nem találja kellően erősnek, biztonságosnak ahhoz, hogy rá egy egész hálót aggasson.

Hogy elég feszesnek bizonyult a hídfonal, kihúzott még három keretfonalat, így (majdnem) szabályos négyszöget kerített a pókselyemből. E négyszög nem sokáig maradt arányos. A jobb felső sarokból újból leereszkedett, immár a maga fonta keretfonálon az áttellenes sarokba vándorolt, és átlósan kihúzta az első küllőfonalát. Megkereste a közepét (és az átló rögvést két küllővé változott), oda-ragasztott egy harmadik küllőt, elvezette a keretfonalig, megbogozta, meghúzogatta. Hamarosan huszonnyolc fényes küllővel osztotta szeletekre a keretét, ami olyanná vált, mint az oldalain behorpadt négyszög, avagy a négy ponton, sarkosan kihúzott csillag. A küllők nem az óramutatóval megegyező, sem azzal ellentétes irányban készültek, hanem össze-vissza, a háló feszülésének megfelelően. Ha netán két, egymás melletti küllőfonál miatt az egyik keretfonál túlságosan közelre húzódott a köldökhöz, akkor a másik oldalára néhány újat feszített. A sugarak nem zártak be azonos szöget, láthatóan az a fontosabb, hogy a készülő rovarfogóeszköz legyen feszes. A küllők végleges távolságát a pókom egy új fonallal állította be: a centrumból kiindulva egy spirális fonalat szőtt a szövőkarmaival, amelyről azonban hamarosan kiderült, csak segédspirálisnak tekinthető, és másra sem jó, mint hogy annak mentén egy újabb spirálist készítsen. Amint fonta-szötte csigavonalban az új fonalat, úgy bontotta le a segédspirálist.

Ha ezek után azt várnánk, hogy azonos mintázatú, homogén felületű háló jött létre, tévedünk. A centrumban, alig húszforintnyi területen, sűrű, már-már átláthatatlan szövedék készült, amelyet körbevett egy fonálspirális nélküli övezet, azon kívül pedig enyves fogófona-

lak alkották a spirált. Közben ez a spirális szintén elvesztette csigavonalát: a pókom csak az ajtósaroknál eredő keretfonalakat kötötte össze, amitől a háló elvesztette kerekességét, olyanná vált, mint egy túlvert, csillag alakú halasi csipke. Itt sűrűn, ott ritkán kerültek egymás mellé a fogófelület fogófonalai, az egyiken több ragadós csepp, a másikon szinte semmi sem csillogott. A pókom kimért szorgalommal működött; mire besötétedett, megállapíthattam, hogy tisztességgel elolvasta a szakkönyveket, s ezek után csupán a szabálytalan sokszög és a kör közötti különbséget kell megtanulnia.

Én pedig megjegyezhetem, hogy létezik olyan mérték, amely aránnyal vegyíti a rendet a rendetlenséggel, a szabályost a szabálytalannal. Ha a küllők, a spirálisok léte a szabályt, akkor meghatározhatatlan helyzetük a szabálytalanságot jelzi. A fogófonalak maguk a pusztá hibák. Akár egy rendes írónál. Aki csak akkor tudja a tárgyat megragadni, ha a nagy nyelvi rendben csupa esetlen szabálytalanságot csinál, s egyszer csak azt veszi észre, hogy hálójában ott a zsákmány.

És végül akkor is feszítsük ki a hálót (pláne, ha az egyben az életterünk), amikor zsákmányra nincs kilátás.

VESZPRÉM-SZOBROK

Sokan azt állítják, hogy Veszprém belvárosának parkjai híresen szépek, szobrai pedig nincsenek. Addig nem foglalkoztam e közhelyszerű állítással, amíg nem ismertem a várost. Először is, gondoltam, minden kisváros szép, éppen a léptéke miatt, nekem valahogy csak az ilyen közepesen nagy településeknek van ember-szabásuk, hát miért ne lennének a parkjai is olyanok. Márpedig a szépség meg az emberarcúság valahogy összekapcsolódik, de hogy hogyan, az már az esztétikák és a művészetet gyakorlók kényes dolga. Másodszor, mert nem éltem, mi több, egyetlen alkalmat kivéve nem is jártam Veszprémben, állítottam, semmi dolgom nincs ez oly sokat hallott kijelentéssel, számomra üres állítás. Harmadszor, mert olyan emberek mondták, akiknek a mondogatás volt és ma is az az életcéljuk.

Aztán mégiscsak Veszprémben telepedtem le, de döntésemben nem befolyásoltak az állítólag itt lévő parkok. Sőt, az első években, amikor turistaszemmel és turistaléptekkel jártam benne, nem is vettem észre a növény-szigeteket, a ligetmaradványokat, és inkább az tűnt fel, hogy mennyi szobor van itt. Idővel még több szobor lett, bár néhányat lebontottak, ledöntöttek, eltüntettek. A városhoz se volt sok közöm, örültem, hogy nem vesznek észre, hagynak dolgozni a munkahelyemen és odahaza, mert nekem a csönd az életemem. Aztán a negyedik itteni évem táján egy történész ismerősöm, akinek már a dédszülei is veszprémiek voltak, s mindegyik felmenője lokálpatrióta, kijelentette – éppen a magyarság vérzivataros történelmét ábrázolni kívánó szobrászati monstrum tövében –, hogy Veszprémnek csak parkjai vannak, szobrai pedig nincsenek. Ott, a dollárház és a pártház bezárta szögletben, a belváros szélén, ahol egy ötven lépésszer ötven lépésnyi füves térség terül el, felső szélén sziklakert-

tel – szóval egy akkora park előtt, amelyet bármelyik nagyvárosban szégyellnének parknak mondani, mert még kutya-futtatónak, kiseded-homokozónak se használnák. Meg is állapítottam magamban, és ebben minden korábbi tapasztalatom megerősített, a lokálpatrióták annyira elvakultak, hogy a hangyajárást csatatérnek állítják, és emlékhellyé kívánják alakítani. S valóban – véltem akkor –, ott, ahol nincs lehetőség a helyet normálisan szeretni és birtokolni, mindenféle rigmusszerzőket tologatnak fel a helyi Parnasszusra, tangó-harmonikás zenekart állítanak a dobogóra, csak az íráskészséggel és ízléssel nem rendelkező könyvtárosokat, tanítókat és hivatalnokokat közlik a közlönyükben, ezen a tájon egyáltalán nem honos veres muskátlikkal beültetett betonvályúval kerítik el a teraszokat, s rossz protézisével csattog-fröcsög a hivatásos előadóművész.

Az otthonlétnek nagy a hiánya. Ismerősöm kijelentése idővel igazsággá érett bennem.

Hogy összesen hány szobor van Veszprémben, nem tudom. Amit hirtelenjében elő tudok sorolni, az a húsbolt előtti gyer-tyás, meztelen lány (a faszállító); a képtelenül sok, hengeres kar-ral megrakott, kagylójából vizet csöpögtető *Fortuna* (a tehén); a kecskével játszó kisfiú (a kecskebaszó); az almaszedő (az idióta); az öntudatos *Lenin* (néha, ha nem hallotta idegen fül, Pap elvtárs-nak hívták; darus kocsival szállították el, a kötél a szobornyakra volt hurkolva); a zászlóvivő (azt felborították, majd elbontották); a somolygó *Erzsébet-büsz*t (a szende szűz); a korsós Zsuzsi (a városi önkormányzat elől vitték el, meg ne rongálódjon az épületfelújít-ás közben, majd visszahozták egy bazaltkőkockákból összerakott medence párkányára); a kuporgó nő (a sétálóutca rézsűjén, egy szürke márványtömb tetején, így könnyen ledönthető); a fejükön tepsit tartó nudisták (a pléhedényekből öntik magukra a vizet); a sematikus *József Attila* (átkerült egy gimnázium elé); a királyi pár a vár-fokon (városunk szimbóluma); az egyetemi kollégium előtt álló, zöldre érett bronzalakok (a leprások); a fején labdát egyensúlyozó gyermek; és a sárkányon álló *Szent Imre* (az impotens). S mindez a töménytelen sok szobor abban az alig kilométernyi átmérőjű terü-leten, a belvárosban és környékén, ahol az elmúlt időben laktunk. Természetesen egyik sem műremek. A királyi páron és *Szent Imre* hercegen kívül egyiknek sincs köze a városhoz, és tapasztalhatom, a városlakóknak sincs a szobrokhoz. Nem tudják, milyen viszo-nyuknak kellene hozzájuk lenni, ha már a szobrok nem a hely múlt-

jához, ilyennek-olyannak vélt szelleméhez kapcsolódnak, hiszen nem azért vannak, hogy kellemesek legyenek. De még csak nem is szépek.

Azt, hogy általában mire valók a szobrok, nem tudom. Vélem, kultikus szerepük van az ősidőktől, amikortól térbe helyezhető műveket készít az emberi faj, valamennyire még megőrizték ezt a tulajdonságukat, aztán erre rakódott valami szépszerűti, valami fényűzési, valami hagyománytani. Aztán a köztéri szobrok felvállaltak egy újabb funkciót, és elkezdtek összemenni igazságokat osztogatni. Hogy miféleképpen, azt megmondták a különböző diktatúrák, rendszerek – hiszen egytől egyig azok szolgálatába álltak ezek a produktumok. Mi másról is beszélhetne a harmincas években felállított *Szent István* és *Gizella*, a magyar tanácsköztársaságra emlékeztető *Zászlóvivő*, a kommunista eszméket hírelő dacos *Lenin*, ha nem erről. Még az aktok makacs, férfias arca, az önfeledten játszó kisgyerekek, a vizet csorgató szörnyűségek is az emberi létezés derűjét hazudják – mert mást nem tudnak tenni. Ezek a szobrok rémes dolgokról fecsegnek, és persze általánosságokat. Hazug szimbólumok, különböző korok önmagukról vallott kijelentései. Ma pedig, remélem, a torzság bizonyítékai. (Ez a remény lehet, csupán azért van, mert egyelőre nincsenek új köztéri alkotások.)

A szobrok arról árulkodnak, hogy vannak korok, amikor az egyén, a személyiség megmutatása közveszélyes, ezért üldözendő. Hiszen kiszámíthatatlan, felügyelhetetlen. S arról, hogy milyen üres minden emberfeletti dolog. Ezek a szobrok embertelenek, mintha nem is hominidakéz készítette volna őket. Nincs szükségük se a megcsinálásukban, se műként való funkcionálásukban az emberre. Sőt, számukra aztán egyáltalán nem kellene az emberek, a várost lakó polgárok, merthogy ők a hatalmasok uralmát – amelyben úgyszintén fölöslegese az egyedi állampolgárok, mert csak a tömeg létezik, amelyet lehet vezényelni, amelybe bele szabad lövetni, stb. – jelölik. Részben, mivel a hatalmasok állították őket, végső soron nem a köznek, hanem saját hatalmuk bizonyítására, részben mivel a nép – hiszen az ő pénzen készült – ezzel fogadja el a hatalmasok fensőbb-ségét, uralmát. Bizonyítékát adja, hogy elfogadja a rákényszerített szemléletet. Így már érthető, hogy miért nem egyediek, miért nem jellemek ezek a szobrok, s miért nincsenek rajtuk sem a szobrászok személyiségjegyei, sem pedig azokéi, akiket ábrázolni akartak. Tudjuk, ha ilyenek lennének, nem állították volna valamennyit köztérre,

nem mutathatták s nem alakíthatták volna ama vágyott közhangulatot. Ezek a szobrok olyan értelmet adtak a szülőkoruknak, amilyenre az állítatók csak vágytak, de amelyet az életben nem tudtak, vagy leginkább nem mertek megvalósítani. Ezek a szobrok csupa áhítozások a világegyetem minden rejtélyének kimondására, a történelem összes titkának megfejtésére – olyanok, mint a totalitásra törő korok. Fölöttes ideológiai üzenettel rendelkeznek, és készek arra, hogy egy új, más világot teremtsenek. De hogy ezt az új, más világot a szoborállítók mégiscsak megvetették, azt éppen az bizonyítja, hogy a rossz művek leghatásosabb, legszuggesztívebb helyét mégsem keresték meg. Odaállították őket a várfalra – háttal a szakadéknak –, bedugták a bokrok közé, egyetlen nézetet engedélyeztek nekik, egyszerűen valamennyit megfósztották a szoborlétezésétől. Transzparensként kezelték őket. S hogy egyik-másik mégis kilépett ebből, az a véletlen szülötte: így vált *István* és *Gizella* a város jelképévé, ahogy ott strázsálnak a fokon, mereven, akár a múmiák, embertelen, hiú és mégis közönyös arccal, ami csöppet sem méltóságos póz. Hogy a város nem tudta befogadni őket – ilyen gögös alakokat nem is lehet –, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy időnként silány nemi szerveket rajzolnak a combjaik közé, meg álarcoakat raknak rájuk. Hiszen a városlakók sejtik, ki és hogyan és miért veti meg őket. Ők pontosan tudják azt is, hogy feleslegesek, semmi szükségük rájuk, nem reájuk figyelnek, nem hozzájuk szólnak, egyszerűen haszontalanok. És azt is tudják, hogy a történelmet nem a szoborállítók s nem a szobrok csinálják.

Veszprém sosem szerette valóban a művészetet. A művészt is csak akkor, ha aktuális céljaira alkalmasat teremt. Ha pedig nem, még azt is könnyen kijelenti róla, hogy nem művész. Szó, ami szó, könnyen elfelejti, hogy kisváros, és feljebb, a nagyvárosok felé tolná magát. A polgárait se szereti, hol mert nem elég katolikusok, hol mert nem elég kommunisták, hol mert nem elég világpolgárok, hol meg azért, mert nagyon is bele akarnak szólni, hogy milyen szobrokat rakjanak ki a parkokba.

VESZPRÉM-MACSKÁK

Kibillent a világ: eltűntek a kóbor macskák! A hét dombra épült városok közös attribútuma a kiterjedt, félvad macskakolóniák léte, na és a sokgombos, barokk templomok. A templomokról nincs mit mondani, azok új kupolákat kaptak, a grünsplan se futhatta még be friss rezüket (kivéve persze a rómaiakat, hiszen azok többségét cserép borítja, ha pedig nem, akkor sincs pénz a felújításukra).

*

Világjárásaim során megállapíthattam, hogy a hét domb szerves következménye minden esetben a katolicizmus, abból aztán a templomállítás, ergo a tornyok léte is következik. Ehhez a kultuszhoz asszisztálnak a veres, az iromba, a fekete-tarka, a szürke macskák. Kényesen napoznak a küszöbökön, családi életükkel szétműlják a komor kis loggiákat, bűzös halfejeket marakodnak, a háztetők galambfészkei után kutakodnak, és ha eljön az ideje, éjszakánként gyereksivalkodás-szerű hangok kíséretében bagzanak.

Kezdeti macskatani ismereteimet a kutyámnak köszönhetem. Korán megtanultam például, ha Paál István rendezőbarátom selyemszalagon vezeti a színészház udvarára egzotikus kisragadozóját, meg sem szabad közelítenünk, mert a macska és gazdája egyként felénk villogtatja valamennyi karmát-körmét, pfujolnak és kutyának-gazdának hallható, kínos megjegyzéseket tesznek, mondjuk úgy, hogy a világra. Ez a házimacska-állapot normális velejárója, és azért nem is láthatták soha, mennyire girhes és sóvárgó utcamacskák lesik őket és minket (tehát egy macska, egy kutya, egy rendező és egy költő, egymástól tisztes távolságban) séta közben, a kerítés mögül.

A Veszprém közterein lakó, nyávogó jószágok mindent eltanultak ettől a színházrendezői magántulajdontól.

Először is egytől egyig azt hiszik magukról, hogy szíamiak. Nem félnek se az emberektől, se a kutyáktól. Pöffeszkedőek, öntudatosak lettek, tél végén már egyre gyakrabban kilopták az uzsonnát (kolbászos-vajas kenyér, vagy szalonnás zsemle) az utcai árusok nejlonszatyrából. Ha egy barna-sárga foltos átszaladt a járókelők között, biztos, hogy valaki bokájához kapott, a savas esőtől elsárgult hófehér meg a teljes családját a *Napló* roham-újságírójának metálarany Opelje motorháztetőjén napoztatja délelőttönként, és megtámad bárki slusszkulcsát rázó embert. Szürkületkor meg a patkányokkal társalognak.

Kutyám kiismerte az összes, a szíami jóvoltából megváltozott jellemű Veszprém-macskát. Tudja, melyiket lehet a kukákba visszakergetni (a kukalakók nagy bosszúságára), melyiket szabad visszafogottan ingerelni (hommage a régi alattvalói rendnek), és melyik elől hasznos fület lekonyítva, farkot behúzva elinalni. Már azt a kormosat is ismeri, amelyik szentszagú (egy templomlakó állat kizárólag tömjénillatú lehet), hozzádörgölődik a reverendásokhoz, és alkalomadtán felképeli a pulikat.

Városi tömegjóságaink elvesztették béketűrésüket. Civakodnak a csimaszokon és a húsboltból kihajított mócsingon, nem veszik tudomásul a köztisztasági előírásokat – bár verekedés után mindig megtisztítják szivárgó sebeiket, amelyiknek lóg a füle, az megszabadul tőle, és szabványosra nyalják a horpaszukat.

Végül a veszprémi kóbor macskák megfeledeztek helyi érdekeltségeikről és némi lokálpatriotizmusukról, s a hétdombiságtól eltelt római macskáknak kezdték képzelni magukat: hírelik, ők a város valódi tulajdonosai, sem a szíamit, sem a szíami-féléket tartóknak nincs itt helye, mi több, a kutyákkal együtt élők is szedjék a sátorfájukat! A rómaiságuk abban is megnyilvánult, hogy mind Rómáról ábrándoztak, levelezni kezdtek Tevere-parti rokonaikkal és kitelepedtek a parkok fűvére. Na, ez volt az a pillanat, melytől kezdve a korrekt, lakásokban tartott *Felix domestica*-egyedek kizárólag emberi felügyelettel léphettek az utcára, a macskavész ellen beoltották a kutyákat, és a polgárok nem jártak a gyűlésekre.

Sajnálattal kellett új márciusunk végén megállapítanom, hogy megértük: városunkban immár nincs egy olyan kóbor nyávogó sem, amelyiket kutyamóddal lehetne megkergetni, elkapni, kínozni, lóbálni és a bokrok tövébe csapni, mint egy koszlott, női retikült, nincs olyan közmacskánk, amelyik hörögve-miákolva kapaszkodna

fel a kutyafigoszor elől a főkertész gondal telepített, féltett díszfáinak valamelyikére, s nincs, amelyik onnan leugatható, lerázható és tovább hajkurászható etc. lenne. Persze, ennek nem Paál István szíámija az oka, az (P. I. szerint ő) kizárólag a helyzetben rejlő példát mutatta meg társainak (állítjuk néhányan). A macskák visszaéltek friss tudományukkal, és elszemtelenedtek. A macskák rendszert váltottak, ráébredtek a jogaikra, a lehetőségeikre, mi több, élnek is velük. Bebocsájtást kértek az új világba, színes selyemszalagot akarnak, és konkrét gazdákra tartanak igényt.

A macskák emancipációja másfél év alatt zajlott le. Kezde a város polgárainak tömeges elszegényedésével esett egybe (akkor váltak az addig a családi tűzhely mellett dorombolók számkivetettekké), s tetőpontját utóbbi márciusunk idusára érte el – de most, április végével, ismét fordulni látszik a helyzet.

Kibillant a világ: egyik napról a másikra eltűntek Veszprémből a kóbor macskák, amelyek pedig a világ minden tájékán hozzátartoznak a hét dombra épült (következésképpen katolikus stb.) városokhoz.

Némelyek szerint a [*szabad kis zsandárversek*]-ből szökött ki néhány menyét, s vérengzik a macskák nemzetségében. (Koncz Pál papírestaurátor figyelmeztetett egy levélben, hogy a versciklusom – általam tenyésztett és felnevelt – fenevadjai éjszakánként a városban kóborolnak, s egyet az Elefántos-háznál, egyet pedig a Menyőfogós-háznál figyelt meg. Majd meg Tolnai Ottó, a macskák nagy kedvelője bukkant a városkánkban különböző megpocsékolt macskadögökre. De ők nem lehetnek a szóbeszéd elindítói.)

Tanúsíthatom, a városi közmacskákat pusztító menyétek egyike sem az enyém, nem az én verseimben laknak. Másvalaki a gazda. Éjszakai kutyasétáltatásaimkor nemegyszer találkoztam magam is menyétekkel (ezeknek azonban foltos a torkuk, és a Cholnoky-ház környékén fordulnak elő), csapzott macskákat vonszoltak magukkal a kihalt utcákon.

Veszprém macskátalanítása befejeződni látszik. A kutyaellenyomás alól felszabadult macskák tündököltek és elbuktak. De menyétfogak által vesznek el – vagyis e játszmában új, félelmetes játékosok, a menyétek jelentek meg. Ennyit az emancipációs törekvésekről.

Most búvóm a szakirodalmat, hátha felfedezek valami eddig titkos összefüggést a domborzati viszonyok, a településszerkezet, a domesztikált jószágok és a csúcsragadozók között, s ha találok, azt

is meg kell vizsgálnom, miként befolyásolja a fejlődés rendjét egy tanítói hajlamú szíámi.

Egyébként mindehhez hozzá szeretném tenni: Veszprémben lehet élni.

VESZPRÉM-ESSZÉ

Kétségtelen, hogy amíg csak tőlem függ, itt fogok lakni. Több, mint tíz éve megszoktam, hogy valahol mindig föl van bontva a hajdani Tolbuhin, a mostani Vár utca, hol építkezés, hol leletmentés, hol utépítés, hol csatornázás miatt. Most mindegyik okán. Az eredmény, hogy az ezerkilencszázkilencvenes évek közepére a püspöki palota szennyvize nem szabadon, a palota alatti meredek sziklákon folydogál s bűzölög, ami miatt sorra költöztek el a hajdani iparosházak mai lakói.

Megszoktam, hogy a Vár múzeumait évente legfeljebb egyszer láttam. Délutáni vagy hétvégi szemlélő sétáimon, vagy a vendégeimet szórakoztató városnézéskor rendre nem találom nyitva a múzeumokat. A várkapu múzeumába kétszer tudtam bemenni, általában zárva tartják. A Gizella-kápolna freskóit is felváltva lehet és nem lehet megnézni. A néhány éve megnyitott, bélyeges téglákat bemutató pincemúzeumba jó hónapig tudtam naponta menni, igaz, egyedüli látogató voltam – azóta sem tekinthettem meg szeretett cserepeimet-tégláimat. A Szent István-templomban nyugvó Ányos Pál sírját sosem láttam. A vár házainak udvar-rengetege megtekintetlen, lévén mindegyik épület közintézményé. Persze, mondják, azért is, mert az udvarral rendelkező paloták és házak oldalán áll az ország egyik legrégebbi börtöne, s a rabokkal beszélgetni lehetne; míg a völgy szemközti oldalán, a sziklában, a Dunántúl legjelentősebb magyar légelhárító központja.

Megszoktam, hogy a város, amelynek nemcsak lakója, hanem tulajdonosa is vagyok, jelentős részében el van zárva előlem. Nemrég még nem mehettem volna föl a központban éktelenkedő húszemeletes épület tetejére telepített, de nem működő presszóba sem, amely immár a helyi kábeltévé központja, hiszen ráláthattam

volna a katonai gyakorlóterepre (akár a legfelsőbb emeletekre költöztetett, megbízhatónak talált katonatiszt-családok) – amelyekről persze van tudomásom, hiszen korábban éjjel-nappal dörögtek a löfegyverek, esténként a Bakony oldalába becsapódó nyomjelzős lövedékek bevilágították a várost, s az éjszaka is gyakorlatozó helikopterek a centrum fölött fordultak meg, a kiképzési tervnek megfelelően, s a lehető legalacsonyabban. Arról is tudtam, hogy egy elkőborolt lövedékkel összerombolták a közeli falu óvodáját, a nyolcas úton átvonuló konvoj egyik tankja szétlapított egy utasokkal teli személygépkocsit, vagy hogy nem mehetek mindig Zirc felé, bármikor lezárhatják a Gyulafirátót utáni majdhogynem-makadámot a gyakorlatozó seregek kedvéért, vagy ha véletlenül nem, akkor lövésekkel ijesztgetik az óvatlan közlekedőt; mint velem is megtörtént, célpontnak tekintve a közúton haladó járművet. Nem gombászhatok a Bakony-aljban, nem nézhetem meg a Papod-hegy aljának Szeglei-bükkösében feltűnően nagyra fejlett idős bükkfákat, s ha „szerencsém” van, láthatom, mint csapódik be és robban fel egy helikopter vagy egy repülőgép a környező hegyek valamelyikének csúcán. És nem beszélhetek arról, hiszen gyakorló városlakóként nem tehetem, hogy a városomhoz csatolt kis település kocsmájába tankkal vonult kiszabadítani a fához kötözött lerészegedett társakat néhány szibériai fickó. Azon is csak szűk társaságban röhöghetek, hogy a településünk ismert kurváját megerőszakoló mintegy húsz katona a bírósági ítélet szerint „nem vonszolta és nem bántalmazta a barlangban lakó asszonyt”, hiszen a sorát szépen kiváráó újoncok mindegyike tíz-tíz forintot akart fizetni az asszony juttatásaiért. De az asszonyt se hurcolták meg üzletszerű kéjelgésért, hiszen a katonák nem tudtak fizetni, nem volt magyar forintjuk.

Nem csodálkozhattam azon, hogy a szeméttelenen ruháért, vodkáért, forintért katonai felszerelést vehetek – pisztolyt, tört, szíjat, surranót; vagy televíziót, órát, aranyat, hordószám benzint, gázolajat. Meg sem szólalhattam, hogy a lakótelep melletti szovjet lakatanyában, egy kiskatona ügyetlenkedése miatt a tank tartályából túlfolyó anyag belobbant, s egymás után robbantak föl a harci eszközök, repeszekkel szórva meg az állomás épületét és a lakótelepet, s a véletlennek köszönhető, hogy sem az üzemanyagtartályok, sem pedig a lőszerraktár nem fogott tüzet. De még inkább nem fecseghettem arról, hogy egy sétáló magyar állampolgár is megsérült; s hiába ürítették ki a helyi kórház több osztályát, rendelték a városból és a

környéki helységekből a laktanyához a tűzoltókocsikat, mentőket és parkoló autóbuszokat, ha senkit nem engedtek a baleset helyszínére, miközben a sebesültek többsége meghalt, mert nem a helyi kórházba, hanem az ötven kilométerre fekvő Székesfehérvár orosz katonai kórházába szállították őket – platóra hányva, orvosi kíséret nélkül.

Arról sem illett beszélni, hogy a zöld háznak becézett pártház előtt márványlépcsős aluljárót építettek (éppen egy nyolcosztályos iskola áráért), hogy aztán az első jeges napon tucatjával vigyék a végtagtöröttet a baleseti sebészetre. Persze döntés rögtön született: a márványt, hogy ne csússzon, lekenik habarccsal. A járókelők pedig továbbra is az úttesten átvágva közelítik meg a piacot, az autóbuszállomást és az ABC-t. Igen, nem volt ildomos szólni az aluljáróról, hiszen annak a pártvezetőnek a kezdeményezésére építették, akinek a lakásától a hivataláig először tisztították meg a hótól az utat a városban, s csak utána a főutakat, a járdákat.

És ma sem szokás arról fecsegni, hogy a város új folyóiratát az újságírásból kikopott s a városi tévétől menesztett úr vezeti, aki sosem mert cikket vagy műsort úgy leadni, hogy ne egyeztette volna az éppen illetékes pártvezetéssel – mint nyilatkozta ezt a helyi *Napló*-ban a polgármester akkor, amikor az irodalomhoz és a művészetekhez semmit, a szerkesztéshez pedig az említett módon értő illető kigründolta magának azt a fórumot, amely a megye vezetői szerint ebből a környezetből hiányzott, vagyis a *helyiség* terepét, megnyilatkozási lehetőségét, ifjú és friss tehetségek szárnyrabocsátóját, az ellenzékiség egészséges megnyilvánulási helyét.

Ha csak ennyit tudnék e városról, ahová dolgozni hívtak, s ahonnan az írásaim miatt már három év után ki akartak ebrudalni – végül, több író társ példája ellenére, mégis maradtam, mígnem munkahelyemet kényszerűen áthelyeztem székesfővárosunkba, hogy munka után rohanjak vissza bérlakásomba –, ez is elég lenne, hogy maradjak. Pedig többet tudok: azt is, hogy miért nem leszek úgy veszp-rémi, amint azt tíz éve, vagy éppen ma kívánják. Én ezt a várost, a lakóit, az épületeit, a múltját szeretem – nem az intézményeit, a hivatalnokait, ügyeleteskeit, és az eddig hírelt jövőjét vagy kikényszerített jelenét. Mert bár ez a hely – hittem, amíg kófic betelepült voltam – szellemtelen, igénytelen, megjuhászkodó, közösségek és közemberi célok nélküli, később, lakóként rájöttem, hogy értékei a föld alá vannak süllyesztve, mind képletesen, mind a valóságban. Nincs a városban egyetlen szobor e városban született nagyságok-

ról! Azokról sem, akik itt éltek. Batsányi Jánosról, Ranolder püspökről, a Chonoky-fivérekről. Csikas Imre hagyatéka, a gipszszobrok a megyei múzeum dohos pincéjében porladnak, s két nagy, alakos bronzszobra Budapesten áll – a Margit-sziget távéra hajló kecses lányka és a Deák téren álló bájos akt. A hatvanas években, amikor a Nemzeti Galéria följánlotta a *Fiatal lány* bronzmásolatát Veszprémnek, ha megfelelő köztéri helyet biztosít számára, nem fogadta el a városi vezetés, így került a szobormásolat Kecskemétre. A fiatalon elhunyt művész, akinek munkásságát minden szakértő úgy emlegeti, mint a huszadik századi magyar szobrászat kezdetét, hiába a város halottja – mivel anno a papok taníttatták, síremlékét maig csak a család gondozza.

Eltűnt a belváros nagyobbik fele, zsinagógástul, vendéglővel, polgárházakkal, trafikokkal együtt – hogy a maradék, immár ha helyreállítva, emlékeztessen a helyi kultúrára, ha pedig omladozik, lumpenek lakhassanak benne, alkoholisták, ótvaros öregek, környezetüket gyűlölők. Persze, a felújított házak többsége is veszélyben van. Hirtelen rendszerváltásunkban itt is megjelentek azok a részvénytársaságok, kft-k, amelyek az állami vagyonnal kedvükre hazardíroznak, s belőle amennyit csak tudnak, privatizálnak. Azt mondani sem kell, kik ezen bandák vezetői; ismerhetjük őket abból az időből, amikor elintézték, hogy legalább a nyáresti szabadtéri színházelőadások idejére – amikor protokoll-helyeken üldögéltek – ne gyakorlatozzanak a közeli lőtéren, s ne szálljanak fel a bombákat szállító helikopterek; amikor egy folyóiratot buktattak meg, s ígéretüket, miszerint folytatása lesz a *Visszhang*nak, nem tartották meg, de eladták a „hitelessé” tett nevet a KISZ KB-nak.

Van-e még ennek a városnak önbecsülése? Itt egyszerre féltek helyi és külföldi hatalmasoktól. Van-e még lakóinak bármilyen érdeke? Nevezhető-e ez a hely a megszokott értelemben városnak?

Ez az írás szándéka szerint esszé, nem panaszáradat – koppintok az orromra, de rögtön elrestellem magam: hiszen a hirtelenjében összehordott tények talapzatára föl lehet most állítani azt, ami elmondja, miért fontosak az emlegetett, töredékesen sorjáztatott tények: holott mindegyikük csupán fölszíni jegy.

Az Árpád-háziak korában alapított, lassan évezredes városról van szó, amely negyvenhétől sorvadozott, majd megszűnt városnak lenni. Hiába növekedett, terebélyesedett, s lett vagy hetvenezer lakosa, számos ipari üzeme, gyárjai, megyei és országos hatáskörű intézmé-

nyei, s hiába országos jelentőségű intézetek helyi lerakata, hiába van egyeteme, diáksága, ha... Igen, ez a ha. Ami nem hagy nyugtot. Ami eszembe juttatja a negyvenes évek végén alapított egyetem elleni kifogást: ide ne telepedjék senkifajta polgári ember. Mondatoknak kell itt következni, cáfolni vagy bizonyítani, fölvetni és gondolatokat indáztatni; elvégre veszprémnek tudom, vallom magam. Akkor, amikor már nincs rá szerepkényszer. Amikor vállalhatom, s a kapcsolatot magam is alakíthatom, ha... Veszprém megtelik polgárokkal.

Veszprém ezerkilencszáznegyvenkilencben alig tizennyolcezer lakosú városka, amelynek hatvanra huszonhatezerre, hetvenre harmincnyolcezerre, nyolcvanra ötvenötezerre nőtt a lakossága: szociológiai szempontból típusos kisváros. A kisvárosiasság minden sajátosságával – és speciális vonásokkal, amely a helyi politika áldatlan következménye. Melyik vonása a fontosabb? A kisvárosi életmódot ismerhetjük jobban – állítanám, hiszen az elmúlt években innen is, onnan is hallhatók voltak különböző (rém)történetek; de ebben is talán a másság a lényeges?

Lehetnek-e a kisvárosiasságnak valódi hagyományai akkor, amikor a megyében és a városban csak századunk első évtizedeiben kezdődött meg az iparosodás – középüzemi szinten –, s a katolikus székhely nehezen tűrte a zsidóság polgárság-kialakító szemléletét, szándékait? Bizony, csupán a földosztás után, a hirtelen és erőteljesen felfutó iparosodással, a betelepült hivatalnokok árnyékában egységesedett a város kézműves és értelmiségi polgársága. Az iparban, mindenekelőtt az építőiparban megháromszorozódott a dolgozók száma. A keresők huszonhat-huszonhét százaléka úgynevezett értelmiségi, s az iparágakon belül is huszonhét százalék jut a vegyipari szellemi dolgozókra. A megyében Veszprémben legnagyobb arányú a nem termelő ágazatokban és a kereskedelemben dolgozók aránya. A város „urbanizációs politikával” az ötvenes évektől rendelkezik, amelynek lényege, hogy mindennek az iparral, az ipari fejlesztésekkel kell összefüggésben lenni, és meg kell szabadulni a püspöki székhely klerikális beállítottságúnak mondott kevéske értelmiségijétől. Az államigazgatás, a politikai-társadalmi szervezetek megyei központjai, a gazdaságirányítás, a tudományos és legvégül a kulturális és művészeti élet megyei központja Veszprém lett, de leginkább a „zöld ház”. E helyt dönt el, hogy a természeti adottságoktól kissé függetlenül, de a nehézipari ágakat kell fejleszteni, már csak azért is, mert a szénbányászat, az alumíniumipar

és a vegyipar az országban is elsőbbséget élvezett a többi ágazattal szemben. Veszprém megye vált a magyar vegyipar központjává. Amíg a megye korábban a többi megyével azonos szerepet töltött be az ország kulturális életében, ez a jelentőség rohamosan csökkent, tudatosan visszafejlesztették. Leginkább a vegyipari tudományos bázis erősödött, kutatóintézetek és egyetem jött létre; s az értelmiség szerkezete a műszaki, ott is a kémiai tudományokat művelők javára torzult. Mára csupán természettudományi értelmisége, közgazgatási, azaz hivatalnokrétege maradt a megyének, a humánértelmiséget – az iskolai és a közművelődési intézetekben dolgozó „közép”-csoport kivételével – elűzték. Ki vagy kik? A megye politikai vezetésének – amelyhez asszisztált az állami bürokrácia is, hiszen így éppen ők váltak a legtájékozottabb csoporttá – kifejezett nézete szerint a képzett humán értelmiség, köztük a szép- és szakírók a lehető legveszélyesebbek a stabilitás szempontjából: közülük kerülnek ki a gyűlölt ellenzékiek, a deviánsok, a mást akarók, azok, akiknek senki és semmi nem jó, és köztük van leginkább olyan személyiség, aki csoportképző, vagy ilyen ambícióval rendelkezhet, s ezáltal ellenőrizhetetlen és befolyásolhatatlan. A megye és a város vezetését szükségszerűen vették át a vegyész képesítésűek, vagy az azok érdekeltségi körében kerengő technokraták, akiknek sem felkészültségük, sem pedig kedvük és tehetségük nem volt és nincs ahhoz, hogy alkalmas bánásmódot keressenek a humánértelmiség kezelésére. Hamarosan megkezdődött a még meglévő, bár magától is fogyó csoport tagjainak szelektálása. Ezzel pedig Veszprém városának korábbi maradt fél-polgárosodása is megállt, majd a polgári értelmiség fölszámolódott. Miközben eltűnt-elköltözött az a réteg, amely meg tudta volna akadályozni a város történelmi-kulturális-szellemi hagyományainak szétverését, megsemmisítését és a helyükre állított, erősen ideologisztikus és személyi érdekeket kiszolgáló „új kultúra” kibontakozását.

Szinte tudatos az az erőszakos és következetes harc, amely minden értékrendtől megfosztotta a város lakóit és szellemi embereit. A hivatalnokréteg képzettsége „jóvoltából” beszűkült, számos szempontból döntés- és referenciaképtelenné alakult, ami megvalósította, majd megszilárdította a máig fennálló városi hierarchiát. A közemberek tudatából tulajdonképpen csak a tájékozódás biztonságát kellett eltüntetni e puccshoz. Az egymás fölé rendelt hivatalnokok, tisztségek, rangok szigorúan megállapított és betartott sora olyan

helyi értékrendeket valósított meg, amely – meglehetősen – csak a saját érdekeit manifesztálta, illetve azokat szuperponálva igyekezett a lakosság életformáját, életszemléletét, érték tudatát és -képzetét a „szocialista” szó őrve alatt átalakítani és kisajátítani. Képzetlenségével és alkalmatlanságával nemcsak megvalósította a saját életmódjához hasonulás és viszonyulás kényszerképzetét, hanem egyedül azt állította helyesnek és követendőnek. Új mérce jött létre: talán legelőször az országban, ráadásul egy történelmi kisvárost sikerült szocialista várossá, szocialista normákkal rendelkező lakosságúvá alakítani. Amely csak azért működött, mert elhitték róla, hogy működik és mozog. Akik nem tudták elfogadni ezt a megváltozott kulturális értékrendet, azok vagy baráti közösségeiket is fölszámolva begubóztak (a bennszülött veszprémiek), vagy lehetetlen helyzetekbe sodródtak és eltávoztak (általában a többi megyéből érkezett humán értelmiségiek), vagy pedig elfogadták ezt a létet és asszimilálódtak (a megye területéről érkezett humán képzettségűek). Kanonizálódott, hogy az a rend, amelyet létrehoztak itt, helyes és felülbírálnátlan, s mindenkinek tudnia kell a hierarchián belüli – megváltoztathatatlan – helyét. Ha valaki veszprémi értelmiségi lakos, sőt polgár akart maradni, ha nem is hisz mindenben, de úgy kell tennie, mintha mégis: látszatember, látszatkapcsolatok, látszatállások, látszatéletek alakultak ki, amelyek között mindenre volt lehetőség, képmutatásra, korrupcióra stb., csak éppen a városi élet, a polgári létezés megerősödésére, újrateremtésére nem. A humánértelmiség megmaradt része idomult a vezetést képviselő vegyész-technokrata értelmiségiekhez, hivatalnokokhoz, s maga is hozzájárult elértéktelenedéséhez. Az ország és a megye/város értékrendje vésszesen eltávolodott egymástól. Az országnak nem volt módja, mert nem, vagy alig tudott bárkit is a maga mércéjével megmérni, a megye/város pedig semmiről nem vett tudomást a helyinek kinevezett értékeken kívül. Amely értékek legtöbbje persze attól lett érték, hogy valamikor, valaki itt éppen annak nevezte. De kedve se volt Veszprémnek az országos bizonyítást kiállni, hiszen olyan terrénuma maradt hosszú ideig a politikának – egy volt belügyminiszternek, a honvédelmi bizottság elnökének s a hozzá csapódóknak –, ami különböző kísérleteket is megengedhetett magának: a szocializmus keményebb, diktatórikusabb és az önkényeskedést vállaló változatának kidolgozását. Amire számos összefonódás is lehetőséget – gyakran biztatást – adott: ki az, aki nem kívánt, nem akart, nem fogadott el a Balaton északi partján egy

telket, üdülőt stb. – s ezzel máris „kissé” veszprémivé válhatott. A politikusokra kitüntetett figyelmet szántak a helyiek – amíg például Borsos Miklóst csak utolsó évében ismerte meg személyesen egy helyi autentikus nagyság.

A város lakossága szellemi-kulturális bizonytalanságban élt (rosszabb ez minden vasöklű politikánál, gazdasági nyomorgatásnál), és a város, a közösség óvó melege sem adatott meg az állampolgároknak. Se védelemként, se kisebb portyázások utáni búvóhelyként. Az egymáshoz hasonulás, a viszonyítások, a minták romboltak; az önértékelés, amely az emberi létezés biztonságát nyújtja, nem teremthető meg. Mindig más mondta meg, ki mennyit ér. E bizonytalanság manipulálhatóvá tesz bárkit, s mindenekelőtt lehetőséget teremt a gyáváknak, a gyávaságnak és a kiszolgáltathatóságnak, amelyekre, ne is tagadjuk, oly nagy szüksége volt a totalitárius államhatalomnak.

A máshol esetleg elsajátított, megtapasztalt emberi értékek bármilyen megítélésnél nem kerülhettek a mérleg serpenyőjébe; éppúgy a megítélő, mint a megítélt állása, munkaköre, hatalmi helyzete, elhelyezettsége, baráti kapcsolatrendszere döntött, s szolgáltatott fellebbezhetetlen végeredményt a játszma résztvevőinek.

Egy folyamat különböző állomásai mind a felsoroltak, amelynek eredményeként létrejön az az életforma, amelyből már se kitörni, amelyet már se megváltoztatni nem lehet külső segítség nélkül. Önigazoló rendszerré változik a benne lévők sorsa és pályája – miközben mások számára olyan követendő mintának tűnik fel, ami a kisvárosi létezést és karriert lehetővé teszi. S az elfogadottságot, a beilleszkedettséget, a tiszteletet, a köztisztviségeket, s azt a tudatot adja, amely szerint az embernek el kell fogadnia a mások által kijelölt helyét, s az én csak és csupán a mások viszonyrendszerében létezhet (bármily hamis is az a rendszer).

A kórisme, lehet, nem túl pontos, és sok benne a helyi sajátosság. Indok számos van rá, de helyettük ismét néhány példa.

A veszprémi hierarchia csúcsközelében élők olyan magatartás- és személyiségmodellt sajátítottak el, amelyben nincs helye a toleranciának. Számos mű, illetve művész megítéléséhez azonban ez szükséges. Hát huszárvágással oldották meg a problémát: mintegy ötven képzőművész élhet a megyében (többségük államilag hitelesített, azaz főiskolát végzett és esetleg Alap-tag), hiszen a képzőművészeti alkotások nem feltétlenül értelmezhetők direkt módon. Érvényes

ez a zenére és a megfelelően instruált, központilag kézben tartott színházra is. Így Veszprém városa a hetvenes évek közepéig jelentős színházi élettel rendelkezett. A képzőművészeti és a zenei élet is megtúrt volt. Az irodalmi élet azonban ki sem alakulhatott, az irodalmárok a helyi hierarchia abszolutizálásának áldozatai vagy élvezői. Társadalomtudósokról – intézmény híján – szintén nem lehet beszélni, annyiról semmi esetre sem, hogy laza csoportról lenne bár szó. Aki itt él, itt mer élni, az kuruc a Bakonyban.

Zárt világ ez: kényszerpályán mozoghatnak csupán a városhoz valami okból kötődők. Leginkább a szellem emberei, akiknek feladata lenne a hiányzó lokálpatriotizmus alapjait ismét lerakni. Kevés a munkahely, mindenki mindenkit ismer és utolér, a város rendszere, személyi kapcsolathálója könnyen áttekinthető, a különböző intézkedések, tettek híre hamar eljut mindenkihez. S mert mintateremtő a vezető-hivatalnokság, ki-ki alkata szerint csapódhat a dzsentroid (lovaglás, vadászat, zárt és tartalmatlan mulatozások) vagy a töredékesen itt-ott néha megjelenő polgári életforma (színház, könyv, kulturális-társadalmi élet) között, s nyerhet vagy veszthet attól függően, hogy éppen milyen szükségleteit kell kielégíteni az illetékesnél. Hiszen annak beállítottsága dönti el a pozitív vagy a negatív kimenetet. Köztes állapot nincs. Különösen, ha valaki a városi hierarchia alján áll. Az ezen hierarchián feljebb kerülés jelenthet nagyobb esélyt a helyi érvényesülésre és a tekintélynövelésre: mindenesetre eme játszmában való részvétel nem követel kimondott értelmiségi magatartást. Hiszen akár a konfliktuskerülés, akár a kapcsolatcentrizmus éppen az értelmiségi lét mozgósíthatóságát és nyitottságát csökkenti, és elősegítve a régi rendhez, a hagyományhoz fűződő túlzott ragaszkodást és a hozzájuk tapadó paternalizmust. A látószög beszűkülése-beszűkítése, a kevés- vagy az egyszempontúság és a helyi értékek feltétel nélküli átvétele: lehetőséget teremtenek a kisvárosi életformába illeszkedéshez.

Ezt számos helyen elvárják. Veszprém az a sajátságos hely, ahol a társadalmi szerkezet erőszakos átalakításával, tudatos politikai deformációkkal a helyi vezetés megalkotta azt a modellt, amely végletességében példaértékű. Itt csak a nem-itt dolgozóknak adatik meg a rendszeren kívül maradás.

Mindezek ismeretében s után: mi maradt Veszprémből? Egyáltalán: egészséges emberi kapcsolatok, viszonyok nélkül maradhat-e valami is ebből a városból? Azt hiszem, mindaddig lakóhely marad

csupán, s nem önmagára és a külvilágra mint értékképzőkre figyelő élettér, amíg az értelmiség és a polgárság nem nyeri vissza belső – kiegyensúlyozó – arányait állampolgárként és városvezetőként, úgy, hogy egyként tudatában van annak, hogy Gizella apáttnő ezerkilenc körül székesegyházat alapított itt, hogy III. Károly leromboltatta a várat, hogy itt nyomtatták a *Mondolatot*, hogy itt magyarok, szlovákok, zsidók és németek élnek, s annak, hogy a kisvárosból nem kell és nem lehet sem iparközpontot, sem tudományos fellelővárat csinálni, és azt sem feleli, hogy időszámításunk előtt a kilencedik században itt a hallsatti kultúrát hozó illírek éltek, később kelták, rómaiak, keleti gótok, hunok, avarok, majd szlávok, akik sorra kultúrájukba olvasztották az előttük élők tapasztalatait és műveltségét.

(VESZVERSPRÉM)

nyurga asszony okádik a téren
a hangja is hosszú mint ő maga
térdig a japáncseresznye-sziromban
derékig a palota ammóniákszagában
ez lenne az itt nagy ingaóra
sárgaréz súlya korai Nap és fénye
hólyagozza az asszony krétabőrét
cserepezi a háztetőket
a tűztorony ellapult címerét:

gomba nő a házfalak tövén s macskaszőr
patkány fut a korlát hideg vasán
puharózsa talpak a megszítált porban
– rózsza amíg az esőtől be nem ázik
a közet arcáig rózsarózsa a
jel (plakát falevél óvszer és betonvályú)
a hajbatűzött óncsat súlya megaláz
hogy rajtahagyom tekintetem az üvöltő
asszony haján az éjszakaledöről átfut
szemem visszamoccan a tamburás térre
a kéregetőhöz **Sopianaet Symphoniát**
Fecskét vagy egy ibrik kecsketejecs két
az istenért! az istenért stampedli
pállinkáért rúg hasba
kést döf a hátamba a táj
és ékek a hegycsúcsok szemhéjam alatt
– beszakadt látkép a város:

mekkora lyuk marad a menekülők után
ebben a téren hány gyenge hős fér
meg mint az angyal köztük 'énisése'
a virágok ingét ki- s begombolva
a nyelőcső **sүнét** (a lófasz nem fur
ulya majomsegg nem ibolya
se nem rózsabimbó) pofázik vissza
a város a sorokkal felelget
kibőki magából a villanykarókat:

az asszonyházak messzebb lépnek a haldoklás
asszonyától – ki a csontjaiban drótokat
huzigál s medvemancs nyomja a földhöz
sírályszárny tolakodik kettő a két lapockából
pihés és verdes de nem emel csak pergeti
sorra tollait a cseresznyevirágra
mert a magasságmélység egybeér:

a teremtő anyádat énkurvaistenem
kell hogy helyetted valaki legyen
ha szétfoszlunk mint a látvány
ha te nem akkor én vagyok a kiáltvány
garázdás de nézzed ezt itt
csapja a tamburát az öklendezőhöz
a hangszer hasamélyében ami a
sötétből megmaradt s ahová már bebújna
az asszonnyá változott fájdalom és a:

nincs és veszprém gömbbé tömörödik
súlyossá válik akár az 'akár' vagy a
fekete lyukak:

a hajnali huzat megbontja ruháját
alatta nincs hús csak kormos párkányok
felnyitott ajtók omlott tűzfalak
a palánk kövei közt elnyílt tátikák
a vár inog-reped és a fák konok
mozdulatlanok míg vissza nem rántja az
ingét föléljük sikoltva **nézd**

nem lőttem bele az életembe
hiába hajszol a pisztolyhoz a szándék
leplombálom fületem bestoppolom a számat a szememet
kezemet bedugom gyomrom zsebébe
de amint az időt számbaveszem szégyen
ahogy ez itt ólálkodik
benne van ami bennem már nincs
ha meglépek semmi marad belőle
ha elmegy semmi se vagyok
hírt nem vivő rongybáb kiakasztva az
ágasfát körbeszimatoló szélbe
zárójel az el nem mondott szavak körül
holott afelé van ama megvalósulhatás
aszerint ahogy tovább süvít az égben
a fölgyulladt repülőgép de nem ijed meg a
város a pannon vidék csattogó protézise
s játszóterén hagyja mint múlik és keletkezik
a párbeszédben fölnőtt katedrális:

a sédpart gyáva ligetében
periszkópját visszahúzza az utolsó hang
nyár van zsíros papírral kacérkodik
a lombárnyék hol ráhull hol elhagyja
míg közējük nem áll a délelőtt
megolvad nylonzsákjával gumikesztyűsen
puharózsa bakancsban:

MAGÁNYKÖNYV

1. [az encián előszobája] RÉTEGEK AVAGY ÓDA A VERSHEZ

- 1 elfekszik a havas földön
az az asszonycsípőjű enciángyökér
ráng s görcsöl
a trachitszürke kavicspárnán
mielőtt megszűlné szentágostkáját
szétjajgatja a rongy filozófiát
hangszálain feni szavait
– kék kék kék
- 2 megrokkant kövek: időrágta mind
s a résperemek halványzöld tűi
szorgosan egybefércelik a rétegeket
hogyan nevezzem
ásványi félelem vagy vegetatív szorgoskodás
se nem árt se nem használ
a mészlapok közt rejtőző csigáknak
gyöngéd tiltakozás a spirálban
- 3 nem kevesebb nem több
csupasz időmotívum
kitéve a fényhavazásnak
– sziromragyog az elhagyott
doboz kifakult teraszán
sakktáblás kövek foglya
és zsoldos írisz matt árnyékáé
s mégis köszöni
hogyan lehetett

- 4 csak annyi
hogy hazatalált
csöpp ólomféreg
a bezúzott húsban
- 5 abban a törben utoléred
az új seb mélyén a régi seb alszik
s a régi sebben az újabb felébred
- 6 ez az a kor
amikor ismételni kezdi
mint egy refrént
magátmásokat
vagy
másokatmagát
mire lehet ráfonódni
ahogy a futórózsa
a lélegző kertben
csak rózsza
csak rózsza
csak kérdés
- 7 a mandarinosláda lécein
kívánok festmény lenni
amilyent láttam szabadosnál
korfuról illatos-vékony deszkákat
akartam neki hozni
de megtöltötték szardellával
nem akarok halszagúvá válni
miként a kések szabadosnál
- 8 a ciánkristályba bezártan
van egy kézirat
ugyanúgy és ismét
ahogy a dobogás szerkezete
a lenyelhető kapszulában
kinek a ritmusát
hangosítja a felpumpált karóra
- 9 meddig nézhető
a hajnal udvarában
hogy hűl a kenyér

- 10 a pakisztáni szőnyeget
éjszakánként tovább szövik
valakik
ellenőrzöm reggelenként
az etalon kirakatában
- egyre több rajta
a kettős imafülke
kék piros sárga
de néha a zöld is
- a rozettákban s palmetták szárnyán
visszajutottam
a tiszta színekhez
(tulipán szegfű jácint
és rózsza)
s gyapjúfehér szőnyegcsillagokhoz
- köszönöm nektek valakik
hogyan dolgoztok a bordűr
birkaszagában
- 11 AKI VELEM EGYÜTT HŰSÉGESEN
TAPOSTA CSINTAMÁNI
TIGRISCSÍKJAIT
- 12 mire lehull a
óra a hű encián
alkoholkék lesz
- 13 darázs dönög az
üres sörösüvegben
konokul nézem
- 14 két cirmos fehér
bimbó a citromgallyon
melyik szakad le
- 15 málnaszemsisak
a sás hegyén az isten
ilyen magányos
- 16 harmatcsepp hintál
a telefonkábelén
most lehallgatnak

- 17 ahogy habzsol
piciny hernyója
a vállgödörtől a nyakig
a fájdalom
kihúzhatatlan az artériából
ismét ezek a martalóc képzők
a nyelvi transzformációban
tapinthatóan
elvannak rajtam
- 18 befelé görbül a részkar
- 19 nem szabad ebbe a kacsába harapni
megszólalásig olyan mintha élne
szerénytelen sütemény
- 20 a szamovár fényén
síkos alakok
járkálnak fecsegnek
a kandiscukorról
s a régi illatos teákról
ha egy csöpp neonméz
hullna közénk
ráhajolna mind
a sárga kútra
hogyan tartsam akkor távol
ezt a folyós éjszakát
- 21 csokoládétojást gyűjteni
rég kifestett délutánban
akupunktúratűt
nyomkodja belém a Nap –
elernyedni
- 22 ez a kaska
bizony megtelne
levágott körmeimmel
miért nem gyűjtöttem egybe
harminchat év körmeit
havonta kétszer
benyúlhattam volna
a gyékényhas

száraz melegébe
mennyi élménnyel leszek
kevesebb halott

- 23 az encián
az encián ragozza főneveit
így néha tó
néha ég
bármí víz
mértan
néha körömlakk lesz
estétként ismét encián
valaha a holdszél peremén hullámozott
s volt a parker kézmeleg tubusában
szőnyeg lehetett
negyvenöt szirmú
mint alkonykor
a climbing fritz thiedemann-futórózsa
vetésekben
a sarkantyús
mezei szarkaláb
gyertyános-tölgyesben
széleslándzsás télizöld meténg
nyertese a cake-walknak
kékbegy kéksav kékróka bunda
a tudákos nő arzenáljában
ha tehetné
messze vándorolna
a tárnicsládikótól
ahol nem tud
a végtelenség talapzata
lenni

- 24 törík a járdát
nagy lapokra
mint a síküveget
egymásra fekszenek a léptek
ki sétál helyben járva
s jut mégis feljebb
aszfaltcafátokat

aszfaltcafátokat
távcső nélkül is látok
a púderes égen
(Ezt most beírom
a bitumen könyvébe)

25 kucsmatöltelék

26 milyen jó
ablakszem lenni
mikor síkol rajta
a bakonyi szél

27 csak most fedezem fel
hogy a tényképen
ami idestova négy éve készült
a dühöngő áprilisban
ahol két tiszafa közé
kihúzta magát a kirakatüveg
alig halványan
s mégis megnevezhetően
ott vagyok
feltapasztva akár egy vignetta
csak a képen létezik a fa
a veteriánus házának
üres kirakatszeme
beroppant
s én is csak ott
azon a maszatos tényképen
úgy ahogy
egy csapdába esett vétlen

28 lapos koronás
bársony molyhú
ecetfa nő a bádogcsatornában
rhus tipida mondom
hogy eltaszítsam magamtól
de mégiscsak közelebb férkőzik a tető
mi nőhet ugyan
a ház túlsó oldalán
ahová görbül a rozsdás csatorna

- hogy megmaradjon
ez a félszárnyú
lángvörös egyensúly
- 29 a kancsóban sziszeg
mielőtt verssorrá változna
holott nem akar az lenni
szájában megakad a szoba
akkor csap rá
az írógép görbe ólomkarja
mielőtt támadna
kígyófeje előtt
dermedt s verítékez
a metszett pohár
nem akar betűk sora lenni
de S-szárú tulipán se
ő a kicsi kancsólakó kígyó
lézöld testű
fürgé bimbófejű
akinek hússzínű a torka
- 30 itt a tavasz
kilőtték belőle az angyalokat
a lukakat alig venni észre
égszínűek avar-rőtek
s foltosak akár a szürkületi nyírek törzse
tele van folttal ez az erdő
folton folt az évszak
kedves hegyem csupa horpadás
golyóhorzsolta ágak alatt
ha nagyon odafigyelsz
a hiányok kottáját
drótra fűzött császármadaraknak
képzeld
valami széles övre akasztva
hogyan boldog lehess
ha már itt a tavasz
és megbonthatatlan
azok a lukak pedig eltakarhatók
hajló lombbal

csikorgó csizmaszárral
annyiféle satírceruzához kedves
grafikuskézzel

- 31 mert kicsurog belőle a lila
hát nem olyan mint a padlizsán
a hasonlatoktól egyébként
fosok
vagy tíz éve
a padlizsánban van valami
a Földközi tenger csigáiból
amikor csúszkálnak
a földre döntött dór oszlopok
tárnicsárnyékában
a forma bennük az örök
ezt érdem megfigyelni
és az ezüst bököttüket
amelyekkel fölébresztik egymást
pirkadatkor
eső múltán
hogy aztán visszafeküdjenek
a lila porcelántokba

- 32 mondja hozott
és felmutatja
olyan kék mint a jácint
márciusi
sok apró amforája
hozott így ledugaszolva
hogy el ne rohadjon a színe
ki ne rohanjon belőle
neki a galériaerdőnek
sikongva
és hogy benne mind
az a hajnali kősórkristály
csupán föloldva
hisz tudható nem a felhőktől
a szétszerelt ásványoktól
marad ilyen átváltozatlan
a rádió alatt

mert meg kell adni
a szobának is
a végtelenség érzetét
mondja és nevet
hogy hozott nekem egy dunsztos üveg
tengerbefőttet

33 ez az éjszakai csiga
sorról sorra
gyönyörtől villognak bunkócska szemei
a négy szem nyákos
ahogy sorról sorra
ahogy szokás az latinmód
csiszolja
radírozza a betűket
míg semmi sem marad a papíron
üzengessen mindenki ahogy tud
ne sorokká törten
ne a sorokban
hisz mennyivel szebb
a csiganyállal behúzott
hajnali cellulózlapon
és mennyivel
ha lecsúszna róla
minden önhitt
szörcsögő toll

34 ahogy befülek a tárgyakba
jó hallani
csend van
semmi csapzott vergődés
kényszeres dal
önfeledt pengetés
kések kocogása
a kinyilatkoztatásnak
tömör az alakzata
s leolvad róla az árnyék

35 az elgurult
szekrény alatti homály

- csöndjébe belenőtt
az elfelejtett citrom
dalol
a penészsárga papagájban
- 36 varjak és apácák kerengenek
a terített havon -
hársládikóban viszik az ünnepet
kiszatírozza a mozgást
a ceruzafény -
grafitvonal és
még egy grafitvonal
- 37 azt a két percet add nekem
ami hátra van a feltámadásig
- 38 akár az urán
feleződik s ragyog
ez a délután
- 39 a térre én raktam két padot
én bontom a cseresznyeágot
kikevertem a színt
a háttérbe húzódott háznak
én játszom a kövön
mint fény én csúszkállok
én szereltem össze
ezt az áprilisi nappalt
– közepében állok
- 40 karján egy vázaszerű lánnyal
egyet jobbra kettőt balra
- 41 kínafa ágán a sárkány
- 42 még egy pillanat
és visszahúzza
indiaselymét az esti ég
- 43 veszprémben a költők
nem úgy mint szegeden
nem úgy mint debrecenben
nem úgy mint bárhol

- szippantják az akácillatot
a nagy habverő réztál fényében
arcukat beledugják
a szagos reflektorba
s magukban duruzsolnak
hogy legyenek esőmosta kő
résben elült szarvasbogár
vagy éppen kutyaszőr
a bakonyi szél öblítette téren
csak mindig máshol
csak mindig
a narancstermő sevilében
- 44 csalánteát iszom
hogy megtisztuljak
és nézegetem a zöld futó
csalánszöttest
- 45 ezek a fekete
nagy papírszárnyak
miért kerültek
jancsi vállára
- 46 szeretem hallgatni
ha serceg a rádió
mint só a tüzes platnin
mondom
vagy a fenyőforgácsok
a műhely gyalumelegében
pedig tudom
a rádió éjfél után
már mindenki ébernek serceg
az a kősó
és a szagos faforgács
vagy úgy harminc éve
csak nekem
- 47 nagy köröket siklottam a jégen
amikorát a madarak sem
pedig vonzott a középpont
ahol a befagyott nádszál

- kilógott a kék levegőbe
belógott a kék jégbe
ezt nem tudtam eldönteni
csak köröztem a jégen
kört karcoltam körre
vártam hogy mondja meg
valaki
talán az a csöpp lányka
aki szintén a nád
kifeszített vitorláját nézte
hogyan honnan hová
hová honnan
- 48 a fagyaltba belenyomtak
egy pisztáciafát
egy kopár hegyet
és a citrom szagát
nyalogatom a tavalyi nyarat
csak hiányzik belőle
az a buzukihang
amire táncoltak a görögök
a hóhatár fölött
a piros sarokban
- 49 ülök a nádszéken
modellülök a gyorsrajzolónak
s tudom
nem fog tetszeni a képe
mert lefelejté mögülem
a szomorú eperfát
s azt a nénét
aki kuporog a nyikorgó szekéren
és engem bámul
- 50 ha már van annyiféle
akkor létezni kell
cserzett bőrkötésben
a felejtés könyvének
is – pittyegem
a számítógép billentyűin
is is is is is

- mígnem sziszegni kezd
a sok s-testű betű és tulipán
- 51 ma a versfán csapkodok
holnap leszek az eposz gombja
s hogy mi holnap múltán
még van időm kitalálni
de kettőspont semmiképp
gyűlölök szavak között állni
mert az ígék
csontos könyökkel tolazkodnak
a főnevek meg rendre szalutálnak
a kitömött jelzők előtt
- 52 ha azt mondod nekem
hogy van egy hasonmásam
aki szeret focizni
de sosem horzsolja fel a térdét
mindig megeszi az ebédet
és sétáltatja a kutyát
miközben ismétli a memoritert
mondhatnád azt is
hogy milyen verseket ír
de sosem a naplementéről
az erdőről a havazás házáról
csak hogy milyen verseket
milyen verseket ír
- 53 macska nyí a kapualjban
s a kotorékebek a szőrüket nyalják
ahogy az este előkerítette
kopott kabátját
szalonnaszagú
állítom míg vedelem a likőrt
ez a felvidék
- 54 ha újból elkezdem
eszembe sem jut miért
de ha nem folytatom
szüntelen tudom
miért nem vágtam neki
a megmászásának

- 55 ha alaposabban nézem
olyan áttetsző rilke enciánja
mert átüt rajta a hólé
át az alpok romlott sok csúcsa
s miramare márványsava is
ott kucorog egy szírom tövében
nem tudom eltávolítani
a dolgokról a hasonlatokat
belefűrődtak a felhámba
kullancsként pumpálják magukba
az enciánt
kékjében örökre ott ázik
a félbolond rilke
a másfél monarchiájával
lobogtatja a hullámokat
és duzzadt magvakkal melegíti
hóna alját
- 56 nyitva hagyom az ajtót éjszakára
lopakodjanak be az estikék
és héjszagú legyen álmom
mint a kurváké a bérágyon
é a ú
ízlelgetem a magánhangzókat
ha már nem érdekel semmi költészet
ismételgetem
és dongás léghajókat képzelek a város fölé
nyugat-indiából jött héj-léghajókat
petrolámpával jelző behemót égjárókat
amelyek titkon pacsulit is szállítanak
hogy elnyomják az éjszaka estikeillatát
ha már nem érdekel amit költészetnek hívnak
a nyelv kinyalja saját seggét
és kiélezi magát a csorba horizont
- 57 nem lennék cserszömörce
a Balaton partján
rohadt dolog
úgy tavasz múltán
nemfehérben

a tömény
tinta mellett állni
torokfojtóbb ott
a versbe nőtt
bokor léténél is
most már értem
a huzatos
karsztszírtre mászott
cserszömörcét -
esténként
véraláfutás
és kifakult paróka

58 ha egyszer lesz egy bizánci kertem
kőkerítéssel és szalagos kapuval
csak lennel vetem be virágozzanak
a ház előtti kékfenyők és az atlanti cédrusok
sziámi macska-árménykában
és hajnalban ébredve kikönyöklök a terasz
hűvös korlátjára nézzem
amint kinyílik a harangkondulásra a lenmező
satírzöld változását lenciánná
minden év azokért a júniusi hetekért lesz
a harmategyenruhás reggelekért
darazsak aranycsíkos iniciáléival megkezdve
aranycsíkos zsongással ilyen lesz a kertem
ha egyszer mégis lenne rá saját szavam
mandulaszagú lesz a kék lencián
hars mészkőkerítéssel bekerítve
és vert szalagos vaskapuval lezárva

59 a paloznaki vörös kőkorongok
az árny szurdokában
rendre élükre állnak
épp hogy elfér rajtuk
egy-egy acélfényű szajkó
kalapált szárnyú szarka
júliusi reggel
a mohok filcessé tömörödnek

- 60 a résen bezuhogó finom dörzspor
csiszolja a kroton levélpirosát
61 kék szemmel látható csak a vihar
62 a tűztorony zenélő órája
keringőtől keringőig méri magát
nem tud több lenni
akár a fogfájás a szüneteinél
az állkapocs a duzzanatánál –
ennyi elég talán
ennyi elég
pedig a kémcsövekben mennyi még
a bakonyszagú kisvárosból
63 újra kell kezdeni
ezt a trópastalanított *egészet*
mintha nem történt volna semmi
mintha minden megtörtént volna
elegáncs
és képtelen trappolnak a bakkancsos igék
kis kék hátizsák mindegyiken
(téglával tele)
trappolnak libasorban a papír karsztján

(1990-1991)

2. [szabad kis zsandárversek]

MAGÁNKÖNYV

- 1 fut mint a fű a pentameterben
s lány a vetés japáni selymén
- 2 a haikuból villan ki arca –
de nem is arc az
derű a törpe fűz
három vesszőjú koronájában
- 3 a legrosszabb versekben találok újabban
azt amit a versek lényegének mondanak
a vadállati üvöltést
az ablakokra nyíló ablakokat
dudorászást az elektrogafikákban
s mindenféle magán szentháromságokat
ítéletidő tombol a rossz versekben
és a bérfosók kara
annyi a gyilkosság mint a pelyva
a hasonlatok meg szégyenükben
emberszemüket véresre dörzsölik
- 4 cseresznyefa
ha kimondom: cseresznyefa
már nem a viráglomb alá
hanem egy szó árnyékába állok
- 5 arról ír mondja
míg szemmel követi a szonettekben
kirepülő darazsakat
arról és csakis arról
milyen tehertétel a szakma
a verstudás akkor
ha nem tud többé írni
mégis ki kell mondani
valakinek hogy nem

- mondja riadtan
 hogy nem a versekbe húzódott be a vers
 s az önmegszólítás a szakadék fölött
 és a trópusok pokla mit sem ér
 ha kipusztult a szavak istenférge
- 6 szeretem a rossz lapok talapzatát
 ha benőtte már a moha
 és az aranyuzmó térképeket vájt rajtuk
 érzem ahogy kiosonnak az időből
 kireszelik magukat
 és elfelejtik mohóságukat
 ezekre a talapzatokra
 néha visszaszöknek a szövegek
 az egyik holdfényben zuhanyozik
 a másik napfényt vetít magára
 de a legtöbbjük csak motyog
 tiblából
 és nem akar se bölcs se ütődött lenni
 megelégszik a fonnyadt tölcsergombával
 hogy két méterrel tágabb a horizont
 aztán elfeledik a lapokat is
 a rotációsok festékszagát
 a szerkesztő ánizsillatú ceruzáját
 mert ilyenek a szövegek
 a talapzatokba végül erdő költözik
 nagy lombok suhognak és széles árnyak
 anyó is kerül áfonyát szed
 rőzsét köt
 csíkos vadmalacok hátát vakarja
 és nem tudja hogy ő egy metafora
- 7 az ismétlésekkel mindig baj van
 egyre mélyebbre fúrják magukat a húsba
- 8 miféle koszlott múzsa ez
 miféle áporodott szagú alak
 folyton magára mutogatva
 szólongat másokat

- leharapdálja a körmeit
a körömágy bőrét kikaparja
kapkod és papírrepülőket dobál
elálldogál
– negyedik javított kiadás –
a könyvek sárga házainál
miféle riherongy múzsa *ez*
szederágra veti a gúnyáját
a tarlón sziszeg
ha báli cipőjében tipeg
- azt mondja ő a veszélytudat
ő a tudatlan és a tudatfölött
és a tudatalatt
- (a jónevű költő röhög
földarálja a termelés
nem tudja már mi a sok
nem méri mi a kevés
nem érti ha van
ha nincs miért nincsen ára
sétál a római Magyarországon
a napokat számlázva
bálabont tenyész
és lesz a nemzet ostobája)
- miféle mocskos múzsa *ez*
aki hogy szüntelen magára mutat
ki- és megjelöli belül a jónevűt
előráncigálja
és azt mondja ő a veszélytudat
a kamillaszemben az iszonyat
ő a tudatlan és a tudatfölött
és a tudatalatt
- 9 hányan tolonganak a horizont kötelén
számolgom mint pasztillákat a beteg
és csudálom a nagy nyitogatásban
senki aki az égbe
senki aki a vízbe
pedig ugyanaz a mulékony kékség
a horizont alatt és felett

- a horizont akár a csapóajtó pereme
kétségtelen
- 10 csak annyit tudsz
a nyak jobboldali görcse kővé változtat
a látótér fele el (*jobbra el*)
az amit a világnak hívtál széthasad
ez lenne az az ambivalencia
amiről újabban hosszú szónokok
és a hangszerek szólnak
akarni se akarsz tovább
– érzed ez sem végez veled
egyáltalán
senki ismerős sem lapul
semmi tűzfalra nem fut föl
a vérekes vadszőlő
- 11 Ez a domb Ez a nyárfa
Napfény villog És a búzatábla
Kimondja a kert első szavát
S a lonc ahogy fűzi át
a sövényen hajlékony magát
Ez voltam én Gyökérben laktam
Fű-fa-bogárban Száz alakban
A piros a szívben Boldog
mikor magukra mutattak a dolgok
Fecsegetem patakmód Ennyi
Jó volt pataknak lenni
S ahogy virítottam minden sorban
amikor pipacs voltam
- 12 részletezzem ezt a helyzetet
– a kérdés kampója
és semmi más készítés
a fapapucs tétován
kopog el a járdán
ha már nem látom meg
mi itt a szépség
csak ahogy elvonul
elvonul lódenkabátban

megroskadt vállal
a helyzet árnyalt
meglehetősen
kis szögeket ver a kapufába
és összekaristol minden ablakot
meg itt a hiány
és máris ez a televény tenyészet
ez a burjánzó mutatvány
a döntés az én dolgom
belakom vagy kiégetem
de megint kétértelmű vagyok
afféle lomha jelenidő
de utána
kanócon végigfutó láng
igében a martalóc
jó ezt előre állítani
a helyzet megfelel
magába fojt
mint egy hasonlat
mint egy főfájás
maradni ígéretnek
ennyi a jog
a jogom a joga
maradni versnek

- 13 a platíniumrúd
a szájpapír ér
hogyan mondjam ki

- 14 a gyorslírát elszakatol majd ismét
mintha nem tudnám
a részletek szűnhetetlen szét-
és összeszerelnek mintha szép költemény
vagy babzsák-fejű ülőbáb mintha
az állítmányban felnőtt erdő mintha
vendégmarasztaló fotel lennék
igen biccent vissza a gyorslírát
átlósan a chinon-doboztól
KGL-levelét súrolva az esőmosta üvegfalig
és vissza

az alkatrészekben úgy mozogsz
mint lottószelvényben az öttalálatos
és újra futja a szobát
a furnérpalcok kopott peremét
belefűjtat a konyakpohárba
szertefröccsenti a jó mondatot
„alkalmas család voltunk” és
felszakítja a feladóvevény félcéduláját

- 15 nézem a sajtkövér sarlókat
az arcodról készült fényképen
és elképzelem amerikát
miféle időről beszéltél
amely mint mondtad dolgozik
és neked neked
legyen igazad
bár nem lesz az több önhitnél
és részletszegény

- 16 nem sírtam
nem
nem
csak szétdörzsöltem
szemem sarkában
egy most nyílt pipacsot

- 17 elképzeled így reggel
hogy állsz majd a délután gyűjtópontjában
kissé vasárnapiasan mégis lazán
fedőneveket találsz magadnak
egyik-másikban meghentergőzől
kutyaként a macskaszarban
és szavakat találsz a vendégszeretetre
és szóbogarat a főnevek alatt
így reggel
a délutáni főnevek kövei alatt
nyüzsgő fekete-pöttyös férgeket
hiába tuszkolod át a múltba
átfordul ismét jövő időbe a helyzet
s bólintasz rá egyetértőleg
ennyi

- 18 mit kezdjek ezzel a várossal
hiába helyezem a térképre a hamutartót
kivillog a csikkek és az üveg asztrálteste alól
áttúrja magát a hamu vulkánkupacán
vállán bakonyzöld hátizsák
lecsatolja felveszi
ha ráterítem a napilapot
hamarost kiül egy főcím erkélyére
mereven néz rágyújt mormog
mint aki elfelejtette hogy ő egy város
a fennsík királynéi városa
nem teher neki a hamutelt tartó
átbúvik minden jelképtáron
lukakat hagy maga után setéteket
(nem történt semmi)
hátizsákja kitömve
akárha szabad nagy útról jönné
akárha szabad nagy útra menne
- 19 ezek a fenyvek
az apácavölgyben
mintha riadtan
mintha gatyában
- 20 avantgárd versben a szavak
másznak ennyire kényes biztonsággal
ahogy ezek a patkányok a villanydróton
a szürreál érkezett a barokk városába
csapatostól
lődörögnek és vinnyognak
talpak vízjele a székesegyház padlóján
a patkányok rákaptak a tulipánhagymákra
nem elég nekik az ereszek sok csimasza
agresszívek mint a
hosszú késes haramiaversek
és bűdösek akár a földfaló virágok
- 21 a haját szellőzteti minden délben
kukoricasárga és nyolcvan éves
de mondja még nő

fehér ruhában viszi
a verőfényben a dombra
a húszemletes ott éppen
keramitfekete
csillogó háttér
delente láthatja a város
kukoricasárga
kukoricasárga
világszép

- 22 a Gyilkos Asszony a legjobb
kertvendéglő
júniusban és vasárnap
mókus is van
meg forrásfő és patak
a titok töre kivillog

- 23 szétoldja
zöldüveg csontját
megomlik
a történet a nyelvben
és a mályva nyerslilája

- 24 én nem értem ezeket
elég elfordulnom és máris
mindenféle hasonlatok költöznek beléjük
belakják a mondatok oduit barlangjait
megkapaszkodnak a résekben
behasálnak az igék közti arénába
dúvadak koszosak és kötekedők
egymással sem férnek meg
nem hogy az idegenekkel
szó ami szó nekem nem hagynak helyet
ha közeledem lábikrámba marnak
letépik hüvelykemet
s obszcén megjegyzéseket tesznek
de hagyjam csak magukra
félelemtelt vonyításuk fölveri az éjszakai várost
és szétražzanak a zsebtükrökbe
napra nap egyre bűdösebbek

25 a benjaminos fikusznak
nagy tapasztalatai vannak
ismer vagy tízezer könyvet
skandálja az óangol disztichonokat
és megkülönbözteti a sopianae-szagtól
a multifilter illatát
talán azt is tudja
hogy nagy lászló multifiltert szívott
és szabados árpád is azt pöffékel
némi fogalma van a létezéstanról
ezért bölcsnek mondható
ha nevezhető ennek az
akinek tere
nem terjed tovább egy cserépnél
újabbán róma képeire hullatja leveleit
stendhal naplójához ér gallya
ha segít neki a huzat
rólam is lehet ismerete
de erről nem ad jelzést
a sötét felé fordul
mindahány pajzskemény levele
ha költők látogatják

26 paloznak-kő lépcsőn fut
iramlik fölfelé
vörös mint a vulkanikus közet
mások almádinak mondják
mert ott színesebb a szőlő levele
a gyümölcse meg násznagyfekete
csapkodja meztelen talpát
így fut a drámákban a görög tragika
az ablakok kórusa áll mögé
nem beszélnek
a félelem labirintusáról
válláról ellebben a mítosz
kezeből kihull
szétloccsan a gránátalma
a vörösek gyakran találkoznak
a tócsához szállt galambokat

- szétrebbenti
és nem hall szavakat
hervay
- 27 A sormetszetig hasad Elreped
Tovább Hogy kifordítja a kés
a cukros húsból a magvakat
fénylenek akár a jambusok és
nedvesek a piros hűvösében
Nyár van és tarlószag
fénycsíkt darázs Meglékelt szonett
- 28 az elhagyott írógép
felcsattan még éjszakánként
ahogy rálép billentyűire
a lakást bejáró kutya
és díjakat osztogat
- 29 ma hollandkék
tegnap svájcsárga
előtte németokker
az omo mögött
halszag
nyugatszín
tíz évvel vagyok
magamnál fiatalabb
ti rongyok
- 30 nem világító tömb
vékony karéj sarlónyi ív
a bokor alján
ennyi maradt az éjszakából
épp hogy belefér egy puha macska
betekerve a mocskos kékbe
délre tökéletesre fakul
ha nem lesz felhő el is tűnik
ilyenek a júliusi napszakok
már csak ilyen mértékűek a dolgok
a sötétben mutatta magát
mekkora mézskódarab
forró testéből sugárzott

mondjuk félmillió év
most szétfakult
hát gyorsan belefeküdt
saját múltjába
nem válaszol gyíknak
pajzsos bűdösbogárnak
azt se tudja
mellette virrasztottam
hogyan nézve
az időt tetten érjem
mikor felfénylett
és megfürdette tagjait a hold
zsiros fényében
ráejtette tollát a szajkó
majd a vérbükk egy száradt
színvesztett levelét
a hajnali szél sodorta el
akkor már késő volt
megtapintani
hiszen a bizonyosság
beszennyezett

31 egy szőlőfürt érik a falon
balácapusztá átriumán
ezernyolcszáz éve
szépen borostyánosodik
nem tud semmit a peronoszpóráról
nem tud a paticsról
levált a tőkéjéről
nem tud az elhalt istenekről
forog a fajszi fényben
utánozza a sakálok
sivatagi szemét

32 a málladék
a salétrom térképei
a páfrányos nagy terek alatt
egy egész téglamúzeum

- 33 csak szétvirrad
ez az éjszaka
kigurul
hártyás magházából
- 34 kisózott orchidea
- 35 átmegy a madárbirsek házán
az óváros térre aztán jobbra
a francsics lépcsőn le
a püspöki nyaralóig
az egyiptomi királynő
a sédnél napozik
a vágóhíd korlátján
befonja a haját
kibontja a szél
hallgatja a borvidék történetét
épp csak megérinti az eseményt
hagyja hogy átlépjen
a csonkolt kőrifába
közelít eltaszít
enged az ellenőrzésnek
nem tud
nem tudsz
nofretu halat eszik
szopogatja az uszonyokat
és ellenőrzi
hogyan bontja-építi magát
a séd tükörén a város
- 36 kikopog az írógépből
a betűkarok alól rám szól
szörmók ugye jól látsz
- 37 csöndben kitelik az alma
mint a hold árnyékos oldala
pirul és forog a fohász
fehéredik a mész a házfalon
s aki a tételek mélyére ás
- 38 a levendula nem tudja
illatból van

és csurom kékből
hiába a találkozás
ki a hibás vagy nem hibás
a levendula nem tudja
kékeket napoztat szirmain

39 becsomagolt szárnyal
a költészet
(a létezési forma)

40 ha a mai
kontinentális napot följegyzem
semmi nem marad belőle
megvagyunk így ketten
a verssel
szorgosan írjuk
és nem írjuk egymásról
a rövid sorokat
utáljuk a másikat
ha megint bölcs –
mintha a tetvek
közben nem szívnák
a vérünket
mert nekik is
kell a tinta
egyébként a versnek
kék a vére
az enyém meg piros
a tetvekről
nincs több mondandóm
a versekről sem
de hogy a vers
rólam mit állapít meg
az maradjon titok
mondtam: rajta is
nyüzsögnek a tetvek
holott országos jogú
amint én is
országos jogú költő vagyok

- 41 a tiszavirágnak
csupán a neve gyönyörű
de minek kell
festett szódoboz
hat órás (ha hím)
húsz órás (ha nőstény)
létezéshez
s ugyanaz a doboz
miként lehet két nemű
- 42 sortalanító
- 43 most eltaszítjuk magunkat
el a tollszagú tárgytól
repüljön
- 44 amikor elhullt a haja
kikopaszodott az ágyéka
vette észre hogy beteg
fekete pöttyök lepték el a bőrét
csúnyák és viszketegek
kimúltok egyszer
e bibliofil világból
simogatta végig a könyvgerinceket
atkaszagú szobájában
már enni sem akart
nagyítóval hajolt
szórtelen karjára
silabizálni a vérszívó betűket
- 45 kis szarvaim nőttek
már csak ilyen az éjszaka
pedig motyogtam hajnalig
a kőben kő
a párkányban párkány lakik
a pénzben a pénz
így vagyunk érvényesek
a kód a várost visszavonja
reggeledek
- 46 poézisprotézis
protézispoézis

- 47 megvettem a naplót
benne van négy tonna nyers hús
rejtélyes körök a gabonatóblában
hogy felrobbant egy tyúktól papán
megvettem magamnak a várat
a júliusi vár hasonlít a baromfiketrechez
a tyúkszar pici tornyaihoz
cipelem haza a naplóval együtt
este jazzkoncert lesz a piaristáknál
mondja az újság
a sorok mögött hangolnak már
hallom
és hull a véres angyaltoll
a pestisoszlopnál
- 48 szétemészt a város
mondja a mester
a fennsík peremén
mintha neki nem lenne városa
figyeljem
hogyan hullnak a bosszúversek
szálkás darabokra
végül összeesik
az olajzöld szerkezet
a lombokat elbontják
bakony
bakony
hová tűntek a te betyárjaid
és kik ezek a veszprémlakó
szabad kis zsandárversek
- 49 az eső dolgozik
súrolja az ablakokat
nedves ujjain
a munka mosókesztyűi
magáénak fogad
a hely átbucskázik fején
és helyzetté változik
piros damilokon lógok
preparált xilofon

- 50 van pont amit meg kell jelölni
meglehet ez is önreflexió
kompakt és idegen
csupa ideg s érzékeny félszáz
amilyenek a versközépek
a kutyák a létértük határát
a határt jelölik vizelettel
(s tudják az élet terében
létezik egyedül a halál)
lúgarany marás
a beszéd szívében
- 51 el vagy oda
repetitív araszolok a falépcsőn
megint csak fölcsévél a nyikorgás
egy árbocerdő hajnali zaja
- 52 hótól hóig végigjegyzetelni
kimérten a dombot
háttal a püspöki palota
idióta sárgájának
pedig a grafitaszálas fűvek közt
más sem nő
szorgosan váltogatva egymást
mint gombvirág varádics tejgalaj
varjúháj
csupa sárga virágú növények
nagyritkán az álmatlan kikerics
ekkora egyensúlytól
már mások háta is beszakadt
a sárgákról nincs mit mondani
februárban kezdik
s kitartanak novemberig
mindegyikből ugyanaz a szelíd tekintet
ugyanaz az öntudatos erő
maradni
itt
az okkerek mézgák borostyánok
tigrisszemek kadmiumok tárlójában
a ceruzához cövekelve

- 53 volt hogy filmekben éltem
de kopottra vetített mindent
a sánta mozigépész
nem maradt belőlem más
mint végtelen esőzés
cellulóz-sercegés
és apró szorgalmas függőlegesek
- 54 szagolgam a könyvsarkot
mint a kutyám a keréket
mégis kinek a territórium
- 55 forgatom a part
magányos halcsontvázát
piszkálgam a csigolyákat
harmincnyolc éves múltam
lassan
már csak ajánlott verseket tudok írni
tudom ki a megszólítható
a csontok vakufényében
- 56 mindenféle téziseket
mint az akác az ablakom előtt
állítok szép kis bukolika
butélia
szagos üvegcs
- 57 a papírhéj alatt
mészsötét – kapargatom
késheggyel a történetet
- 58 vannak szajhák és vannak történetek
persze nárciszvízzel lelocsolva
este különösen szaglanak
akár az egzóta növények a kék tónál
ahová sosem juthatnak el
a szajhák és a történetek
hiába másolgtatják magukat
bedörzsölik magukat minden fehérbe
a fehér buckái közé bújnának
hátha kerül közelükbe kemény férfi

- aki csak értük
aki csak velük
piros csizmában sétál
aranylánccal a nyakában
és tiszteli a puccos pinát
az árvaházi történet lábaközét
- 59 átolvasom az éntelenített könyvet
a lapjai közt homoki ágasliliomok
mindig szerettem a ritka növényeket
a kertem is tele ágasliliommal
július közepén holdtöltekor
ennyire egyszerű minden
áttetsző vízjelek mögé nyúlok
minden lapozáskor
- 60 a gipszangyalok kiültek
a szemöldökfák fölött napoznak
kifakul tőlük a tér
a házfalak szétosztják sárgájukat

a gipszangyalok szárnyai
belelógna a falba
faragott kövek közt kavargják a port
nem tudnak szabadulni
vergődnek
de az arcukat boldogan
odatartják a verőfénynek

ha odatapasztod a füled
a középkori ház
fahamuval töltött falához
hallhatod a szárnyak verdesését
- 61 a zengőlégy
arannyal futtatott szárnya
propellerként
zúg csattog
a szarcsomó fölött
- 62 a háztetőn fehér talpnyomok
hajnalonta jár a palán

két nyakfoltos nyestet sétáltat
araszol a gerincen
míg el nem nyeli a szecesszió
belekotor a kéménybe
csókatollért kutat csókavérért
reccsen a tető
ránk dül a ház
matulka pék sütőháza
ahol lakunk csupa lizthiány minden
és vajas kifliillat
nem tudjuk kibeszélni
nem tudjuk visszacsúsztatni a régi időbe
amikor a pék ízikkal lobbantott lángot
a hajnal kemencéjének hasában
és inasokat terelt a dagasztáshoz
s köményt pörkölt
hajnalonta jár a palán
ötvennégy éve neveli a nyesteket
a nyestfárok alkalmas kenőecset
nem áll össze a cukros víztől
és nem nyomja meg a kelt tésztát

63 a kátrány tavait
hiába kerülöm
a kerülő utakon is
vikszolt kátránytavak
veszprém veszprém
dudorászom
oda vissza
sötét tükrökben nézem
bizánci freskóidat
és a zárókő
véres pelikánját

64 bámulom a szurkot
vonszoló magammal
a széntégelyben
megcsalom a színeket
öcsi ez veszélyesebb
gőgösen

- bámulom a szurkot
mint gyapjúlepellet a vállon
az uralkodók barátsága
- 65 a cigánymeggyhez senki
nem mászik fel a vároldalra
pedig a kövek közé nőtt fát
minden turistakalauz
minden album
minden útikönyv megnevezi
százezres példányban látható
ahogy szappanhabosan virágzik
érik
aszalódik
vetkezi leveleit
ismeri a tömegek nyelvét
megúsza az összes felfordulást
de ezen a nyáron
már másodszor vérzi be
ökörvérrel telt gyümölcseivel
a sziklafalat
- 66 felhúzni a tisztára nyalt bundát
a kertfal tetején abban játszani
éjfél előtt egy órával
éjfél mögötti egy óráig
a tusfekete házak közén
puha árnyak közt vinnyogva
két félvak kölyökkel
mintha nem is az óváros téren
még csak nem is a halpiacon
de valahol a várárok előttben
amikor a bakony a hősi kapuig ért
pont ott és akkor
visszabújva vagy ezer évvel
tisztára nyalt bundában
(nyílsebnyi pecsét a nyakon)
mint a menyét

67 az esernyőfenyők nem szívelik
a piacos várost
a tűzvészben az alapító okirat
és a lexikonolvasás szépségeiről fecsegték
a tobozok akár a bombák
a tobozok akár a lángkalickák
a tobozok verték szét a zsuppokat
a füstkéek locsogó selymén
mintha hasonlatba beültetve
avagy a pó deltájának
sóélénk homokján
karonfogva cholnoky viktorral

68 a három cholnoky
vászonzakósok és viaszarcúak
a három fivér
a délvonaton érkezett
köszénhamuval beszórva
(mi más lenne az utazás-szag)
és a restiben lóhúgy-sárga sörben
mosdanak
a három cholnoky
fügét vesz a paloznaki kofánál
másnapos gyomorra zöld fügét
bricskán kocsiznak az apai házhoz
de előtte még egy rundó
csak a szex és csak a halál
ami érdekes
a csak
gombszemű csókafeje

69 a melegben leolvad az agya
házhoz megy az agyolvadás
mint a nagy eszkimó-fagyaltok
jeges kúpján a hőség
csúszkál és csöppen
a szürkeállomány
de hol az a korallszín
kié az a nagy nyelv

- 70 a nyár
nem fér be a szonett ketrecébe
kilóg a szárnya
ki a farkatolla
ki a parázsveres taraja
- 71 a füge a legszebb gyümölcs
ónixtestbe foglalt mézopál magok
mozdulatlan július
(a füge
cukorba dermedt
zöld pocakos buddha)
- 72 a nagy fehér árpádházi király
akár a nagy fehér főnök
áll a szirtfokon
szellőzködik
a nagy fehér
és lóg a töke
a viaduktról is látható
hogyan lóg
bele a sédbe
vérbélű mint az olasz lányok
akik nyitott alfa romeón jönnek
bámulni a nagy fehér árpádházit
és fényképezik
viszik emlékbe a látványt
cipelik a feszes
bársonybugyellárist
- 73 tizennégyszer szúrtam bele
a *vershúsba* a szót
ha a *fivért* nem számolom
éppen tizennégyszer
csurom *vér* minden
akár a ház előtt fekvő cigánykölyök
úgy járta át a sok pisztolygolyó
mint ürge ólomkukac
széttúrta a testét
járhatok térdig *vérben*
dagonyázhattok *vérben* veszprémversek

- 74 a legtöményebb cserlevél
árnyékába állok
ahol zuhog a tus
- 75 mennyi anyagból áll egy mondat
sejti
ráesett a jelző téglája
- 76 a város
macskaérc és macskaszem
forgunk fekete szőrben
sötétben
elbántunk egymással
azt hiszem
jól hiszem
- ez a sötét
– biccents rá
úgy legyen
kigördül a zörgés
a cseresznyemagból
megtörténtünk együtt
nem történt semmi sem
- ez a volt
– ennyi a házunk
mondjuk hogy
csak erre vágytunk
- kapaszkodj belém
röghöz a rög
nyúlj le ha lenyúllak
röhögj
ha röhögök
- 77 a fügékben összetört a zöldüveg
a fuga a barokk
a süveg
cukor
- ez volt már mondható az alku
és nem is szűk
markú

ezért a sav- és szóálló én
ek
táncolnak benne a legény
ek
kemény
ek

gajdolnak a barokktól részeg
en
rontják a fugát mérges
en

sapka helyett rajtuk cukorsüveg
süvegek alatt sötétzöld üreg
ek
mi ez ha nem klorofillszárny
mi ez ha nem üvegbakancs
csak befele csap
kod
és befele lépked

némelyikükben kettő kettő
némelyikükben egy
egy

csikorognak a törmelék
ek

78 jön a dal
egymásba nyitja a tükröket
kilóg innen s máris belóg oda
nyit és zár mint a mondatok
pedig csupán dallam
a vízhig időből
belefúj a szűjáratokba
az üveget átjárták a velencei szúk
a foncsorba nem mertek bemenni
a régi dal se mászik a foncsorba
ezüstös lenne holott csak fakó
fakó minden koszlott hét
a hárs hónalján a szőrök

- fakó fakó
ónvessző alatt a rajz
minden ami hasonlat akar lenni
nem szeretem
az alattomos nyelvtanodákat
- 79 azt üzeni hogy elköltözött
vissza a himi-humi részletekbe
bele a fanyar somtermésbe
a páfrány bolyhos hasába
mert nem akar több lenni
sombogyónál
görcsnyi húsnál a zöld gyomorban
- 80 ne félj
visszajönnek az elkötelezett versek
csizmájuk alatt recsegnek az ágak
felverik és összeterelik a zászlókat
magukkal hozzák dubrovnikot
a cirill- és metód-szigeteket
kenyeret adnak a szákból
a lovaknak és a menekülteknek
és a tábortűz mellett
a komakútnál döngetőst járnak
menyecskék is kerülnek hozzá
akik elkötelezett gyerekeket akarnak
szép históriákat
kuba meg mongólia felszabadításáról
fényesre dörgölt almákat
amilyen ez a századvég lehetne
ha fölteszi pörge kalapját
- 81 huszonnegyedjére is
mint a vályogvető gödröknél
szalmaszállal felfűjva
a békakirály
- 82 füst milán alkonyvég érkezett
a pártbizottság sofőrje emelte ki az autóból
és tolt a hősök kapujáig a tolokocsit
rizlinggel kínálta a kocsmáros

vélte ha weöres sanyika megitta
milán bácsi is szeretni fogja paloznaki borát
de kiverte a pergamenszáraz kéz a poharat
harákkolt és nyakára igazgatta a sálat
nézte a püspöki nyaralót
és a cigánylányok délvidéki meztelen lábát
sört kért talán pikolót
nem tudtuk hogy szereti a keserű ízeket
a paloznaki rizling a legkeserűbb bor
mondtuk is neki
s hogy kálnoky laci bácsi vesebaja ellenére
is ivott belőle egy pohárkányit
a füstnél nincs keserűbb dohogta
sanyika meg laci csak igya
akkor se lesz elég keserű
nem lesz olyan tigris-sárga
mint a csapolt holstein vagy a friss
fokhagymára kortyolt kőbányai világos
világos

83 a vécés néni tükrére vizelni
annyi hogy nem te csináltad fel a lányát
kipisálni mi benned összegyűlt
az éjszakaszagú aranyárságát
ha a tükrön végigcsordul az ember
eszébe se jut a tükör mögötti vécés néni
a centiméterrel meg azzal a lapkivágattal
amelyen a lánya hasán a fejetlen férfi

84 akár a várúrhölgy-vállalkozó
a kapufülke pénztárgépében
lassan elmatatni a puha kéményekben
szétszálazni a tollseprűt
megtapintani a csókafiókák begyét
és elképzelni
agyagosként
belenyúlni minden anyagba
a sötét alján
érmék után kotorászva
milyen agyagosnak lenni

85 a török lacinak van egy dugója
ha szólítja mintha az enyémet
a névben nincs különbség
csak a két dugó között
az egyik fényképek közt ugrál
és nem tudja mi a jambusugatás
a másik elboldogul a polcok között
kihúzza zalánt és nyalja
a hagyj még időt
a szerkesztőségben is zalán csóválja meg
és sebők zolit a szőnyi alatt
s török lacinak örült
le se ugrálta a kolloidrógöket
de már tudta a nevét
telekiabálta vele salzföldet
betömködté dugókkal a falu utcáit
mind az ötöt
és a pajtatárlathoz is maradt neki kettő

86 ha úgy fordul az idő
az ablakrésen
a spaletta szárnyközén
besurranó fényben a meissen kancsó
megint tengerre vágyik
miféle szabadság ez
a padlósszobában
ahol vitorlaszagúak a vásznak
s az akvárium mélyén
rongyos ion saláta

87 selyemköpenyében
a hölgy visszajár
(kiizzik belőle
a nyár
csípőjéből
a csont)
elefántagyar és ében

a hölgy visszajár
dúdolja

ezüstnek lenni jó
ha egyszer úgyis meggyőn
ha egyszer utolér a hó

a hölgy visszajár
szétdúlja a naptárt
vázlatol
(hol vagy te halál)
ötöl és hatol

88 fakul a nefelejcs a vers anyagában
kérded kedves ez mind mire való
s hogyan szól az a szó amitől hajnal lesz

89 azt írta
hogyan lesz egy saját szigete
és minél mélyebben megy vissza az időbe
annál biztosabbnak látja
az azúrkékben szétoldódó magánszárzsföldet
a sárgásfehér sziklákat belepő népes fügefákat
egy-két kristályvirágbokrot
rajtuk a gyufaszálnyi gekkókat
a gránátalma lédús molotovkoktéljait
a ciszternát a ház alatt
víz fölött sziesztázni vágyik
azóta minden nap írja
lesz saját szigete az adrián
tavaly majdnem vettünk egy közös házat orebicen
onnan kiválasztható a földterület
amely marlon brandónak is megfelelne
aki a national geographicból választott
magának egyet (ezt is megírta)
és naponta araszolgat vissza tíz-húsz évet
amikor még karnyújtásnyira volt a sziget
és nem ottó a legtöbb költő vajdaságban
én meg hiába magyarázom gyerekként neki
jobb lenne marlon brandó lenni
a marlon brandóknak egyébként is
mindig jár egy sziget

- 90 apró és hideg tükör
evés után nyalja
pörgeti orrával
kutjánknak
ez a legnagyobb kincse
ha sétálni akar
foga közt hozza
akasszam nyakába
a veszettség elleni oltás
bilétaostyáját
- 91 azóta mindig kicsi mondatokban győzők
hogy reggel előntötte a kék a várost
kék lett a séd
a forrásfőnél döntögették bele az anilint
kék lett a vár
mert porfesték szitált a szélviharban
elfoglalta az utcákat a katáng az encián
így tornászta magát vagy ezer méterrel
feljebb veszprém
bele a légszomjba
oda
a hollók acélfényű szemébe
- 92 műből műbe vándorol az olló
itt a fémfény ott a hús nikkel
amott meg kibeszél a darabolás
anyám szabja mindenütt a szoknyát
belevág a nemes anyagokba
szopogatja a mentacukrot és nyes
ül a vásznaknál semmi több a dolga
hozza innen a fényét onnan
a nyiszitolást
mindig megtalálja a művet
ahonnan egy ollódarab visszavehető
szép kis kóceráj
tegnap a zsírszódából
ma reggel a kristályvíz palackjából
kilopóznak az életből a haszontárgyak

93 egy flóriánt sodor magával a vers
ahogy zúdul át a hősök kapuján
megforgat koncertjegyet elhullott szandált
viszi a tufatestet
(telített parasztbarock)
átmossa mint névmás a mondatot
egy flóriánt sodor magával a vers

94 majd felnősz te is
hasonlattól a vers
vagy cselekménytől az ige
és megtudod milyen felnőttnek lenni

hagyd és ne hámozd a barackot
sprőd az angyalok segge
de hogy lecses
azt még hagyjuk

hogyan rosszul aludtál
és dül-fűlsz
lesz majd olyan nap
mikor olaszországba indulsz

most kapkodd a lábad
te hatéves termetű
és hidd el apádnak
nehéz a kezén
az a meggyszínű
üvegkesztyű

95 gézirat

96 nézd
egyre nehezebb minden megszólítás
s az ilyen esős októberben
még súlyosabb bárkihez odafordulni
mint mondjuk decemberben
vagy márciusban
végül is alig találkoztunk
a fiadat kérdezném
de most nem tudom
reggel telefonon hívtam

- de autót javított valahol
értem
kell az elfoglaltság
most eltűnik majd néhány hétre
temet és temetik
és beleveti magát egy-két nőbe
meg szenved
mert ráébred
nélküled
milyen magányos
én nem tudom
milyen ha
és nincs ki többé a téglagyárban
kubikolna
utoljára küszöböt lakkoztál
és minden belépő után ismét
és morogtál
senki sem tud tisztességgel
a küszöbön átlépni
- 97 bolyongás mindig
a rőt harasztosban –
az ingerek visszabújtak
a csigaházakba
- 98 magába zár ez a szoba
csapdába kerülsz
és mást sem betűzhetsz hétre hét
mint az írógépedet
mint a poros lapok üzeneteit
holott rángsz mint a csapdába fogott patkány
egér
vagy bármely pici rágcsáló
- 99 magához ránt
és tekeri testét
- 100 a harmadik szem
nem a valóságra tekint
befelé néz
forgatja magát

sehol nincs a pokol
csak a veszített valóság
a harmadik szem
hasonló a félszeműek szeméhez
megtört és riadt és
opálos

(1992-1993)

3. [38 fekete oszloptuja]

SZABADOS-, ZSOLNAI- ÉS GÉCZI-MOTÍVUMOK

- 1 ha nem látom éjszaka
akkor
hogyan is láthatnám nappal
- 2 átnyúlkál a határon
a parolinok között zölden
érinti az óriásplakátokat
óriásokkal könnyű
óriásnak könnyű
könnyű mint az argon a körtében
az óriásargonnak az óriáskörtében
ezért nyúlkál a parolinok között
át a határon
s kis csíkokkal
zizegő papírspirálisokkal ujjai közt
nyúlkál vissza
magába
- 3 verskonzervekről álmodom
súlyos
aranybarna dobozokról
akár a marhamájkrémek
amelyekbe bezárult
s most ott legel
hosszú szálú füvet és lósóskát
egy tízezer adaggá
porciózott tehén
- 4 hajnali ötkor
pizsamában indítani a verset
amikor fölhúzva a fegyver
- 5 pici hajdú a sorvégen
terpeszáll ott a törökök óta

- 6 kifényesednek
 a kések a halak a szemek
 (EGYET JOBBRA EGYET BALRA)
 mint az alfa
 mondd melyik évszázad
 táncrendjében élünk
- 7 a jelző az
 s az a rododendron
 amit a jelző-
 s rododendrontársak
 annak tartanak
 mondhatta volt
 avagy mondta is
- 8 eljött az idő
 hogy középverseket írassanak
 mindenfajta politikusok
 a politikusok szeretik a verseket
 és nem zavarják őket az olvasásban a rímek
 a rímeken fel lehet gyalogolni az égig
- 9 a naptól felsértett
 dosztojevszkij firenzében
 írta a félkegyelműt
 azóta csorgó nyálú bolondok
 fixálják
 reggelente azt a palotát ahol
 mindenki azokra a pittis
 síkos-lejtős mondatokra vágyik
 amelyekre én is
- 10 a permetező esőben
 ahogy a nedves eperlevelek között
 megérintettem a rózsaszín
 duzzadt-kemény mellbimbókat
- 11 a ruppert-ház kutyája
 reggelre a gramofontölcsért
 egy gramfon fehérselyem tölcserét
 húzta a fejére

- azzal sétálgat az erkélyen
abból kiabál
széthangosítja magát
mint az a kicsi apáca
a keringőbe burkolózva
ott
a püspöki palota teraszán
- 12 nyolcszázhusz kilométerre
velencétől
hogyan érem tetten
a pinában a tengert
- 13 (megindul a szerelvény majd visszatolat
fel-alá jár a vonat a versben
ezüst hernyógubókat meg propánbutánt
szállít egész nap
zárójeltől zárójelig)
- 14 mindig foglalkoztatott
az érgörcs versformája milyen
hogy zsibbadnak szét a jambusok
fut szét a fájdalom
és miként csomósodik egybe
mint egy jó szonett
mint egy hosszúvers
mint a májusi viharban
a fekete oszloptuja
- 15 tyúkbeleket rángat a vásznán
rendezgeti a bűzmeleg csöveket
a teremtés vére lehet
kadmiumsárga
- 16 törik a házat zúzzák
négy éve hiszem
abba a házba megyek
az óváros tér sarkára
ha kell vérehulló
fecskefű
a boszorkányköpetre

- törlik a házat zúzzák
acélmarkú gépek
ütéseik nyomán
spriccel-ömlik a sárga
- 17 duinót feloldotta a pára
állapítom meg a fényképen
nem hoztam a kastélyból
a nárciszlébe fúlt kertből
haza semmit
kiázott a képből a látvány
csak az ablakok látszanak
hegyükön álló rombuszok
harsak akár a szabados-képek
mohópiros pinái
- 18 annyi fegyenc lopakodik
arcra húzott köpenyben
ölni se elmenni se
éjszakánként méceszt gyűjtanak
a setét könyvlapok közt
ahol laknak
- 19 beleakad a tüskés metafora
viteti magát
farkas vagy farkasfog
a kutyában s a kutyaszőrben
- 20 ez az isten barokkba öltözve
a zsebében kotorász
makkol
- 21 megértettelek téged -
te száz naplementét
egybefogó kisantológia
- 22 a sörben alszik a gepárd
a sörben a gepárd sárga szeme
villog a fénye mint a paszomány
mint a téren a térzene
a gepárd szűk tekintete
a sörből lustán rád tapad

összeugranak csomóba állnak
csonkolt gyomorként a szavak
ez a sárga lehetne olyan
ha a holdperemről a denevérek
fülledt éjszakában hangtalan
a tűztorony őrfényébe érnek
vagy olyan mint a repceföld
ha ott marad benne a délután
amely közepén te és egy lány
szerelmes fiatalon és sután
ez a gepárdszem ily mohó
szenv- és könnyörtelen
fókuszában ott toporogsz
mint puskacsőben a képtelen
golyó melyet ha kilőnek
mire befutja a pályáivét
arcot s fagyott testet adott
a délutánt leélőnek
a gepárd komoran beléd bámul
és tekintetét senki nem bírja
mert a súlyok úgy zuhognak
mint a fény a húsrá

mint a fények sok darázsa
ha belepi a remegő testet

23 aranyom

a boulevard beausolein ahol ráfut
az obszervatóriumra
az árnyékban elveresedő kőnél
ágyira a lombvesztő őszi lonctól
alattam a fürdőhely
(mit törődtem én akkor a várossal)
ott nőttem elhullt magról
a hegyet is rólam nevezték el
rólam akit itt bolondnak mondanak
bár csak decens vagyok és gyöngye
a bodzák meg nyárfák között
mintha azok nem vágynának mind
valahová vissza

ami tájnak már a nevét se tudják
képzeld el a májusi
fehértöménny akácot
úgy tömegével közönségesen
a virágfürtök helyett azonban
morzs kénsárga tojássárgákkal
hát ilyen az a hegyi erdő
én ilyen voltam
ráztam magam a misztrálban
(s az üvegek mélyén színek
fényesedtek)
remegtem ha lombomba szúrt egy cipruság
de a kőre meleg szívvel emlékezem
északi pereme alatt jáspiszöld moha
a délin szélvájta apró taraj
kilátó a gyöngyház gyíkoknak
és ahogy rákúszott a délutáni árny
afféle veres volt
mint az ablak alatt ahol élek
a máló tetőcserép nedvesen
vagy hóhullást követően.
a decemberi magyar naplemente

- 24 a ménküfogós ház
felelte a szakmát
reggelre puhatollú
angyalt fogott
és hagyta hogy elmenjen
valamennyi villám
- 25 egy angyalnak sincs fasza
akkor pedig ezek nem angyalok
akik a leányágy vásznára másztak
s miért tapadnak a sístergő olajba
(vagy akrilfürdő az)
szétdúlják a csendéletet
lefedezik a rámat
s ha már verik a pöcsüket
a leánytalan képen
miért lóg kocsányon a szemük

- miért bámulnak át a kuplerájba
miért fetrengenek a sistergő olajban
- 26 taszigálja az elvontat
a sziklaperemre
lenn csillog a plázs
kagylóhéjpora
- 27 egy dosztojevszkij ül a várfokon
sötét a haja akár a tujalomb
nemiszerveket rajzol
nagy szájakat
zöld tökű csacsit a poros úton
nincs kedve semmi a feltámadáshoz
ásványt szopogat sós hegyikristályt
tudja magáról hogy dosztojevszkij
eleget írt már
eleget
amit nem látott nappal
megírta éjjel
gyönyörű gyönyörű
ez a könyvtelen város
a kapufélfákra
angyalokat szögeztek
futórózsák keretezik
paloznaki kőpárkányok
vetnek rájuk árnyat
gyere velem dosztojevszkijezni
gyere hozzám a litániába
suttog a királyné
fejéből kiáll a villámhárító
egyensúlyoz
seggén keresztül szúrta fel
a pestisoszlop rézdárdája
- 28 nem marad más
csak a bokrok
a bokrok alján a lassú heverés
s a mézszívű két hársfalevél
ahogy villog a májusvégi fényben

- 29 mondd
miféle üzenet
itt ez a töredék
amely néhány év tömegét
szétverte mint az ék

a szürkületben átoson
összefogva köpenyét
a nagylábú szél a városon
bronzsárkány alszik s a téglakutya
mancsán nyugtatja nehéz fejét
egymással forog titok és beszéd
mint két kerék
a kapu sarkán guggol
szekérnyikorgást hall a kerékvető
g-betűvé gondolja magát
pirosabb lesz a kő
a vár felhízlalja tömegét
majd a sötétbe beleoldja
kapuit
s az árnyak közé
húzódik a palota tornya
hogy mint héjába a csigát
egy apró esti mozdulat
saját múltja odujába
hamarosan visszatolja

fogy és édessé kristályosul
a hasonlat és a mézopál
(élesebbé) válva

mint a bagolyszem borostyánja
örködik a mondat középpontján
a
- 30 egy vajszín fereg
rágta a húst
lukakat vájt és
kiemésztett mindent
nem marad több

enyves versburoknál
az is ideális forma
de hová lett
az élő nyersvörös
a puha vershús
hová
lett a vajsín
kicsi féreg

31 ahhoz képest hogy ez a költészet
nem követel semmit
folyton magára lapoz
beleér mások cellulózába
belenyal a mézbödönbe
ráborul mind a semmi helyszíneire
s felhúzza magára az órakabátot

32 pelyhekben hull a korom
hull mint az idő pedig
ez kéménykorom
számlálom a másodperceket
az elszürkülésen
szürke szürkébb legszürkébb
végül itt minden
elgránitosodik

33 csak a fákról szeretnék
motyogom hajnalonta
ha felriadok erre-arra
ismétlően
mert éppen az ablak alatti
fehér akác készül aszonnáá lenni
a madárcseresznye klorofillból
esernyőt növeszt
avagy a pincekurvát tömik
kitömik
s a hátán már búvik a két szárny
olyan angyal lesz
akiből kések állnak ki
a fákról szeretnék

- négy-öt évig
annyi talán elég
de mihez
önmegszólító leszek kérdem
széles és nyugodt sorokat
amelyben nyakig lehet elmerülni
nem ezeket a fürge és remegő
nem ezeket a törtarany
nem ezeket a
- 34 az öt egybefogott
80 grammos
fatartalmú papírlapot
még átvilágítja
a hajnali napfény
az öt tuja-vízjel
egymásra fekszik
öt lapot olvasok együtt
ha hat lappal próbálom
nem marad más
csak a próba
- 35 itt a hetedik
csa-csa-csa
- 36 a vízpartokon olykor
erdőből kibontott cserefákra lelek
a zöld lassú tömegéből kimeredő
lombtalan cserecsonkokat
finom fátyollal sűrűn betekerve
a törzs a gally az ág
és mint az esküvőkön
permetez a mák a hernyószar
surrognak a mákban
a könnyű pilleszárnyak
a lombtalan fehér cserefáknak
az erdőszélen olykor
sietős
sietős mint a hattyúban a havazás
a havazásban a kivégzés
a kivégzés után a géz

- 37 ott ül a gyantaillatban
tizenegy ujjal
huzigálja a földből a nagyszál füveket
liliomporzót száraz fenyőtűket
fényesíti a farkát
hangol hegedül
- 38 akkor kezdődött
a temető-történet
mikor csókát lőttem
s a templom tornyáról
angyal esett le

(1993)

ANGYALHÉJ, VESZPRÉM, 1994.

1994. MÁJUS 29.

Azt

feltétlenül jegyezzük meg: reggel kezdődik a történet, miután az ágyában felül és gondolkodni kezd. Eközben az ócska nyomatot nézi, amelyen egy árnyat vető olajfa alatt legalább száz éve pihen a szent család.

Csóka

a legszebb ruhájában gyalogol, ebben a ruhában ünnepelni szokott; amikor a jelen kitágul, s megnyílnak a múlt és a jövő tereibe vezető csapóajtók egyelőre a lejtős és keskeny Ányos utcán.

Aztán annál tovább jut, lemegy az Ostromlépcső faragott, vörös kövein, szuszogva átkapaszkodik a betonkorláton, s nekiindul a hárssal elegy köriserdőnek, oldalazva a kert felett, föl, föl a meredek várhegyen. Terhe alatt görnyed: hátán cipeli az összedrótozott-egybekötött madárkalitkákat. Kerülgeti a bokrokat, elhajol a csapódó bodzagallyak elől. Szétfeslett körömcipőjében nehezen halad.

Az asszony egyik kezében régimódi kalicka arapapagájjal. Másik kezében selyemszalagon vezeti a ványadt macskát. Mögötte, ki más is bicegphetne, mint egy bekötött lábú, folytonosan cserregő, hiú csóka.

Átlátszunk

Az íriszes vízjelű papíron olvasom, s amiről olvasok, azt meg-nézem. Szereplőként, olvasóként, íróként ugyanott! Legyek pontos, bököm meg oldalamat a mondat szűrős hegyével: azt, amit hajdan

megnéztem, most olvasom; és mint szálas rostú, szétfőtt húsból a csirkecsont, a látványból kifordul a sokízületű idő. Szétszedem, visszaszerelem.

Elvesztem – vagy nem?

Itt e lakhely barackrózsaszínre koptatott teraszával; majd térjünk ide vissza, telepedjünk az árnyba helyezett fonott székek valamelyikébe.

És persze a szétjegyzetelt város. Veszprém lehetne. Vagy Velence és Firenze és Róma, évente egyszer, hatásos időtömbben, az, amit abba beléfaragni lehet, belétömöríteni önmagunkból.

Mi lesz, ha visszamegyek? Megtörténni?

A teraszról látom, az írisz nyitja szét harmadrét hajtott tejkéek szirmait, amelyik árnyékába valaha belelógott egy ember vagy az, akinek az embert hittem. Tapasztalom, kezemben könyvvvel, az a harsan zöld, soktörű növény is több tudással formázta ki magát mindentől különbözővé, mint mindaz, ami az életem vagy legalábbis ami az életemben emberi.

Az írisznek édes az illata, ha beleáll a szélcsendbe, a szag már-már fojtogató. De milyen akkor, ha mögéje fekszik a tenger, vagy mögéje gurul a jódos sósínű, nagyoldalnyi kamion vagy akár a megmocsokolt Balaton?

Leszünk, mert látszunk.

Jekatyerina

Hogy ki volt? Nem ismerem, nem láttam, nem hallottam róla semmit. Annyi a léte, amennyi a hangnak, addig él, amíg a kiáltás, tökéletes az összkép, pompás. Kihúzható mögüle a part, a hullámmoraj, a magas hegyek gerincén álldogáló mandulafenyők mindenhol érezhető, hús illata, el sem kell képzelni az üdülőkomplexumot, továbbá nincs itt semmi, ami aljas lehetne. Jelenetezésre jutna ugyan idő, de hát egyre többek az oly dolgok, amelyeket kizárólag a hiányukkal lehet definiálni. Pedig se nem amorfak, se nem foszlottak.

Ismételjük át: part, délelőtt, szokásszagok, színek és az a magas hang, mely riadtan sikolt, örülmód kérdez, s ez ő maga.

A nyár

egy este döntötte el magát, hogy meglesz. Telefonon történt meg, mint általában az ócska történetek. Aztán több szabályt nem igényelt.

1994. MÁJUS 31.

Semmi

példás. A kérdés: mennyi az, ami (még) képes jelezni. Amiben az még minden oldalról megközelítve azonos. S amely ellentmond: ami nem jön létre, mindig jobb, mint ami létrejön? Vagy mégsem?

Lehet, választás kérdése az egész? Az origo: kiválasztom azt, aki aztán azt az éppent, azt a derengő kontúrt, azt a halvány árnyalatú foltot választja, és közelre hajolva hozzá megnagyítja.

Rögvest tudom, röhögve, visongva, szétdűlve a képtelenségtől, mindez: semmi.

Frászt

– mondja a történet széleperemén, láblógázva, mintegy illusztrációként.

Akkor a rémesen hűgyszagú kutya, ez a délnek rohanó, acélszürke s puhakönnnyű füst, ez a hol a veszprémi patikusedényen, hol meg a római kori bronzállványon, zablán, virágkosáron, székel kapufélfán vagy a Mátyás király trónkárpitján pihegő virág?

Motívum: ahogy a virágok a hajtáscsúcson jelennek meg; s egy közülük rendszerint a hajtás hegyén.

Tapasztalat: frászt!

Ha

jól látom, igaz, már a Meteorák után, ahol holló károgtott fölöttem hajnalt, amikor az útszélén, a kocs mellett fölébredtem a csontszáraz földön, hogy férfias a pocakom.

Neki pedig számosak a vállán és az arcán a szeplői.

1994. JÚNIUS 1.

Vesszek

meg, ha ez nem indigólila! Másolgatja magát valami, mintha az volna a dolgok legtermészetesebb rendje, hogy napra nap újra-teremtődünk. S én, igen, az, akit énnek nevezek, ott kapaszkodom a sarkában, zöld kínaselyeming rajtam, azzal csak-csak eltakarom kezdetleges pocakomat, pedig inkább az a lényegem, hogy nem

kívánnék megmutatkozni, hiába feszegeti magáról az ujjaimat, nem sikerülhet, mi már csak együtt, a másikkal közösen valósulunk meg, belelőghatunk a fixírvízbe, bele a régi naplementékbe, azokba, amelyek annyira szerettek volt a kisváros fölött elidőzni alkonytájt, senki nem hiszi el: ez a fél ide, az meg oda. Ha meggondolom, az indigó-lilát a tengelybe állítva éppen egymásra ütünk, hát ő nem olyan-e, mint, és én is nem olyan-e, mint.

Igen

Gyanús. Megint. Mintha nem matatták volna el. Mintha úgy, mindenek nélkül, akinek se alkotókönyve, se ózonlyuka, se mágnesmezője.

De miért ne? Elvégre tíz hónapja *Tiltott Ábrázolások Könyve*. Azóta úgy igen, hogy nem, úgy nem, hogy igen.

Igen. Bizonyítani akar, hogyan volt, hogyan van, hogyan lesz. Olyanmód, mint a felvidéki Krisztus: egy nyakból kinövő három istenarc. Mi mást, ha nem? Ó, azok a teremtéstörténet-faragók, mi mást csinálnának: egymást bámulják.

Der

Belenézett, rátalált a derre. Piszkálta az akácbottal, olyan sárga lett, mint a fürjtojás bele vagy az éhenkórász álmában a húslé. A szaga az más volt. Dernek mégsem olyasmi a szaga.

Azóta: a piszkabotot egynek mondja.

A kettő kettő maradt.

A háromból lett a háromság. Oda lehet zavarni a megmaszatolt helyszínre.

Csinálja meg.

Kitölti, mint a tojást.

Ami kell

Egyszer meg kell mégiscsak magyarázni, hiába írástechnikázol össze-vissza, szétszerelsz vagy kilencven szép írópapirosnyi oldalt, ki- s megfested a helyszínt, szereplőket találsz beléjük, és ki is emeled őket, idehelyezel, odahelyezel, központoszol, vágsz, szenvedsz, hiába adod elő a nagy nekifutást, a méltó mozdulatokat, eleve tudtad, tudnod kellett, mert megtörtént veled, de ami vele történt, az hihetetlenebb s véglegesebb, mert más sincs, csak az, ott, akkor. Legyen odafigyelés a másfél fontossá kitelő almára, orcája bal felén halavány pírral, némi

kronológiára vagy a közbulikra, vihogásokra, menekülésre a zuhogó eső alagútján át, miért e mediterrán sziget, Korfu, miért a szavak éde-ne, miért találsz ki így, ha úgysem, és miért most, amikor már meghalt. Neked kell mondanod a sírbeszédet.

Tilos

itt szó sem lehet Velencéről vagy Firenzéről vagy Rómáról. Ez a legolaszabb görög sziget, mi pedig négyen, két pár, két bungallóban. A közelünkben egy úszómedence, vízében mindenféle hullt falevél, akkor még cigarettázom, tehát számos elnyomott cigarettavég és kártyacsaták, száraz fehérbor.

És senki

Elementek, egészen a változatokig, kart karba téve, mint kamasz-szeretők, aztán kiválaszt belőlük ezt-azt a házsarok, a szörcsögő lefolyó csillagszája, s hogy kinyílik mindenhol a jáspisszem, felnéz-nek, odanéznek, belétek néznek; máris döntéshelyzet. Felemás ez, és mégis senki.

De

a hőssel, az egyikkel, Jenővel jelenleg az idő középpontja előtt vagyunk, csöppnyi hírnévvel, ami minden világjáró úri embernek kijár, ha orra határozottan ível, nem szláv orr, az arcbőre cserzett, több nyelven társalog, és kitűnően táncol, s aztán fiatal kora ellenére azt is tudja, hogy a Loyd Imperátor nevű, gyorsjáratú hajón, Kor-fu felé tartva, este hat óra után nem lehet másban megjelenni, mint frakkban fehér nyakkendővel.

1994. JÚNIUS 2.

Dupla

Reggelre újabb írisz, a kőfal tövéen, kénsárgán, szétveti a hely-szint. Az eső sem tesz benne kárt, a cseppek elől elhajlanak a szirmok, valaki a virág közepén ül, s mintha hat, pörgő bűvésztányért dobálna-kapkodna a reá záporozó nyilak elől. Dupla kunszt vagy mi, a rózsabogarak se fedezték föl, helyette a nyílatlan (fehér, szimpla szirmú) oleandert másszák, törpe szegfűszombékot, mintha rene-szánsz kapubéleletet.

Persze, az eső. Előmásznak a mélabú kellékei, a róka ferde mosolya, használhatatlan a rend, irány a zsáner, de abban is kellékek, a vigyorgó róka stb.

Halihalihó.

1994. JÚNIUS 3.

Zöld szél

Csíkos homlokzatán, mintha a benti bútorzat intarziáinak egyik merész indája lógna ki, a fénytől szétlapulva, egy szélfúttá vitorla.

A zöldes félhomályban töméntelen szélborzolt, kacskaringós és etiolált akantusz, satnya medvekörömnök nevezem, de nem értik szólításomat, megmaradnak úgy, ahogy a dús korinthoszi oszlopfőkn, kedvtelve formált kódexek margóin, pecsétvéseten; kinn meg ez a templomutasítás, igen, persze, itt a szél szerencsét jelent, a vitorla pedig az egyén azon képességét, hogy képes a körülményekhez igazodni, s tud velük bánni. Benn a szűnhetetlen, a vihar előtti növényháborgás, hőségcsillapító, mintha a tömjént kifújná, mintha az indák apró mozgásaikkal olajosra-csúszósra kifényesítenék a követ, a korlátot, a szószerk karfáját, mintha minden a dolgokért s mégis a dolgok ellen volna.

Isten ellen?

És a zöldjük: kőbe költözött, az a festék minden éjszaka fél kilónyi holdfénnel tölti fel magát, ettől súlyosabb a templom a reggelekre, ezért, hogy lesz egy délelőtt, amikor a támfalak megomlanak, s az épület, a hozzája ragasztott kolostorral, a gyorssegélyhellyel, a fájó gyomrú ciprusokkal egyetemben besüpped a földbe, lenyomja a homlokzat vitorláját toló szél az egészet a mélybe.

De a zöld onnan is, kevés idő múltán, kiinteget.

Páfrány

A kutyák rájárnak a kertsarok erdei pajzszikájára. Mészfehér ürülékükkel rakják körbe. A szardarabok akkor is világitanak, amikor a diófa pácolta árnyékba merülnek. Miniatűr stonehenge, őskori csillagvizsgáló, kultusz, közepén a napra nap satnyább harasztnövény.

Miért, hogy nem nő, kikerüli a mozgás, elsiklik mellette a fény? Marad, van.

A mindenség értelme mint kérdés. Ez a kertem fordulata, hogy ne torkoljak nihilizmusba?

20

A paradicsomtöveket a törmelékekkel ellepett hegyoldalba ültetem, lássam a dolgozóablakból növekedésüket, virágzásukat, miként pirulnak-telnek, hogyan készül belőlük valami. A szomszéd macskája köztük él, a kutyáim vették észre, s a teraszra felüvöltöznek miatta, hozzá. A macskát mindez nem zavarja, csak engem, hogy ugatnak a kutyák, s az, hogy féltett paradicsomjaimat kiégeti a macskahúgy.

Két hét alatt elpusztulnak a lucullusok, a kecskeméti bőtermők, a befőzők, a lék, a fák, de megmaradnak a korai törpék. Ezek immúnisok a macskára, hiába is locsolgatja valamennyit.

Szegény jószág, láthatólag értetlen a dolog előtt, szorgoskodik, termeli és spricceli magából a nagy ügybuzgalommal termelt bűzös, forró vizeletet, ám az hatástalan, élete úgy, ahogy van, teljesítmény nélküli, értéktelen kacat.

A boldogságról és a boldogtalanságról akarok ezt-azt elmondani. Ideje.

A hűség

Ahogy nézem a hiánytalan ív 1986-os zöld ráckevei Savoyai-kastélyt, értem meg, a finom, egymásba szaladó vonalak annyira áhítóznak a tökéletességet mutatni, hogy nem akarnak önmagukkal azonosak lenni. Hogyan lehetséges, hogy a fájdalommal bélelt utolsó négy percet átaludta a kutyája? Nem vett észre semmit.

És mindörökké

Tapasztalhattam volna a *Patkányokban*, de a magam elfogultságai miatt csupán a *fegyverengedélytől* kezdve tudom (sejtem): hátrálok a műfajoktól. Aztán a *21 rovinjban* az utolsó procikáig átengedtem magamat, no nézzem, a környezet, a megélt helyszínhiány mit képes tenni.

Számkivettem ugyan mi egyebet, nekem, ha nem amit most. Mindörökké.

Akár emberhalál. A test anyaga általában megmarad. De a személyiség, amely tudta, hogy van, szétesik.

1994. JÚNIUS 4.

Tonna

A fatuskó kifordul a földből és legördül a hegyoldalon. Köveken, sziklákon pattog, szilánkokká zúzza az útjába került suhancfákat, majd nekicsapódik a betonfalnak, pillanatra megáll, és hagyja, hogy a testében összegyűlt lendület lassan meg-, majd átemelje a mellvéden. Akkor már csak ötméternyi zuhanás következik, bele a zölden lángoló borókába, közben meghorzsolja a diófa elefántbőrét.

Becsapódik az agyagba, apró, zöld boróka-felkiáltójelek közé, s kettényílik akácsárga, pudvás, nedves húsa. S amikor elül benne a rengés, s a hegyoldal se visszhangozza kőgörgeteggel az eseményt, a fatest közepén, egy hüvelykujjnyi vastag járatból hatalmas lárvá bukkan ki a fényre. Bársonyos bőre akár tejben ázott női szarvasbőr-kesztyűé, ágbogokkal, dudorokkal, mégis fényesen világítva, mintha délszaki műtárgy volna. Tekereg, ráng a levegőn, csökevényes végtagjai, szemduzzanatai, rágó szájszerve fehér. Valamennyi szerve lassúan, követhetően teknőcfésűbarnává setétedik, ahogy locsolgatja a levegő, a nyárfény, a meleg. Annyi idő sem kell az átalakulásához, amennyibe a zuhanás foglaltatik, kő a filigrán ezüst foglalatába.

Ilyenre trenírozza magát, ilyen tud egy tonna? Ez van, ha a tonna megnyílik?

Pokol

Az alsó udvarra, amely szélén a ház áll, a milotai diófa sok évtizedes lombja borul, és a fallal megerősített hegyoldal elegyes erdejének tömény árnya. Zöld félhomályban ázik napsütéskor, mintha mélyvíz alján heverne lustán az udvar, a hosszú szálú füvek romjai között tenyeres levelű harasztok, lebenyes májmohák (ivarszerve esernyőivel), ami virágos, nem marad meg. Ha nincs nap, akkor a setétet benépesítik a nyelvtan ragadozói, meg nem írt kéziratok számára épül a könyvtár, félképzett városi előljárók harácsolnak, paráználkodnak a köz pénzén a lótetűkkel, a zugokban gyűlik a pigment, amellyel majd megfestem a poklot.

Rózsák könyve

Rózsákat ültetnek a bejáratához, készíték nekik kapaszkodót, aztán a garázshoz, a terasz alá; immáron csupán várni kell, túrjanak ki

innen. Ahogy a briteket a disznók, a champagne-iakat a vízhiány, az ausztrálokat az üregi nyulak, a velenceieket a fenenagy kultúra, görögöket a turisták. Ezt a múlt időt – fedezem fel – máris ellepik a zöld rózsalevéltetvek, piros potrohok lüktetnek az üvegucukorral telepumpált hajtásokon, szipókázzák a könyvemet, végül, gondolom, nem marad belőlem több, mint kifosztott héj, üres burok, megígért hajtás. A tetvek tömege alatt, a csészelevelek markában a ki tudja majd, milyen szíromlevelek, ugyan ki tudná lapozgatni azelőtt, hogy kiszabadítaná a történetet?

1994. JÚNIUS 5.

Film

Csináljunk filmet! A spotlámpák a sztárok szemében, a rajongók, akik körbeállnak, a sötét öltönyösök. A főhős a helyszín, váltakozó fényben, rálátni a hegyoldal erdejéből, a terasz sarokba tolt növényeitől, a félfagyott diófa csúcsáról. A szomszédos ház eresztelen, ezért billegő szélcserepű, rozoga tetőjéről. Máris kell a rendteremtő, aki tudja, ide illeszkedne a levéltár, oda a tűztorony, a felhők átlósan el, a macskák pedig savval telt húgyhólyaggal nyávognak. S jön valaki ótvaros, kukákban kotorászik, mint a Deák utca cigányasszonyai, részegen gajdol, mint a Méhes rakodói, s késel, mint a váralja gőzös fejű brazil ifjai.

Az atom

miatt laktuk egyedül a szigetet. A helyi lakosok, ha tehették, a déli féltekére utaztak, ha meg nem, hetekre bezárkóztak a lakásba, s mást sem ettek, mint konzervhúst, konzervzöltséget, régen palackozott ásványvízzel oltották szomjukat és éjszakánként, mint a kutyák, vonítottak.

Mi pedig a lapos parton fekvő, a plázsról félig belelógva a vízbe, a tengerből félig kilógva a homokra, bámultuk azokat a meseszép atomfelhőket, amelyek, ha a Nap előtt voltak, rubinfényűek lettek, ha a Hold előtt, akkor ón, elkeverve csöpp enciánnal.

A tengeri csillagok is kijöttek abba a széles sávba, amelyet magának rajzolt a habos hullámverés.

1994. JÚNIUS 22.

Natura morta

Éjszaka elérte a házunkat a front, fáj, fáj, fáj a fejem. Kávét, sétát, gyógyszert, a klaviatúra ékezetes betűi összekeverték magukat, itt az ő, ott pedig az í, ebből más már verset ír. A lépcsőházi krisztus megunt a felfordulást, felakasztotta magát, fejjel lefelé, az ágcsontos mandarinfára. Ezért, hogy a cserje reggelre lehajigálta termése javát, leveleit mézes izzadság borította el, a levéltetvek pedig az ablak túlsó oldaláról masíroznak, minden ajtó- és ablakrést megtalálva, hozzá, a délszaki kicsi fához, amelynek öt nyílt sebe van, szenved és megvált, s aki tudja, jaj annak a növénynek, amelynek énségén kívüli jelentése van, jaj annak a természetnek, amely táj lesz, s jaj annak a dolognak, amely natura morta.

Halihalihó!

Megérinti hátamat, a bal lapocka magasságában, majd elkap, megemel, és hirtelen-gyors mozdulattal odaállít, áthelyez magába. Hogyan beszélhetnék arról, amely nem a részek összege, amely nem az egész, s máshol sem tudja magát, csakis a teljesben? De senki nem merné azt mondani rá: szép. Azt se, hogy esztétikus. Megelégszik a formázottsággal, őt a törvények alakították ki, amelyek egyébiránt csak úgy kóborolnak, helyezkednek, rendezkednek s eszükben sincs esszenciálisan megtestesülni. Maguk elé tuszkolják azt, aki aztán a lapockánál megbök, pálcájával a körmödre sóz, vagy bekebelez, és rögvest kihány.

Itt állsz, halihalihó, gyomorsavban megfürdetve, bűdösen és csapzottan, lehetnél réveteg thomasmann a velencei lidón, cholnokyi viktor a kisvasút almádi szárnyvonalán vagy éppen korfu-barnára pácolódott géczijános, a szerző, csak hogy megtaláld őt, akit elvesztettél.

Korfu

Egy kockacsokoládé: talán barackmag omló kókuszöltelékkel, s a tölték alatt grillázsdaralékkal dúsított, krémes, alig édes nugát-réteg. A keserű csokiöntet körbefogja, közönségessé maszkírozza, beleharapni se legyen kedved, hogyha mégis megtetted, érjen tetten a meghökkenés.

Ilyennek képzelted volt el, ha elképzelted, és most, hogy ismered, ismét csak nem kell elképzelned, elvégre megbizonyosodtál.

1994. JÚNIUS 23.

A tetvek

ismét ellepték a futókat. De most, mintha csak tudnák, így nem lehet kezdeni a magyar mondatot, kandírozott fügezöldek s köztük néhány rózsacetveres torú. Az erős szerkezetű, pillanatapró szárnyak áttetszők, sejtetni engedik a szorgosan pumpáló potrohot, a légsövek karimás nyílásait, s ez így fantasztikus irodalom lehetne, vagy ami rosszabb, illusztráció, péntekszagúan, amely mögül kiállt a rácsos háttér.

A rózsák mégiscsak haszonnövények, és lám, nem hajlandók asszisztálni azoknak, akik számára hasznosak. Ez így, ennyi figyelembe nem vett akarással, kitartó áhítattal, összehordott ösztönnel már vallás.

Itt

a teraszon ülve láthatok imádkozó sáskát, amint becserkészi a lepkéket, pókokat a fejem fölött tekergő kúszónövények között. Figyelhetem a falban pókot keresgélő darazsakat vagy a szokatlan külsejű csonka tücsigákat, hosszúkás házuk csúcsát mintha ollóval nyisszantották volna le, amelyek az íriszek között élnek, a mandulafák alatt. Szürkületkor a tovaröppenő cincérek sűrű seprűn lovagló boszorkányoknak látszanak. Ha a ház fölé emelkedő hegyoldalon járkálva-kelve fölemelek egyet-egyet a sárga zuzmók domborművével díszített jókora kőlapok közül, előfordul, hogy nagy, krémszínű pireneusi skorpió vagy tarantellapók bukkan alóluk elő, a kövek tetején pedig az imádkozó sáska papírvékony, hosszúkás szénakazlakra emlékeztető petetokjai láthatók. Különféle szöcskék, törékeny éjjeli lepkék tucatjai, mikroszkopikus éjjeli lepkék százai lakják a füveket, s a lépteim súlya alatt meggörnyedt növények nehéz fűszerillatot árasztanak.

1994. JÚNIUS 25.

Kihagyod

magad, fényképből az értelmes tekintetet, kertből a tormát, hasonlatból a kapaszkodóvasakat. S ismét ez a munkadal, menetgyakorlat, fel, fel a hegyoldalra, a sziklaszirteken, a böhöncökön, a vadmeggyfán túlra, át mindenre, a peremig. Kis boncolló a kezekben, felnyitod a pénteket, kandalló perdül ki belőle, majd a dupla keresztnevű rádiós dramaturg, aki soha nem nézett beléd, igazságról beszél, és az irodalom igazságosztó szerepéről.

Igen, biztos, hogy innen el. Lemeszeled a helyed, nehogy árnyéka maradjon, ami reá, és sávok, amelyek reád vallanak. Szégyelled, holott nem érdemled meg az érzést. Nem vállalod, holott a teherben kell tréningezned majd ott, ahol nem akarod kihagyni magadat.

A felhőket jó pásztorolni, a bodzatalpakat megszámlálni, Velence se arra való, hogy úgy, ahogy létezik, elfelejtsd, mert van, és azt is, még ha nem is látni, mennyi mindent lehet vízre építeni.

Velence

pedig megtörtént; nem úgy, mint Firenze, az csak lehetett volna; nem úgy, mint Róma, ami helyetted mással történt meg, talán ezért s éppen miattad, férfibarátaidból lett hőseid, a csupa cholnokyk, hogy mégse éljenek téged túl, kivégezték egymásban magukat.

Carmina Burana

Gatterolják az erdőt, immár kilátszik belőle a vár, kilátszik a pusztulásból a rom s az elemei: a levéltár, a gimnázium, a püspöki palota, a királynéi szállás, s természetesen a műemlékvédelem. Este hangverseny lesz, Carmina Burana, dallamokban élhetünk, ahogy az amerikaiak képzelik.

Tudom, holnap hajnalban a megpocsékolt hegyoldalt felveri a Carmina Burana, megkóstolja a fodros levelű ligetmohapárnákat, szeretnemszeretet számol a vashiányos akácfa összetett leveleinek egyikén, halotti torra hívja össze a váraljaikat, papírt merít, és lassú akvarellt ecsetel a még nedves papírára, felébreszti a gepárdot az állatkertben, és nyakára aranyláncot csatolva átvezeti az állatot az udvaromra.

Most

mégsem lesz az idén japánkert, csak a sötét, a zöld félhomály, az ekrűszínű sáslevelek megérkeztek, formálják a kiterjedésüket, a többi növény beragadt a sárga húsú könyvbe. Mocsári teknős billegdél a betongáton, nem tudja, belehulljon-e a tervbe, vagy maradjon a korfui változatban. Képtelen dönteni, az ezer naplemente sem választja el onnan magát, mintát sem vehet tőle, emlékképe nincs a római szökökútról, ahol pedig könnyű tökéletesnek lenni, könnyű volt, abban a vízszagban, kenyérhégropogásban, könnyű volt könnyűnek lenni, mert mást se akartak tőle, mint ezt a könnyű létezést. Ha ideidézem azt a mondatot – *Az opusz az, ami az a három hét, hámló-lefoszló jelzőivel, nem is maradt alatta más, csak az a mediterrán-formás táj, életnek átnevezve* –, rögtön tapasztalhatom az elsiklást, az oldalutat, a másik tant, hiába a leendő haragzöld japánkert, amelyben örökké zuhog a csípős, apró szemű eső, ha nem több, mint az, ami a most.

Egyébként

a sátortábor bejáratának omlatag oromzatán kőoroszlán üldögélt, mohák és zuzmók nőttek be pofája ráncait, mancsai alatt kövirózsa és borsos varjúháj virágzott; s szó, ami szó, jó volt nagy lélegzetet venni a tövében, élvezet volt megtapintani meleg hátát, kutatni tekintetét, hogy mire mozdul rá a porban fetregő tájban.

Még a hömpölygő, bő szavú körmondata is jó, pedig az hosszan tartott. Délelőttönként, amikor magára hagytuk, éppen nekifogott a hajnalban elkezdett kijelentés elejének, s este, amikor napfénnel és a hullámok hangjával megrakottan visszaérkeztünk, jó volt, ha a második mellékmondatnál tartott. Talán éjfél fele rakta ki a pontot. És biztos, hogy az a száznegyven év, amióta napra nap sikerül elmondani egy-egy mondatot, nem volt elég neki ahhoz, hogy elmondja, milyen is az a vidék, amelyben él.

1994. JÚNIUS 26.

Szag

Hiába fertelmes, mégiscsak az én szagom.

1994. JÚNIUS 27.

Hiány

A labirintus, persze, hogy a/egy lehetséges alvilág térképe, amelyet a távozó léleknek kell követnie, s mint ilyen, a halál szimbóluma. Egyidejűleg egy vagy három: szereplőé, az olvasóé, az író újjászületését is jelképezi, mert ha a lélek be tud jutni a labirintus közepébe, a kivezető utat is könnyen megtalálja.

1994. JÚNIUS 28.

Kérdés

Mit kell tenni azzal a géppel, amely képes a teljes napot elemészteni?

Ontológia

Kidőlt, lombzúgással és törzsnyikorgással, nincs se ideje, se tere. Én, ahogy utána járok, dörzsölgetve a szövegtestet, lekaparva a szöveg felhámját, vérzik az írha; nyúzott test, azok vagyunk. De hogy kidőlt belőlem, még csak az idejének vagy a terének a hiányával sem jellemezhető, ezért így tökéletes. Más sem maradt utána, csak a vérszagú, szarszagú, boncolásszagú, mégis halformájú ontológia.

1994. JÚNIUS 30.

Máris

Új érzés délutáni szunnyadásból arra ébredni, hogy máris lövellsz a költőnő új versét közlő folyóirat oldalpárjának hasadékába.

1994. JÚLIUS 1.

vassírisz

Reggel nagyon benne voltam.

Korábban mást se tettem, minthogy egy pontba lecövekelt fényképezőgéppel követve a Napot, minden teljes órában dokumentáltam a fényt. A fényt, amit a kereső magába fogott. Ahogy egymás mel-

lé kerültek a képek, kicsit átfedőleg, kicsit hebehurgyán, rá kellett jönnöm, igen, ez is az álmomban történt, sikerült megfogni a teljes napot, s azt a pillanatot, amikor a tó fölötti késő délután kivörösödik és szétpuffad, majd meg, mint perselybe, belecsusszan a vaksötétbe.

A legvégéhez tartozik a versterv, amely a látvány teremtménye, s ezen okból a halottja. Mert persze hogy a tavon veres, a fénypikkeliek miatt laza tömbű talapzat készül a napnak.

Ha kiemelem, mint a regényből a fabulát, ne segítsen, törzsi istenként ne rendezkedjen és hatalmaskodjon itt nekem (igen, mint egy törzsi isten), ugyan mi lesz? Lesz-e elég munkám magam szétszereléséhez? Mit csinál a nyelv? Hogyan épül belénk a fabulátlanítás, s mint halottra fagyott emberarcot a gipsz, formázza-e, s kiadja-e negatívját a munkám, a nyelvem? Így.

Tehát: éltem. Háttérben vadregényes fabulámmal. Benne áthaladomban. S változva: folyamattá.

A szemem beleakadt egy névbe, félkövér times, mint minden, ami engem magához szív, ott hevert az íróasztal sarkán, egy újsághasábnyi élettérben. Tiszteletbeli előfizető lenne, mégis itt dühöng életem pillanatnyi középpontjában, a szavára rakhatnám föl, szobrászként drótvázra a zsíros agyagot, a testét, az életéveibe foglalt történetet, az irányt, az érzést és szenvedélyt, sokat, és mégsem akarok tőle semmit, elég belőle a néhány betű és a hozzájuk tartozó néhány hang: Vass Írisz.

1994. JÚLIUS 2.

A sötétedés ösvénye

Kéziratomon macska jár át, természetes, fekete pofájú, ámde fehér fülű, testében barna szőrű jószág. Először olyan kilenc tájban jön, s negyed tízkor érkezik vissza. Másodszor késő délután, négy és öt között, majd pedig, mintegy délelőtti útját semmissé téve, jó másfél órával később. S ilyenkor a délelőtti ösvény fölött, amelyen azért más-más állatok is előfordulnak, tapasztalom őket, leginkább a hegyoldal kóbor kutyái, aztán a hófolttorkú nyestek, a csigahéjtörő, rikoltozó feketerigók, a poszták s természetesen a vérehulló fecskefűk nedvdús szárai között ingázó, vékony héjú, mindenfajú csigák. A sötétedés ösvénye egy macskányi, ezért az annyira sajátos, hogy már-már perverz az írássá rögzítése. Nem lenne-e elég ez a

kéziraton átjáró macska, minek ahhoz külön ösvény, miért nem elég neki a vassírisz és a Teória köze, minek neki a fűjtatás, a ki sem taposott út, halálnélküliség?

Most átbucskázik a fején, stilizál, mutogatja, csináljam meg ismét azt, hogyan is számolok el közösségileg azzal, amit néhány éve múltnak nevezek, s akkor főhőstartozék. Jó, biccentek föl az üveg-törmelékes s ettől folyton szikrázó hegyoldalra. Akkor múltozzak keveset, végtére is, realizáljak, stilizáljak, legalább én éljek.

1994. JÚLIUS 3.

Teória

Hiába zavar, hogy magadban beszélsz, azt mégis tudnod kell, így is szólhatsz valakihez.

Ha pedig beállsz a szektába, és jegyezd meg, mindegy, melyikbe, rögvest leveszed az arcodat, és fölakasztozod, mondjuk, egy szögre, még ha képletes is ez a szög. Aztán, ha ott maradsz némi időre, sorra vetheted le az arc alatti arcmaradványokat, mígnem te magad se tudhatod, mit formázhatott volna az arcod, ha időt adtál volna neki magává ráncosodni-cserződni. A formád átmegy a szekta értékévé, és más sem marad belőled, mint a tagság.

1994. JÚLIUS 5.

Bele

Ugyanazon az úton megyek végig egyszerre több időmben. A sarokpresszótól tartok az első bal utcáig, az uszkve négyszázötven méter, mellettem végig asszisztál a fénylő sín pár, közben Szent Anna templom, Szvetics, Csokonai leánygimnázium, s két, csak oszloppal jelzett villamosmegálló, japánakacallé, osztályunk négy hatalmas és a felfröcskölő sártól koszos ablaka, mögötte a villogó lányarcok. Ha hatévesen hajolok le a kavicsért valahol a fagyaltos ablakocskája alatt, már úgy bukkanok föl, hogy az érettségi öltönyömben feszengek (kétsoros, fekete zakó, széles nadrágszárú pantalló, a zsebek pediglen levarrva), s ha ráhajolok Bori aprócska szájára, már Gere Ildikóét csókolnám meg. Összejártam az időmet, belépek negyven-egy éves koromba, s a boltíves ajtó előtt tizennégy évesen botlom

el, bujkálok és bújócskázok, te magasságos ég, hogy mennyi kutya, macska és villamossín, széttaposott papsajt, s mennyiszor vagyok beleírva, hol nagyra vágyva, hol szorongósan, hol érzelmesen, hol csak közönyösen az aszfaltba.

A trikóján

oroszló medve (fehéren barna). Van neki fekete trikóruhája is, szürke szegéllyel, indiai gyűrtje, mindenféle égitestekkel, ám leginkább bikinis vagy monokinis.

Ezen kívül szüntelen: örömeiben vihogva nevet. Ahol előfordul bármi, amit megfog, az attól (menthetetlenül) van.

1994. JÚLIUS 6.

Az írisz árnyéka

Az íriszeknek, ha beleállnak a szélcsendbe, édes, már-már fojtogató az illatuk. De, ha a hátuk mögé fekszik a tenger, vagy mögük gurul a jódos sósóvíz vagy olajos, nagyoldalnyi kamion, rögvést átváltoznak, s a végtelenség fülledt, boldog szagát bocsátják ki magukból. Az íriszek nemcsak átalakulásra képesek, maguk is átalakítják a dolgokat, tövükben elfekszik, lecsukja álmos szemét a beszéd, hosszú füle nő az aranyakálnak, legyenek együtt bár a balatonfüredi öbölben, ahol teljes estén át iható bort nem készítenek a szőlőskertekben, de a földből nagy zsihogással tör fel a borvizet adó forrás, vagy az Agios Matheos hegyen, ahol a beszélgetéshez illő, testes veresborokat adó szőlők futják be a köves hegyoldalak parcelláit, de a tengerén kívül nincs hozzákeverhető víz.

Íriszszag

Ez a nyár hirtelen nyitott rám, a fürdőszoba ólomszürke, hideg kövezetén mezítláb álltam, kicsapódott az ajtó, és ott tántorgott spanyol népviseletben, dallamot melengetett a szájában; ő, az új évszak, s már övé volt a házam, szabadon nyithatott rám, én meg ott szerencsétlenkedtem meztelenül, a középkor sok üléstől kialakult hájgurkáival derekam körül, s bámultam, mint akit szemmel vertek, ugyan ki ez, miért és hogyan merészel, holott tudtam, hogy az övé minden, ami valaha az enyém volt, és én is, és ami belőlem meg általam lehet, pedig nem több kövérkés kasztanyettás asszony-

nál, aki éjszaka önfeledten énekel, belül is festi – rózsaszínre – az orrkagylóját; mígnem megszólalt, s tudtam, mindennek nincs, nem is volt értelme, miért ne lásson, így nézek ki, ilyen pohosan stb., ha a fürdőszobámban reám nyit az íriszszagú nyár.

1994. JÚLIUS 7.

Ahogy

ott ült a szabad ég alatt, közel a leszüreteletlen, aszalódott gyümölcstől roskatag cseresznyefához, érezte, valaki beleolvas napfényben fürdő, nyitott könyvébe. Az Úristen volt az, vagy valaki, aki éppen az Úristent formázta.

– Szóval így vagyunk – állapította meg magában. Szóval így – tette hozzá még egyszer, immár rémült hangon.

Nem tudta, hogy becsukhatja-e a könyvet.

1994. JÚLIUS 9.

Szörnyek

A délelőtti hegyoldal mézes levegőjét a madarak helyett régi írógépek hangjai sűrűsítik; kattognak, akárcsak amikor méltósággal pördülő, feljelentő levelek gördültek elő a betűkarjaik alól. Érkezik a fény, haránt zuhog, önfeledten működő írógépek árnyai népesítik a lágy szárú növények alját, bár lehet, a teraszról ugyanis nem tudom eldönteni, a tulajdonos elhagyta tárgyak hallgatnak, de még most, évek múltán is szorgosan másoltatják a hajdani, elfelejthetetlen mozdulatokat, az alvadt és kék szörnyeket.

Tele az avar lenyomattal.

1994. JÚLIUS VÉGE

Tökéletesek

A velencei besúgóknak nagy kalapjuk, sötét veres belsejű a köpenyük (lásd még az érett szmirnai füget és a légazdag, befogadásra kész kisasszonypinát) és nyugodt, érzéki az arcuk. Szó, szó, olyan bármelyik, akár a mélytengeri bíborcsiga belseje. Élvezetes velük lenni, a társalgást alkalmas szerénységgel irányítják, s óvakodnak központi

szerepre törni, villával zöldborsót enni, modern regényt olvasni. Mel-
lékszereplők. Ismerik a kanálisvizek folyásirányát, mely sarkon gub-
baszt a macskák moslékemplékezetű etetőköve, amelyre a patkányok
rájárnak, s amíg sztrichninnel fel nem töltekezik, a képgyűjtemény
éhenkórász teremőre is, tudják, milyen reggeleken árasztanak maguk-
ból szurokbűzt a sólyák, és percnyre megadják bárki letartóztatásá-
nak és elhallgattatásának időpontját. Mégiscsak tökéletesek.

Piros mag

Az ágyékmagasságban kinyíló rés réztányérjába, ha lepergeted a
pénzt, és beforgatod a tükör mögött ülő valakinek, motyogás, pénz-
számolás és aprócsörömpölés után, mihelyst a rés felett kigyullad
a mogyorónyi lámpa, lehajolhatsz nézni. Egy percnyi az, annyi,
nézzed. Neked hatalmas pinát mutatnak, kopott a szőre, ernyedt és
leffedt a nagyajka, hamarosan kipottyan belőle a piros mag.

Fizettél. Látnak, hogy és hogyan nézel.

A szír

tízkor jött, majd délután hatkor, s akkor már magával hozta a
szüleit s az ajánlatban negyvenkét elmúlt évet. Megfogta a ház, a
diózőld mélyudvar, a hegyoldal, tizenegy körömmel

kapaszkodik a dolgaimba. De ha ez így marad, akkor hol lesz
nekem a hely?

Naplemente

A keresztelőkápolna ajtóbélletében megvadult a vegetáció: a már-
ványlapok alól az ismert világ valamennyi növénye virágos hajtá-
sokkal tört elő, a virágokból pedig termések fejlődnek és érnek, a
magvakat, gyümölcsöket hernyók, aprólékosan megmintázott ízelt-
lábúak, növényevő hullók, emlősök és madarak látogatják.

Kertünk seregélye a déli szomszédunknál fekete szívcseresznyét
fedezett fel, azt tépi le a száráról, s repül vele a lejtős hegyoldalra. Cső-
rét belenyomja a nedvdús húsbá, csapkodja, vájja, fröcsög a cukros lé.
Ahogy gyufaszálnyi ujjai elé helyezi és otthagyja, hátracsapva a fejét
– a torka gyönggyel futtatott tollainak rejtélyes jelei! –, a nyaka izga-
tottan remeg, ráng a nyelöcsőve s a begye, csőre alatt fedetlen és kék
a bőr, fulladozik mohóságában a madár; a kikezdett gyümölcs neki-
iramodik, és egyre gyorsabban szalad a dombaljnak. A seregély utána
röppen, elfogja, viszi zsákmányát a lejtőtetőre, de amikor abbahagyja

a tollászkodását, a piros golyó, apró göröngyöket, kövecseket és üres, kihalt fehérségű csigaházakat mozdítva magával, ismét csak legurul.

A madár vijjogva csap a cseresznyére, fröcsög a lé a fehérpöttyös tollmellényre, az alkonyati rózsaszínben vérszomjas fenevad büntet, mert megbüntették.

Csőre csipeszében a szívgyümölcs, pikkelyes lábaival mélyedést kapar a hegyoldalban – ismét ok a maradásra –, de munkája végére a gyümölcs magvát már lenyelte, nincs mit belehelyezni a porból formázott üregbe.

Mindez látható a bronz ajtófélfán.

Ennyi naplementének ne lenne jövője?

Kutyaugatások feljegyzése

Szerényen és fokozatosan szedődött össze a város. Akár e rosszul induló könyv. (Ld.: Azt feltétlenül jegyezzük meg: reggel kezdődik a történet, miután az ágyában felült és gondolkodni kezdett.) Amelyben száz más és minden porcikájában jobb könyvek találják magukat.

Veszprém egyebet sem akar, csak létezni.

Júliusi kánikula, füledt éjfél.

Dugó a kert végében, a várkapu tövében ül, ahonnan a helyi teljesség általában látható, mert szemlére gyűlnek egybe esténként a dolgok. Ül, széles fenekén mocorog. Mögötte turisták, csillagnéző városiak, valaki zokog a tűztoronyban, nem nevezem meg őt, sejtető, ki az, s az is, hogy mi okozta görcsös fájdalmát.

A kutya, a hűséges, visszatérő motívum, fülelt, súlyos és elviselhetetlen lehetett számára az a csend, amelybe, mint gyöngy a kocsonyás kagylóba, beleizzadta (beleágyazta) magát az a keserves zokogás.

A bámészkodók tehetetlenek voltak, ezért riadtan távoztak. A fecskendőház szoborfülkéjében tágabbra nyitotta szemét Flórián, mint aki ismét cholnokyt lát.

A kutya, akár a pokol kutyája, feljebb iramodott, rátámaszkodott a várfeljáró mellvédjére. A szörpásmás, kvadrátos folt, amelyet alkotott, csupa feszültség, s nyújtott, magas hangú, hosszas vonításba kezdett.

A tekergő, fojtogató hang maga alá teperte az éjszakába lökött kisvárost. A beállt, döbönt csendet hamarosan egy váraljai, tétova, szaggatott ugatás hasította fel. És a nyíláson keresztül egyre több

ugatás bukkant a felszínre, a sédvölgy valamennyi kutyája fölébredt, egymást biztatva acsarkodott.

Az ugatás terjedt, néhány perc múltán Veszprém mindegyik ebe őrjöngve rázta láncát, habzó szájjal vicsorgott, s nem lehetett követni, melyik kivel felesel, kit értesít és kitől közvetít.

A lakók dermedten ébredtek, de udvarra menni, villanyt gyűjtani senki sem merészelt. A város kísértetjárás helyévé változott.

S Dugó uralta a hangzavart. Ha megemelve a hangját fél oktávval feljebb csúsztatta, a városi kórus magasabb hangfekvésbe váltott, ha pedig szaggatottá alakította jelenlétét, a többiek is istentelen csaholásba fogtak.

Aztán maga alá teperte e hangokból összeszerelt teljes másvilágot, kegyeket osztott és bíraskodott, kénye-kedve szerint változtatgatta egymással a helyzeteket, szemét lehunyva, fülét szögletessé igazítva ügyelte hatalmas, holdfénnel telt birtokát.

Amikor fölkel a nap, színe a visszájára fordított naplementéé, elfogyott hangokkal, izzadt testtel, a mélyben meggyötörve terül el a város valamennyi kutyája. De már akkor a megye, az ország, a világ valamennyi jószága felriasztotta egymást, és az üvöltés, mint egy hőseposz, körbefolyta a földgolyót.

Dugó pedig fáradtan visszaloholt a könyvbe.

Legyek

Hordom a könyvet, délutáni harmincöt fokban, a dolgozóból a padlástérbe, hajdani életem kilóit emelgetem. Visszhangos minden mozdulat. Látom, de legalább látom, mennyi mindenem felesleges, s mennyi, ami nem szólt, nem szólhat. S amelyek nem is lesznek sosem az enyémeik.

Külön kupacban a versek, a széppróza, az esszék, a drámák, a természettudomány, a filozófia. Nem folynak össze, padokat raktam közéjük. A legyek bedongják őket, nagy, közös, zöld glóriákat röpülnek fölöttük, mintha egyetlen isten dolga lett volna a megteremtésük, s az értelmet nem én adtam volna valamennyinek.

A zöld döglegyek a háromkötetes Platónból jönnek elő, de pihenni a lexikonokra szállnak.

Ostromlépcső

A lakhely Barackrózsaszínre koptatott teraszával, majd térjünk ide vissza, telepedjünk a fonott székek valamelyikébe, akkor ismét

rálátunk az Ányos utcába felfutó vöröskő lépcsősorra. Ezen mint-ha valaha, az itteni idők előtt, versjártunk volna. Rajtunk kívül a *[fonalvers, figurával]* főhőse, aki egyszer ebbe a városra, másszor abba, egyszer ide, másszor oda, korábban pedig Korfura is áttejlesztette magát, csak éppen *mágnesmezők*nek nevezte, mintha képtelen volna köztük választani, nem mintha választani tudhatott volna, s mintha ő mi lennénk, de ez, hiába jól font, most mellékszál. A lépcsőtető bal oldalán épülő téglaház, ha most szerkezetkész, akkor holnap új, holnapután pedig asztalostól lesz belakott. A háztetője több síkból szerkesztett, ettől délies, turistásan romantikus, nektek egyszerűen az égnek szaladó tekintetet megakasztó, a kilátás elé (otrombán) álló.

Ha innen oda, akkor onnan ide is átjárni. A leendő lakók máris belelátanak életembe, de ez ismerős a *fegyverengedély*ből, mindig visszaforgatjuk magunkat, otthonosak vagyunk, s ez a boldogság. Ha hamisciprusokat szurkálók a tájba, megcsinálom velük a háztáji középöldet, de legyünk óvatosak, ilyen mohósággal, ennyi türelmetlenséggel tilos belerakni az ostromlépcsőt.

Hányan fogjuk tudni: annak a háznak sárgaméreggel átítatott tetőlécezése van, suttogó, szürke fólia a szigetelése, amely alá, volt idő, hogy bebújt a szél, s a ház apró, szaggatott lélegzeteket vett: láttam, ahogy kidagad a bordázatból, majd visszalappad az óriási tudó.

Folyondárok és liánok

Első éjszaka jött, mint mindig, a földrengés. Tankok dübörgésével, tenger felőli gurgulázással, ásványmély morajjal. Görgetegmódra teperte le a tájat, megrezdültek az épületek, a fák kivetették lombjukból a madarakat, s a kigyók sietve hagyták el a mély körrepedéseket. Korfu néhány percen át sziszegett, rezgett, tört és omlott.

A horizont gyorsan elbillent, aztán méltóságosan visszacsúszott a helyére.

A hegyormokról fémhanggal pattogtak le a szikladarabok, a falakban egy kicsit helyezkedtek el a téglák, de végül a rovarok elültek, a csúszómászók visszasiklottak rejtekükbe. A liánok és folyondárok gyors növekedésbe kezdtek, műstoppolták a sziget repedéseit.

Nehéz

Hogy az egyik vagy a másik nyitott ajtón át mit lehet látni, azt tudjuk.

De máshol bármikor is megnyitom a szegényes szoba ajtaját, tudom, a küszöb előtt fekszik a fénybőrű tenger. Ezt nehéz meg nem mondani.

De leírni még nehezebb.

Sziget

Arra ébredtem, hogy kellemetlen hideg főnév fűtül a kötelek között. Ismét bejutottam a téli szavak övébe, csakhogy most már a főnevet egyenesen a kihűlt kontinensről kaptam, s annak frissességét ugyancsak megérezte a hónap alatt a mediterrán hőségekben elkényeztetett bőröm.

Nemsokára feltűntek a szavak sziklás partjai. A központi szót csak keresve leltem meg szememmel a számos sziklás szószirt, rag, jel, képző törmelékei között, majd ezek között átlavírozva, a szavam északi oldalán, szemben a szárazfölddel kötöttem ki.

Saját

Bárhová megyek, mindig a saját mondatomba nyitok, a saját halálommal találkozom, és a saját kútjaimba kell belenéznem.

Toposzok

Elolvastam, s amiről olvastam, azt addig nézem, amíg összefut benne és egybekötöződik a múlt és a jövő. Amíg olvastam, nem tudhattam, mi történik velem, most pedig más sincs, mint a forgolódo folyamatok, zümmögő szállítások, működik a nyelvi univerzum.

A mezőben a változatok egy regény változatai. Vagy nem egy volna? – de ahhoz másik élet szükséges. Nem az enyém. Erre találunk megoldást.

A szövetbe közben belesimul a kilencvenkettedik térforma, majd jön a többi, egészen százig, azonban egyik se mondhat mást. Ami éppen ezt illeti, megállapítható a rokonsága a mókusfark-mohával.

Mókusfarkmoha

Magányos tölgyfák törzsén tűnik szemünkbe sötétzöld, barnászöld foltjaival. Közelebből fonálszerű, szárazon ívesen meghajló hajtásait látjuk, olyan, mint a mókus farka, amelyet sűrűn, tömötten borítanak a levelek. A széles lándzsás levelek kihegyezettek, hosszában redősök, erük nincs. Kedveli a félárnyékot, de szárazságtűrő faj, amely kergén és sziklán él. Semleges, gyengén bázikus talajt jelez.

Nem

Nem kívánnék megmutatkozni, ismétlem annyiszor, ahányszor reám mutatnak. Jó a kávéba belemerültnék, a csontos könyökű morfondírozásba alászálltnak, a napban elfeküdtnék, a fatartalmú papirosra nyomott újságban ellapozottnak, a képletben integráltnak lenni. Ott vagyok, s amíg lehet, mesélem a kávénak, bosszúnak, napnak és újságnak, integráltnak az ezeregyedikig tartó mesét, az maga az élet, de ez is az, egészen addig, amikor új formát kell öltetni.

Két nap múlva naplózni fogok, folytathatom régi szokásaimat, csattog az olló, és kikanyarítja a mozdítható figurákat az itáliai történetlapokból, odakerülnek a merített, íriszes ívekre, jelenetezni. A választott minden az emberkézzel létrehozott fehér síkokon népesedik majd, nincs mit tenned, nézed, vagy nem, s lesznek virágok, amelyeket eltakarok, s lesznek, amelyek eltakarnak.

Az sem

Kitapogatom a füzetet, és kinyitom a Nemet: csak ott hasadhatott fel a munkám, felismerem, kisüvít belőle a vörösbegyszárnyú tegnapi szél, téglaszínű begytollazatán hideg esőcsöppekkel. Érkezik a madár, rátelepszik a diófa – igaz, a hegy felé nyúló és száraz – ágára, szaggatott csipegéssel körbeénekeli territóriumát.

A száradt íriszlevél, ama terasz előtt nőtt többől, belekarcolt a szemembe, s az inas részt, majd a szemzugokat vérbe borította.

Előzőleg állapítottam meg, amúgy szomorkásan, megrettenve, romlik a látásom, s tekintetemtől a negyven centiméternél közelebbi betűk szétesnek, a közelemben férkőző dolgok darabokra hullnak, kavargó örvénybe poroznak. Kezdődik az egyedül maradás.

Éjszaka szemhéjaim alá költözött egy-egy tűzcsepp.

Hajnali fél háromkor csörög a telefon, ijedtségtől rekedt hang krakog a vonal végén, harákol, elfúl, hörögve kezd a szavaknak, mintha egyszerre átkozódnának és könyörögnének, nem értek belőlük semmit. Aztán leszakadok a kagylóról, ott dülöngélek a készülék mellett, s tudatosodik bennem: nem a sötétség miatt nem látok, a szemhéjam nem pattan fel, a szempillák összefércelték a bőrszéleket.

Először vakultam meg; kék volt a szemem, tapogatok bele a világba, aztán belekapaszkodom a vörösbegy énekébe, hogy legyen merszem hangosan kimondani: majd az sem.

106.

A végen mégiscsak ott kellene hogy álljon egy kicsit, no nem szoborként, mert akkor az abszolút magány venné körül, nem is üreges főnévként, amelybe mindenféle fonalakat, száraz fűszálakat, pihéket hordva beköltözhetnek a házi verebek, csupán úgy, ahogy ő volt, nagy szeplős, vörös hajú, lányformájú asszonyként; kuncogva (amíg bőven locsolja magára a tejkék nagyüvegből a Lulut), hogy akkor ezt is megcsináltuk, innentől könnyebb lesz, csak enyhe émelygés, zuhanás és fények és verejték nélkül, mígnem oda nem ér egy nagy szívdobbanás, amelynek azonban, még ha három formát is tud magának, halál a neve.

Plusz egy

csak úgy, bár idézgetés, s éppen arról, hogy az olvasás terápia, amelyre a szövegnek szüksége van, hogy önmagához jusson: megvilágítja és felvilágosítja a szöveget.

S még egy

az, hogy bizony volt, tehát még van harmadik árnyék is; bizony nem tudta ezt se a metafizikus tulajdonságokkal rendelkező képvers mestere, sem az, aki ennek a képversnek a két változatáról írta meg esszéjét a – azóta sajnos átalakult szerkesztőségű – *Magyar Naplóban*, sem pedig az, aki könyvtárába besorolt könyveinek ezen ex libris lett a jelzője. És ezt a harmadik árnyékot tökéletesen eltakarja a képvers írisze – mint a szöveg a történetet –, mivel mintha mellékszereplőként sokat gyakorolta volna, hajszálpontosan, akár az ikszedrangú színész a címszereplő elé, eléje állt.

Hogy az írisz mögött van egy a növénnel megegyező kiterjedésű árnyék, az ugyan logikailag elképzelhető, ha nem is kézenfekvő; de azt, hogy valóban van-e, vagy csupán logikailag létezik, másképpen kell eldönteni: azzal, amit, ha már egyszer olyanná lett írva, egy halál regényének nevezhetünk.

FEGYVERENGEDÉLY

A címer leírása

A pajzson vörös mezőben, lovon ülő, zöld talajon ügető, kócsagtollas, páncélos vitéz, jobbájában kivont, egyenes kardot tart. A pajzsra takarókkal s arany koronával ellátott sisak van helyezve, amelynek koronájából magyar huszár emelkedik ki, kék dolmányban s panyókára vetett kék mentével, prémes, forgós, kék leffentyűs kucsmával, jobb kezében kivont, görbe kardot emelve. A sisaktakarók mindkét felől vörös-kék színűek.

A leanderszender

Fényes fekete orra bársonyos tapintású: odanyomja mindenhez, az ametiszt színben izzó krókuszhoz, a mirigyes levelű angol muskátlihoz és a két növény közt döntenem nem tudó, ezért a xilamonos virágvályú peremére telepedett szenderhez. Honnan érkezett ide ez a vikinghajóra emlékeztető potrohú lepke? Olvastam, egy óra alatt száztíz kilométert tud repülni. Nem csodálom, hogy az estét az Adrián kezdte, s reggelre ideért, éppen hozzánk. A kutya sosem találkozott lepkével, ingerli a mocorgó rovar, amely mégis inkább selyemcukorra hasonlít, csak éppen picikét izeg-mozog, azelőtt, hogy kiveszik a zacskóból. De a puli a cukrot sem ismeri. Oda-hajolok hozzájuk; orromba csap az oleanderillat. Leanderszender ez, annak van mályvapiros szárnya, állapítom meg, s azt, hogy a tengernél most kezdődik a neriumok másodvirágzása. Nem értem, miért mondják azt az oleander szegte vizet borszínűnek, inkább – határozottan – a szenderszínű. Vajon az Adriánál vannak-e fekete gránitsziklák? Amelyek olyan fénylők és érzékenyek, mint kutyám szimatoló orra?

Cédrátcitrom

Keleti eredetű, évszázadok óta termesztett gyógynövény, de táplálkozási és kultikus célokat is szolgál. Nagy termetű fáva fejlődik. Távol-Keleten egy ritka, ujjasan tagolt termésű változatát termesztik. A tavaszi virágzásból ősszel és télen érleli be gyümölcseit. Termései nagyok, az egy-három kilogrammot is elérhetik. A citromsárga, vastag húsú termésekben magok ritkán fejlődnek. Húsa nem lédús, savanykás ízű. Sok értékes illóolajat tartalmaz. A termés hat-tíz ujjszerű részre tagolt, ezek hegyben végződnek. Intenzív illatanyagait – a szárított termés forrázásával – betegségek gyógyítására használják. Lekvárnak és teának kiváló.

Felettem az ég

Íróasztalnál ülve bámulom a vérlevelű krotont. Valahonnan Indonéziából érkezett szobámba. Miért nem vágyom arra a vidékre? Pedig, ha kinézek a fejem fölötti tetőablakon, trópusi eget látok, esténként kármin a négyszög, csak néha szabdalja meg egy-egy fehér kondenzcsík. A növény vajon ehhez az éghez ragaszkodik inkább, vagy hozzám – nem akarom eldönteni.

Zaccbőr

Van-e olyan bőr, mint a frissen főtt törökkávé alja? Arról a pillanatról beszélek, amikor, lehörpölve róla a forró levet, ott marad a hártavékony porceláncsésze öblében a kanálnyi zacc. Amely még fénylik, s közeletről nézve millió pórussal párállik. És akkor teli élettel, amikor semmi haszna. Jó tudni, hogy léteznek ilyen hasonlatok: meglehet, ez ad a napoknak értelmet.

Teszi a dolgát a zaccbőr a csésze munkagödrében.

A vár

Rendszerint öt óra, amikor kezdetét veszi az omlás. Először a szeccsziószínű cserepek csúsztak le a korhadt gerendákról, majd megdőlnek a kémények, a függőkeretek mészkooszlopai, s a kéménylakó csókák ricsajozni kezdenek. Hajnal van. A korai fény leolvasztja a sziklaplatóról az érseki palota sárga falait, meglágyulnak a párkányok, a koszos ablakkeretek; viaszszag terjeng. Lezúdulnak az épületek tömbjei a völgybe, szobacafatok lógnak a meredély peremén.

Hát ez lenne az a vár hajnali ötkor, amelynek a tövében élek. Egyedül a Tűztorony, de csupán a hangja miatt, az megfogythatatlan.

Szar

Füvet, meszet és földet eszik Dugó, mohón és önfeledten, hiába kap naponta porított csontot, tojáshéjat. Megértem nagymamát, aki mindig dohogott, ha sziszegve kapartam meztelen talpamról a szik-kadt ürüléket. A szarnak földszaga van.

Fegyverengedély

A vasárnapi sugárzás röntgenezi a teret: matt ernyőn a vázakra csupaszított szobák, bútorok, terítők. Hol egy tölgygerenda, pecsétes téglá, csorba üvegtál, hol a lépcsőkarfa, hol meg a mintás ládikó hagyja el a helyét, s kilóg az időbe. Bármelyiknek a testéből kicsúszhat egy történet, amely nem tudja majd elhagyni a helyet. Átnyúlok a grízkék ernyőn, sorra érintem az elmenni készülőket; puhák, mint kucsmagombák, a maszatos avaron.

A keleti lányok

A fekete tiszafa alatt könnyű, kék tojás. A kutya találta futkározás közben. Felveszem: érzem a súlyát. Alig múlt el március, s költenének a madarak? Az előző este mintha kakukkhangot hallottam volna, de csak legyintettem; ilyen korán, kakukk? Holott az volt. Korábban fedezhette fel a kertben a fészket, s azt igyekezett kilesni, mikor nincs a fészken a tojó. De hol a fészek? Azt ugyan nem találom a csupa görcs fácskán s a rügyező aranyvesszőbokrokon, fagyalokon se.

Persze a fészkeket általában nem lelem. A tetőtéri építkezéskor házi poszáta költözött a gerendák közé. Hetekig lestem a helyét, de csak akkor fedeztem fel, amikor már tollasak voltak a kicsinyei, s kiültek a szarufára napozni, nézni anyjuk röptét. A szőlőskert vörösbegyének fészket sem találtam, pedig ott volt az egyetlen öreg tőke sokkarú elágazásában. Ez a madár évek óta él a szőlőben, megszoktuk egymást. Néha vizet teszek neki, megtalálja, talán ezért sem fél tőlem. Odarepül a székemhez, rászáll a meggygallyra, nem idegesíti a permetezés. A cigarettafüstöt utálja, cserreg, felborzolja tollait, ha rágyújtok. Tavaly a pince résablakába rakta a fészket rafiamaradékból, műanyag kötőzsinegből, fűszálakból és pelyhekből. Ronggyal dugtam be a rés belső nyílását, nehogy huzatot kapjanak a fiókák. Felnevelődött mind a négy. A tojó ősszel is költött; a diót verve láttam, hogy új fészket rakott a sárgarózsabokorban. Gombszeme fénylett a levelek közén. A kicsik nem tudtak kikelni, hamar jött a hideg. És egy reggelre eltűnt a borsónagy tojások mindegyike.

Hát ennyi a madártani ismeretem. Nem tudom, kié lehet ez a fészektelen, kék tojás. Valamivel nagyobb, mint a verébé, s kisebb a vadgalambénál. Finom héjú, s olyan kék, amilyenek a könnyű selymek a vietnami lányok nyakában. Nincs rajta egyetlen makula sem. És még meleg. Figyelem a kutyát, talán megtalálja a tojót, de már régóta messze játszik egy küllős pipitérral: igen, ez az első tavasza. A nyár és az ősz is első lesz neki. Még nem tanulta meg azokat az apró ismereteket, amelyek egy kutya életéhez szükségesek. Nem ismeri a tojást sem. Örülök neki.

Visszacúsztatom a földre a tojást, pedig nem hiszem, hogy megtalálhatja a madár.

Felelősséget érzek iránta, pedig neve sincs, melynek kiejtésekor tudnám, hogy kiért aggódom. Pedig ez a kék ismerős, nagyon ismerős.

Talán a Sédé, ahová sírni járnak az aprócska keleti lányok.

Puha pamutrongyok

Kinyíltak a tulipánok. Tegnap ezernyi egylábú madár álldogált a tó fölötti hegyoldalon, zöld mindegyik, viasztól hamvas, alágördültek rajtuk a nagy szemű esőcseppek. Hajnalban érkezett valaki, aki átmeszelte a bimbókat. Most meg itt tollászkodnak, szellőzködnek mint csupa piros meg hússzín és sárga kolibrik. Zöld, nedvdús pálcikák fölött lebegnek. A legszebb a barokkos uszályú, amelyik a többiek fölött borzong, rázza tükrös ruháját.

Visszarántom magam: kinyíltak a tulipánok. Most már jöhetnek a fekete leánykökörcsinek, naphéricsek, különböző teljes violák. A szél langyos, homokot cipel magával. A kvarcsezemek zuhatagában meghajolnak a leplek virágok. Lecsiszolják a foncsort a szirmokról, magukba roskadnak, tollukat veszítik a kora tavaszi kolibrik.

Napszemüvegemen élnek a színek. Mígnem átvonul rajta a cserregő szarkasreg: mindegyik csőrben puha, cigányasszonyokról levetett pamutrongyok.

Urán

A patika ablakában világító porcelánfej. Sugárzása van, mint azon csendes, rövid mondatoknak, amelyekbe nagy ritkán be-betelepszik a festetlen herendi büszt.

Boldogság

Kifordított napernyővel fogom az ég jeleit. Semmi értelmezhető üzenet, csak szakadatlan, apró kopogások. Ahogy egyre-másra

érkeznek a forró égitestről a fénybatyuk: szétroncsolódnak, kibomlanak az ernyőselymen. Ráfröccsennek a nikkelezett vázra, a csontgombra, a kecses bambusznyélre. Odatartom arcom a lecsorgó lének, világítok; hideg, zöld fényű szentjánosbogár, augusztusi, kínabarackszagú éjszakákon.

Elbírom a boldogságot.

Csuka

Szorít a cipő, hideg, akár egy kulturális folyóirat. El kell hagynom a fényeket és a színeket. S el a papírt, a tájat, a dadogást, a léniát, a hasonlatot, az időt járás raszterét, mindent, ami bezár. Leég az ott-honosság, behemót testén futkároz a szalamandertaréjos kis láng. A cipő se cipő; csuka az. Műbőr csuka.

Sikátor

Szájában rágott szivar, fején simléderes dinnyesapka. Sokáig így képzeltem el Suriname csavargóit. Megannyi képet, fotót néztem, amit lehetett, olvastam a kevert vérű népről: európai, ázsiai, afrikai és amerikai tulajdonságok vegyültek a suriname-iakban, azért különösek. Illett hozzájuk a bűdös szivar és a hanyagul kihívó fejfödő.

Fél éve egyikük feltűnt Veszprémbe. Üres kartondobozokat hajtogatott a bank előtti szemétkonténernél. Önfeledten tapogatta a gesztenyefényes oldalakat, bele-belemerült a ragasztott, kék vignetták szövegébe, majd akkurátusan kiakasztotta a fedőlapokat.

Másnap a fején egyensúlyozva, illetve a hóna alatt lakkozott cipősdobozokat vitt. Mindegyikre kenderkóccal ráerősítette a fedelét, majd hatot-hatot egybekötözött. Büszkén, senkire sem figyelve korzózott terhével a sétálóutcán. Lustán kiköpött, ha megszólták.

Megszoktuk. A tejboltba állt be ládákat cipelni, a kocsmából sört, kávéat hozott a suszternek, a szőnyegárusnak, a tüdőbeteg színésznek. Cigarettaért szalasztották, a postára kopertáért; hamarosan a piacot is ő takarította. Ennyi volt, amit tudtunk róla. És mosolyogtunk, ha lekapta fejéről a simléderes sapkát, s ismerőseinek térde előtt meglóbálva köszönt. Csodáltuk, mert sosem volt szeszélyes. És mert naponta elég volt neki egy szivar; késő este lett, mire végigrágta. Ekkor bárhol is volt éppen, felállt, odahagyta a munkát, s hóna alá kapva legújabb dobozát, eltűnt a sikátorban.

Abban a negyedben lakik, amely olaszos hangulatot, szagokat és nedveket áraszt magából. S ahová évek óta magam sem tettem be

a lábam, mert nem biztonságos. Ott élt valaha Puxpángné Kemény Júlia.

Ha megláttam őt, elsőként Suriname jutott eszembe. A képek, a fotók, a kötetek. A letört körmök és a kivert fogak. A *Kezét reá veté, hogy lásson...* A banánültetvények és a kék kókuszpálma. Csak utána az, hogy el kell mennem a sikátorba. Amely macskahúgyos, sötét és kitépett bajszerű patkányokkal zsúfolt.

Ma dobozokat raktam az ajtónk elé. Ha jól sejtem, messziről megérzi a dobozszagot, s eljön az üres kartonokért. Követem, és ha másra nem figyelek, mint a dinnyehéjsapkájára és a dohánybüzzre, sikeresen beérek a sikátor közepébe.

Puxpángné Kemény Júlia szatócsboltjában akarok a fűszerek zsákjaiban kotorászni.

Mint a giliszták

Azt mondja, nem a koszt, a társak, a szag és az a semmi mással össze nem téveszthető fehér-zöld villódzás a rossz, hanem az, amikor felfűjták a vastagbelét. Csövet vezettek alulról belé, s miközben felfelé tolták, arra gondolt, ilyen kényeztetet csinálnak a giliszták. A nikkelmotor csillogó dugattyúkarja ügyesen tempózott, de amikor a belébe pumpálta a hideg levegőt, kissé lassult a mozgása. Nem annyira, hogy belül érzékelte volna. És attól félt, miközben emelkedett a hasa, hogy szégyenszemre kiszalad belőle a bélszél, s bemocskolja a lepedőt. Összeszorított szájjal tűrte, hogy megkopogtassák a testüregeit. Láttá, hogy nincsenek vele megelégedve: tovább töltötték beleit. A hasáról eltűntek a ráncok. Nem érzett különösebb nyugtalanságot, elmúlt az éhsége. Mondja, akkor foszlott szerte a szeméremérmérete, amikor akkorára nőtt az alteste, hogy sem a máskor takargatott szervét, sem a bokáját, sem a térdét nem látta. Csak egy felpuffadt hasat, amely visszatükrözte a mennyezet vakító spotlámpáit.

Manifesztum

Eszeveszettül szép kurtizán sétáltatja magát a napon, nincs olyan utca, ahol ne tenne meg néhány lépést, nincs olyan tér, ahol ne üldögelne egy keveset, nincs sikátor, ahol meg ne fogdosnák ringó tomporát. Az arca él, tehát nincs kifestve. Olyan izgulékony, hogy az már pornográf. Leri róla, hogy kéjő, mégsem szólják meg a polgárok; belefeledkeznek a ragyogásába. A nyomában békesség tölti fel a negyedeket, olyan figyelemmel fordulnak hozzá a házak. Csak

az létezik, ami viszonyt tud vele kezdeményezni. A tuják zöld és hegyes homlokukkal fordulnak felé, manifesztumot fogalmaznak, örökre ilyenek akarnak maradni. Csak el ne álljon a szél.

Dinnyemoszat

A harmincas években éltek nők, akik szerették a pókokat. Városunk egyetlen délgyümölcs-nagykereskedője Indiából (de lehet, hogy Dél-Amerikából) olyan faj egyedeiből hozatott a feleségének és két világszép lányának, amelyek egész éjszaka világítottak. Az állatok műves aranyketrecekben éltek, s az ötvösmunkákat föl lehetett akasztani a fülbevalókra.

Csudálatos jelenségek voltak ezek a nők az éjszakákban, akiknek fülcimpáit megvilágították a pókok.

Az állatkákat naponta kellett etetni, cukrozott dinnyehéjjal, kandírozott narancsszelettel. Mondják, egy ilyen etetéskor marták meg a dámákat a pókok, amitől aztán strúmájuk nőtt, és moszat költözött a hajukba.

Merthogy a pókok olyan pöfetegeken éltek Indiában (de lehet, hogy Dél-Amerikában), amelyeken megtelepedtek a zöld dinnyemoszatok.

Nocsak

Képzeld el egy vonatot, amint rohan feléd. A vagonok tetején, ugyanakkora sebességgel, amennyivel a szerelvény robog, futok én, csak éppen az ellenkező irányba. Hát ez az a mód, ahogyan én a dolgokhoz közeledem.

Attak

A konyhai edények csörömpöltek. Megnyíltak a szekrények, a kőre vetették magukat a fődök, lábasok, fazekak, s ráadásul az üvegholmik. A zajra ébredtek. Csak később állapították meg, hogy a földön fekszenek: kivetette őket az ágy. A férfi rémülten tapasztalta, hogy grimaszokat vág a tükör, és a leghetetlenebb torzításban tükrözi vissza a tágas szobát. A konyhába be se tudott lépni. Akkor érkezett a második, a nagyobb lökéshullám. A tetőtérben minden nyikorgott, recsegett. A gerendákra szerelt plafon lapokban zuhant alá, a parketta repedezett.

Ekkorra érkeztek fel a ház lakói. Háborogva üvöltöztek a felfordulásért. A férfi kimutatott az ablakon: a hajnali téren hálórúhás emberek szaladgáltak. Földrengés – közölte.

Dél előtt az ismerős pszichológus azt mondta, hogy most hetekre munkát adnak neki a neurotikusok, aztán a belgyógyászoknak: kb. két hét múlva kezdődnek a szívattakok.

Változat

Nemegyszer vártam csodára. Végtére a bolsevikokban megvan a csodákba vetett hit. Csodákat csinálnak, csak hogy a csodák rosszul sikerülnek. Emlékezzünk arra a mesére, amelyben az Isten megfiatalítja az öregembert: először tűzbe veti és elégeti, azután pedig megfiatalítva új életre kelti. Ezután próbálkozik meg a csodatevéssel a tanítvány: ő is elégeti az Istent, de megfiatalítani már nem tudja.

Nyárs

Behúzódom két szó sötét ékébe, ott morog, szuszog, csattogtatja fogsorát. Partvisnyével böködöm, de nem érzem a testét; kiürült térbe szúrok. Kihúzom az akácrudat, ott forog a végén. De ki az, mi az? Csupán a vér.

O

Ha odafekszik a lábamhoz, mindig úgy helyezkedik, hogy a fara a birkabőrön legyen, a feje pedig a számítógép zsinórján. Füleli, mint kortyolom el az áramot, mint szippantom ki a falból, hogy elővárásoljam a képernyő sárga betűit. Az O-kat különösen érdekesnek találja; vakkant, ha kirajzolok neki egyet. Lágyan formázott körökkel népesítem be hát az ekránt.

Haiku

Zuhog az április közepi hó, sietve belepí a mozdulatlan kocsisort. Csór előtt akadtunk el, mondják, arrébb kamion állja keresztbe a 8-ast. A mandulafák elvirágoztak, az őszibarackokon és a meggyfákon a sor. A nyár is bontogatja enyves leveleit. Néma minden, senki sem mozdul.

A kísérteties csendben az utasok tekergetik nyakukat, de nem látnak messzire. A hószakadásban kifakulnak a szirmok.

Két gramm selyemfonal

Unokatestvéremtől kaptam a selyembábot, a legnagyobbat és leghalványabbat a sajátjaiból. Reggel és este cserélgettem a frissen tépett eperlevelet. Kezdetben azért, hogy kellően párás legyen

a levegő, a hullámlemezből készített dobozba, majd amikor kirágtá a földimogyorónyi tokot a habfehér lepke, azért, hogy legyen kedve petéket rakni. Pedig attól a pillanattól, hogy szárnyán apró fekete pontokkal kibújt az állat, az üres bábón kívül nem érdekelt semmi: le szerettem volna gombolyítani róla a fonalat. Addig csévélni, míg meg nem találom alatta a vázat. Napokig s óvatosan fejtettem a selymet. Mire elkészültem, elfogyott alóla a merevítőszerkezet, meglehet, nem is volt ott soha, s csak egy üreget pólyált be a két gramm selyemfonál. Közben a lepke gyufafejnyi petéket tojt, sűrűn egymás mellé. Csillogtak, tejes, apró kukoricaszemekként.

Kremker

Kicserepesedett műbőrkabátja lehúzzhatatlan róla. Fel s alá rohangál a városban, ha éppen nem tördeli valamelyik lapot, ligézteti echte házi egerét, vagy mutatja új rüfkéjét a puccos dámáknak, akiknek szoknyasuhogása többet ér valamennyiüknél. Rien ne va plus, okít, s mentolos cukorkát szopogat az önkéntes cigarettaszünetben. Gyerekként szokott rá a krematóriumlátogatásra. Ebéd után, amikor megérkezik a szállítmány, begombolja kabátját, kihuzigálja gyűrött inggallérját, megnyálazza sátáni szemöldökét (Goethénél olvasta a módját), és betaszítja a cinterem ajtaját. Elbeszélget a kisárgult tetemekkel, s megvárja az égetés kezdetét. Pillantást vet a kemence tűzálló csillámpala ablakán keresztül a soros tepsire. És csak úgy szólítja a húsnál idősebb asszonyokat, hogy kremker.

Kveccs

Kitaibel Pál írja a naplójában, hogy az ezüsthárs lefejtett hancsát felhasználják a hordók abroncsainak lekötésére, a szőlővesszők fel fogására, és szívesen eszi a szarvasmarha is. Majd megjegyzi, hogy a mézskőben tengeri kagylók héja található. Külön bekezdésben rögzíti, hogy a méhek gyakran látogatják a Ballota niger (peszterce) virágait, s a polgárok a méhkast a szívós erdei iszalagból fonják, melyet aztán betapasztanak agyaggal. A legkülönösebb mégis, hogy följegyzi: a házaknál az egyetlen gyümölcs az eperfa, s egy portán, a fekete eprek alatt, látott egy kveccst. A zúzógép emészthette el a többi növényt, de vasfogai elvásnának a sárga szíjácsú eperfában.

Makkcukor

Négy hónapon keresztül gyűjtötte a makkot. Amióta vaddisznó kergette fel a festékbánya vörhenyes hasadékába, tart a vadaktól. A pincéjéhez közel lakott a nagy kan, reggelenként látta, miként szuszog, töri a földet, s hallotta, mint csámcsog, ha tehéntinórut lel. Fájlalta, de neki is szüksége volt a makkra. Megteltek a kádak, a puttonyok, s jutott a padlásra is a termésből. A tölgyszag átitatta a máskor enyhén kén- és borillatú házat. Kondérokban főzte a makkcukrot, ezt a tudottan édes ízű alkoholt. Abban az évben pusztította ki a szőlejét a filoxéra. Esténként fakó vaddisznókolbászt falatozott, szopogatta a kocsányos tölgyes ajándékát, és nem nézte a befagyott Balatont. Rianások nélkül olvadt a jég.

Ibolyagyökér

Éjszakánként járja a várost. Igaz, gondolom gonoszul, neki mind-egy: nem lát. Vak. Ismeri az összes parkot, előkertet, temetőt. Kínai alumínium kaparókanál az övé, hátán zsák, zsebében nejlonzacskók. Ha megérzi a fűszagot, négykézlábra ereszkedik, s ujjáival tapogatja ki az íriszeket. Neki mindegy, hogy kéket vagy törpét, szibériait, avagy mocsárit talál, csak nőszírom legyen. Ügyes kis eszközával kiemeli a töveket, lecsavarja a nyálkás, harsogó leveleket, leszaggatja a mellékgyökereket, a gyöktörzset megtisztítja a földtől, és becsomagolja. Reggelre feltölti a zsákját. Ilyenkor szoktam találkozni vele; ő a házfalakat tapogatva araszol haza, én a kutyát sétáltatom. Hiába telepítik be a parkokat ősszel, virágnyílásra nem marad bennük egyetlen írisz sem. Ha valahol arasznyivá nő, hamarosan megjelenik a nyomorék asszony, remegő orrcimpákkal megtalálja azt a helyet, ahová majd éjszaka visszalopakszik. Az őszi kirakodóvásáron ponyváról árul: ujjnyi, kifakult, száraz radixokat. Portékája a legutolsó darabig elkél, a városlakók viszik haza, hogy a fehérneműk közé dugják a halovány ibolyaillatú gyökereket.

Saskő

Gumós agyagvasérc belül oldott maggal, amely ide-oda gurul és zörög. A bakonyi sasok azért viszik fel a követ a fészükbe és bércükre, hogy a fiókáikat megvédjék a zivataroktól és a mérgezősektől.

Dalmátpor

Leeresztett fényvédő mögött lapozgatom a régi folyóiratokat: rossz verseké, novelláké. Miért szűntek meg? Miért szüntettek meg annyit? Az elmúlt évszázad eseményeit követem a lapok sorsában. Száll a könyvpor, tüsszögök. Kiköt a szemem egy tájvers s egy kis színes között: szépen keretezett hirdetés adja tudtomra, hogy ismét kapható az olyannyira keresett dalmátpor. Mauer. Bal köz.

Baziliszkusz

Egyszer, amikor a varangy vemhesnek érezte magát, meglátott egy kígyótojást, kotlásba fogott rajta, amíg világra nem jöttek a kicsinyei. Ezek elpusztultak; ő azonban tovább kotlott a tojáson, amíg megmozdult benne az élet, amelyet azonnal hatalmába kerített a paradicsomi kígyó ereje. A fióka széttörte a tojás héját, és kibújt belőle, de a lehelete, amelyet legott kibocsátott magából, olyan volt, mint a lángoló tűz. Amíg teljesen kifejlődik ez az élőlény, öt coll mélyre ássa magát a földbe; azután újra előbúvik, és mindent megsemmisít, ami az útjába kerül.

Plakodonta

Az ősteknőcnek is a takarítónővel gyűlt meg a baja, akár a subalyuki előembernek. Hogy kiásták a Jeruzsálem-hegyen, bekerült a városi múzeumba, ott is az igazgató rolós asztalának felső fiókjába. Mutogatta a fogát a mandarinhéjak és zsíros papírok közül minden beesett vendégnek. A takarítóasszony is látni akarta, hát nagy titokban kiemelte, fogdosta. Hogy rányitották az ajtót, elejtette a teknőcöt, a porrá zúzódot maradványt pedig sietve összeseperte és kihajította. A fogas kételtű visszakerült a földbe, a már megszokott fiókhulladékokkal együtt. Éppen akkor hajolt a konzerv teknőclevése fölé az ingyenc múzeumigazgató csöpp garzonja sarkában.

Reggelente teknőcfogakból készült porral mosok fogat, régi ételek ízét érzem szűnhetetlen a számban.

Szégyen

Szégyelli magát, hogy megleste. Most is lesben áll. Összegyűrt selyemarca, amelyen megfakul a fény, csupa könny. Sír, de nem úgy és nem azért, mint korábban. Nincs már egyedül, visszajött hátizsákos, sarus barátja, akinek épphogy pelyhedzik az álla, a haja meg makacsul borzas, nem állja az ujjakat s a fésűt. Nagy csöppekben

gördülnek a cseppek türkiz szeméből, hol a mosolyárokba, hol az orrtő apró, fájdalom rajzolta ráncába gyűlnek, hogy onnan, kikerülve a szájat, lecseppenjenek a kerek állról. Téblábol mellette a fiú, nem szól, hiszen egyszer már elhagyta, csak esetlenül lecsatolja a zsákról a laticelhengert, s beteríti a sátorba. Csajkában vizet hoz, odateszi a konzervek mellé. Ellenőrzi a cövekeket, felesleges az is. Segítene, de nem tudja, hogyan. Hiszen visszajött. Talán éppen azért. De érzékeli a két sírás közti különbséget, s a lány hátán látja a fehér trikó két slingelt hasadékan kitüremkedett szárnyacskákat.

Szégyelli, hogy kíméletlenül nézi őket, s nem hajlandó látni a közeli olajos tengert, a virágba lobbant mályvacserjét, és hitetlenkedik, hogy milyen közélről az angyal.

Passzír

Az albérleti szoba, ahol a Tímár utcában laktam, minden volt, csak kényelmes nem. Fűteni a minden eresztékében füstöt okádó cserépkályhában lehetett, mosdani bádoglávórban. A vizet a konyhából hoztam, ahová pici (akkor csodásnak tűnő, mert egyedül használt) szobám nyílt, egy régi csapból, amely alatt az elcsepegő folyadékot mázas vas lefolyómedence fogta fel. Ebben a félgömb, mosogatónak is használt alkalmatosságban mindig volt valami, ami megakadályozta a víz gyors elnyelését, zöld penész ült a réseiben.

Az első, meglehetősen nyugtalanul töltött éjszaka után, hajnalban igyekeztem volna az udvari vízöblítéses WC-t használatba venni, de nem engedett ki a kutya. Tajtékos szájjal ott acsarkodott a konyhaajtó előtt, kétséget nem hagyva arról, mi történne velem, ha kilépnék. A bélműködésemet azonban nem tudtam befolyásolni: a lavórba ürítettem. Aztán a szétázni nem képes anyagot beleöntöttem a lefolyóba. Azt próbáltam átpasszírozni a lefolyó szitáján, amikor a bűzös konyhába belépett a házínéni.

Valahogy így, azóta is, amikor rajtakapnak, hogy írok.

Lakók

Errefelé sok a közömbös szobor és a leburnult üdülővendég. Korábban nyitnak a téli jázminok és a püspöki jószágkormányzó-ság parkjából maradt csokorfák. A városlakók a fal mellé húzódva mennek dolguk után, s ha néha sétálnak, a lábukat nézik, és azt, hogy hová lépnek. Senki sem akar elcsúszni a berkenye lehullott termésén. Ügyelnek arra, hogy mindegyiküknek legyen enyhe szen-

védelye, van, aki kutyafogakat gyűjt, van, aki szőlőfajtákat. A várat mindenki meglátogatja évente egyszer, elidőz a volt halpiacon, futó pillantást vet a sörözővé, kollégiummá, irodákká változott hajdani kúriák kovácsoltvas ablakrácsaira. Ahová, minden évszázadban kétszer, felakasztottak zsoldoskatonát, sókereskedőt, várparancsnokot, tolvajt, forradalmárt és ellenforradalmárt vagy akárkit, ha éppen az ünnepekre érkezett a városba. Akiket aztán bronzba öntöttek, kődarabból kiformáztak.

Madárcseresznye

Egy kötetnyi veréb telepedett az udvar ostoba madárcseresznyéjére. A fa tavaly került a virággrupp közepére, azóta mindhárom család izgatottan várja, hogy mikor csavarja ki valamelyik tébolyult éjszakai látogató a földből. Összes haragunk erre a kusza koronás fára zúdul, mintha ő tehetne arról, hogy hozzánk került. Nem illik a házhoz, s hozzánk sem. Valami mediterrán csemetét képzeltünk el, vagy akármilyen merészen urbánust. De hogy pont egy ilyen füstöt-savat-madarakat tűrő telepszik közénk, azt máig sem akarjuk elhinni.

A verebek, szokásuk ellenére, nekiesnek a rügyeknek: pillanat alatt kopasz a fácska, csak a klinkertéglákon díszleg holmi enyves rügyburok, halványzöld levélkezdemény-maradék. Na és egy-két kihullott toll.

Péksüteményt szállító gépkocsi tolat a fának, s a madarak zajongva elrepülnek. Egyetlen veréb biceg kifordult lábbal a kínai birs fellobbant bokrához, menekültében is mohó; csőrében a levert rügy-maradékok java. A kutya utána ered, megfogja, de mihelyt megszagolja, elengedi. Inkább szaglássza a csőrből kiesett hulladékot: nem hasonlíthat semmire, mert vakkant, s ismét a bicebóca verebet keresi.

Nem kétséges, hogy a fa ki fog levelezni.

A párlóüst

Vannak szavak, amelyeket ha kimondok, rögvest magukká emésztenek, és nem marad belőlem semmi. Megfigyeltem, leginkább a ritkán kiejtettek vesznek így bosszút rajtam. Mint a vágány, kilincs, kifli, majolika vagy a párlóüst.

Menetrend

A vasúthálózatból az indóházak maradhattak meg. A síneket felszedték, be is olvasztották, most talán boronaként, kacsasütő lábasként, vasháromlábként léteznek, örökéletük új változatában, a talpfák elégték vagy elkorhadtak, a vasutasok ruhája naftalinban, s a régi indítótárcsák a poros kamrákban. Az indóházakból, ki tudná megmondani, miért, kocs mák lettek, ahol mindig iható a csopaki rizling, sohasem fogy ki a csapolt sör. Ha Veszprémtől Balatonalmádiig végigjárod e helyeket, észreveheted, hogy a régi várótermek falán használt bádog menetrendeket átfestették feketére, de az olajfesték alatt mindig ott van, ami kihullt a helybeliek emlékezetéből, hogy mikor indul és érkezik a csihogó keskenynyomtávú. És ha hosszabb ideig maradsz valamelyik kocsmában, akkor felírják rá színes krétával az asztalodhoz kivitt italokat.

Kétütemű tragacsok

A Gyilkos asszony fenyőfái alatt egy egész szerelvénnyel. Csak beülök a kiszuperált vagonok egyikébe, rendszerint a miniumcsikosba, amelyhez fenyőrönkökön keresztül kell felkapaszkodni, kiszólok az ablakon, egy piccolót, s ha meghozták a habzó bambit, amit itt, hagyományhűen kátrányból készítenek, és egészséget nem károsító, engedélyezett anilinfestékkel színeznék, hátradőlök a fapadon, s ábrándosan nézem, hogy a várost bekerítő körpálya láthatárt kettészelő darabján miként pöfögnek a kétütemű, hétvégi trabi tragacsok.

Javítás

A kerékpárt javítottam, de sehogy sem sikerült a pedált visszaerősíteni a hajtókarra. A csavarmenet idő előtt vásott el; szidtam az ipart, a tehetetlenségemet, s hogy a városban nincs egy biciklireparátor. Epokittal ügyeskedtem vissza a kiesett alkatrészt, persze sikertelenül. Egy erőteljesebb rátalpalástól kifordult a formatervezett pedál. Akkor állt be az udvar közepére a rikkancs. Évtizede nincs a környékünkön, hát rögtön kértem tőle egy *ÉS*-t. Aztán az újságot lecsaptam a számítógép tetejére, s visszamentem próbálkozni a pillanatragasztóval. Ebédkor jutottam a laphoz, akkorra megfogalmaztam már vagy ezer szót a memóriába. De töröltem az egész szöveget. Már csak ilyen szerencsétlen ez a nap. Hónom alá kaptam a hetilapot, kiültem a gádorba, csillapodni. De az *ÉS* első oldala üres

volt. A szürke lapon egyetlen betűt sem találtam, eltűnt a cím is. Emlékeztem, amikor megvásároltam, rögvest belenéztem, akkor a hasábok rendre megvoltak. Szép, fekete színűnek találtam a nyomást, s a kezemet se festette meg.

Fordítgatom, tapogatom a cellulóztestet, minden más felületen ott vannak a képek, a cikkek, a versek, csak az első oldalról szívódtak fel a szavak. Nem volt kedvem a roncs lapba beleolvasni. Bekapcsoltam a gépet, s megkerestem a helyet, ahol folytatni akarom a regényt: ott találtam az elveszett *ÉS*-cikket.

Harangjáték

Óránként lép ki a kalapácsütések után a kútba néző, megbillenti faragott fejét, le-fel, majd jobbra-balra. Kezét előrenyújtva pörög, milyen fodros a tölgyfaruhája, piros a bőrköténye, s lószőrrel kitömött fején csillogó a tűzoltósíkok.

Térdben is meg tud hajolni, de azt csupán délben és éjfélkor teszi, amikor sokan figyelik, vagy senki. Szereti, amikor hull a hó, vagy virágoznak a fák, vagy készül kitörni a zivatar. Mielőtt visszalépne az óradobozba, a szeme fölé emeli lapos tenyerét, s elnéz a viadukt felé, ahol valaki sápadtan áll a korláton.

Tölgyesek

Az erős ingerek sorra elragadják személyiségemet. S lebegek, akár a hipnotizáltak: éppen csak az íróasztalom tölgyből készült lapja fölött.

A tölgyeseket mindenhol megtalálom. A munkának van olyan csersav szaga. Különösen, ha zöld filctollal írok a szomorú, fából készült, merített papírra.

Ezekből lehet

Ami négy tavaszon keresztül nem sikerült, ma úgy láttam, másként lesz: kihajtott a három szigetcsépi mandulafa. Zöld körmöcskékkel kapaszkodnak a levegőégbe, karcogatják porcelánkékjét. Ennek öröme – gondolom utólag, holott már tegnap elterveztem – két borókát ültettem a terasz szélére, meg Kleopátra tűjét, valami nemes fajtájú pimpót és egy csoport idén kelt madárbirsmagoncot. De a legszebbek mégis a mandulák. Láttam magam, ahogy ülök a termésköböl rakott lépcsőn, s kövel töröm az első termést. Ujjamat megfogja a gyümölcshéj. Mindig érdekelt, miként tudják a zöldek,

a barnák, a feketék bevonni a fehéret, a halványsárgát, hogyan lehet érintetlen a dió, a mogyoró szíve, s miért oly szűzi a föld alatt megdagadó krumpli húsa. Talán azért nincs erre válasz, mert a színeknek sincs történetük; olyan eredettől adottak, mint az ásványok vagy az elemek.

Lesz miért aggódnom: elég vizet öntöttem-e a csemeték alá, hogy ki ne száradjanak addig, amíg ismét megérkezem a szőlőskertbe, nem támadja-e meg őket gomba, mohó levélcakkozó, rügyevő, bimbólukasztó, nem rágja-e törzsét a retekre szokott üregi nyúl, a szélárnyékot kedvelő őz? Erős illatú növényt kell alátélepíteni, mint a kapor vagy mérgezőt, mint a csillagszirmos nárcisz. Habár a mandulának tudnia kell megvédeni magát: a cián, amit minden sejtje termel, megfelelő riasztó anyag, ha nem lennének olyan élőlények, amelyek szeretik a cián szagát. Hiszen ilyen az ember is. Az a merészen csapkodó citromlepke, amely egész nap a fácskák körül cikázott, meg nem pihentette volna máshol lazacpöttyös szárnyát; bizonyosan élvezte a mindent belengő méregszagot, ha már ott volt. Kikerült minden pókhálót, gyors tövisszűrő gébicset: társai ott vergődtek, a vákáncsos kökény szögein feltűzve, selyemfényű szárnyaikat belepte a rotációs kapa felverte vörös por, puha torukat megrágták a futkározó hangyák.

Ezekből fordultatos drámát, novellát vagy érzékeny verset lehet írni, morfondírozok, de mégis inkább a három remegő s izgága mandulafácska izgat.

Flórián

A fennsík városában semmi jele, hogy itt élt Cholnoky Jenő, s két testvére: Viktor és László. Csupán egy komolykodó ház, mészkötbláján felirat, első emelet magasságban, és egy lakótelep, amely tőlük kapta a nevét. A negyed egyébként nyúlketrecre hasonlít, illene Viktorhoz; átszeli a kiszáradt patak, ami pedig Jenőre vall; de sok benne a kocsma is és az öngyilkoló, mindezek Lászlónak lennének kedvesek. Persze alig akadnak olyanok, akik tudnák, kik voltak a névadók.

Reggel gimnazista lányok ficseri tömegében néztem meg a várkapu előtti épület oldalában magányosan merengő Flóriánt. Vállán veder, ömlik belőle a víz, hallható, amint zuhog, még így mészköbe fagyottan is. A lila festék lekopott róla, valami papi szín maradt a helyén, erőszakos és tiszteletet ébresztő. A vésett betűket ismét átfestette egy anyó, bár lehet, hogy a Jugoszlávia megszállására

készülő, de lezuhant s elégett repülősök ünnepségére készülődők közül egy buzgó piktor.

E zugolyban álldogáló szobor az egyetlen emberi a városban. Kibír minden érá, csak arra mozdul majd, ha megszólal a Tűztoronyban a félrevert harang, kinyitja tenyerét, kiesik belőle a tűzoltótár fakapujának kulcsa, s a kigördülő oltókocsi bakjára ül: siet a vészhez.

Cholnoky Viktor szerint az ólábú sekrestyésnek, e szobros ház hajdani lakójának, aki felgyújtotta a Hal tér régi házait, néhai Buhi-na Józsefnek arcmását őrzi a faragott kép, szerintem azonban inkább hasonlít magára a patkánykörmű Cholnoky Viktorra, mert apró és üveg pitykegombhoz hasonlatos a szeme, alacsony a homloka – annak ellenére, hogy az ódon fülke Szent Flóriánja legalább ötven évvel korábbtól áll a helyén, mint az író született.

Igaz, a sekrestyés leszármazottja, nemes és engem előszeretettel bosszantó barátom szerint kiköpött olyan, mint az a kék mázas szobor, amit rólam másolt Várnagy Ildikó azzal, hogy pontosan ilyenné válok, ha megérem a hatvan évet.

Súlypát

Évente egyszer hív vendégeket, s az eseményre mindig tartogat valami meglepetést. Tavalyelőtt kifűjt és tollporral feltöltött kárókatona-tojásokat dugott zsebeinkbe, tavaly a kezünkben porrá omlottak szét a poharak, idén, hogy korán jött a tavasz, a zöld szín ünnepélyét rendezte meg. Könyvkötő, s mert ritkán dolgozik zöld anyaggal, úgy érezte, tennie kell valamit, hogy kinyilvánítsa a zöldhöz való ragaszkodását.

Mire megérkeztünk, a plafonokról vékony láncokon lógtak a baritkristályok. Ez az ásvány magyar nevét nagy súlya és rombos rendszerbe tartozó táblás kristályainak jól hasadó volta miatt kapta, erre vonatkozik a pát szó. Tudományos neve is súlyos voltára vonatkozik (a görög baritisz szó ugyanis ezt jelenti). Egyébként egyes kristályokban vagy kristálycsoportokban minden ércbányahelyen előfordul mint az ércek kísérője, ezenkívül mészkövek repedéseiben is gyakori. Csaknem mindenütt egykori hévforrásokból vált ki. Többnyire sárgás vagy szürkés, ritkábban kékes vagy szintelen, áttetsző vagy nem átlátszó, üvegfényű.

A kristályok alá telepedtünk, s kitartóan hallgattuk, hogy koccanak össze a légvezetékben. Elmondta, hogy a súlypátot főként bári-

umvegyületek előállítására használják: így többek között világító báriumfestéket készítenek belőle, mert a legtöbb báriumvegyületnek, így magának a súlypátnak is az a sajátossága, hogy erős megvilágítás után hosszú ideig foszforeszkál. Súlyos voltát felhasználják arra, hogy fehér porát a liszthez keverik, és ezzel a lisztet nehezebbé teszik; az ólomfehér hamisítására is használják.

Aztán besötétedett. Mindegyikünk kapott egy sztearingyertyát, s felszólítására egy-egy kristály alá tartottuk a nyelves lángot. A színtelen lángok zöldre festődtek, s hogy később kioltottuk őket, a kristályok valóban zölden világították meg az egybegyűlt vendégeket.

Sok rókaszem villogott a sötétben.

S végezetül egy, majd kettő, majd három szellemalak is földerengett, én tudtam csak, hogy megérkeztek a cholnokyk.

Szívkaagylómész

A szívkaagyló az Európa körüli tengerek legközönségesebb kaagylója, amelyet Velencében és Triesztben capa tonda néven árulnak. A fonott kosárban levőket magam szedtem, de nyilván nem tisztítottam meg alaposan, mert esős időben érzem a szagukat.

A szívkaagyló már a harmadkorban nagy tömegekben él, s héja a közönséges kövületek közé tartozik. A veszprémi fennsíkon a felszínen is található.

Hossza négy-négy és fél centiméter. Szív alakú. Héja bordázott. Térd alakban meghajlott lábával ugrálva követi az apálykor visszavonuló vizet. Ilyenkor a homokos partokon béka módra ugráló szívkaagylórajokat látni.

Héjából helyenként meszet égetnek.

Ha lesz saját házam, falát egy csöpp enciánnal elkevert szívkaagylómésszel fogom kimeszeln.

Férfiszemmel

a

Ha dohányzik, és csak alvás közben nem teszi, két méternyi körzetben veri szét a hamut. Magával sakkozik fennhangan, s mindenféle egyenleteket állít fel és old meg séta közben. Amikor Bugacon járt, életében egyszer megértette a hímek lélektanát. Négy marha (egy bika és három üsző) legelészett csöndben, mondja, míg nem a férfikora delelőjén levő bikát elkapta az üzekedhetnék. S kiválasztotta a legrusnyább tehenet, amelynek folyt a taknya, szaros volt az

oldala és csimbókos a farka, hogy éppen azt hágja meg. Állítja, férfi-szemmel a másik két állat százszor gusztusosabb, helyre menyecskésebb, a bikának mégis a toprongyos kellett. Talán azért, véli, mert azon ült és szívoogatott több bögyöly.

b

Feleségét a csimpánzpár ketrecéhez vezette, hogy elvégezhesse kísérletét. Előzőleg, amikor egyedül bámulta az állatokat, maga sem vette észre, hogy szemez a nőténnyel. Csak arra riadt, hogy élete párját alaposan elgyepálta a csimpánzhím, s hogy bekergette a sarokba, őt pedig, az udvarlót, megdobálta ürülékkel.

Arra kérte a feleségét, hogy kezdjen ki a hímmel. Úgy, hogy kacsintgasson és mosolyogjon. S dobhat neki egy teljes kiflicsücsköt (merthogy egyébként sóher). Ő pedig ismét nekiállt gusztálni a nőtényt.

Állítja, hogy a majomférfinak tetszett a felesége, merthogy a nőtényt odataszírgálta a rácshoz, éppen elé, ő pedig nekiállt a feleségével kokettálni. Benne lett volna a négyesben.

Harminchatodik év

A szélvédőre korhadt platánlevél tapadt. A lágy részeket kibontotta a levéllemezből a tél, s most olyan, mint a finom szerkezetű rézháló vagy a vörös légivadászszárnny, ha az álcából éppen szabadult s már megkeményedett, kifeszült, szétsimult.

Útszélre állok, s gondosan a térképre csúsztatom a múlt év maradékát. Kihagy a szívem, amiért nem, nem volt ennyire áttetsző és tökéletes a harminchatodik évem.

Láma szeme

Kerekekre szerelt ketrecet vonszolnak. Át a városon: a parkokon, utcákon, tereken, a vágóhidig. A színház előtti téren iskolás csöppsegek dalolnak. Lám a szeme, lám a szeme sötétké.

Az acélszerkezetben két láma. Olyan hosszú nyakú, hosszú fülű, rágógumirágó mindegyik. Közelebb megyek: valóban kék a szemük. Sötétké. Aztán eloldalgok, mert leköptek.

Innen oda, onnan ide huzigálják

Hol az az utca? – kérdi levelében Vathy Zuzsa, a rovatvezető asszony. Éppen azon a vonalon fekszik, amelynek, ha az egyik

oldalán dél van, akkor a másikon tizenegy. Az időkülönbség pedig meglátszik a lakókon, akár akarják, akár nem. Csak a gilisztáknak mindegy, azok szétfurkálják a határt, s a járataikban innen oda, onnan ide huzigálják a fűszálakat.

Szemünk fénye

A halárus felesége sellő. Nappal kiszolgál a piacon, abban a furcsa kioszkban, amely a pultig fel van töltve buborékos vízzel. Ja, kell neki az oxigéndús folyadék, hiszen abban él. Ha valaki pontytól kér (tavit vagy tükröset), csak maga mellé nyúlt, s kiemel egyet. De norvég rák-, albán kagylókonzervet, osztrák szardellapasztát, dán fekete kaviárt is kínál, ha rendszeres és jó vásárlója vagy, juttat az orosz vörös kaviárból. Örömeiben, mert az is szokott neki lenni, nagyokat csap pikkelyes farkával, tréfásan lefröcsköli a piacolókat.

Estéknként horganyozott fürdőkádban tolja haza a férje. Otthon kiül az ablakba, az alkonyi fényben megbontja sárgaréz haját, leveti a blúzá, és kacag, ha miatta egymás után karamboloznak házuk előtt az olajfoltos, horpadt autók.

Ő a mi városkánk szeme fénye.

Lakmuszzuzmó

A Benedek-hegy kálváriájánál, a posztóalmok fölé kinyúló zuzmós mészkőpadon, rendre ottmarad formás asszonyfenekének lenyomata. A lakmuszzuzmó a zuzmók Ochrolechia nemzetsége. Telepe kérges. Az Ochrolechia tartarea telepe szemcsés, szemölcsös, rögös, fehér vagy szürkészöld. Kövön, sziklán, földön, fán egyaránt található, főleg Európa északi részében. Nemcsak a kék lakmuszfesték készül belőle, hanem a gyapjú meg a selyem festésére használt, piros színű persio is. Svédországból egész hajórakományok indulnak Hollandiába és Angolországba, ahol e zuzmót feldolgozzák.

Babföld

Amerikából a babföldek érdekelnének.

Minden májusban bokorbabot vetünk, májpaszulyt vagy lófogút. Ritkábban Juliskát, az könnyen kifagy, elég neki egy hideg éjszaka, és máris, akárha forró vízzel locsolgatnák a zsenge hajtásokat.

A bab gyorsan csírázik, hamar virágot bont. Olyankor a sorok közé állítom fűz vesszőből fonott széket, várom, hogy feltámadjon a szürkületi szél, és álmélkodva lesem a nyúlfüleként lecsukló, áttetsző bableveleket.

Mikor kifényesedik a zsír a hold levesestáljában, hallom, ha valaki babzsákkal tornázik a föld alatt. Nem hiába morzsolgattam az iskolai órák alatt a vászonzacskóba varrt magvakat.

Kocka alakú

Azzal kezdődött a nap, hogy megkereste. A tyúknak ezer helye volt, ahová tojhatott, s azokat megfejthetetlen rendszer alapján váltogatta. De a tikmony továbbra is lágy héjú maradt.

Markába fogta a meleg gömböt, lötyögtette, átnézett rajta. Lenyűgözte a formás puhaság.

Tíz körül kimérte a tojás térfogatát, s hogy átszámolta kockává, kiformázta gyurmából. A szlovák ángyikák hozták a képlékeny, olajos rudacsákat, mert náluk olcsóbb. A gyurmakockáról gipsz-negatívot öntött, s amikor megkötött, abba tette a tojást. Mésztejet fröcskölt rá, hogy a héja megkeményedjen. Délutánra elkészült.

Csudájára jártak a kocka alakú tojást tojó tyúknak.

Vörös gumibotok

Seprűnyélből csináltam tartófát. Tíz csehszlovák gumibotot nem lehet frizsiderben tartani. Szellős, száraz hely kell nekik, ha nem is akkora, mint a hajdani, kolbászszikasztó padlásunk. A spájzba, a barackleváros üvegek fölé, a két fal közé feszítettem ki a rudat. Ott lógnak mind, vörös gumibotok, s gyöngyözi bőrüket a vörös zsír.

Az ólomrajz

A fensíki peremén álltam meg, ahol a karsztptatak megszeldeli a terasz élet, mert virágba borultak a kakukkfüvek, s rózsaszínné változtak a dombok. E pillanatot minden tavasszal várom. Talán azért, mert alig néhány óráig tart. A kakukkfüvek nyomában azonnal kiszürkül az árvalányhaj, s rögvest villogó vonalakkal satírozza át a szelíd buckákat.

A mindig a csomagtartóban levő kaparóvassal kiások néhány tövet, hogy megszáritsam, s porrá törve fűszernek használjuk. De eldobom valamennyit. Kényszeresen nem jut soha eszembe, hogy így mérgeztem meg már többször magamat: a füvecske, itt, az út mellékén, magába gyűjti a benzingőz ólmát, hát gonosz és ártalmas. Akár azok a gombák, amelyek a telkünk mögötti eldobált akkumulátorok fölött tenyésznek. Az orvosok nem akarták elhinni, hogy nem vagyok nyomdász, hiszen csak nekik lehet betűmérgezésük, s jelenhet meg testükön az ólom szürke rajza.

Ötödször

A plakát rám dörrent, ahogy régi házmesterek tették, ha hajnalban ötödször is hazamegyek.

Browning-precíz szerkezet

Amióta marcona, fegyveres őr áll éjszaka a hűgyszagos kapunkban, vigasztalom magam: azért, hogy engem védjen, szeretnék egy apró revolvért. Amivel eldicsekedhetek, hogy igen, az enyém, de soha nem strázsálnék a kapualjban. Akkor sem, ha nem huzatos. A browningnak egyébként az lenne a haszna, hogy róla verset, rövid novellát írnék, írjak, hisz oly gyakran nincs kellően személytelen témám. Egy gyorstüzelőnek van annyira precíz a szerkezete, hogy arról ellendülhet a képzelet.

Szalmacsutakokat hagynak

Éjszaka lovagolnak az utcákon. Kopognak az állatok patái, kráknak s köpködnek a páncélos urak, szakajtanak egy-egy arcukhoz lendülő barcelonai sárga rózsát, tornyos talján gesztenyevirágot. A patkók alól szikrák ugrálnak, kovakővel kirakottak az utcák, az jelzi, ha végigmegy rajtuk valaki. Hamu és márvány porlik, gyanús ösvények kanyarognak a várhoz. Ott, arra gyülekszenek az éccakázók, s ha együtt vannak, akkor fagyott arccal merednek a húszemeletesre, míg le nem veti magáról a csempeborítást, s ki nem gyúl mindegyik lakásban a villany. A meggyötört lakók évtizede nem tudnak aludni, de ha bárki közülük költözni akar, belérug a pohos muraközi ló, árokba borul a felmálházott teherautó, két emelet között megáll a Schindler-lift, és órákig nem mozdul.

Hajnalonta, mielőtt a szél kisöpri az ammóniákködöt a váralji völgyből, lovakat futtatnak a girbegurba síkatorokban, kiitatják a szökőkutak vizét, és szalmacsutakokat hagynak maguk után a néma lovakok.

Rózsakert

Elfelejtettem a csuhéból kibontani a rózsafát. Kapkodva rohanok a kertbe, minden rosszra elkészülve, mert ha a rózsahajtás befülled, ebben az évben nem lesz virága.

Nincs baj: a borítást kikezdte a viharos szél, s a résekből előtörttek a levelek, bimbók, malachitfénnnyel, áttetszően, mint a zöld palacküveg. A megbontott kukoricacsuhé belsejét belakták a verőköltő

bodobácsok, mintha újraalkotnák a piros szemű kukoricát. Piszkál-gatom őket, nem hajlandók menekülni. Rezeitetik ívelt bajszukat, mint a török rózsakertleírások iniciáléinak szép betűi.

Orr

Ha valamit kér, felugrik, combomhoz támasztja mellső lábát, és megbökö az orrával. Addig ott nem hagy, amíg meg nem kapja, amire áhítozik.

Az orra az elmúlt napokban megnőtt, akkora, mint a fényes, burkából frissen hullt, langy vadgesztenye. A színe pedig a pigmeusoké.

A súly

A gyűrűbe foglalt igazgyöngyöt szereti nyalogatni. De a gyöngyre, ami úgy látszik, csillapítószerré változott, nem szabad hasonlatot keresni. Ami érvényes, már leírta Tolnai, pedig a lakásában, a tárgyai között nem láttam semmit, ami kagylóra utalt volna. Talán nagy, barna asztalának fiókjaiba rejtette valamennyit, és kék délutánonkon patikamérleggel válogatja a megegyező súlyúakat.

Akár a regénytémák

Miért festik be a sziklákat? Hatalmas betűket meszelnek rájuk egyre-másra, különböző színekkel, s ahogy telik az idő, betűre betű kerül. Így minden olvashatatlanná vált. Nem kétséges, nem erre szánták a szöveget, és nem hiányolják a megértést sem. A hegy türelmes. Elvesztette a fáit, bokrait, az erózió lemosta a talajt, ezért nincs rajta fű, virág, rovar, kecske. Majd lekopnak róla az értelmezhetetlen mondatok; egyébként is, azok olyan emberhez kötődők, akár a regénytémák.

Kilátó

Az eperfa lombja mélyébe eszkábáltam a kilátót. Korlátot készítettem, s kötélháncsót. Ha felmásztam, mindenki utcán közlekedőt, házunkba betérőt láttam, köszöntem nekik, ők pedig kapkodták a fejüket, nem értették, honnan csap le rájuk a pimasz kölyökhang.

Két marokkal szedtem a fekete gyümölcsöt, s tömtem a számba. Ízes lével telt meg a szám, s darazsak bámultak gonosz, összetett szemecskéikkel mereven.

Romanosz

A San Vitale mozaikjai a bizánci művészet legkiválóbb alkotásai. Portréi, amellet, hogy Jusztiniánusz udvarának ragyogását mutatják be, a korabeli művészet mesterművei. A szentély bal oldali képén a császár nyugtalannak és gondterheltnak tűnik, míg az udvarhölgyi arcok büszkeséget és kifinomultságot tükröznek. Az apszisban a világot jelképező kék gömbön trónoló, apostolokkal és szentekkel övezett Krisztus szakálltalan. Theodóra és kíséretének pompája ellentét a mellette látható ótestamentumi, puritán jelenetekkel.

Eddig jutottam a jegyzetírással, amikor, mintegy ütésre, görcsbe rándult a csuklyás izmom. Előfordult eddig is velem ilyesmi, mindannyiszor megrémített és kétségbe ejtett. Nem csupán a fájdalom, ami önmagában is elviselhetetlen, hanem az a jeges tudatlanság, hogy senki meg nem mondja, meddig tart a szenvedés. Van, hogy percekig, de van, hogy napokig mozdulatlanságra kényszerít, amikor az evés, az ivás és az ürítés lehetetlenné válik.

Mások előtt szégyellem a kiszolgáltatottságomat és tehetetlenségemet. Amikor valamennyire magamhoz tértem a váratlan görcsfájdalomtól, szememmel végigpásztáztam a templombelsőt, gondolataimat eltüntetendő. De a nyakamat nem mozdíthattam. Fájt.

Egyedül voltam a félhomályban. A sárga üveges ablakokon alig szűrődött be valami a februári délután tompa fényéből, és éppen az elszíntelenített és -mosódott formák juttatták eszembe: ismerős a templom térszerkezete.

Az exarchák utolsó ravennai alkotása a bizánci elvet követi, azaz egyes részei a pillérek és oszlopokon nyugvó központi kupola köré rendeződnek. A kupolát vastag cementrétegbe ágyazott amforagyűrűkből rakták össze, így az könnyű, és az alátámasztó falak szokatlanul vékonyak. A központi félgömböt körülvevő mellékhajókat szabálytalanul egymásba fonódó boltozatok borítják. Aztán az is felidéződött, hogy csupán az apszis mozaikjaiból lehet következtetni az eredeti együttes gazdagságára, amilyen a Hagia Sophiáé – a mintáé – is lehetett.

A mennyezetet az aranyozott háttérből kiváló fák, virágok, növények és állatok díszítik, köztük, kis medalionokban, próféták és apostolok képei. A fal alsó részének díszé történelmi alakokat ábrázol. A császár az új templomnak szánt ajándékait nyújtja át, mellette Maximianus püspök, valamint főurak, papok és harcosok. A vele szemben levő frízen a drágakövekkel felékszerezett, szajhából lett császárné

pompás edényt adományoz a szent helynek, fényes kíséretében két ravennai barátnője, s kikencélt hölgyek és kényes eunuchok. Függönyök keretezik ezt a képet, amelyen egy szökőkutat és egy távoli épületet is felfedeztem. Az alakok ábrázolása nagy mesterségbeli tudásra vall; a bizánci udvar megismételhetetlen pompája csillog rajtuk.

A San Vitale kétalakos frízét valószínűleg a távoli Konstantinápolyban készítették, és Ravennában csupán felragasztották a falra. Konstantinápolyban működött két császári mozaikkészítő műhely, mint ahogy napjainkban is létezik a Vatikánban egy pápai mozaikműhely. Érdekes, hogy a művek többségén szíriai hatás fedezhető fel, az apszis központjában, a világmindenséget jelképező mesteri kék gömbön trónoló Krisztus a katakombákból ismeretes, szakáll nélküli ábrázolásokkal rokon. Hasonlóképpen ábrázolták Krisztust az Arianus-féle szekta követői is, például a ravennai keresztelőkápolna kupoláján, de a 6. században épült San Apollinare Nuovo jobb oldali frízén is, bár ott indokolt, mert a tizenhárom, Krisztus életét ábrázoló mozaik között akad egy, amelyen Krisztus a juhokat és a kecskéket válogatja szét, fiatal s szükségképpen szőrzettel fiúként.

Nem sikerült legyőzni fájdalmamat. Az izomgörcs felrántotta a vállamat, a fejemet egészen oldalra tekerte, az ijedségtől nehezen lélegeztem. Pedig hideg és frissítő volt a levegő. Előkotortam kabátzsebemből a mindig magamnál hordott nejlonzacskót, felfűjtam. Lassan belélegeztem és visszapumpáltam az egyre szén-dioxid-dúsabb levegőt. A szén-dioxid, mint ellestem évekkorábban Perzsiában egy szír kuruzslótól, elernyeszti a vázizmokat. Oda-vissza szippantgattam a zacskónyi levegőt, és türelmetlenül vártam a hatását. Amilyen hirtelen érkezett, olyan gyorsan megszűnt a hátam mardosó görcse. Kimenekültem a templomból, bele a belváros embertömegébe, csak elfelejtsem a váratlanul rám tört rémületet.

Az ezután történeteket nehéz rekonstruálnom. Így, utólag, azt is furcsállom, hogy februárban miként volt merszem autóstoppal lemenni Ravennába; azok az átkozott mozaikok megvártak volna, mondjuk, nyárig, s egyébként is, valamelyik művészettörténeti könyvben benne kell lennie a keresett kép reprodukciójának, még ha korábban hiába is kutattam hetekig utána, ha nem is színhűen és valódi méretben, de hát csak ilyenek az albumok. Azon a csütörtök estén lemondtam a másnapi szemináriumomat, s nekivágtam az országútnak. Szombat hajnalra az Adria-parti apró városban voltam. Narancsligetekre és virágzó olajfákra számítottam, helyette vasta-

gon belepett mindent a vakító és tiszta hó. A helyiek örültek a ritka természeti jelenségnek, én pedig mérgelődtem, hogy miért nem hoztam magammal elegendő meleg ruhát.

Két templom között rendre betértem egy-egy részekkel tömött kocsmába, holmi ismeretlen nevű lélekmelegítőket inni, de így is átfáztam. Az utcákon minduntalan karneváli forgatagba keveredtem, pöttyös ruhájú Háromkirályok, bíbor tógás és nyersvászon peplopszú főurak, udvari írástudók és rongyos tengeri kalózok, brokátköpenyes szüzek, akantuszleveleket lobogtató szárnyas suhancok között tébláboltam, s képtelen voltam megállapítani, hogy honnan jön és hová tart a tömeg. Az árkádokból, a szűk sikátorokból, a bazaltköves terekről özönöltek a népek, énekeltek és táncoltak, színes szalagokat lobogtatva tűzgráshoz készültek, és nagyokat húztak egymás butkosából. De én mindettől nem lettem vidámabb. Nem találtam meg azt a mozaikképet, amelyre igaz lett volna Romanosz megfigyelése.

Jusztiniánusz építkezéseiről elmélkedve leír egy olyan női alakot, amelynek ábrázolásából, testének, kezének helyzetéből, szeméből kiolvasta lelkiállapotát. Ez az asszony férje nyoszolyáján ül, de ő maga nem tud nyugalmat hozó álomba merülni. Szívét egy ifjú iránti szerelem égeti, aki a férje hálótermében levő képek egyikén látható. „Külseje szerelemről árulkodik. Nézd, a szeme nedves, gondolatait szenvedélyes vágyakozás tölti be, teste támaszra szorul; mintha a lelke távol volna, pedig a teste él. Egy kispárna az ülést szolgálja, egy másik, a szokásos módon, a nyoszolyán van, s az asszony hátát támasztja. Szenvedélytől gyenge a karja, ujjai hegyével alig érinti arcát. Az ujjak és az arc nem érnek össze, s ezért megbomlik a nyugalom, a test meghajlik, a váll felhúzódik, a kéz a másik kéz segítségére siet, és a jobb láb az elgyengült balt támasztja...” Romanoszt akartam Ravennában ellenőrizni, azt, hogy a mű megvan-e valahol, s hogy struktúrájának elemzésével valóban meg tudta-e ragadni az ábrázolt személy lelkiállapotát.

Bő fejtegetés után Romanosz hirtelen az asszonyhoz fordul: „... de miért szenvedsz, óh, asszony? Hasztalan, hisz szerelmed boldogtalan.” Aztán, mintegy észbe kapva, felteszi magának a kérdést: „De mi történt velem? A mozaikművész művészete tévelygésbe vitt. Úgy tűnt, mintha mindez élő volna, s szemeim elfelejtették, hogy kép van előttük. És hogy egy asszonyról beszélek, s nem vele.”

Romanosz Melodosz az ifjú képe kapcsán megjegyzi, hogy az bizony örömet érez a szenvedő asszonyt látva, „ezt az örömet azok

a kis kövek fejezik ki (szó szerint: »tárják fel«), amelyek különböző élénk színekben ragyognak az arcán”. Ha mindez igaz, akkor a forma legyőzi az anyagot – állapítottam meg, s indultam máris Olaszországba –, meg kell tapasztalnom azt, amikor egy alkotásban tetten érhető az osztatlan filozófiai-vallási-művészi gondolkodás.

Bármelyik mozaikot néztem, csak egyforma, négyszögletes kövecskékből álltak, s nem voltak olyan részleteik, ahol nagyobb vagy kisebb darabokat találhattam volna. De nem találtam a Romanosz leírta jelenetet sem.

A via Guerrini, majd a via Guidone után a piazza D. Popolón kötöttem ki, körülöttem a zsibongó tömeg. Szőlőfürtös Nap, halászsok, pástor a báránnyal, szüretelő puttók, császárnék, robusztus udvari alakok, pápák, apostolok, kopt és görög köznépek, Szent Lőrincek, csepűrágók és prostituáltak. Szédültem, megkavarodott és bizonytalanná változott a világ. Rohantam a szállodába, ahol ágyat foglaltam. Bejelentkeztem a recepción, fölmentem a szobába, ahol már két ismeretlen aludt – s az izomgörcs fájdalmától elájultam.

– Itt már senki sem tehetne semmit – tette a homlokomra valaki keskeny, hús kezét.

– Reumatikus – nyöszörögtem figyelmeztetőn, de nem tudtam fölnyitni a szemhéjamat.

– Az. Ismerem. Kifáztál.

– Ki.

– Örökre így marad.

– De nem tudom megszokni.

– Nem baj – tapogatta végig bebugyolált vállamat. A görcs mint-ha engedett volna. – Nekem a térdemmel kezdődött. Aztán az ujjaimban. Sokat térdeltem a lucskos kövön. Még rossz időben is. Akkor még azt hittem, hogy két mesteré lehet egyszer a tudásom.

– Télen? – jajdultam föl.

– Mifelénk nem olyan a tél, amilyennek te hiszed. Meleg, de nedves. Azért elég a betegséghez. – Határozott ujjakkal masszírozott kulcscsonttáján. A fájdalomtól nem éreztem az alkaromat.

– Szégyelld magad! – nyugtatott. – Látod, én mozgatom az ujjaimat.

Mintha tudtam volna, hogy milyenek azok a bogos ujjak, amelyek izmaimat marcangolták.

– Fáj! – sikoltottam.

– Annyira nem fájhat, mint nekem. Egyetlen aprócska mozaikkockát sem tudtam a helyére tenni – mondta kihívóan, mégis szomorúan.

– A szír! – nyöszörögtem.

– Mit akarsz a szírtől?

Résnyire tudtam nyitni a szemem. Hűvös, szürke szempár szegeződött rám. Nagyon ismerős. Elsötétedett előttem minden. Elájultam.

Romanosz Melodosz egyszer arra kérte Istent, azt, aki engedte megszületni (valahol Szíriában) úgy az 5. század végén, s aki előbb Bérütoszban, majd Konstantinápolyban szolgálta Urát úgy, hogy diakonátusban élt, s művelte a kotakiont, az akkor éppen virágzó bizánci himnuszt, melynek metrikai-zenei alapegysége a különböző hosszúságú sorokból álló, de kötött és hangsúlyos ritmusú versszak, s megalkossa annak dallamát, ha már kitette a földi lét szenvedéseinek, lehessen a jutalma az, hogy megismerje minden művészetek között a legnemesebbet, a mozaikkészítést. De ha mégsem lehet, hát akkor azokat, akik ezt mesteri fokon gyakorolják. Mindaz, amit ő csinál a pergameneken vagy a nílusi finom papiruszon, botor semmiség, hiszen ha nem is választható le kézírása az anyagról, attól mégiscsak függetleníthető. Romanosz nem tudta elfogadni, hogy mindaz, amit a létezésében az Isten dicséretén kívül művel, csupán felszíni és felszínes, anyagtalan és anyagtól független, tehát nem is lehet örökérvényű, nemhogy önazonosan hagyományozhatóan bizonyulna a történelemnek.

Az írások szerint Romanosz ezer himnuszt szerzett, ránk azonban száznál kevesebb költeménye maradt, közülük többnek vitatott a hitelessége. Költészetében a lírikus-elmélkedő alaphang mellett epikus részek, dogmatikai fejtegetések, sőt eretnekek és pogányok elleni kirohanások is megférnek egymás mellett. Ám himnuszainak művészi formája, emelkedett hasonlatokkal és merész képekkel teleszótt költői nyelve, dramatizáló képessége a bizánci irodalom azon himnuszköltőjévé avatják, aki egyenrangú a világirodalom legnagyobbjaival. Leghíresebb alkotásai közé tartozik a karácsonyi himnusz, továbbá az utolsó ítéletről, valamint a Júdás árulásáról szóló verse. Újabban neki tulajdonítják a bizánci egyház méltán legismertebb himnuszt, az *Akathistoszt*. Szóval mi, szövegkutatók, már másként látjuk Romanosz problémáját, s ezt többször kifejtettem a

szemináriumon részt vevő hallgatóknak, s kétszer az egyetemi *Actá*-ban. Romanosz tehát arra kérte Istenét nagy fohással, hogy küldje el hozzá a konstantinápolyi birodalom legnagyobb s méltán ismert mozaikkészítőit, hogy megfejthesse és hasznosíthassa titkaikat.

A két mester egyébként is foglalkoztatta Romanosz örökmozgó szellemét, mert tudta róluk, hogy nem császári parancs, hanem az egymás iránt táplált mérhetetlen és oktalan ellenszenv miatt nem-hogy nem találkozik a két, szinte egy napon született mester, hanem egymás műveit sem kívánják megismerni. Meg nem néznék a másik alkotását. Gyűlöletüket megalapozta és táplálta a másíkról hallott dicséret, elismerés és rajongás. Romanosz nem hitte el, nem is tehet-e, hiszen bejáratos volt az udvar méltóságaihoz, s közvetlenül is tapasztalta, hogy nincs alapja annak a köznépi hiedelemnek, hogy az egyik mozaikkészítő, a szír, Jusztiniánusz kedvence, a másik pedig, aki társától még keletebbre született, mert bishnoinak mondta eredetét, Theodóraé volna. Az ilyen együgyű képzeteknek az az eredete, hogy Jusztiniánusz támogatása és szeretete a világ egyetlen női mozaikkészítőjéé, s szigorú császári felügyelet mellett tartották a kortalannak mondott szír asszonyt. A másik mester a hagyománynak megfelelően eunuch: Jusztiniánusz nem engedte, hogy nála egyébként korosabb felesége közelében vagy kivételezettjei között férfiember legyen. Szóval, a tehetséggel megáldott mesterek között gyűlölködésnek nem adott háttérrel a császári házaspár sok és apró ellentéte, amelyek egyébként nem dinasztikusak, nem is politikaiak voltak, mert csupán az ízlésük különbözött. Más zenét, táncot, tájakat, ételeket szerettek, s más emberfajtákat szíveltek környezetükből. Jusztiniánusz volt az érzékibb és telhetetlenebb. Theodóra inkább kedvelte a hagyományos, bevált és elfogadott értékeket, s ezzel nem kevesek hódolatát szerezte meg magának. De sosem merült fel az egyébként gyakori, meglehetősen szokványos és kisszerű házastársi torzsalkodásaik során a két mester neve, részben, mivel ezt rangjukon alulinak tartotta volna mindenki, így maguk is, részben pedig, mert a mozaikkészítőknek nincs nevük, ezért megnevezni őket bárkinek is lehetetlenség. Mindemellett Jusztiniánusz és Theodóra szerették egymást. Erről Romanosz is írt, éterivé és istenivé nemesítve az emberi szerelmet.

Nem lehetetlen, hogy maguk a mesterek sem tudtak arról, hogy egyiküket csupán a császár, másikat csupán a császárné látja el megrendelésekkel és mindenféle különleges, értékes kódarabbal. De

annak örültek, hogy valami véletlen folytán saját műhelyt juttatott nekik az udvari kény, köcsiszolókkal, darabolókkal, alapkészítőkkal és szolgálkkal. Maguk egyébként csak az egyházi ünnepeken láthatták az uralkodópárt, olyan messziről, amilyenről éppen különbséget lehet tenni egy nő és egy férfi között, s természetesnek találták, hogy sosem bocsáttattak a méltóságok arcának közelébe. Rabszolgák voltak.

A császár és a császárné fizikai valóságáról homályos képzeteik lehettek, leginkább a vert pénzérmék domborítása alapján. Munkájukon senki sem kérte számon, ami élethűségnek nevezhető.

Romanosz évente kétszer lépett a császári pár elefántesont trónusa elé, s ez már-már elérhetetlen kiváltságnak számított. Többet a magafajta el sem érhetett. De a költő nem is vágyott ilyen megalázó emberi hívságra. Őt csupán az az anyag érdekelte, amely spiritualizálható. S ez bizony távol áll az emberi testtől s a vele kapcsolatos dolgoktól.

Magányosan élt a tenger közeli olajfák közé rejtett, verseiért ajándékba kapott villában, szótlan, mert nyelvük metszett szolgálok között, ritkán vendégül látott pályatársak és hódolók irigykedésének kitéve. Leginkább csak fel-alá sétált az átriumban, figyelt a tenger hangjára, sorokat próbálgatott a hullámok ritmusára, hogy aztán legtöbbjüket elfelejtse. Korán öszülő, mogorva férfi volt, arcán a konokság ráncaival. Unottan intézte gazdasága dolgait, s csak akkor töredezett le arcáról a feszültség maszkja, ha jófajta falernói bort ihatott, mindenki nagy megrökönyödésére vizezetlenül. Bár ilyenkor megesett, hogy illetlen szavakat használt a császár athéni egyetememet megszüntető rendeletével és az udvarban uralkodó hízelgő csúszás-mászással kapcsolatban.

Romanoszt meghallgatta az Úr, s engedte neki megismerni azokat a kéziratokat, amelyek a mozaikkészítés gyakorlatáról és a nevezetesebb művekről íródtak. Sejtette, hogy ez az ára annak, hogy megértesse az ellenfeleket, s hamarabb rányithasson arra a titokra, amely talán éppen a gyűlöletükben rejtőzik, s megfejtésre vár. Szorgalmasan jegyeztette gondolatainak összegzését, s csak tőle származik, általa maradt fenn némi töredékszöveg a mozaikkészítésről. (Pl.: „A mozaikkép különböző színes részekből összerakott festmény. Az alkotórészek anyaga szerint sokféle mozaikot különböztethetünk meg. Leggyakrabban a kő-, az agyag- és az üvegmozaik fordul elő, de keleten találkozhatunk famozaikokkal és fémmozaikokkal is. A mozaikfestészet visszanyúlik az egyiptomiakhoz. Az egyiptomi

mozaik azonban csak mint tablófestmény szerepelt, és nincs ábrázoló szerepe. Az ábrázoló mozaikkép, úgy, mint a tablókép vagy mint a falikép, a görögöknél jelent meg. Anyaga elsősorban kő, mégpedig különböző színű márványból faragott apró kövecskék. A görögök technikáját fejlesztették tovább a római latinok, akik a kövecskékhez más anyagokat is vegyítettek, és ezáltal tarkább és csillogóbb hatásokat teremtettek. [...] A vonalakat és a formákat igen erős kontúrokkal kell kirakni, a színekben pedig nehéz a különböző mélységek és árnyalatok átmeneteit megteremteni. A mozaikfestés azonban Konstantinápolyban a legfejlettebb. A mesterek főként színes üvegeket használnak, amelyek alapját, vagy pedig magukat a köveket, sokszor aranyozzák a hatás elérésére.” Stb., stb.)

Négy év is eltelt, amelyet megrövidített Romanosz itáliai utazása. A ravennai San Vitale katedrális felszentelésén vett részt, s láthatta azokat a mozaikokat, amelyek szeretett s hiányolt, két kontinensen is fekvő városából érkeztek. Először nyílt alkalmá arra, hogy közvetlenül s ne emlékezetből hasonlítsa össze a két mesterműhely egy-egy munkáját, hiszen mindkettőtől érkezett ajándék a templom díszítésére, igaz, ellenőrzésükre és minősítésükre nem került sor, mert elkészítésükkor a császári házaspár nem volt a birodalom régi fővárosában, de Ravennába se utaztak. Holott a templom megépítése minden alattvalónak nyilvánvalóvá tette, hogy a székhely viszsza került Itáliába, s ha nem is Róma, de Ravenna válik birodalmi központtá.

Romanosz megcsodálta az idealizált alakokkal benépesített mozaikfalakat. A szentély szembenálló oldalait borította a két különböző kéztől származó alkotás. Szépségük, ragyogásuk, csodájuk között lehetetlen választani. Egyformán hatottak, s kiegészítették egymást, mintha azonos teremtményük volna. De Romanosz tudta, amit tudott; az ellenfelek – értesült a szárnyas hírekből – továbbra sem kíváncsiak egymásra, egymás munkáira s még csak köpenyszegélyük miniatúrára sem.

Talán e művektől várták, hogy eldőljön a csak Romanosz által sejtett, majd megértett versengés, s megkaphassák a legelsőnek kijáró tiszteletet.

A költő hosszú és hideg délutánokat töltött a mozaikok összehasonlításával, állítólag olyankor alkalmas a teremben összegyűlt fény a részletek megfigyelésére. A szentély boltívén a mennyek udvara, alattuk a földi udvar Kelet minden hivatkozásával és pompájával.

A bal oldalra rakták a falművesek a Jusztiniánusz császárt ábrázoló művet. Az uralkodó kezében öblös, az udvari pecsétéről ismert aranykehely. Jusztiniánuszt megelőzi a füstölőt lóbáló alszerpap, egy, az evangéliumok könyvét tartó szerpap és Maximianusz püspök – az egyetlen, akinek a neve oda van írva a feje fölé. A császárt e három méltóság, két udvaronc és gárdakatonák veszik körül. Mindegyik személy teljes arccal látható, merev és statikus törzzsel, annak ellenére, hogy a formák lágyak és testetlenek. Romanosz úgy képzelte, hogy a császár kíséretével éppen csak bevonult a templomba, s valami oknál fogva – talán a szemközti látványért – hirtelen mindenki hátrafordult, és rövidesen tovább fognak haladni.

A ruházatok nagy felületűek, s különösen gazdagok fehér és bíbor színekben. A katonák öltözetében sok a fénylő zöld és a vörös tónus. A fal figurái közül Jusztiniánusz és Maximianusz hívta fel magára leginkább Romanosz figyelmét, az előbbi piros diadémjával és kerek glóriájával, mutatva uralkodói hatalmát, míg a másik püspöki jelvényeivel, palástjával, keresztyével és szalagjával. Ami Maximianuszt illeti, Romanosz megállapította, hogy a képmás reális. A mozaikkészítő is ismerte a püspök éteri, aszott arcát, jellegzetesen vibráló, nyugtalan és metsző kék szemét, gyér hajfürtjeinek rakoncátlanokodását, magasságát, szóval gráciáját. Romanosz mindenkit fölismert a képen, egyvalaki kivételével. Megismerte a katonákat, az udvari kíséret alakjait, meg a püspök és a császár mögött álló Julianusz Argentariuszt, azt, aki Itália praetoriusa volt, és a császári hatalmat képviselte a templom fölszentelésekor. Az a személy a képen, aki nem hasonlított önmagára – Jusztiniánusz volt.

A szentély jobb oldalán, pontosan a császárral szemben volt a Theodóra császárnét ábrázoló mozaik. Az asszony kezében ékkövekkel kirakott serleg, Romanosz sokszor megszemlélhette Konstantinápolyban az edényt, mert mindig Theodóra kéz közelében volt, s ánizsos szájfriessítő folyadékot tartalmazott. Az uralkodó feleségét két polgári méltóság előzi meg, és udvarhölgyek sokasága követi. A költő tapasztalhatta, hogy Theodóra inkább látszik a tróntermet elhagyni, mint a templomba belépni; még azt is sejtette, hogy hová indul: egy függönnyel félig eltakart hálószobába. Ezen a mozaikon is rendkívül sok a fehér és a bíbor, és itt is olyan élők és fényesek a színek, hogy Romanosz akár megtapinthatta a hölgyek selyemruháit és a súlyos drapériákat.

Theodóra gyöngyös, ékkövekkel gazdag diadémmal ékesített fővel, bő bíbor palástban áll, amelynek az alsó szegélye aranyhímés. E hímezés azt a jelenetet ábrázolja, amikor a három király ajándékait viszi a megszületett gyermeknek. Nem kétséges, állította Romanosz, hogy a művész, aki a császárné ruhájára mintázta ezt a jelenetet, összehasonlításra ad alkalmat, s lényegében a következőt sugallja: ahogy a bölcsek viszik ajándékaikat a kisdednek, úgy ajánlom fel ajándékomat a templomnak.

Amíg Jusztiniánusz paneljén rajta kívül még két feltűnő személyiség van, addig a másikon csupán Theodóra dominál. Magasabb is a többi asszonynál. Romanosz csupán két hölgyet ismer föl az arcáról, Antóniát és Giovanninát. Ravenna elfoglalójának, Belizariusnak a feleségét és leányát, akik, mint Romanosz értesült a caesareai Procopiustól, a császárnő közeli barátnői. De a költő bizonyos lehetett abban, hogyha keresné, megtalálná a mozaikalakok többi élő mását is – egy kivétellel. Mert bizony Theodóra képmása sem hasonlított a császárnéra.

A szembenálló két alak tekintete egymásba fűrődött. Az egyházi ünnepség résztvevői állították, hogy a császári házaspár földöntúli szerelme az, ami az egymásra szegeződő szemekből sugárzik. Tagadhatatlan, hogy a mozaikok egyformán szépek. De leginkább a két alak, s arcukban a két szem, ami bárkit csodálatra és hódolatra kényszerít.

Romanosz nagyon vágyta, hogy hajdani kérését teljesítse az Úr, s a két mestert testi valóságukban megismerje. Vélte, nem lehet közöttük különbség, s annak ellenére, hogy nevüktől megfosztva kénytelenek élni, sohasem fogják elfelejteni őket. Halhatatlanok.

Sietett vissza Konstantinápolyba, hogy írásban rögzítse több év világljárásának hasznos tapasztalatait, beszámoljon tudásáról a császári tanácsadóknak, s ha az Úr is akarja, újabb himnuszokat írhasson a földi szenvedésről és az égi boldogságról.

Néhány hétig gazdasága dolgai foglalták le. Tudomására jutott, hogy a ravennai San Vitale Jusztiniánuszt ábrázoló mozaikját a császárné műhelyének eunuchja, a Theodórát megörökítő pedig a császár szír mesternője készítette. Hát eszébe ötlött, miszerint a mesterek gyűlölködésének iszonyú következménye, hogy sem a császár, sem pedig a császárné képmása nem hasonlít testi valójukra.

A mozaikkészítők olyan idealizált alakokat alkottak, amelyekkel tudásukat bizonyítják. Magukon kívül semmi más nem érdekelt

őket. Egyik is, másik is olyanná akart lenni, amilyennek Jusztiniánuszt, illetve Theodórárt ábrázolta.

Romanosz, hogy erre ráébredt, véglegesen visszavonult töprengésre alkalmas villájába, abbahagyta a történetírást, s abba a himnuszokat. Időközben kiürült Konstantinápoly is, egyre többen települtek át Ravennába, magukkal víve családjukat, vagyonukat, félve a székhelyet fenyegető barbár betörésektől.

Holott az Úr teljesítette kívánságát. Egy reggelen zárt hintóban kihozták hozzá az eunuchot, majd annak távozta után a szír asszonyt. Nem beszélt velük egyetlen mondatot sem, csak hosszan fürkészte kezüket, természetüket, arcukat. Aztán, hogy egyedül maradt, itta a falernói bort, s nem mert szólni senkihez. Az egyetlen volt a Keletrómai Birodalomban, aki nemcsak látta, de tudta is, hogy a két mester, aki sosem pillanthatott egymásra, a ravennai mozaikra ellenfelének pontos arcképét rakta össze a kövekből. S a költő megértette, hogy mitől oly zaklatott a két képmás egymásba fűrődő tekintete.

Napokig feküdtem betegen. A szálloda tulajdonosa orvost hívott, de nem emlékszem alakjára. Külön szobát kaptam, amíg nem enyhültek reumatikus fájdalmaim, s nem mehettem ki a hóvesztett városka tavaszodó utcáira. Különös álmaim még visszatértek. Az utolsó ravennai éjszakámon ismét a homlokomon éreztem azt a keskeny és hűvös kezet, amely akkor érintett meg, amikor a San Vitale mozaikjainak megtekintése után rosszul lettem.

– Megtalálod – suttogta.

– Ki vagy? – kérdeztem.

– Hiszen ismersz – szólt szomorú hangon.

Felnyitottam a szemem. A félhomályban ott ült a szürke tekintetű ember. Egy nagy karosszéket tett az ágyam mellé, közelebb hajolt, hogy jobban láthassam az arcát.

– Romanosz! Romanosz Melodosz. – Bólintott.

– Tudom, hogy miért hallgatott el a művészeted – ültem fel. Visszanyomott a párnák közé.

– Addig nem tudhatod, amíg beszélsz róla – dőlt vissza karosszékébe.

– Igen – motyogtam. Csak én éreztem, hogy befestette arcomat a vér. Hallgattunk. Hajnalodott.

– Nem tudtam, hogy szír vagy.

– Nem érdekes.

– Hiszen ott a másod a San Apollinare Nouvó-i menetben! A zöld palástos király...

Leintett. De folytattam.

– És Theodóra palástjának aranszegélyén, az ajándékokkal!

– Ez sem érdekes. Csak az, hogy ne kínozzon többé a mozaikkészítők betegsége.

– S erre megtanítasz? – kérdeztem félálomban.

– Már megtanultad.

– Elmúlt?

– Tulajdonképpen nem. De nem érzed.

– A testem sem?

– Igen, az sem.

– Szóval nincs minden testhez kötve!

Fürkészve nézegetett. Átfutott arcán egy grimasz; látszott, nem tudja eldönteni, hogy a tiszteletlenség vagy a bölcsesség hangján szólítottam-e.

– Mi lett a mesterekkel? – jajdultam fel, hogy fölállt.

A nap már besütött az ablakon.

– A mesterekkel? – tétovázott. – Természetesen meghaltak.

– Ennyire egyszerű?

– Ennyire – sóhajtott. – Nagyon szép emberpár volt.

– Menned kell – néztem a bíbor fénybe.

– Mennem. Akarsz még tudni valamit?

Féltem, próbára akar tenni. De együgyűségem és nagyravágásom elbutított. Hát megkérdeztem:

– Mi volt az utolsó írásod?

Elkomorodott. És helyettem szégyenkezett. De válaszolt.

– Arról a képről szólt, amelyet keresel. Ha jól tudom, fennmaradt! – s legyintett.

El sem búcsúzott, úgy tűnt el a szoba drapériái között.

Délelőttre egészségesen ébredtem. Összecsomagoltam, megfizettem a gyógyulásomon hitetlenkedő orvost és a szálloda tulajdonosát, és hazaindulásom előtt még elmentem megnézni a San Vitale császári mozaikjait.

Ekkor fedeztem fel Theodóra mozaikján egy különös részletet. A szökőkút félig takarta, s a fellebbenő függöny mögötti hálószoza falán egy mozaikkép van kicsi kövekből kirakva. Egy hálósobát ábrázol, ahol alvó férje mellett a meggyötört tekintetű asszony viraszt, s reménytelen szerelemmel nézi egy ifjú ágy fölé akasztott

képmását. Az meg sem döbrentett, hogy az a pénzermékről oly jól ismert Jusztiniánusz arcképét viselte az alvó férfi, az asszony pedig a bullapecsétek Theodóra-arcmását.

Az ifjú vonásai ismerősek voltak. Megfigyeltem, a szeme alja olyan apró kövecskékkel van árnyalva, amilyenekkel tudomásom szerint sohasem dolgozhattak a mozaikkészítők.

Tehát elhallgatok.

Sártők

A világháborúban vásárolt (vagy rablott?) talján szerből egy darabot beáztattunk a hajnalban merített kútvízbe, addig, amíg nem lett narancsnyi és sárga. Ha abból haraptunk, hamarosan fostunk, s nem küldtek iskolába, maradtunk a tanyán, őrizni a házat. Nagymama sápítózott, hová tüntettük ritka fogyasztószerét, nagypapa átkozódott, mert megettük a rühatka ellen való méregdrága lósúrolóját.

Teniszlabdát fogdosok; nyomkodom és görgetem, kiszökik belőle a levegő, puha lesz, akár a sártők. Vigyázom a szavakból épített törékeny szerkezeteket.

Marokkó

Hatalmas drótkefe állt a fészerben, két ló tudta onnan kihúzni, amikor a hegyi embernek eladták. Akkorra elkelt a cséplőgép, az eke, majd az egész kovácsműhely. De minek őrizte volna tovább a drótkéfét nagyapám, ha nem volt földje, amelynek gabonavetését tavasszal és októberben, tarlóját júliusban megfésülje, kibogozza belőlük az idegen gatz, szemetet, beállítsa a növényirányt, agyonzúzza a sáskákat.

Napokig készült a marokkóirtásra, pontosan, idejében, azóta, hogy a házról leették a zsúptetőt, aratás végével megvárta, hogy behordják a szalmát, s nekiállt kefélni, mert elvitte volna a székely, ha, mint a szomszédok, fölégeti a tarlót. A tűz, tudja, cserépkérget éget a földjére, silány cserepet, ami megfojtja az őszi vetést.

Ötödször vedlett júliusra a marokkó, és szárnyassá változott, hogy csapatosan más határba repüljön. De addig mindent leleget, nem áttal a bodzához nyúl, hát nagymama is hányt ellene a keresztet. Végül ezért találta ki az öreg a sáskazúzógépet, s gondos kiskgazdaként így vette fel velük a harcot.

Nézem az ecetben eltett utolsó marokkót, ennyi maradt hetven évvel későbbre az öregből. A lóvontatta drótkefe meg valahol megszűnt, a hegygerincen, felfordítva szálat a felhők lógó hasát.

Karakal

Mit akar tőlem? Két napon belül negyedszer bukkanak különböző szövegekben a sivatagi hiúzra. A sztyeppéket nem ismerem jól, különösen nem azt a részüket, amely homoksivatagokkal határos. Igaz, a nyúlhúst megeszem, s amint hallok vadász ismerősömtől, Indiában a karakalt tapsifüles-vadászatra idomítják. Talán szólnom illene Balázs Attilának, hogy veszélyben fajtatiszta vajdasági cuniculusa, előbb vagy utóbb beszerzem a fakósárga, éjjeli ragadozót, és akkor jaj középségünk legjobb nyúltulajdonosának. Mindeddig nem tudtam olyan szöveget elképzelni, amelyben ne zavart volna: sivatagi hiúz. Most meg a lehető legnagyobb természetességgel kétszer nevezem nevén. S máris itt ül az ernyedt, benjáminos fikusz alatt, legyen huszonöt centiméteres farkával, s varrónők agyonhasználta mércéjével ellenőrzi, megvan-e a hossza nulla egész hatvanöt század méter.

Lóháton, vágtaival

A bambuszból készített hintaszéket önző mód akkor hoztam a szobámba, amikor az üres volt. S hogy bekerültek a polcok, az asztal és a szék, többé nem lehet kivinni. Az egyetlen tárgy, amit, úgy tűnik, véglegesen magamhoz zártam. Pedig ritkán használom, s akkor is a régi magyar próza stílusformáit tapasztalom forró kávé mellett, vagy pohár bort ízlelgetvén nagy felindulásban. Olyankor aztán benne is felejttem a tudás könyveit, hintázzanak maguknak valamicske időt, mint a befogott sólymok, ha vadászik arra neveli, sapkát vonva éles szemükre, s rákötvé őket mozgékony fűzágra, hogy megszokják, és ne riadjanak meg, ha lóháton, vágtaival viszi gazdájuk.

Írányt szabó, mérges idomár

Spanyolnádból metszett mutatóvessző áll a sarokban tekerccsé sodort plakátok, bedobozolt diaképek között. Ezzel kaptam körmöst bal kezem egybefogott ujjaira, ha úgy ítéltetett, s ez kapargatta a fekete táblára rajzolt krétaporos, nagy magánhangzókat, amíg meg nem neveztem őket. Két vége vörös, keleti sárkányvérben ázott, az gyantásodott rá még Malajziában, hogy ne szárazódjon rostokra, ha egy mozdulat eredményeként mutatnia kell a lentet és a fentet, a földet és az eget, a múltat és a jövőt, az errét és az arrát, az ittet és az ottot. Változzon bár sétatobbá, horgászpálcává, porolórúddá, az marad, ami volt, irányt szabó, mérges kis idomár.

Az egy az, ami

Csak terpeszkedni a padon, alaposan beleterpeszkedni a tavaszi délelőttbe, élvezni az egységbe állást, a zsongást, az apró változásokat és a nagy mozdulatlanságot. És akkor elmegy előtted a szomszéd hároméves lánya, madzagon húzza a facsimaszt, belemosódik a fűszagba, az eső után illatába, majd feltűnik a kényelmesen vitorlázó sirály, majd több, még. Átveszed a pad melegét, tapogatom az izzó, pattogó festékfoltokat, csak ennyi, ennyi, ismételteted, míg fölszikkadnak az aszfaltra kiterült tócsák, morzsolod a lábadoz dűlt kölyökkutya pamutfülét. A vár szigorú vonásait leolvaszítja a fény, a börtön rácsait kifűrészezi, csengnek a mélybe hullt vasdarabok, anapesztusokat koppannak az omlás ellen megerősített sziklákon, mésző-rövid, mésző-rövid, beton-hosszú. Betelepedtél. Kocsi-zaj, de az is olyan békességes. Innen nem elmenni, akkor sem, ha minden gesztusodat ellenőrzik, postádat kilopják, s nem kapod meg kedvenc folyóiratodat, ha langyos és habos a söröd, és éjszakánként rátámaszkodnak brigantik a kapucsengőre, kukákat gurigálnak, és kitépik az évtizedes levendulákat; itt maradni, közel a kolostori orgonákhoz, amelyek virága inkább szürke, mint lila, a ketrecét elhagyni képtelen albínó tigris is elnyúlik a sarokban, középen tollhegy szántotta orra szivárog. Döntened sem kell. Nincs erő, mely áttaszígalna a másik térfélre, hiszen az nincs, nem létezett és nem lesz. Csupán az egy az, ami van. Megdolgoztatott izmok remegnek a bőröd alatt. Még emlékeznek a félelemre, hagyd rájuk, nekik ez a feladatuk, ennyi benned, ami állati s atavisztikus.

Lóca

A betonkorlátra szerelt öt deszka része volt a lakók kevés közösének. Bekerítette a tévedésből az udvarra került feketefenyőt s az alája dobált csikkek, üdítősuveg-kupakok, papírzsebkendők és óvszerek garmadáját. Ez utóbbiak az okai, hogy sosem ültek le a padok valamelyikére, sőt messze kerültek. Egyébként egy fel nem robbant szilveszteri petárda (melyet az oroszok harcászati események indítására használtak) is korhadt évekig a fenyőfűk között.

Az udvaron a pihenőket is vastagon belepte a por és a korom, senki nem tisztította, mosta őket; ha valaki a kóceráj vásárlói közül nagy ritkán le akart ülni (általában nem tette, az ilyen boltokba járónak erre nincs idejük), akkor tenyérrel lesöpörte. Az éjszakai vendégeknek, akik szabadban kívánták elfogyasztani sörüket, azok-

nak, természetesen, mindegy volt. Lassan a betonöntvény aljához telepedett a hónapok alatt meggyűlt hulladék, és visszaemésztődött földdé. Gyomok nőttek belőle, melyek aztán rendre virágoztak, s magot hullattak. Az udvar pedig olyanná vált, amilyenek a belvárosi udvarok szoktak lenni. Hasonult.

A környék lakóin rajta maradt a lócás ház bérlői kifejezés: pedig a pad nem lóca. S azután is a lócás házba mentek élesztőért, tejszínért, gyufáért, hogy a vastalpakból kirozsdásodtak a csavarok, s az ülőlapokat hóna alatt elvitte egy éjszakai vásárló. Kétségtelen, hogy éppen erről az ülőalkalmatosságról látható leginkább augusztus tizenhetedike és huszonegyedike között a Földet megközelítő Hattyú meteorraj darabjainak csillaghullása.

Passzusok

Ha találkozunk, kutyákról beszélgetünk. Minden mással fölbosszant, oly határozott és egyképű a gondolkodása. Nem átalítja a klasszikusokat kivonatossan közölni; hiszi, senkinek sem több az életműve húsz-harminc mondatnál. El is fogadnám, ha nem látnám, ezek a csonkolt passzusok csupán ráütnek, de akkorát, hogy agyonverjék e megyei irodalomtörténészt. Annyi a megjegyzésem ehhez az alakhoz, hogy ez az ifjonc, firkászból önképzett filosz Hamvas Béla özvegyének képzi magát.

Óriás kabóca

A kertbe tévedt óriás kabóca néma. Hetek óta él az Althan-ringlón, bármikor ellenőrizhetem, ott találok. Tihanyból érkezett. Ahányszor megpillantom, annyszor jut eszembe, hogy csak magyarul tudok hallgatni. S hogy nem fogok tudni mit írni, ha majd lehet írni.

Napszél

Az arácsi nádasban a múlt század végén aranysakálok éltek. Ezek a puli nagyságú, de kevésbé szőrös állatok e század ötvenes éveiben kipusztultak Görögországból is. Ma csak Orebicen, dalmátföld kinyújtott félszigetén, Peljesac közepén élnek, egy magas hegyen. Nyáron oda szeretünk volna utazni, de nincs rá módunk – lakásunk vajdaságiakkal telítődött. Amitől tartottunk volna ott, az itt következett be: a házunk előtt parkírozó kocsinkba lőttek, s verték be jobb oldali ajtaját.

Még a kék autó mellett feküdt a megölt tizenhét éves fiatalember, lábát láttam az ablakból, zoknijába a jugoszláv zászló színei voltak behímézve, amikor lilává vált az esti ég, és tajtékos felhők rohamozták a várost: a Bakonyból érkeztek, az ösbükkös felől, ahonnan még soha nem jött egy sem. Ólmosan állt a levegő, mégis zúgtak a bokrok levelei. Az ablakunk alatti berkenye koronája kettéhasadt.

Bekapcsoltam a számítógépet, de semmilyen program nem jelent meg a képernyőn. Telefonon riasztottam e masinákhoz értő ismerőst, akinek mindig úgy magyarázom el gépem hibáját, hogy mindazt az utasítást, amit begépelek, megismétli saját gépén. Most azonban az ő számítógépe is rossz. Másnap reggelig bütyköl, morgolódik, s ahány számítógépes szakembert csak felhív, mindegyikük arról panaszodik, hogy használhatatlan a szerkezete.

Reggel, amikor az égről lekopott a fakó lila, ismét tudtam dolgozni. Akkorra állt el a napszél.

Sörétgyár

A megdarabolt agyagdomb tetején áll, század eleji teleszkóp, modern Bábel tornya. Jófajta ellapított, vörös téglákból készült, messziről tűztoronynak vélnéd hatalmas és szögletes ablakai miatt. De ha közelebről vizsgálód – ha fölkapattál a vékony húsú cseresznyék, fosószilvák között a juhszaros ösvényen –, láthatod, ez valami más építmény, csalfinta torzó, sajátos szerkezet. Közepében, egészen az épület tetejéig, gyűrűs kút áll, igen, félig a levegőben, mert minden második abroncs hiányzik e hengerből. Ezt az oszlopot fogja és tartja a téglagúla, csapott csúcsán kicsi terasszal. Ott áll a meddő asszony – mindig a szabad ég alatt –, orcáján kendővel, gyuladt szemmel, aki kézzel tekerte a sörétprest, melybe markos, púpos társa öntögette a sistergő ólmot. A friss, alig dermedt fém belepotyogott a kútba, hogy mire aláhull, kissé lehüljön, ezért a gyűrűk hiánya. Az épület alatt is mély üreg, vagy ötven méternyi, persze vízzel telve. A közeli csatornából nem szívároghat bele annyi, hogy estére ne párolna el a belé zuhanó, több százezer forró ólomköpet. Napon-ta kétszer emelik ki az épület alá fűrt pincében dolgozók alkalmas szerkezettel a kút elhült, görgeteg kincsét, és százasával dobozolják diszkrét, zöld skatulyákba az úri vadászoknak.

Bámulom ezt a rettentő épületet. És nem értem a domb növényeit, sápadt leveleik mutatják: ólomhiányos mind.

Alkalmas szer

A révkapitány háza mellett, ahol háztáji Napokat szüretelnek februárban, lustálkodik egy szikla hátán a chrisanthemum-malom. Nem látom be, miért oly fontos ez a földrajzos cholnokynak, hogy fél oldalt elmélkedjék róla. Miszerint tavaszvégtől gyűjtik össze a virágot a karsztokon, lefosztják róluk a fehér szíromleveleket és a sárgaszín közepet árnyas melegben átszárítják. A papirosra szikkadt csöves virágokat aztán kallós malomban porrá zúzzák, és különböző, házi csípő és szűrő rovarok ellen ajánlják alkalmas szerként. A földrajz tudósa azt is megjegyzi, hogy a februárban érő adriai mandarin héja hasonlóan jó a tetvek, atkák, szúnyogok, legyek és bolhák ellen, akárcsak a tihanyi levendula, de mégis a legkitűnőbb a chrisanthemumpor. A franciák is ezt veszik, pedig az ő déljükön is állítanak elő efféle házi praktikumot.

Sétálok az Óváros terén, jöttömre s kutyám kaffogására szétfröcs-csennek a purdék – riadt itt a Dugó kiáltásokkal. A kővázás korlátán Síva-csöppség: anyja kurkász a hajában, s ha megtalál egy serkét, fogaival roppantja ketté. Minden nap találkozhatom tetvészkedőkkel. És ebben a pillanatban értem meg, miért van tele a századelő valamennyi veszprémi nyomdaterméke az egzotikus hangzású dal-mátpor hirdetésével.

Vihar

Szerinte meg kellene írnom Veszprém-kalauzomat. Azért – idézi az általam lelt axiómát –, mert csak a kékszeműek látják a vihart.

Mozzarellás arany kenyér

A hirtelen estével érkeztek a terre, elegáns, halk járművekkel. A száznegyvenhét lakókocsi két órán át forgolódott, mígnem mindegyik megtalálta a neki alkalmas helyet. Mire leállt az utolsó motor, már bracioline d'agnello ai ferri illata szállt, meg csörögefánké és mozzarellás arany bundás kenyéré. Vacsora múltán a fiatalabbak laptopokat feszítettek a kocsik közé, kutyákat sétáltattak, és táncoltak a színes fényekben. A legnagyobb jármű ajtaja fölött vörös lámpa égett, sorba álltak a lépcsőn a családapák.

A növényevő Hold

A japáncseresznye, amely virágzásakor csupa visító csecsemőrözsaszín, egyébként meg vadszilvára hasonlít (levélfonákja júniustól

alkoholistavörös), csak azokon az éjszakákon suttog, amikor telehold kóvályog a Bakonyban. Ilyen szürkületekkor kezdi hullatni a leveleit, reggelre törzsközépig áll az avarban. Aztán négy hétig semmit sem enged el gallyairól, elkerülik a madarak, csavart-görcsös tövébe sem húzódik kóbor állat. Koronája féloldalas, belerokkant a szélnyomásba. Akárha viharokat ismerő hegyormon állna, pedig csak a szecessziós színházépület és a halászcserda (itt Petőfi is aludt egyszer) közötti résben. Ahol senki nem szeret padra ülni.

Arany

Nagyon fáj. Nem megy.

Raszter

Az árvalányhaj tollas virágával nyárelőn raszterhálót feszít a hars zöld rétre. Teszi vagy százezer éve, amióta sztyepprét van ezen a tengeraljából kiemelkedett vidéken. (Illett hozzá az ősemlék vörös testfestéke, amit az árvalányhajak közeléből bányásztak.) S teszi most ismét, hogy nem használják tenyészhelyét tankodromnak.

Hatkor a zsömlék illata

A Matulka-pékség, amit a 18. század elején alapítottak, lett a mi házunk. Értem, hogy reggelenként miért tudnak az udvarunkról annyi kenyércsücsköt kiadni a kutyák. Matulkáék a függőkertszé-
li kamrában raktározták a Séd ókúti malmából hordott friss, teljes őrltetű lisztet, fehér kőkeretes kapun gördült be hétfő reggelenként a ponyvás szekér. Hét napra elég a készlet, amíg tart, a kétszárnyú ajtó zárva, csak az üzleten keresztül lehet az utcára lépni. De ki akar, ha jól érzi magát a sülő kerek kenyér kemenceszagában?

A legfiatalabb Matulkát elvitte a szíve: nézte az emeleti ablakból, miként robbantják szét vasdoronggal búbos kemencéit. A feleségét kilakoltatták az épületből, s négy évvel később három családot költöztettek a megújított, átalakított házba.

Hajnali öt órakor rendre kelő kovászsavanyú tésztaszagra ébrednek, s amikor hatkor a kukákkal csörömpölnek a kapualjban, érzem a zsömlék illatát.

Halastó

A laktanya magasra húzott betonkerítése mellett bombákkal kirobbantott – mert úgy az egyszerű – üregben a halastó. A közét-

keztetésre szánt pontyok között aranyhalak, naphalak (ők a katonák gyönyörködtetésére is szolgáltak). De a haszonterület fölött a hadtáp főnöke a gazda, habár a díszhalakkal a macskáit és a kutyáit etette. Néha, magára húzva hosszú szárú, fehér molinó téli alsónadrágját, belemerült a vízbe, úszott két kört, s amikor kimászott a moszattól síkos oldalfalon, a fogai között mindig tartott egy óvatlan állatot. Ha ponty volt, fokhagymával kevert sós lisztben kisüttette magának, ha aranyhal, a kutyái közé vetette, ha naphal, akkor vödör vízbe csúsz-tatta, és azon szórakozott, az uszonyát dühében fölmeresztő állatot miként ügyeskedik ki belőle kiéheztetett macskáit.

A felmagzott füben, ahol most a vagyonörök horgászállásai vannak, naphalak bíbor vezéruszonytűskéi hevernek; fölveszek közülük egyet, mondják, a távol-keleti halászok ezt használják fogvájónak. Érzem rajta a militáns halgazdaság gázolajszagát.

Nyír

A plafonig ér, ott, a gondosan meghúzott vonal alatt hajlanak le az ágak, hogy visszalógjanak egészen a hullámozó cementpadlóig: a lentet és fentet kötik egybe, gondosan megfestett nyír, szépen pingált levélzetű nyírfa. Az orvosi rendelő ennyi; fehér csempére föl-mázolt képmás. A fatörzsből lóg ki a kerékfejű csap, ha megnyitod, virics csorog belőle, mint a szibériai regényszövegekből.

Piros macskák

Ha esik az eső, a lábazathoz húzódott kóbor macskák szint váltanak. A felsőörsi őskori festékbányából (megközelíthető a nosztori kitérőtől az S turistajelzés mentén) elorzott, falra kent ásványt lemossa a kaszárnya épületeiről a csapadék, és átszínezi a gazdátlan jószágok bundáját.

Berepülő

Vagyonörnek mondja magát, berepülő pilótából kivetkőzött vagyonörnek. Huszonnégyórázik, tizenkétszer kerüli Csepel női kerékpárján a tanyahelyet. S élvezi. Katonaszín anorákja szárából kivillog fehér zoknija, amíg tekeri a lekopott pedált. A vadászrepülőben akkor érezte jól magát – mondja, és beleszépül fogatlan arca –, ha a MIG 21 mögött fehér varrat bontotta meg a párnakék eget.

Sötétzárka

Cuppantott vakolat. Tenyérnyi rácsos ablakrés. Fapriccs és lebe-tonozott ülőhely. De a koronás keresztespók napra nap új hálót sző a régi elé. Háló háló előtt, az első fénylik, az utolsón föltapadt por. Szárazdombokban szőtt szizál abakán.

A Margit-szeg templomából csak két szalagfonatos, 12. századi kőfaragványt ismerünk.

Giliszaűző varádics

Földfesték-piros macska napozik a patkánycsapda mellett. Valami amerikai cég csapdákat rakott szét az orosz (jutasi) laktanyában, az elfogott állatok szerveiből elemzik ki a környezetszennyezés mértékét. De most nincs szerencsénk: a vasállkapcsokba szorult patkányokat lopdossák, kieszik a macskák.

A piros állat pofája vértől izmos. Tisztogatja és dorombol. Pocakja hatalmas, lelóg a földig. Tigrismód nyújtózik, s kényesen oldallépdel az elbokrosult növényhez. Eszi az illóolajokat és keseranyagokat tartalmazó bogernyős fészkeket.

Szüksége lenne a fájdalomfüre?

Viszem haza a növényt, ellenőrizni, pontosan emlékszem-e nevére. Ő az. Gilisztavirág, garádicskóró, gilisztahajtófű, mezei mimóza, radicskóró, varádics, giliszaűző varádics, fájdalomfü. S latinul: Chrysanthemum tanacetum.

A szántók, kertek, utak, vasúti töltések, törmelékek gyomnövénye mikor vándorolt föl ide dalmátföldről, s volt-e valaki, aki tudta, hogyan kell dalmátporra örölni?

Volt? Miért, hogy ezzel mosták a hajukat a fakó, északi katonafiúk? Vagy csupán szőkítésre használták, mint az omlós, sajtkövér tisztfeleségek?

Bazaltúzalék

Csontos vállára két svábbogárszárnyat ragasztott Technokol rapiddal, marokszámra tömte magába a barna cukrot, túlhevülten virrasztott a bazaltúzalékkal felszórt sarokban, de semmi fohász nem segítette a fölszállásban.

Suvick

Arcán égett a bőr, szemhéja lefoszlott, s világított – narancspiros izzóként – a füle. Pedig nem, nem így kívánta, ha akart valamit, akkor

csak jót, mindent a színköri előadásért. Mégis tajtékozott a betanító mester, orrcimpáján borsnyi fikával, laza haja hullámozott gombafoltos tarkóján. A szégyent nem lehet visszahúzni rókaüregébe, lompos farkánál fogva bevonszolni a föld alá, a veres szörpmezli a markába szakad, bizonyíték, minden bizonyíték. Az a pakk, az a kék-fehér kockás hókristály mokkacukordoboz botrány a dobogó közepén, a reflektorfényben, s hiába állták körbe a kollégisták, és zabálták ki akkurátusan csomagolt belsőjét, csak az az illetlen, oda nem való, korhütlén doboz harsánykodik; lesülhet az arcáról a bőr, holott neki tudnia kellett volna, egy tízéves érezze a játékban, a szégyen az, hogy betolakodik a történet középpontjába, és megeszi a suvickot.

Flamingók

El kell mondanom, hogy telefonbeszélgetésünk után egy fiúval találkoztam a völgyhídon. Közönséges kamasz volt, pattanásos: csak (ugye, vártad ezt a csakit) éppen a viadukt vaskorlátján sétált. Azon a keskeny párkányon, amit te, rendesen, délszakra vágódásod komiszabb pillanataiban vasúti sínnek nevezel. Ha belegondolsz, hogy sosem tudtál tizenöt lépésnél többet egyensúlyozni semmilyen vágányon, akkor csodálatra méltónak találsz, ez a fiú kétszer is végigsétálta a kétszázhetven méteres távot, mielőtt a szurdok mélyébe vetette magát. Széttárt karjai nyomban szárnyá változtak, kört röptült a buszparkoló fölött, s odaült az állatkert friss vérrel befutott flamingói közé.

Ők

Nincs élőlény, amelyet ne személyenként tisztelnék. A múzsa meg ül, rádiót hallgat.

László

A munkabányában három kép örködik fölöttem. A szentháromság hónapról hónapra változik, de lassan fél éve nem cseréltem le őket. Weöres Sándor filcrajza lassan fakul Jokesz autóbusz-megállóban várakozó, megbillent, virágmintás ruhájú nőjének csípőfotója alatt; Illyés Gyula egyik utolsó kézírata mögött a Juhász Gyula-levél (így fedik le Szeged múlt század végi térképét, ahova magam rajzoltam be azt a százhatvannégy kocsmát, amelyek az én időmre fennmaradtak, s ültem bennük); és Szabados gilisztás grafitrajza egy Várnagy-hieroglifát takar (alattuk éppen egy Szemethy-grafika lapul).

Mióta megjött az ősz, nem tudok dönteni, melyik pálcavékony keretbe szorított képet bújtaszam el Cholnoky László arcásával.

Vonz ez a másolat: befelé néző, fényevesztett szem, keskeny és erőszakos áll, világfihaj és szenvedő-hisztérikus szája. A *cholnoky* egyike.

Forgatom-forgatom, nem tudom üveg alá úzni. Fölfedezek rajta egy újabb ráncot, egy elpúderezett vagy kiretusált sebhelyet – vajon miért ilyennek akar látszani? S ebből a munkából riaszt a sikoly: udvarunkon ismét megtörténnek a dolgok.

A gyerekeMBER, ahogy az újságok manapság fogalmazzák: sötét bőrű ifjú vergődik a kövön. A vére a gang salétromfoltos oszlopain. De van ereje és akarata: bal kézzel emeli a baltát, és újabb csapással vágja le jobb keze harmadik ujját. Aztán a negyediket. Végül a hüvelyket. A tömpe ujjak sárga pondróként hevernek a barnuló kövön. Mire megérkezik a mentő – elfeketednek.

Faggatja az orvos: miért, miért, miért? Nem akar katona lenni – nyögi, és markolja a baltanyelet. És a biztosító fizet. Éppen annyit, amennyivel tartozik a szüleinek.

Visszavánszorgok Lászlóhoz. Él az arca. Hát bekerül a Jokesz-fotó fölé, onnan bámul át hátam fölött a kusza kézírásos, túlmeszezett kéziratlapomra.

Így, együtt, a munkabányában.

Díszmogyoró

Kockás batyuujába rakja, amit felszed. Igyekeznie kell, hogy a kutyák előtt fejezze be a fárasztó szemelgetést; amikor gazdástól érkeznek az állatok, szüntelen kapkodnak cafrangokban lógó szoknyája után. Arról nem szólva, hogy szaros lesz a termés. A park bokrai két hete hullatják az arcidegzsábás anyóka megélhetését. Ahány mogyoró, annyi szó – dicsekszik, mert megfogadta, hogy naponta ekvivalens mennyiségű szinonimát tanul az Örvényesház romjai közt talált s egyébként fejpárnának használt kézikönyvből. De retteg, mert nem érte még el a szótár felét sem, és már alig van mit lelni a varas avarban. S ez azt jelenti: mások is szüretelik közterületen a darálni való díszmogyorót.

Péter-hal

Buzgó templomjáró és akvarista. Naponta felbotoz a várba a macskaköveken, gyón, de ideje zömét az üvegmedencék előtt tölti. Kizárólag tengerről hozatott Péter-halat tenyészt, s mindenféle jegy-

zeteket készít róluk. Szeretné megfejteni, kik és miért adták e halfajnak a nevet: csöppet sem mulatságos, hogy az egyedek hátúszójának és kopoltyúfedőjének tüskéi nehezen gyógyuló sebet ejtenek, mivel mérges váladékkal vannak bevonva. Nem egyszerű ez a probléma, mivel a hal húsa ízletes, tapasztalja, hiszen mással sem él, színezete fölbátorítóan élénk – mint a csitri lányok borzas haja és a szélfűtta ruhák –, a szeme pedig fölfelé néz.

Mandulafenyő

Ha kérdeed, most, három évvel később, mi maradt Ravennából, a pínéákat mondom. Minden mást földrengés bontott le bennem, csak a mandulafenyőt, ezt a Közép-tenger melléki, természetes, kéttűs fenyőt nem. Amely felnő 15 méter magasra, koronája szép ernyő alakú, levele frissen 2 mm széles, 1–2 dm hosszú, aránylag puha. A toboza 8–10 cm hosszú, tojásdad vagy majdnem gömbös, a tobozpikkelyek éretten széthullnak, alsó lapjukon vöröslők, kb. 2 cm szélesek; címe-re barnásvörös, közepén bemélyedt köldökkel; a magja majdnem 2 cm hosszú, keskeny szárnyú, mandulaízű, ezért nyersen és pörkölve egyaránt fogyasztható, sőt olajat is sajtolnak belőle.

Természetesen ma Portugáliától Szíriáig honos, de hogy hol csak ültetett, többé nem állapítható meg. Sok helyen a tengerparti homok megkötésére termesztik.

Láttam a legészakabbra élő példányokat is Meránban, de az igaziak a ravennai negyven tengeri mérföld hosszú ókikötő partján nőttek, amelyeknek lombjába reggel a szárazföldi, este a tengeri szél turkál: és mégis ugyanazt a fény-árny mozaikot vetik a Jakab-kagylós fővenyre.

Lőtt seb

Hipóval öntötte le a hajnal a garázs falárnyékában nőtt pomogránátfát: azt, amelyik idén mutatta meg először pompáját. Csúf kis bokor volt a cseresznye tövénél, babéroroszlán és orgona közén, s júniusban húsos, alvadtvérbimbókat nevelt, ághegyein csoportban, eltakarva a levélzöldet. És csak nőttek, dagadtak borsónyivá, mogyorónyivá, mígnem keresztben hasított, krki dió nagyságúak nem lettek. Ekkor pattantak fel a bőrkemény csészelevelek, a szirmok szétbomlottak, s izzó kárminból álló csomaggá maszkírozta magát a bokor. S októberig napra nap nyíltak a félrűlt virágok, naponta vendégeskedtem az önfegyelem nélküli jövevényeknél,

amelyek nem tudtak termésekké válni (csak megbarnulni, s az esti harmattól elpuhulva a csonkolt fübe zuhanni), s vágyakoztam oda, ahol életveszély miatt nem lehettem.

A ma éjféli híradásból megtudtam: ég Raguz. Képeket mutatott az angol beszámoló, száraz lóporfüst bugyolálta be vastagon a dalmát várost. S hajnali ötre kifehéredett a pomogránát. Egyetlen levele sem hullott el, csak száraz, zörgő és papírvékony lett, ilyen őszi aszályban, ha pontosan emlékszem, a machia. De köztük, mint lőtt seb, elevenen jelezve a nyár hiányát, ott az utolsó, fodorsziromos virág. Ősz asszonyi tarkóhajban piros szívű kráter – amilyen véres csak egy megbicsaklott betű tud lenni újabb képverseimben.

Goli otok

Azon vitatkoztunk, miközben permetezett az apró szemű szűrős eső, hogy a hármás útkereszteződés-széli kereszt korpuszába vajon beleférne-e Krisztus. Bármennyire is méregettük a megkopott követ, nem találtunk olyan helyet, ahonnan embernyi tömegűnek állíthatuk volna, pedig ott volt mögöttünk szürke lódenkabátban az ősz, ami, ha már rápillantott valamire-valakire, akkor görcsnyívé csomóz, lerövidít, összezsugorít mindent és mindenkit.

Korábban nem fogadta el, s acsarkodott, hogy egy talált versobjektben is ott lehet a legpompásabb költészet. Utált mindent, ami a szövegroncsolással közelítette meg, mi mást, ha nem az áhított egészet. S mert a legegyszerűbb – és legostobább –, azzal érveltem, minden gyűlöletének oka az, hogy maga is keresett és csinált ilyesféle experimentumokat.

Maradt belőle kevés levél, könyvbeírás, fénykép. De amit állandóan az irattárcámban hordok, a személyi igazolvány és az útlevél között, az a letépett könyvlapsarok, amelyre kirajzolt grafitbetűkkel fölvéste azt a nevet, amelynek viselőjére ha rátalálnék, rájönnék, a legkisebb korpuszforma köben is benne van Krisztus.

Élő adás

Története bebújt kilenc mondatba. Ami létezik belőle, nem több egy meggyűrt sálnál, amely kilóg a Trabantja nyúzott kárpitú kesztyűtartójából. Avítt. Kiszításodott. Okkersárga. Éppen, mint a hűtőszekrény fénye, amelyben éjszakánként fürdeti rücskös arcát. Ha elalszik bútorostul, ablakszemestül, könyvestül és krákgásostul a ház, akkor becsusszantja lábát a puha keleti papucsba, és kicsoszog

televíziózni: a megnyitott hűtőszekrényajtó deres fémlécéhez tolja halántékát, nyugodtan mosolyog, mert tudja, ilyenkor mindazok látják, akik éjfél után nézik az ekránt. Föl van háborodva, ha rászólnak a szülei. Elvégre mégsem illő, hogy ország-világ szeme láttára az élő adásban lebolondozzák.

Váz

Négy lába mellé helyezett, kilakkozott szarukörmök. Mint a török, halvaszín papucsok, illatosan, tisztán. A tehén fölējük magasodik, krétafehér, pontosan összerakott csontokkal, kaucsukrugalmas ízületekkel-porcokkal. Busa fejét fölveti, üres szemgödrei alján pici lyuk, a szemideg helye. Látom, felismert.

Tapogatom a csontvázat, vizsgálom a szerkezetét, gyönyörű fölépítését. Aztán a szarvára akasztott árcédulát: nyolc évig dolgozhatok, hogy megvegyem. Igaz, márkával fizethetek. De enyém lesz ez a valaha pontosan működő élőlény maradványa, befér a szobámba. Öröködik majd, kérődzve vigyáz asztalomon a bocirajzos Berlietzdírra, nem kétséges, hiszen egyforma a kecsességük.

Hozzáérek a mesterien illesztett csigolyákhoz, felébred fölöttünk a riasztócsengő, rohannak a kiállítást őrzők, lefogni. Magyarázhatom, nem én vertem darabokra Dávid lábának nagyujját, s a festett képekből sem szokásom kimetszeni tenyérynyi foltokat. Mégis kiraknak a pavilonból. A látogatók meg elhűlve nézik, hogyan baktat mögöttem egy tehéncsontváz, lóbálva, hogy elhessentse oldaláról a böglyöket, a csiszolt gyöngyökként fölfűzött csigolyafarkat.

Mindenszentek

Vasárnap kora hajnalban, amikor véletlenül sincsenek emberek az utcán, menj ki az építkezéshez, amelyet bádogparavának takarnak. A festett dragonyosok, hattyús-vadkácsás tündérkertek, csikokká hasogatott esőmosta plakátok és a krétarajzok alján, ahol a harmat ellenére dongók szárnyai villognak, mással össze nem téveszthető fürtös virágokra lelhetsz. Sárga sarkantyúk pengnek (ha leguggolsz, hogy közelébe kerülj a földnek, hallod a rezek magas cécjét), szál-lándzsás levélkék döfkölődnek, s amikor a tátongó szirmok közt, az alsó ajkakon narancssárga foltokat találsz, tudhatod, a vadtatós, hét nap se kell hozzá, kiszárad. Pedig nagyanyád lángossütő kemen-céje sincs meg, az évente kétszer kékre mázolt, hogy a kukoricaízik belobbanjon a marokkal szedett nyármaradványgagtól, amelyet,

mint óneve is kíván, arra használt az öregasszony, hogy alágyújtson a befűtő nyesedéknek. A gyújtóvány figyelmeztet, ha eddig nem vetted volna észre, idén nem készülhet több hamuban sült krumplis tézsza, várni kell arra a jövőendő év júniusáig, mert elmúlt a shurtz-kötényes október, s itt a birkabekecsbe öltöztető Mindenszentek.

Mit nem

Hajnali háromkor, ahogy félrevert, rángó szívem felijesztett, egy egészen picike angyal ült – láttam – az elalvás előtt padlóra helyezett könyv lakksikos gerincén. Gondolom, maga a könyv fontos, mert egyéb helyet is választhatott volna az ujjamnál nem nagyobb lényecske: ott ingázta meztelen lábát a Times betűk fölött, sarka épphogy leért Ágneshez. Két apró tenyerével meg azt a körislombot simogatta (pontosan: azt a fényképbe jegecesedett laza lombkoronadarabot), amely felülről határolta a borítónyi látképet. A krisztinavárosi templomot s az előtte megbarnult, leveles gesztenyefát. Csöpp üreget éreztem a mellkasomban, kongót, hűvöset. Súlyosat. Miért nőtt meg, mint a holdfény a zongora alatt, hirtelen a tömegem? Hát ilyen egyszerűen távozna testből a lélek?

Az angyal komoly, tárgyilagos tekintettel vizsgálta veritékes arcomat. Homloka fehér volt, mint a norvég papiros. És olyan ráncskaristolt, amilyeneket a kézírás szokott formálni a lapokon.

Szerettem volna ráfűggeszkedni valami tartalomra, mert nem értettem, hogy miért élek. Tíz könyvet írtam eddig, s hajnali háromkor tudtam meg, mit nem jelent írónak lenni.

Stilizáció

Miért nevezném szerencsésnek, hogy a hideg köd gyötrelmes fenyegetése ellen szigorú, zúzos nagypaparcot kényszerít magára mindegyik főtéri árvácska?

Esztétika

Utcánk széplelke, a klozetos néni naponta fátyolos aszparágusszal, teljes szegfűvekkel díszíti föld alá bújtatott munkahelyét. A vendégei mit sem törődnek a bokára fröccsenő ürülékkel, a ruhába szívódó áporodott-erjedt vizeletbűzzel, s hogy kézmosáshoz lavórban áll a kosztól és szappantól túrósan csapadékos víz. A klozetos néni hidrogénezi a haját, enyhén pirosítja arcát, s lappadt, jobb melle fölé tűzi a vadkanagyart magában foglaló antikolt ezüst brosst.

Sermina

Évtizede keresem Közép-Európa falrakataiban, de csak tegnap találtam s vásárolhattam júliusban érő sárga ringlót.

Az igazság

Éjjel-nappal köszörüli érchangját lakásunk tücske. Nincs vendég, aki végig tudja tőle aludni az első éjszakát, de olyan se, aki ne nevetne föl álmában a második éjjel. Tücskünk a WC-ben lakik, ha valaki bemegy hozzá (például a sok sör miatt), előmászik aktuális odújából (az *Új Írás*, a *Nyugat*, a *Kincskereső* vagy éppen a hetiek kötegei alól), rezegteti téglaportól megöszült bajszát, és rosszallóan (már-már pimaszul) ingatja az önmagával elfoglalt ember előtt nyakanincs fejét. (Azt a fejet, amely a delphoi, megégett elefántcsont formához nem köthető szürke lapocskáira emlékeztet.) Tücskünk több írórt megtanított arra, hogy az igazságot megírni nem lehet. Hisz a megnevezhetetlen ittből vagy (a szintén megmondhatatlan) ottból bukik ki (be?) a WC-homályba – ha mondom, ez a retyő, éppen a helyet nem határoznám meg. A tücsök az igazság helyén létezik, leginkább az elviselhetetlen, halántékszaggató cirpelésben.

A pálmároszt lábtörlő

Fekete és vörös folt a citromsárgára deresedett cserszömörécés hegyoldalban. Lomha bivalyokat kerít Dugó és néhány napos ismerőse: a suszter-szelídítette, házörzésre idomult róka.

A befogott vagy az elvadult kutyákkal élő róka átváltja a tutulást, és tisztán artikulálva ugat – tanultam volt nagyapámtól –, mert így valamivel többet tud megértetni magából. És, figyeljem meg, nem felejt. Nem mint a házhoz fogott őz, akinek naponta kell látnia az embert, hogy megismerje, de akkor is nekiriad a kerítésnek a piacon vett káposztafejtől, puttonytól, sütőlapáttól.

Ülnek-szuszognak az elősziesedett bokrok közt, levéltörmelékesen, mindkettőjükön bolha elleni nyakörv.

Dugó kéthónapos korában elhagyta a vonítást. Magam sem hittem, mígnem üzenetrögzítőről hallom: hangmagassága és hangpergése olyan, akár az enyém. De ha ételt kér, vagy vizet, akkor az őrmesteres szövegelése másnak a beszédére üt vissza.

Tudományát most származtatja át a rókának. Merthogy buzgón kergetik egymást, gyorsan elsajátítja Dugó hangjeleit – és ezzel együtt tanulja a rám figyelést. Kérhetem, utasíthatom, elfogad – ha

nem is gazdának, de beszédpartnernek. Értem, mit mesél arról a sok bivalylábú bükkösről, ahol született; ott akkora vaddisznók élnek, mint máshol sehol, bőköcs ár az agyaruk, hegyes cipővas a patájuk, sárkefe a sörtéjük, a szaguk pedig a pálmároszt lábtörlőé.

Zolotaja Rübka I.

Mielőtt kiköltöztek, szeméttvödörnyi „anyagot” mentett meg a laktanyából: belezúditotta a vályogvető gödörbe, amit manapság szennyvíztározóként ismerünk. Onnan (hogy megnőtték) csatornákon és vízereken úsztak fel a gyors sodrú Sédbe.

Amikor áthajol bérházuk patak fölé nyúló teraszának korlátján, láthat néhányat. De sóvárgását nem veheti észre a férje. Merthogy ilyenkor párás a szeme, csukcsul kezd motyogni, tapogatja a lombhullató vörös szobafenyőt, és elsózza a tepsiben, szalonnán sült halat.

Zolotaja Rübka II.

Senki szobrászt nem ismer, Csikászt kivéve. Őt is azért, mert lányalakja, a margitszigeti tó vizébe néző, véli, aranyhalakat számol. Megállapította, a hullámokat érintő bronz mutatóujj köré gyűlnek az üstökös farkúak és a hólyagosszeműek, a comb árnyékában pedig az osakai oroszlánfejűek és a csavart farkúak.

Usankás vendégeit sétáltatja Csikász Imre szülőházához. Majd a szomszédos *Magyar tengerben* megisszák a hétdecis, transzszibériai soros rizlinget.

Évford

Pont nyolchónapos voltam azon a napon: azzal tiltakoztam – s tettem hitet –, hogy beszartam. Hát, fiúk, ezzel ünnepeltem meg az évfordulót.

Amíg

Kopogósra fagytak a tócsák. A gesztenyelombba verebek gyűlnek – s perc alatt lepergetik a rőtvrös, hirtelen kiszikkadt leveleket. Csupasz gallyak között... – folytatnám magamat, amikor megértem, hogy az idő, amelyet sosem mondanék diszkrétnek, csupán folyamatosnak, belefér a pillanatba. Amelynek most éppen annyi a kiterjedése, mint a négy betűnek, avagy – ha kiejtem – négy hangnak. Vagy éppen annyi, amíg lecsupaszodik egy októberi gesztenyefa.

Orvosi szem

A pulijukat akkor verték agyon az idegenek, amikor meghalt az utolsó magyar férfitündér. A gyerekek (atavizmus!) pogány szertartás rendje szerint temették el a kutyát. Hangja szenvtelen és hűvös, akár az orvosi szem. Korábban nem értettem, miért éppen író. (Jobban szeretném, ha költő volna.) Ahogy *akkor* a gyerekeit figyelhette! Abban a *távolságban* elbűjtatva, hogy miért adta a fejét a szöveg-mesterségre.

Felső-rajnai lábmérték

Egy dombnyi maradt belőle – egyébként a Tapolca felől jövő út mentén terült el a Szent Miklós-szeg. Miklós a kereskedők és az iparosok védelmezője (manapság minden harmadik fiúgyermek Miklós, s minden lakóház földszintjén üzlet). Miklós-szeget, az itt föltárt vaskohók alapján, kovácsok lakták, de írásos adat szól aranyművesekről és vargákról is (akik mellékesen Lajosok).

Templomukat felső-rajnai lábmérték alapján szerkesztették. Építése valószínűleg a vallon származású Robertus püspök (13. század eleje) nevéhez köthető. Az egyhajós, egyenes szentélyzáródású és északi oldalán sekrestyével rendelkező kőtemplomot egy 11. századi temető sírjai fölé emelték. A plébániatemplomot a 14–15. században nyugati toronnyal, sokszögzáródású és külső támpillérekkel megerősített, boltozott szentéllyel, valamint déli bejáratú csarnokkal bővítették, hajóját pedig oszlopokkal elválasztva, ugyancsak beboltozták. A templom mellé temetettek módosságára ruházatuk és a sírjukból előkerült nyugati veretű ezüstpénzek utalnak.

Falfestmény

Domitianus császár (81–96) abban az évben, amikor rendkívül gyenge volt a gabonatermés, a szőlő viszont gazdagon hozott, elrendelte, hogy a tartományokban vágják ki a tőkéket, a szőlőskerteknek is legfeljebb a felét hagyják meg. A császár elmulasztotta ellenőrizni rendeletének végrehajtását. Ennek köszönhető, hogy Pannóniában a – valószínűleg már a rómaiak előtt meghonosodott – szőlő átvésszelte az intézkedést, ugyanúgy a lugasos szőlőművelés emléke, a balácai szüretelőjelenetes falfestménytöredék is.

Phyloxéra

E vészhozó rovar legelső alkalommal 1880. június első napján a sólyi szőlőhegyen, mintegy negyvenöt holdnyi területen konstatál-tatott. A bajnak e helyen és Kenesén történt hivatalos megállapítása után a sólyi szőlőhegy zár alá vétetett, és a phyloxérával lepett szőlőtövek még azon évben Kenese határában ki is irtattak. Az 1881. év folyamán már a papvásári, szentistváni, hajmáskéri, vilonyai és mámai szőlőhegyek is zár alá kerültek. Nyomán eltűntek a régi szőlőfajok (somogyi fehér, juhfark, tüskés szőlő, térdes kolontár, som-szőlő).

Idegen fény

Imádok lopni. Azért is, mert tőlem is lopnak. Meg hogy nem. Felmentés – minek? Ebben a lomtárban minden elől el szabad bújni. Például a 3M-es mágneslemezek közé (miért nincsenek barázdái? – ekkor ez a kérdés). Vagy abba az újságpapírba, ami alatt a füre bukott halott fekszik, vagy amelyben ott, merthogy odanyomtatták, a legfrissebb írásom. Iszony fog el magamat magammal letakartan látni: ráadásul tudni, hogy ama vers éppen erről szól. Hogy egy halott, egy újság, egy vers. A lift sem áll meg a tizedik emeleten, húzza magát följebb, egészen a Kékes haváig. Ahol idegen a fény.

Műhely

A műhelyt, a maga műhelyszagával együtt, utálok. A puli él, szőrös, és szereti a szamócát (és a vadcseresznyét, ha van). Az indigólila égnek önmagában van jelentősége, még ha miatta be is zárja elszáradt fészekvirágzatát a bábakalács (higroszkópia). Az esztétikás úrhölgy meg a rézpárkányon könyököl, hétre hét nézi körmei fogyó és telő holdjait (mind a húszat), és nem feledi (meg sem locsolja) a lakásához nőtt cserepes növényeket (egy *Monstera deliciosa*, a *Kroton* sp, az *Orchidea nana*, a *Ficus benjamina*, egy ismeretlen nevű bromélia és a Palicsról átmentett, bonsainak nevelt gránátalma – mit méltán nevezhetünk haikunak).

1991

Ebben az egészben az a jó, hogy senkit nem zavar (magamat sem), ha hallgatok.

A dolgok neve

Vékony, áttetsző fényszövet: ritkásan esik a hó, s a város, mint egy mélytengeri hal, legbensőjéből világít. Korzóznak a macskakö-vön a lángostól zsírított papirosdarabok, de igyekezetük ellenére szemét marad mind. Dugó fekete gomolyagként kóborol a decemberi havazásban, s nem érdekli más, mint a zörgő-sodródó papírok. A legnagyobbikát kényesen fogja hegyes fogai között, el nem vehetem, hozza haza ajándéknak. Nincs este, hogy ne volna valami szerzemé-nye: tejeszacskó, kefires doboz, alufóliadarab. Most rázza magáról a havat, elfehéredik a szőnyeg, s ijedten vakog, hogy papirosával egyazon színű lesz hirtelen minden: ennyire egyszerű a dolgok neve.

Szaxofon

Nekem sírósarkam van, neked pamutpatkányod. Ha én ott állok nagy romantikában a tűzfalak tövében, nekidőlten a mesterfaragta kapufélfának, és hagyom, hogy csavargassa szívem a zsalugáter-osz-totta fény szomorúsága, akkor te a magadra kapott plüssköntösödben rohangálsz a gangon, féken tartod a patkányt, és addig mondogatod neki, hogy macska, macska, macska, mígnem kék szíami lesz belő-le, amit aztán felvonszolhatsz az aktuális színpadra. De arról nem tehetsz, hogy mindkettőnknek háttérhangot ad a szaxofon.

Fejezés

Átolvassa a kéziratot, kényes grafitvonásokat rak, stilizál, egyen-get, dörmög és ujjong. Három felkiáltójel tövébe apró betűkkel odaveti: *Na, azért mégis van, aki levest főz a csollánból.* Válogat a csipke- és a hársfatea közt, s ha sétál a levéltár és a lakóházunk között, minden zugot megjegyez, ahol csalán nőhetne.

Méz

Semmi, ami magához emelne, semmi, amit megölhetnék. Ikrás mézben folyik a napfény, a tárgyak tündöklenek és ragacsosak, a növények meghajolnak, a kátránybuborékos talajra dőlnek, majd lassú forgással belesüllyednek saját árnyékukba. A teraszon komoly apáca mélylélegez, és kalciumot szopogat, reményvesztett illatra hajol, de azért kisöpri szeméből a kendője alól előbukó hajszálatokat – ahogy megkerüli őket a gyászlepke, látni, neki is megvan a maga pokla. Nincs helye a térdre boruláshoz, nincs helyem befeküdni a hálába. Ki kell várni a szürkületet, akkor magához inti a zajokat

a folyó, közékük locsognak a hullámok, egymásba nyugszanak, a bogarak lenyalják a dolgokról a méz búvárruháját, hogy ott álljanak csupaszon, már-már maguktól is megfosztottan, mint az Isten egy templomtalan városban.

Ismerem magamat: gonosz vagyok, akár a kivételek, szürke, akár a magzatburok, és csúnya, ahogy lassú, cafatos mozdulatokkal lehámlók a múltamról.

Egy mondatot szerettem volna írni a jövőről. Vagy egy oldalt?

TÁRLAT

A HELY SZELLEME

Az, aki most éppen csontokat rág, egyébként pedig lustán elnyúlik a küszöbön, bár nem mindig tudja, tartózkodik-e valaki a küszöbre ültetett házban, érdes nyelvével tisztogatja a talpát, nyalogatja fürtjeit és farkát csóválva boldogan pattan fel, ha ismerős szagú, habár idegen ember lép a kertbe. A hely szelleme általában lusta és álmos, nem szeret csaholni, holott minden betolakodó elijesztése a dolga, csak akkor indul sétára, vagy a szérűskertbe, ellenőrizni a gazdaságot (ha van kivel), egyébként fekszik a napon, egy légytelen és húsgazdag portáról ábrándozik, ahol azonban biztosan az a gazda, aki itt is, valamint sok a kergethető, sárga teniszlabda és a reszketeg macska.

Megfigyelhették, hogy az erős formaigényű alkotók rendszerint gyöngék, esendők, bizonytalanok, s alkati vagy szerzett tulajdonságaikat éppen azzal próbálják átalakítani, hogy műveiket szabályok szerint akarják kompakt formájúvá tenni, a belső, gondolati koherenciát megfejelik egy láthatóbb, szabványosan megjelenő, külső koherenciával. nem lenne hasznos, ha az individuum tulajdonságait ott keressénk, ahol nincsenek; most önkorlátozásunktól mégis tekintsünk el: nem leszünk ön-, illetve közveszélyesek, tudjuk, mert megtapasztalhattuk, hogy szavakból csak szavak születnek. A hely szelleme, véljük, az a sűrűsödési pont, ahová összegyűlik a hely – vonzó és taszító – ereje, amely aztán elrendezi a környezetét, és éppen azt az űrt rendezi be, amelyből már kiszippantotta, önmaga részévé tette az anyagot. A hely szelleme meglehetősen ambivalens tulajdonságokkal bír, mert semmiképpen nem részese neki élő emberi lény, hanem leg-

feljebb annyi lehet benne emberi, amennyi egy – vagy több – halott után maradhat. Azaz nagyon is képezett, absztrakt dolog (tulajdonságára máris következtethetünk a *dologság* okán), báját holmi aktuális spekuláció csak fokozni tudja, és éppen akkor válik fontossá, túrja ki magát a biológiai kultúra kacatjai alól s kezd intenzíven helyzetelni, amikor a helynél nagyobb lokációkra ható rendezőelvek elvesztették hatóerejüket, amikor az ember ismét felfogja azt a létezési terét, amelyben testileg tevékenykedik. Ilyetén a hely szelleme nagyon is függvénylétű: a hiányok alakítják és formálják.

Én már találkoztam nyírfá hely szellemével, továbbá olyannal, amelyik egy magyarországi autóatlaszt formázott, aztán egy Cholonky Viktor-alakúval, meggyfányi kiterjedésével, tanterviköveltélmény-szerűvel, olyan agresszívvel, mint egy délvidéki démon, gregorián-kanyargóssal, és persze egy olyannal is, amely nem volt más, mint egy irigylésre alkalmas kövér, iromba macska. Ezt azonban elkergette a kutyám, mert nem volt hajlandó tudomásul venni, hogy éppen egy aktuális hely szellemét zavarta föl a cseresznyefára, onnan át a hódfarkú cseréppel fedett tetőre, de Dugó arról sem vett tudomást, hogy így öbelőle vált helyi szellem.

A SZAJNA-PARTI LÓ

Bognár Zoltán

Van egy képe Bognár Zoltánnak (1924-1992), amely sok színből áll, és egy apró, lóforma lényből. A kékek mellett kevés sötétbarna és sárga, kizárólag azért, hogy élénkebbek, élőbbek és tágabbak legyenek a kékek, a fekete kontúrú lóban pedig egy nagy szem, amelyben nincsen semmi lószzerű. Ebben a szemben semmi sztyeppei vadság, száguldozó mámor nem maradt, az igavonó gebék szeme vörösebb és duzzadtabb, a póniké pedig riadtabb és villogóbb. Ez a karimás szem a kép súlypontja, nem véletlen, hogy minden nézőpontból aranymetszésszerű helyzetben kuporog; gondolom, ettől a kitüntettségétől olyan tágra nyitott, kerek, rácsodálkozó. Ettől olyan ártatlan, és ettől olyan megtört.

Vidám paripa nem sokkal a csikókor után, de már felnőtt, igavonókra jellemző szemmel. Hát ez lenne, sugallja, ez, ami lettem.

Ló és lófestmény, s a csorgó festékeknek köszönhetően némileg embernek – vagy emberérzelműnek – megfestve.

A színek jóvoltából távlatosnak mutatva. Mint egy vágyott réten, hosszú fűvű vidéken, nagy levegőjű parton, meleg napú országban. De hogy mégse legyen olyan egyértelmű a paci, amilyennek a jellé formáltaknak lenniük illik, a festője mondénna alakította. S a csálé láb, a duzzogó-szomorú száj, a tarkón a bőr őszállatforma foltja és a pasztát felrakó kés sraffos nyoma (középkori angyalok testét vájja így körbe a szín): mind-mind derűs hatásúak, mind-mind mosolyt csalnak elől Ez a Szajna-pari kék ló, és ami belőle lett: a festmény is azt állítja: Bognár Zoltán a legfranciásabb festőink egyike, mert-hogy a legkevesebb helyzetben is a legjobban tudja érezni magát, s mert éppen az öröm – és az örömben benne foglalt szomorúság – által sajátítja ki a világot. De azt is, hogy lehetett volna ő svájci vagy középolasz, de Párizshoz kötötte magát, jóllehet éppen akkor élt a művészetek fővárosában, amikor a világ nagy festőit az Amerikai Egyesült Államok vonzotta.

Bognárnak – talán ezért – volt arra ereje és ideje, hogy naprakészen ismerje kora képzőművészeti változásait, s hogy tudja: egyetlen olyan bölcsességet és gyakorlatot nem érdemes mágáévá tennie, amely nem illeszthető a személyiségéhez.

Bognár pedig mindenekelőtt mesterfestő: szereti az anyagokat, hosszan bíbelődik minden értékessel és romlandóval, papírosokkal, furcsa kinézetű tárgyakkal, műanyaggal és metszőkésekkel, szereti azt a folyamatot, ahogy elkészül általa – és önmagától is – a mű. Ahogyan elkészíti az anyagból, eljátszva az anyag tulajdonságaival.

Élvezi a kép előtti történeteket, jó sok kis mozgással, tétovasággal és részletező csodálkozással gazdagítja művét.

S jó lenne elhinni, hogy Bognár Zoltán, ez a nagyon veszprémi-esen párizsi művész, élvezte volna a kép utáni állapotot is. De erre nincs semmi bizonyítékunk. Szó, ami szó, ennek a lovacsának nem volt szerencséje az étellel.

SZOBORAVATÁS

Csikász Imre

I.

Hogy Csikász Imre (1884-1914) mit jelent a magyar kultúrának, tudjuk. Hogy mit jelentett eddigi szülővárosának – nos, azt is.

Az, hogy valakinek halála után nyolcvan évvel készülnek a szobrok, vagy akkor, amikor valaki már végleg eszmévé nemesedett. Csikásról ez ideig Raffay Béla munkája az első portré, szobrászunkat a képzőművészek nemigen tekintették megformálandónak. S érzékeltük is az okát, hogy Csikász miért nem válhatott valódi eszmévé, bár töredékes életműve, fényes pályája, eksztatikus élete mindenképpen alkalmassá tehetné erre. Csikász személye és munkássága elég nagy formátumú és elég szabálytalan ahhoz, hogy az utókor ráfigyeljen, és elődjét keresse benne.

Mégsem mondhatnánk azt, hogy Csikász elfeledett alakja lenne a századelő magyar szobrászatának. A műtörténészek java és a művészek néhányja számon tartotta – néha ez is elég a halhatatlansághoz. Csikász két szép szobra – a margitszigeti *Ülő lány* és a budapesti Deák téren lévő *Fiatal leány* – azóta kiállított művek, hogy alkotójuk létrehozta őket. Az, hogy Veszprémnek nincs nagyméretű Csikász-szobra, nemcsak a helyi és országos történelmünk, hanem a város vezetőinek és lakosainak felelőtlensége is: azoké, akik saját értékeiket kellőképpen nem értik, nem szeretik, nem tisztelik. Csikász szülőháza és Balaton-parti villája is pusztulófélben – örüljünk hát, hogy legalább Csikászból marad egy bronzdarabnyi.

Ugyan mit szólt volna Csikász ahhoz, hogy mellszoborként kell majd bámulnia a veszprémi vár olaszbástyáját, s a Tűztornyot? Hajlandó lett volna számot vetni a kis dőgevőkkel, a kultúrbelezőkkel, a személyeket és műveket elsodró figyelmetlenekkel, a tolakodó dilettánsokkal – és persze a csendes tömeggel? Hajlandó lett volna pénzért szolgálni? No, és mit kezdene tegnapi-mai-holnapi társaival? Csikász helyett nem tudok e kérdésekre válaszolni. És vajon művésziünk milyen véleményt alakított volna ki az őt ábrázoló szoborról? Megformálná-e ő ugyanígy Raffay fejét? Látná-e, mennyi hasonlóság van kettejük között? Csikász Imre lehetne, aki Veszprém városa által egy veszprémi művésznek nem plakettet, nem domborművet, hanem térplasztikát állítana emlékül. Ezer év alatt most tör-

ténik meg először, hogy a hús-vér ember idéződik meg – és nem egy politikusok-történelemcsinálók által torzított életmű és eszme. És ez jó. A hely szelleme testet ölt. Most, itt, nekünk: Csikász-alakú lett. Lehet, hogy egyszer majd itthon leszünk? Vagy csak egyszerre itthon lettünk?

2.

1912. január 24-én a Képzőművészeti Társulat jubiláris kiállításának pályabírósa úgy döntött, hogy a díjat egy – a Műcsarnokban először kiállító – fiatal szobrász, Csikász Imre *Ülő leány* című munkája kapja. Ugyanekkor a magyar állam megvásárolta a *Fiatal leány* című alkotását. E két mű Rómában készült, s honnan más-honnan kerülhettek volna ezek a villogó tekintetű lányok a műterembe, ha nem a Spanyol lépcső környéki, időnként prostitúcióból, máskor meg aktmodellkedésből vegetáló virágárusok közül – hiszen Csikász ott élt a közelükben a Via Marguttán. (Ahol aztán Lénárd Sándor, majd pedig Fellini és Masina is élt – hogy utódai közül, a csikászihoz hasonló, öntörvényű alkotók sorából említsek néhányat, még ha nagy is a valószínűsége, hogy sem az író, sem a filmrendező, sem a bölcsészdoktori címmel rendelkező színésznő nem ismerte őt, sem a szobrait.)

A *Fiatal leány* – már mint bronz – a téli tárlaton társulati díjat kap. S ekkor az állam újabb szobrot vásárol a veszprémi szobrásztól, a két életnagyságú monumentum után egy újabb életnagyságút: de ez éppenséggel egy csibét ábrázol, nem pedig szép, latin kurtizánokat.

A *Csibe* az ötvenöt Csikász-szobormű 38. sorszámot viselő darabja. A műtárgyleírás szerint 10 centiméter magas, s jelzése szerint 1909-ben készült. Ma már biztosan tudjuk: négy példányt öntetett ki belőle az akkor még Brüsszelben tanuló ifjú mester, melyek közül az első a Magyar Nemzeti Galéria, a második a veszprémi múzeum tulajdona. Ez az egyetlen Csikász-szobor, amely a főművek közül korán visszajutott a szülővárosba. Csikásznak több jelentős munkára nem maradt ideje: 1914. január 23-án meghalt.

A csibe félrefordított fejjel, kissé előrebillenve áll, előrehúzza begye. A begy, amely tele mindenféle földi jókkal, akkora, hogy szinte szétfeszíti, alaktalanná deformálja a pihés madárfiókát – tehát ez a begy a néhánynapos élőlény világának az alfája és az ómegája. Szemből nézve koravén gyermek tokácskájának, hirtelen szerzett jó mód kövérjének látszik. A bal oldali, tolltokos, szinte csupasz

szárny tisztességesen simul a testhez, angyalé is lehetne, épp csak a jelzés, a létezési mód jele, de a jobb oldali feljebb és hátrébb csúszott, merthogy a degeszre tömött begy miatt elveszett a helye. Ettől aztán a csibe fara feljebb került a megszokottnál, és persze a farhegyén billegő csúcsos, pici bóbítájú farok is.

A test eldőlni látszik, elhúzza a belékerült piros búza és arany-sárga, durvára darált kukorica nehezéke. S hogy ez mégse történjék meg, a kamaszosan nagygyá növelt, elrajzolt-elmintázott csirkelábak nem kerültek egymás mellé. A bal oldali hátrébb csúszott, talán ötödnyi mozdulattal, vagy egy leheletnyivel kevesebbel. A madárnak mélyen előre és balra kell hajolnia, ha nem akar a csőrére esni. S ez a lény bizony nem akar. Kizárólag a létezésével foglalkozik: mondhatni, a valóság szak hallgatója. Csipegetni vágyik. Szobrászi lelemény vagy természettudományi aprólékosságú megfigyelés kellett e testtömeg egyensúlyban tartásának megoldásához – nem tudható. Csikász úgy döntött – látjuk –, hogy a csirke belső ujjai egymást keresztezik. A bal láb harmadik ujjja – annak is hosszú, behajló karma – áthajlik a jobb láb harmadik apró karmú ujján. Így a madár amorffá tett tömege – pedig csupa szétomolni kész feszültség – biztos egyensúlyba kerül, szilárdan áll az összefonódott ujjú két pálcika-lábon.

Csikász a fiókát testével melengette, zsebében nevelte, tenyeréből etette. Egy egész nyáron át – 1909 nyarán, amikor első és egyetlen veszprémi műtermében dolgozott a mai egyetemi teniszpálya öltözőjének helyén álló épületben – együtt élt a madarával, s ennek a kapcsolatnak eredménye a kérdéses szobor.

S ezt a munkát maga öntötte ki bronzból – Brüsszelben! (Ahol aztán síremlékterv foglalkoztatja, és Turner Laura.)

A szobor közepe az elbillent begy, nem a szép aránnyal kettéosztott boltozatos madárfej, nem a két vastag szemöldökű, karimás, kerek szem, nem az enyhén íves – puha – csőr vagy a készenlétben feszengő, görbeségtől púpos hátgerinc. Ez az állat – állat. Nem mint a Vatikán görög és latin és kora középkori állatszobrai, amelyek vagy allegóriák, vagy pedig az ember kellékei. Ez egy olyan madár, amely csak önmagára vonatkozik. Csikász, azt hiszem, ezért nevelgette a csibét. Az animális létezés titkát fejtette meg általa.

A szobor barna kötalapzaton – csonkolt piramison – áll, s hogy jelent-e ez így valamit egy szobrász számára – nem illik megkérdezni. (A tulajdonomban álló szobor azonban bronz talapzaton van.

Ez is jelzi: másolat. Ő lenne az ötödik Csibe. S a másolási és öntési eljárásoknak megfelelően – néhány milliméterrel – kisebb az eredeti szobornál.)

3.

Várnagy Ildikó szobrászművész, aki a Cholnokyakról készített munkáival városunk képét fél évtizede alakítja, egyik esszéjében sejteti, hogy abban a Százados úti műteremben dolgozik, amelyet Csikász Imre használt élete utolsó éveiben. Várnagy Ildikó csoporttársa a Képzőművészeti Főiskolán a szintén Somogyi József-tanítvány Raffay Béla, aki Salföldön él, formázta meg az eddigi egyetlen Csikász-portrét, amely a vár olaszbástyáján, a fűztorony alatt áll. Lábass Endre – nagy méretű alkotása a Jutasi út első panelházának falán látható – több fotójának motívuma a *Fiatal leány*. E három művész hivatkozása is azt mutatja, Csikász Imre a kortársi művészetben élő hagyomány.

Budapesten, ahányszor meglátom a Deák téren álldogáló *Fiatal leányt*, vagy akár a Margitsziget tavára hajoló *Ülő leányt*, nem tehetek róla, Veszprém jut eszembe. E két szobrot húsz éve Veszprém szimbólumaiként szemlélem. De Csikász Imre alakjának, életének, terjedelmesnek nem mondható, s éppen ezért egynemű munkásságának is az emblematisztikus megjelenéseiként. E két szoborban összesűrösödik Csikász, és az itt, Veszprémben létezés minden méze és epéje. Ez a két szobor – életműnek is mondhatjuk – megmutatja, mi az, ami egy ember volt, és figyelmeztet arra is, mi az, ami még lehetett volna. S bennük nem csak Csikász veszprémi éveit, iskoláztatását, Európa-ismeretét, invenciózusan alakított pályáját, kiforratlan vagy éppen nagyszerű vázlatait, munkáit érzékelem, hanem a meg nem valósítható, a meg nem valósulható jövőt is. Csikász két szobra sokértelműen mutat túl a szelek városán, a naplementés Balaton- és Bakony-vidéken is. A Csikász-hagyomány alakulása városlakónak és művésznek, városlakítóknak és műélvezőnek, országban gondolkodóknak és muzeológusnak egyként figyelmeztető példa.

Az, hogy Csikász emléke megmaradt, mindenekelőtt Laczkó Dezsőnek köszönhető, hiszen ő gyűjtötte össze a művész vázlatokból és képekből, levelekből és gipszszobrokból álló hagyatékát. Ezen alkotások nyomán született meg s létezett egészen 1945-ig egy kisebb Csikász-emlékkiállítás. Aztán csak Budapest, Kecskemét, illetve néhány fanatikus művészettörténész és muzeológus őrizte

a két köztéri szobrot s a művész emlékét. Hogy Veszprémben sem rágták szét azt az odvas fogú feledés, az 1964-es, Péter Márta és É. Takács Margit rendezte nagyszerű, s élénk visszhangot kiváltó kiállítás bizonyította. Ők mutattak rá arra először, hogy a Csikász-hagyaték mennyit jelenthet Veszprémnek.

A későbbi idézések: kiállítások, kiadványok, kéziratok, sajnos, mind nem voltak elegendők ahhoz, hogy Csikász Imre életműve és annak értéke tökéletesen láthatóvá váljék.

Nagy eredmény, hogy az elmúlt száz évben a negyedik – bár még mindig nem gyűjteményes – kiállítása szobrászunknak Veszprém-ben volt, különösen, ha emlékszünk, hogy mind ugyanabban az épületben szerveződött. S öröm, hogy néhány, eddig csak gipszben látható mű, ahogyan azt valaha Csikász tervezte, most már bronzba öntve is megnézhető – néhány hónapig. Eredmény, hogy a Vár Ucca Tizenhét kiadott egy Csikász-összeállítást (miként az emlékkiállítást, ezt is Gopcsa Katalin állította össze), ámbár szerkesztőként tudom, csupán egy-két tucatnyi jutott el ebből a kiadványból veszprémiekhez. Eredmény, hogy áll és karbantartott a Csikász-szüllőház; igaz, az épület nem az egyetlen jelentős, városunk hajdani szellemiségét megmutató szobrászművésznünk emlékét szolgálja. Eredmény, hogy az *Ülő leány* bronzmása – áldozatos munkával és szervezéssel – elkészült, de nem került számára alkalmas köztér (én legszívesebben a Szerelm-sziget elején látnám, a Séd-vizébe beleállítva). A szobrok kiöntését azonban éppen egy becses épület, a balatonalmádi Csikász-villa föladása tette lehetővé.

Nem született meg egyelőre az életművet – a katalógus szerint ötvenöt szobrászati munkát! – és annak dokumentumait bemutató reprezentatív album vagy monográfia sem, amely feladatul vállalja a csikászi eredmények kánonba emelését és széles körű ismertetését. A városbeli és a szakmai Csikász-kultuszra nagy feladatok várnak, hiszen rettentő hiátusok mutatkoznak Veszprém egyik legfontosabb tulajdonának reprezentálásában.

Ez a nagyszerű negyedik kiállítás – amiért megszületett, ahogyan elkészült, s hogy itt áll, és ennyien voltak kíváncsiak rá – meghatározó esemény, hiszen mutatja: van szándék, akarat, jóindulat s némi pénz is saját kultúránk művészeti értékeinek felszínén tartására. De szeretném, ha mindaz a kincs, amely itt – ugyan részleteiben – egybekerült és néhány hónapig látható volt – s még mindig lappangónak kell tekintetni –, az utódaink számára is hozzáférhetővé válna.

Más települések a csikászinál kisebb életműre is képesek – s a mai-nál sokkal szellemirtóbb körülmények között is – várost alapítani. A Csikász-művek másolatait tegyük ki híresen szép parkjainkba, a Csikász-épületek adjanak otthont a kiállításainknak, szerkesztőségeinknek, gyűjteményeinknek, az életmű következetes gondozása pedig tegye végre lehetővé Csikász Imre széles köztudatba való emelését.

Volt néhány unikuma is ennek a bemutatónak. Először állították ki az eredetileg Hárskúton faragott, majd a piaristák templomába került *Szószéket*. A *Fiatal leány* is látható volt: az 1960-as években hiába ajánlotta fel a Magyar Nemzeti Galéria Veszprém számára, a városvezetés a gesztust visszautasította. A négy példányos Csibéből is van itt egy, mellettük a méltóképp nem értékelt két csibecsoport – az egyiket eddig hivatkozta a szakirodalom, a másikat a szoborműlistára sem vették fel. S láthattuk az elmúlt években kiöntött darabokat is, köztük az 1912-ben készült, eddig kevésbé értékelt, pompás Illés Hedda-portrét. A Csikász Imre által készített fényképek sejteni engedik, hogy a dokumentálásra használt munkák jelentősége túlmutat eredeti szerepükön.

KOLLÁZS BY FENYVESI

Fenyvesi Ottó

Azért Fenyvesi Ottónak (1954) sem lehet könnyű óra hó, évre év vagdosni a különböző újságokból a csöcsös, pucér nőket, a meditáló alakokat, a külsejükkel rémisztő, egyébként pedig ma született bárány ártatlanságú, agresszívra festett pofájú ifjoncokat, akik függetlenségeszményének kalaplengetőn hódolni is lehet, és akik amúgy titokban szeretnek behódolni, függeni az őket bálványozóktól és *szívni* ragaszkodásuk tárgyának bőven buzgó vérét – miközben ezért Fenyvesi mégiscsak mondatokat, vezérszavakat és leadeket, közcímeket, beütéseket és kiemeléseket vagdos össze-vissza, csupa felszólító, kihívó, bombasztikus és nagyképű mondatokat, amelyek mindennap új formát és új tartalmat adnak ennek a szajha, ennek a mocsok, ennek a mucsai *mjuzikeles* világnak.

Fenyvesi kivágja a cellulózttestű valamiket, melyek meglehetősen esetlegesen kerülnek a keze ügyébe, amelyekről sejtjük – így, dara-

boltan, szaggatva, anyagközegüktől lehasítva –, hogy nem jelek. Semmi közülük nincs a jelekhez, nem hajlandók a jelektől elvártat teljesíteni, nem képesek szolgálni, hanem egyszerűen: önmagukkal azonos valamik. Tárgyak. Testek, mondatok, szavak, betűk, szövegroncok – s még inkább: tárgy- és test- és mondat- és szó- és szövegronc-utánzatok. Fenyvesi kimetszi a puncis nőket, akiknek minden kocsányszerű néző kedvére kilóg a csöcsük meg a szőrük a rotációs képből, kivágja a hermafrodita fiúcskát és rövid fülű vérebet fektet a lábához a szép Times, avantgárd bold, kurrens garamond 28 pontosokat, hol németül, angolul, magyarul, szerbül, hol oroszul, lényeg, hogy az egyik nyelven se értse-fejtse meg azokat, azért, hogy őt, az egyik legszebb magyarsággal beszélni tudó költőt, a minden otthonból, városhelyről, országból kiebrudaltat – bár aki minden kenyéradó helyre elmenni kész, még az Északi-tenger úszó olajkútjainak egyikére is, bér munkásnak –, hiszen egyik se tudja úgy anyanyelven szólítani, egyik se tudja kézen vagy fülön fogva megmagyarázni neki azt a kaotikus valóságot, amelyben nyakig ül, amelyben lubickol, amelyben vergődik. S az sem biztos, a vágások és trancsírozások önfeledt pillanataiban, a káoszfokozás csúcspontján, hogy minden összehordott papír úgy marad-e majd, ahogy az asztalon-padlón-priccsen esetlegesen felhalmozódott: gyúrt-gyúrt rotációsok, silány nyomatú színes gazéták, 120 gr-os műnyomóra préselt, szupertestű és luxus életű (életvidám) gazdagokat bemutató magazinok, a Times, Elite, Nature, Playboy, Playgirl szennyáradata, a kutyaszar és a be nem fejezett verssorok hatalma, a megszerkesztett bérűjság, amit így együttesen nevezünk ettől fogva Fenyvesi saját poklának, avagy elkezdődik a rendszerezés, a fénykilövellés, elkezdődnek az erotikus ragasztgatások és testalakítások, létrejön egy világ az elrontott és nem szeretett világból, egy nagyszerű látomás a kisszerű, hivatalnokszagú krecliből? Elkezdődik-e az infernális valóságból a zárt formák, az alakteremtések, a ritmusok, az oda- és visszaalakuló textusok s az anyagmagyarázatok, az asszociációs csapdák és a tömény hazugságok megcsinálása? Elkezd-e majd Fenyvesi Ottó teremteni azt, amire azt mondjuk: Fenyvesi? Amire azt mondjuk, hogy ez nem beszél már semmiről, nem üzen és nem parancsol ez a békés – habár félelmetes és intenzív – világ, s amely nem másért van, mint az értelmes beszédért, egy-egy halk harmóniáért, a rohadt világ nagy lendületű erővonalainak összecsomózgatásáért.

Amikor Fenyvesi már nem üzen és nem szenved, nem mosolyog az énfilozófiákhoz, amikor már tudja, mi a *szolgál* és a *kiszolgál* – hanem csak úgy van. Amikor Fenyvesi már csak önmagáért kész. És igen: Fenyvesi már csak önmaga.

Igen, Fenyvesi kollázsokat készít, s ezek a kollázsok most nagyon sokat elmondanak arról a kíméletlen angyalokkal telezsúfolt, bérbi-kás, Raw Beales kannibalizmusunkról, amelyről azt állítjuk, hogy maga a paradicsom: holott csak egy telep, kinn a huzatos városszé-len, ahová reggelenként ütött-horpadt kukásautók hordják életünk valamennyi harmadosztályú kellékét.

GYÖRGYDEÁKOK

Györgydeák György

I.

Hogy egy résznyi terület, egy villanásnyi hasadék mennyire intenzív – mennyire tud *intenzívezni*, azt csak az tudja, aki maga is teremtő, néha meg sátánkodó. Györgydeák György (1958) egy ilyen keskeny résben gyakorlatozik lassan már másfél évtizede, ebből a terrénumból leskelődik ránk és készíti kísértetiesen pontos vázlat-káit (igen, a minden műfajból kikergetett dolgokat, akár a manókat és a vízi tündéreket, csak kicsinyítő képzők segítségével tudjuk magunk mellé társnak fogadni), s ha jól látom, éppen azért onnan, mert mi innen, ebből a kopár és meglehetősen elnyűtt, bár széles tér-ségből éppenséggel odalátunk rájuk, ahogy megművelik egymást, bele-belenyúlnak egymásba, ahogy Györgydeák gyorsan vázlatolja eközben azt is, ahogy mi őt – meg rajzos-tollas házi eszközeit – bámuljuk, tátott szájjal. Legutóbb láthattam – éppen beléjük, a többes számban létezőkbe nyúláltam, ahogy lapozgattam a *Gólok, méretek, eredmények* című, tizenkét lapos csodakönyvét –, hogyan csinált rólam – a levegő párás rétegei közül egyet kiválasztva, arra rajzolva gyors – ekrűszín vázlatokat, hogyan ültette lábamhoz a hiányos fogazatú s hosszú orrú, mégis törzskönyves pulimat, a bíbor háttérbe nagy óvatosan belenyomkodva, ahogy ez a fejedelmi ebek-hez illik, s rakta mellénk, de rögvest el is kapta félkorcs kutyáját, a nagypofájú és pára Dévényit. Szóval Györgydeák – akit legalább

itt illene középkoriasan szólíthatni – mindig olyan sokszempontú, sokszemszögű, higanytekintetű grafikus és tárgyműves, mint a számomra oly kedves németalföldi kismesterek, akik egész életükben tudatában voltak annak, hogy a részletekbe költözött be az Isten, onnan feleselget alkonyatkor az emberekkel, ha már nagyon nincs kedve irányítani a fáradt fényű sorsokat az egyébként is elfáradt világ dolgainak rendezgetése közben.

Mindent pontosan megfigyelni, minderről számot adni, minden ruhát felpróbálni, minden formát-alakot-foltot megtapogatni, mindenhol jelet (illetve annak hiányát) hagyni; ha éppen már nem megy – mert nem segít ama fáradt Isten –, akkor összeszedni az előzetesen föl nem használt limlomot, kócsagtollat, szüette fiókot, nagymamára emlékeztető mágneses gyűszűt, uszadékfát, rézdrótot, porcelánbabát, pléhdobozt, kármíngyöngyöket, piros tövű nádat, elhasznált-fakó rongyokat, s úgy tenni, mintha éppen felcsapnánk teremtnőnek, s őhelyette formáznánk a tereket, az alakokat, a mítoszi növényeket-állatokat, a dispondeust kilépő soklábú koboldokat – ilyennek találok napra nap a lázasan dolgozó, vibráló Györgydeákat. Pedig vannak olyan rajzai, amelyekben határozottan azt állítja, hogy ő minden földi rémségek elszenvedője, s vannak olyanok, amelyekben harsonázik, hogy kezébe költözött az öt világvallás valamennyi cselekvő akarata.

Ennyi ellentmondásossággal nem csoda, ha mesterünket – azaz kismesterünket –, aki a ragok és a képzők árnyékában hűsölve szereti számlálgatni a cica csíkjait, sokan a groteszk szemlélet kiszolgáltatottjának tekintik (a rosszabb indulatú hívei szerint a groteszk kiszolgálója ő), holott állítom, hogy Györgydeáknak semmi köze a huszadik századi groteszkhez. Attól, hogy ő néha derűs, kaján, vigyori és fancsalian boldog, és ilyenek az ő házi teremtményei is, no és torzak vagy torzultak, furcsán nevetségesek, fantasztikusak és ijesztőek – még nem mondható groteszknek. Ha közel hajolunk munkáihoz, nem látunk bennük semmi ironikust, semmi szatirikust, ilyesmiket csupán *beléjük láthatunk*, mert félünk az apokaliptikustól. Úgy vélem, megtéveszt minket az, hogy Györgydeák a groteszknél ismert eljárásokat használja a szemléleti, képi, képnyelvi, szónyelvi panelek elbontására, semmissé tételére, és zavarja az értelmezésünket az, hogy gondolati-nyelvi-képi radikalizmusát édeskés grimaszba csomagolja. Hiszen ő nem tünteti el a személyiséget, sőt éppenséggel hangsúlyozza, mit több, ontologikusan vizsgálja! Attól,

hogy nála minden darabos, megszabdalt, töredékes, satírozott, törmelékes, lesóványodott gesztusokban élő – az a *minden* még létezik, még van, még funkcionál. Csak életellenesen.

Györgydeák fanyar világa tragédiákkal, megszenvedett-feldolgozott helyzetekkel és viszonyokkal érlelt – s mert ebben a világban minden hétköznapi, tömeges, azért ennyire rémségesen pontos (és neveltető). Barátunk a kicsi, semmilyen emberdolgokból transzformálja a jeleit, kétségbeeséseink aljára lát, vigasságaink szításodására figyel, újra és újra megcsinálja, kipingálja a szürke köznapokat, közeget teremt az ittléthez (az övéhez, az enyémhez), visszakalandozik a múltba, majd előrearszol a jövőbe, hogy időnk is legyen belakni a világot. Mesélget, azután röhög, hogy csőbe húzta a szájatitkat; szemérmetlenkedik – mintha semmit sem tudna arról, hogy rég lejárt a posztmodern ideje, és éppen ezért már nem is posztmodern. Ezért olyan hirtelen, hogy alkotónk körül minden olyan szabálytalan.

Ezt a magányt nehéz lehet elviselni. Nem segít benne még az sem, ha a műalkotás tárgyává válik, és az sem, ha egy költői címmel lesz felbillogozva akkor, amikor már éppen kiteljesedett.

De leginkább azt figyeljük meg, hogy az elhagyott Györgydeák-tárgyak hogyan állnak a még inkább egyedül levők mellé, hogy pózolnak kassákosan a kiállításokon, a rotációsok havára hogyan fekszenek ki (hogyan mímelik a tetszhalottságot), hogyan gyűjtják fel magukat az ötletekben s égnek el hamuvá, s hogyan támadnak fel újra meg újra, s milyen örömmel élvezik azt az életet, melyben mi még csak játékból sem akarunk otthon lenni.

2. (Traktoros élmunkás)

Sokszor előfordult már, hogy nem tudtam azonnal megmondani, mit is látok egy-egy Györgydeák-munka felszínén, legyen az bábu, installáció vagy éppen akrill festmény. Ezzel pályatársaim se lehettek másként; így történhetett, hogy műfaji megnevezésként mindarra, amit balatonkenesei mesterünk csinál, rámondjuk: ez egy györgydeák. És ekkor még csupán az sejthető pontosan, hogy olyasmiről beszélünk, ami egyszerre mutatja a használati tárgy, a műtárgy és a gyermekjáték tulajdonságait.

De Györgydeák nem csak így létezik a határo(ko)n. Minden megnyilvánulási formájára jellemző a tünékeny, tárgyasulni alig-alig hajlandó felemáság. Tudom, ebből a létezési okból következik

az is, hogy grafikusunknak nincs egyetlen nagyméretű munkája sem, Györgydeák egyszerűen nem tud mit kezdeni a nagy terű lehetőségekkel – azok kimaradnak a világból. Hiába van például kerítése – azon a nagyra növesztett kicsinységei sorakoznak.

Györgydeák a kis dolgok mestere.

Itt van ez a képe, a *Traktoros élmunkás*; még 1994-ben kaptam tőle. Mi látható elsődlegesen rajta (és benne, általa)? Egy bábuszerűen stilizált alak, amely lehetne bohókás lánygyermek (elvégre hosszú a haja, két kerekecske szeme van, és hát a lába is olyan kissé dagadt-hurkás x-láb, mint a koravén, harisnyás leánykáké); frakkba bújtatott fiatal karmester, aki éppen megköszöni a tapsot, a sikert, a dicsőséget; vagy valamely mese hosszú életű, messzire vágó, nagyra vágó alakja: egy elröppenni kész, sárga és fekete farktollú fecske, madárnyakán barna, kötött sállal?

És mi fut ott hátul? Az alak hosszú lábai mögött (de azért – persze! – alatt), dagi víziló, pöttyösre hízott, kunkori farkú malac, avagy egy turcsi orrú, emberbarát kutya? Kutya lesz az, bal hátsó lábát éppen emeli, most fogja lepisilni a festmény fekete falát.

Györgydeák nem ad nekem igazat. Azt mondja, hogy a képen egy élmunkás traktoros látható. És ha ez igaz, akkor az a pufók élőlény nem más, mint egy animális tulajdonságokkal megáldott, sárral agyonpötytyözött, bordó pőfögésű traktor.

Be kell vallanom, ezzel a művel más okból is bajban vagyok. Hiába dől évek óta a könyvemnek (*A magyar nyelv értelmező szótára* 1960-as sorozatának), hiába támasztja meg a térdeplőszékemet, nem talált még rá megfelelő környezetére. Raktam már paszpartuba, lehatároltam különböző keretekkel: nem jártam sikerrel. A györgydeákoknak nincs határuk. Egyiket sem lehet keretbe kényszeríteni, annyi az átjárás a világ és a mű között. Mintha ezt alkotónk is tudná? Talán ezért sem fejezi be – hivatalosan ugyanis általában nem szignálja – a műveit. Talán ezért nem rakja azokat üveg alá. S ezért nem kedveli a tárgypereskedelem szokásos eljárásait.

Györgydeák nyitott műveket alkot. Ez a munka, mint szinte minden györgydeák, vegyes technikával készült. Aprólékosan. Sok munkával. A legkisebb felületnek is egyedi a színe, a kinézete. Most éppen homogenizálta a felszínt: az idillt előbb leöntötte hamuszürkével, aztán baljós, ökörvér színű festékkel pácolta, végül pedig számos okkersárga és tejkék foltocskát tett fel rá, csíkokat helyezett el rajta. Ettől aztán mégis boldog és dekoratív lett a kép. Persze tudható,

a vegyes technika engedi meg leginkább a műfaji átjárhatóságot – s lám, ismét ahhoz az ambivalenciához jutottam, amelyben a györgydeákok értékét vélem fölfedezni. Hiszen persze hogy nagy ebben a györgydeákban is a melankólia. Nagy a szomorúság, nagy a csend. De ezekből kizárólag fecskefarknyi látszik.

A PORCELÁNPAPÍR

Horváth László

Talán hat-nyolc éve, első találkozásaink egyikén, arra kértem Horváth Lászlót (1941), hogy csináljon porcelánból egy darabka papírlapot.

Akkor már két évtizede ugyanabban a városban – a művészeit sohasem ajánrózó Veszprémben – laktunk mindketten, de személyesen nem ismertük egymást. Horváth közismerten visszahúzódó és halk személyiség. Tudtam róla, használtam is a munkáit, a *Szatur-nusz étkészletét* különösen kedveltem, sőt a korán elhalt *Visszhang* ötödik számát éppen az ő porcelántárgyairól készült felvételekkel szerettük volna illusztrálni, de tudomásul vettem, hogy zárt, kemény világába nincs bejárásom. Munkácsy Mihály-díjának örültem, s megrökönyödve kellett – azóta is nemegyszer – tudomásul vennem: az, hogy e legrangosabb képzőművészeti díj tulajdonosa, munkásságának helyi ismertségén és megítélésén semmit sem javít. Például: egyetlen köztéri alkotása sincs felállítva a környékünkön.

Horváth László sok szempontból antiművész.

Abban például, ahogyan általában iparművészetnek monda azt, amit csinál. Láthatólag az alkata sem engedi meg neki a művészi allűröket, pózokat, nem hőse kétnapos botrányoknak, ivászatoknak, kisvárosi felfordulásoknak – így hát nincs semmi, amiből (helyi) mítosz kerekedhetne, s ami aurát vonna köré. Nem szegődtek mellé titkos női rajongók, ügyintézők és támogatók sem. S végezetül: arra sem nagyon törekedett, hogy a vidék művészeti eseményeinek, kiállításainak résztvevője legyen.

A herendi porcelángyárban dolgozik – porcelántervezőként; s tudjuk, sokan szokatlanul tartják, hogy egy koszorús, idegen földön is rangos művésznek van munkahelye. Mintha nem volna képes

– amint sejtetni engedik – a művészi munkásságából megélni.

Holott feltehetőleg ő maga vállalta ezt az életformát, ezt az alkotási módszert. Tudatosan-e vagy sem, az tökéletesen mindegy.

Merthogy időközben a magyar porcelánművészet meghatározó alakjává nőtte ki magát, akinek egyformán jó csengésű a neve mind az alkalmazott, mind az autentikus tárgyalítás területén. Akit a nemzetközi szakma hitelesítet is, ami keveseknek adatott meg.

Ami a porcelán papírlapokat illeti, egy napon – vagy egy évvel kérésem után – néhány, papírtörülközőkbe csavart, tojáshéjszerű tárgyat nyomott a kezembe. Arasznyi porcelánlapocskák voltak ezek, csiszológéppel érdesített felületűek. S könnyű cellulózfecnikként – ha az asztalról a huzat a deszkapadlóra sodorta őket – megpöndörödtek, kunkori sarkukon egyensúlyoztak, izegtek-mozogtak, mint ha az új lég hullámon már végképp messzire sodródhatnának.

Olyan könnyűnek, törékenynek és megismételhetetlennek látszott ez a tucatnyi porcelánpapír, hogy hiába is szerettem volna, képtelen voltam írni rájuk. Odaraktam őket az íróasztalomra, az agyonforogatott értelmező kéziszótár, valamint az egyik ügyeletes fanyalgó mementóként kirakott levele és a Révai Nagy Lexikon elé, csinálják meg a étezésük terét az életemben. Tisztaságukkal, funkciótlanágukkal, önmagukba zuhanó fehérségükkel legkedvesebb tárgyaimmá váltak.

Amelyeket aztán – mint Baráth Ferenc a maga égszínkép trópusi pillangóját – sokszor magammal vittem mediterrán útjaimra is.

Ott voltak a veszprémi várkapitány, Verancsics Faustus szülővárosában, Sibenikben, amikor megrendezték a helybeli művészek kiállítását, vagy Rovinjban, Rómában, mikor hová volt pénzem menni. Tanúsíthatom: Horváth László porcelánjai illeszkednek a mediterrán kolorithoz. Mintha azokon a tájékon készült volna valamennyi – az árnyékuk kék, akár a keskeny levélkés gránátalma bokrának alja a délután két órai fényben.

A lapokból azonban már csak kettő maradt. Egy eltört, nyolcat pedig elloptak – költő barátaim, akiknek bejárásuk van a könyveimhez, meglehetősen gátlástalanok, s alkalmas pillanatban egyet-egyet elemeltek a szűzies, betűkkel soha meg nem szennyezhető lapok közül. Én pedig, hiába vettem mindannyiszor észre tolvajlásukat, sosem akartam rájuk pirítani.

HÁZCSOPORT, ÉV NÉLKÜL

Ircsik József

Veszprémet megnézni csak Ircsik Józseffel (1932-1986) együtt szabad. Vele talán meglátni a napozó tűzfalakat, a saját kontúrral megformált dombokat és hegyeket, a füst nélküli kéményeket és azokat a figurákat, amelyeknek kizárólagosan a látványban van – némi – szerepük. Ha majd egyszer valaki megírja Veszprém városának csúfságokkal, tűzvészekkel, hörgésekkel, felszabadulásokkal és versmondókkal zsúfolt történelmét, biztosan nagy oldalakat szentel majd festőnknek és életművének, mert kevesen voltak, akik ismerték ennek a huzat-városnak az igazságait, s akik erről beszélni is kívántak. Ircsik József közéjük tartozott.

Festőnk mindig színpadokat festett, s kereste és rendre megtalálta mindazokat a helyeket, amelyeknek egyszerre több jelentésük volt: egy (legalább), ami nagyon helyi és képi látványban is aktuális, s egy másik (legalább), amely polgári szcéná. Az előbbihez vonzódott, részleteiben is feltárta, és biztonságban érezte benne magát, a másikat, habár nem volt hozzá sok köze, nem volt képes eltüntetni, nem tudta a festmények háttéréből elhazudni.

Ircsikben – már az indulásában is – ott volt az az ellentmondássonosság, amelyhez a katolikus Veszprém, a veszprémi ember, a táj, a kultúra és a szemforgató kulturátlanság illeszkedni tudott. Nagy erénye, hogy ő mindezt nem tudta szégyelleni, nem kívánta eltagadni s nem igyekezett elkendőzni. Képcsarnoki munkáiban, amelyet kizárólag pénzért – s meglehetősen gyorsan, szakmányban – és a népszerűség kedvéért csinált, éppen ez a legérdekesebb, merthogy egy újabb ambivalenciát is megjelenít általuk, s nyíltan beszél a (helyi) közizlés, valamint a (helyi) művész kapcsolatáról. Ezért, hogy Ircsik ma az érdeklődés középpontjában van, bár ezt szellemtörténetileg inkább lehet értelmezni, mint esztétikailag.

Ircsik, s ehhez elegendő bármely munkáját alaposabban megnézni, egyik legjobb kismesterünk. Veszprém és vidéke másokban sem bővelkedhetett, mint tehetséges és sikeres kismesterekben, akik kialakították a helyi kultúrát. A gondot csak az jelentette, hogy aránytévesztések miatt e tehetséges és tisztességes festő-szakembereket a hely nem értékük szerint kedvelte, miközben a művész is rendre saját hiszékenységének a foglya maradt. Így például Ircsik

kismester voltához Veszprém városa is hozzájárult. Ezért állítom, hogy Veszprémet megnézni csak Ircsik Józseffel együtt szabad.

Veszprém egyszerre munkaeszköz, illetve látvány, amelyet meg kell festeni, pénzkereseti lehetőség, megteremthető mítosz és ócska, boros újságírók brancs, ahol azonban naponkénti kis szenzációk mindig háttérrel kínálnak egy bohém s nagyszabásúnak vélhető életvitelhez. De Ircsik talán nem merete megismerni a szenvedélyeket.

Ha tehette, általában festett, széles ecsetvonásokkal és kevés olajjal dolgozta meg a farostlemezeket, homogén színfelületeket, elterülő foltokat, kemény szerkezeteket bontott ki a látványból – mindig azt, ami a stabilitást, a biztonságot jelentette. Ircsik motívumai elmozdíthatatlanok, mintha azokat önmagára rakta volna a vidék, nehezek – nehogy kihúzhassák őket onnan, ahol vannak. Stabil, erőszakosan férfias, komor, szikár benne is minden, a fizikum diadal – a nőies, szélösvényekkel szeldelt, hektikás kisvárossal szemben. Ircsik a várossal harcol – a munkáiban. S a fák lombtalanokká, a kémények magasabbakká, a néven nevezhető hegyek háttérfelületekké válnak, s az utcán, ha éppen átsiet rajtuk egy alak, mire odaér a kapuhoz, jellem nélküli figurává válik.

Ircsiket portréfestés közben sem az egyéni érdekelte. A közösséggel, a monstrozissal, az anyaggal volt neki dolga. Ha pedig tévedett, akkor abban, hogy annyira vágyott attribútumait ezen a helyen kereste, s nem ment el idejében egy szingazdagabb tájra. Azt, hogy Ircsiket hogyan becsülik meg abban a városban, amelynek a teljes munkásságát szentelte, mutatja, hogy a lakóházát is lebontották.

AZ EZÜSTÖK MEGKÖZELÍTÉSE

Kádár Tibor

I.

Kádár Tibor (1946) festészetében néhány éve jelent meg az ezüst. Korábbi érzéki fehéreit módszeresen változtatta ezüstté, alakította át mély, a papírból, vászonból, farostból kiszabaduló hűvös és megtört fénné. Ezüstjei között ott az amalgám-, a kína-, a víz-, a hal-, tükör-, az égitest-, az üveg-, az olajfalevélfonák- és a miniatúraezüst: finoman utalva e mítoszi szín eredetére. Ahhoz a ponthoz jutott Kádár,

amelyben azonosságokra mutat egymással a hal és az írás – mint a kereszténységben –, az élet, a hit, ahol egy a tárgy és az ábrázolata, s összetartozik az ok és az okozat. Ahhoz a ponthoz érkezett, ahol a valósághoz visszanő minden, ami a valóság következménye. Ez a gondolati és színabsztrakció Kádár festészetének lényeges átalakulására utal: a korai, erdélyi szín-, forma- és témameghatározottság szublimálásával, a történelemhez és az emberi alakokhoz való kötöttség elmúltával kizárólag a festészet eredendő eszközhöz, a színekhez fordult. De a színei, formái, vonalai, ecsetvonásai alól – mint mélyvíz alól a meder domborzata – szüntelenül átsugárzik a színek kádári eredete is, a kalotaszegi vörös, a luczöld, a hókék, a századelő sárgája, a parasztbarna és az archaikus fekete. A témavilág mélyüléséről, testesedéséről van itt szó, nem használ kitöltött tárgyi és emberi formákat. Vonalai csak hiányok és szükségletek beszédes síkjai és terei tartják össze, s ha üzeni-beszélni akarnak valamiről, az se nem több, se nem kevesebb, mint ami a festményen megvalósulhatott. Kádár festészete megszabadul a mesemondástól, a leíró történettől, vonatkoztatási rendszere önmagából következik. Festőnk millió változatú ezüstje azt a pontot állítja középre, ahová visszavezethetjük magunkat, ha az újjászületést vizsgáljuk. Ez a halezüst egy összemeri mítosz számos változatú színe, hát persze, hogy egyszerre bölcséleti és érzéki, férfias és nőies, *lelkes* és tárgyiasult, és akkora összetartó erővel bír, amilyennel egy központi motívum bármelyik számottevő festészetben.

Ahogy Kádár megszabadult a krómfehértől, ahogy oxidfehérjébe engedte beszivárogni a többi színt, kikényszerítve így a minden árnyalatot hűen megtükröző ezüst megjelenését és funkcióinak tágulását, úgy fényesíti ki az ezüstöt nem tartalmazó felületeit is, úgy veszi észre, hogy minden apró levélben, sirálytollban, szüette tárgyban ott van a teljesség.

Kádár újabb festészete azonban nem jelképtár. Távol áll tőle minden tételeesség, minden dogma. Ha kell, energikus sávokkal dúcolja alá a festménybe betolakodó kéket, ha kell, ugyanez a lazúros csík szétzúzza a centrumból kirobbanó színformákat. Egyensúlyt, ritmust, felszólításait rendre megteremtve ott is, ahol mi csupán sejtjük, de nem találjuk azokat. Ez a lebontó-elemző világlátás és képszerkesztés – merthogy rögtön össze is áll élő, egyedi egésszé – mégsem nehezedik festőnkre, csak megoldozza őt, átmunkálja, itt-ott kisajátítja, de el is veszti. A kép végül teremtként funkcionál,

nem teremtsékként. Hogy ezt a terhet mégiscsak el lehet viselni, nem egy festőpálya mutatja, s azt is, hogy alázat és mérték szükségeltetik hozzá. És szívós kitartás. Mert ahhoz, hogy a festmények közösséget hozzanak létre – ha nem is önmaguk befogadásához, hanem ahhoz a világszemlélethez, melynek működése eredményeként maguk is megvalósultak –, mindig sok idő kellett és kell.

2.

Az egyik éjszaka arra ébredtem, hogy vakító fényben fekszem. Saját Napom süttött rám hálósobám faláról, olyan élesen, hogy a tárgyak peremén ujjnyi, kékeslila árnyékprémek nőttek – effélék egyébként a délszaki vörös földek olajfaligeteinek avarján szoktak nyáridőben tenyészni. Egy festményből érkeztek a sugarak, azok melegében sütkeztem s napoztattam éjfél utáni első álmomat.

Reggel alaposabban megnéztem a képet. Nincs azon sem Nap, sem sárga festék, de narancs vagy piros sem, a közép-európai nyarak kelléktárából semmi nem vonult fel a nagy furnérlapra. De mint a tundra, tele van kékekkel és ezüstökkel. Tág hideg és elegáns felületek, színhasábok és ragyogó tömbök együttese, finom krétarajz repedéseivel összedrótozva: mintha valakinek egy összecsomagolt, hátra csatolható tája lenne. Hordozható környezet. Áttelepítéshez előkészített táj. A gyors meneküléshez elől hagyott, könnyű útipakk.

Telt, keveretlen, vakító pigmentek – ilyesmik csak teljes megvilágításban vannak. Ez tehát indokolhatja mind az északi tájat, mint a szubtrópusi világot. De a patyolattisztává mosottság, az üveggént áttetsző, könnyű szerkezet mégis inkább egy déli világ mellé áll, oda ígéri magát, szolgálatra. Lebarnulásra alkalmas napfény csak onnan érkezhethet.

Vizsgálódásaimat ettől a pillanattól fogva a festmény fényképén folytattam. Megnéztem kékre színezetten, de végül a fekete-fehér fotókópiánál kötöttem ki, olyannál, amely a rotációs napilapok nyomata lehet, nem mintha ilyen munkát oly gyakran mutogatnánk a saját példányszámuk és vélt olvasóik elvárásai büvkörében szerkesztődő napilapokban.

Igen, ez egy olyan festmény, amely reprodukálásra szinte tökéletesen alkalmas. Elvégre vízszintesen és függőlegesen elnyúló sötét és világosabb foltok halmaza, amely foltok mentén váratlanul s itt-ott fölragyog egy-egy sietős sávocska, spriccelt folt, pasztás ránc. De ez a változat ugyanakkor olyan szerkezetet – beomlott antik épü-

letet, párákkal eltakart, ám egy részben mégis kibontható tájat vagy csupán egymásra rogyott, eltérő faktúrájú foltszoportot – mutat meg, amely színesben nem fedezhető fel azonnal, hiszen éppen a színek állnak nagy paravánjukkal eléje.

Kádár Tibor kolorista. Ha jellemezni kell őt, mindenkor a színeit, a színtechnikáját említik meg. Néha pedig mestertulajdonságait, amelyeket, mert könnyen lehetett, néhányan el is irigyeltek tőle. Kádár barnái, szürkéi, vörösei mindig teremtettek szerkezetet s ritmust, képi történetet, így volt, hogy az nemigen látszott ki a káprázatos kolorit alól. Így, hogy inkább festőnek, mint grafikusnak mondják, holott nem hasznos e kétféle tudást elkülöníteni egymástól.

Szerkesztési módszere az, ami fekete-fehérben jobban látható.

Így értettem meg, hogy miért is néz felém, s integet nagy rongydarabjával az a vonalemler a kép közepéről, abból a hosszú, keskeny ékkel kettévert, szétrepszett, négyszögletes foltból. Hiszen a sok kék és ezüst felületű képdarabkák – persze: magas ég, mély távlatokat mutató háttér, érzékeny horizont, kitartóan nyugodt vízfelületek – nem az alig fölfedezhető alak háta mögé futnak el, hiszen ott egy szirt mészkőfalai függnek! Ott csupán fent és lent van. De az be van kenve tükörrel, ki van csempézve ezüsttel, és mindent, ami vele szemközt áll, türelmesen visszatükröz. A végtelen jól látható a festményen, bár éppen a néző felé végtelen.

Ha pedig következetes akarok lenni, ebből az is következik, hogy az a sötét krétával körbekerített, integető figura a mindenkori néző. Ő néz be, ő ad jeleket. S mögötte lehet egy Nap is, hétágra sütő, júliusi.

KISRAJZ

Szilágyi László

I.

Elmondom, hogyan ismerkedtem meg Szilágyi Lászlóval (1966).

Néhány éve egy jól megrendezett, de egy műkedvelő rajzoló rossz anyagát bemutató kiállítást néztem meg a veszprémi Kisgalériában, ahol éppen Szilágyi örködött. A nyomtatványokkal, műszaki rajzokkal kitapétázott terem bejáratánál ült, hordozható, zöld páncélkasszával

a hóna alatt, s különös eleganciájú paradicsommadár-öltözetében, piros kakastaréjú sérójával sajtószerű jelenség volt. Napok óta nem aludhatott, almaszerű arcát – azóta már tudom, nem szereti Udo Kierre emlékeztető fizimiskáját, ezért rajzolgatja azt nagy, hullámos vonalakkal annyiszor mássá – álmatlanság gyúrta össze. Összehúzott szemöldöke alól, ellenszenvét csöppet sem titkolva, laposan, pislogva figyelt, engem – az egyetlen tárlatlátogatót.

Azért érdes, recsegő hangon felszólított és kifaggatott: ki vagyok, miért vagyok itt, mi a véleményem a modernokról, az alternatívokról, a helyi hatásvadászokról, Klee-ről, Miróról, az osztrák expreszszionistákról, a városi vadakról, és hogy tetszik-e ez a kiállítás? De mikor kiderült, sikerültnek találok az installációt – mely belenyúlt a konvencionális grafikákba, és följavította azokat –, előntötte a mérreg: s a teremből, udvariasan bár, de ellentmondást nem tűrő hangon kitessékelt.

Merthogy itt minden, süvöltötte, úgy, ahogy van, szar.

Azóta köszönünk egymásnak. Hacsak nem dühösen vonul az utcán magában motyogva, alakján a változatos ruhadarabokat – mintha a személyiségét – ziharájsztűkkel, kapsokkal, övekkel és szíjakkal összefogva, mivel ilyenkor nem lehet tudni, észrevesz-e, fogadja-e a köszönést, és milyen lesz a reakciója. Mondják, a Képzőművészeti Főiskolán is hasonlóképpen viselkedett. Egyszer például rám ripakodott, hogy ne bámuljam a *ZOÉ* művésznevet éppen akkortájt fölvetett feleségén az új tetoválásokat.

Máskor felolvasásomhoz fűzött epés megjegyzést, félhangosan, hogy csak kétszáz ember hallhassa. Neki ugyanis nálam is több baja van élőhelyével. Veszprémben mindig ilyenek voltak a festők és a szobrászok. Csikász Imre például, városkánk század eleji alfája és ómegája, a Margitsziget vízre hajló nőalakját megformázó szobrászunk, közismert nőfaló, példának okáért, későbbi életrajzírójával együtt meztelenül fényképeztette le magát. Talán éppen ilyen dolgok miatt, a veszprémiek nem hiszik el róluk, legalábbis, amíg élnek, hogy művészfajzatok. Szilágyit megkésett punknak, hangoskodó bőrfejűnek, lézengő evangélistának, polgárpukkasztó, utcai arcképrajzolónak nézik.

Pedig Szilágyi a legnagyobb mértékben festő. És – persze – alkalmatlan bármi egyéb feladat elvégzésére, amint lehetetlen tőle elvárni, hogy pénzt keressen, ellássa a családját, gyerekeket neveljen, polgári körülmények között dolgozzék. Mást sem tud, mint festeni,

ha pedig nincs olaja, pasztellje, akkor rajzolni, vagy kályhaezüsttel, neoluxszal, mindenféle spary-kel óriási ábrákat felrakni a papírokra. S ha pedig a korhadt hullámpapírok, ágylepedők is elfogytak, akkor a kövekre és a falakra mázol. A festésen kívül nincs máshoz készítése és tehetsége.

Egy Séd-parti régi malomból kialakított bérház szoba-konyhas lakásában él, a kiváló minőségű alapanyagokra vagy éppen a minősíthetetlen rongyokra, fémlapokra, műanyagdarabokra készült munkáit egyként a padláson raktározza. Azokat a nagyméretű festményeit is, amelyekért a Derkovits-ösztöndíjat kapta.

Hetente átrendezi padlástartárát, még csak nem is a látogatói miatt – aligha vannak sokan, így hol a szakmailag pontos, megdolgozott anyagok kerülnek elő, amelyek még a legavasabb szemléletű galleristának is tetszenének, hol meg azok a festményei, amelyek csupán teret adtak egy-egy Szilágyi és démona között zajló gyors, véres harchoz.

Lackónknak, akárcsak a Cholnoky-fivéreknek, időről időre alakot váltó démona van: a tehetsége.

Szilágyinak nincs szüksége a külvilág ösztönzésére: saját létezése szüntelenül és bőségesen ömlik, illetve torkollik bele a műveibe. Szilágyi létezéséhez és munkásságához kevés szabály illeszthető, etikai és esztétikai normák alá vonása szükségképpen nem járhat különösebb eredménnyel, személyisége kívül esik ezek hatókörain.

Azért azt is látni kellene, hogy Szilágyi milyen körülmények között dolgozik. A nyitott ablakon át szünet nélkül hallja a környékbeli cigányszomszédok életével járó zajokat. A közeli kocsmák szeszgőzöseinek gajdolását. A fényképezőgépeiket kattogtató turisták couleur locale-ról való ábrándozásait. Ismerheti a peremlakók néhány tevékenységre leszűkült életét, festményeinek csereberélésekben kialakult értékét, a hídfőnél lévő gyorsbüfé káposztaszagú látogatóit.

S hogy milyen a műterme. S hogy mi az egyoldalú táplálkozás, és mi a nyomor. Nem mintha mindez esztétikai következményekkel járna. Bár biztos, hogy van esztétikailag is értékelhető következménye.

A helyi közgyűjteményekben egyetlen Szilágyi-munka sincs. Máshol sincs, azt mondják, ahhoz még fiatal. Szilágyit költők, szerkesztők, irodalom környéki emberek kóstolgtatják, egy-két képzőművész és a kishatalmú esztéták.

Főiskola előtt fehér és finom pasztelles szerkezeteket festett, teljes lényét belemázolta a felületekbe, hogy azután nagyon is elvágyódjon, kék és ringató magasságokba. A főiskolán zsíros testű, erőszakos alakokat, popsztárokat, lányokat és félig ember, félig állat lényeket festett, képeire aztán – címként vagy címekeként – szubkultúrájára jellemző fogalmakat aggatott. Rávonszolta a jelképet a vászonra, megdögönyözte, felhasította, vérző, szeszes, szeres jeleket rendezett be velük. A főiskola végével viszont csak szögletes, kiélt agresszív foltokat, indulatos színeket, elfutó vonalakat rajzolt, de mindig emberi szituációkat, melyekben helyet találtak maguknak a világ kiszolgáltatottjai, elesettjei. A csavargók, az elmebajosok, a megerőszkoltak, a rockerek, a pokoljárók, a négerek és azok a szomorú szemű, pálcasovány nők, akik az életében szerephez jutottak. Egy éve pedig mást se nagyon fest, csak lányaktokat, vagy lánytestű szituációkat, no és sok-sok önarcképet. Mindegyiken erotikus utalások, bételvörösben, berlini kékben, cinkfehérben.

Mindezek akkurátusan megszemlélhetők a padlás közepén terpeszkedő kávészín, lábanincs ágyról. Ha a látogató ráül, rögtön göndör porfelhők veszik körül, s egy teljes városi égbolt cirrusai lebegnek a gerendázat alatt mindaddig, amíg a képnéző ott szöszmög.

A fény a becsukhatatlanul lógó padlásajtó nyílásán keresztül vetődik be, a keret nélküli vásznakat a szögekről vagy egymásról le kell emelni, oda kell cipelni a világosságához, amit Szilágyi szolgálatkészen meg is tesz. Szakadozott vásznak, összecusukható és hordozható telefonfülke, amelyből az Istent vagy valamelyik nagyságot illik föltárcsázni, aki úgysem válaszol (ezért nincs a készüléknek fülhöz illeszthető kagylója), ezzel szemben biztosan meghallgat. Aztán megolvasztott-meghasogatott nejlonok, átlukasztott funérlapok, lécekből összedrótozott installációk, s mintha csak betlehemezéshez, vérző üvegcserepekkel, festett lapkákkal, innen-onnan kivágott, környezetük nélkül árválkodó alakokkal berendezett dobozok, ablaktokok. De keret nélküli vászonból van a legtöbb.

Hol hars, tomboló színek, hol nagyon fáradt, nagyon megtört, húsli la árnyalatok, nagy-nagy felületekre aprólékos gonddal, avagy csupán lendületből felhordva. Szétdarabolt figurák, akikről ismeretlen szerkezetek emelkednek ki, zöld-kék naplemente, amelybe belefutnak a nézők. És mégis, a művek minden apró része arányos, tiszta, átlátható.

A padlást mára már kisajátították maguknak az állandó motívumok és a formák.

Mostanában madarat látni Szilágyinál. Beköltöztek hozzá a házi állatok is: az arasnyi botsáskák, az ugró egér, a csigák, a seregély és patkány mellé. A több méteres, vaskályha-derekű, fekete műanyag-fólia-tekercek, amelyek drótokkal-kötelekkel lettek összekötve, s mindenféle plakátszínekkel fújtak meg – hogy ezután a színek között, huzalhálókban agonizált, összecsuklott és most kínok között haldokló madarak legyenek. S ez az öt vagy hat madár kezdetben a lakásban vergődött, ott heverték a padlón, az ágy előtt, a falakra felrajzolt brutáliák, a kifestett házú éti csigák és a labirintussal rendelkező feleség feketés vacca előtt, majd átkerültek a szoborkészítő műhelynek kinevezett, középkori fálmaradványok körbeállta szemétdombra – Szilágyi látja a Várhegy bástyáján álldogáló Istvánt (akinek egyre-másra természetes pöcsöt festegetnek éjszakánként) és Gizellát (neki is kerül a lábhajlatába egy-egy spray-zett rombusz), az országalapítókat, s éppen a háta mögött magasodik a Margitot felnevelő apácák kolostorának maradványa –, onnan meg fel a cseh-boltozatos lépcsőn a padlásra, végleges helyükre.

Szilágyi azokat a festményeket tűri csak meg a lakásban, amelyeken dolgozik. De, hogy egy-egy nagy munka mennyi ideig tart, azt senki sem tudja. Van olyan festménye, amelye hétről hétre más. A *derkovitsok*at bemutató szombathelyi tárlatról, tekercsben visszajött alakon hol megjelenik a ruha, hol lekerül róla. Az *Európa elrablásán* hol piros, hol meg sraffos kék a nemi szervnyivé zsugorodott nőalak, az antisátános-antirasszista munkák pedig napról napra súlyosabbak lesznek, az újabb és újabb firkaszerű jelektől.

Aztán ZOÉ, a rövid kis vonalakba, szökellő mozdulatokba bekapaszkodó művésztárs, a feleség, mint Szilágyi keze ügyében lévő motívum. Ezeregy változatban: duzzogva, sírva, mosogatás közben, hetéraként, olvasás közben, egéretetésnél, kékfestő ruhában. És kések, szilánkok, robbanások. Sok-sok szorongató, leteperő, habzsoló szöglet, sarok, szirt, öböl és karéj.

S mindenhol ugyanaz a sivár, kopottas, pusztuló tárgyi világ, ugyanaz az indulatos, elemző szemlélet – s ugyanaz a képki-sajátítás.

Szilágyi úgy figyel magára, hogy közben minduntalan tudja: a világ benne éppen mire alkalmas. A lakószoba cserépkályháján, amely másra úgysem használható, egy manószerű doktor gubbaszt festményablakban – megbillent feje naponként képes másra hasonlítani, de hónapok óta változatlan.

És Veszprém-ben ez is jó.

2. (Naplemente)

Valaki beledől a naplementébe. Talán van, talán nincs: erős, fekete vonalak fogják össze. Belül okker, a belseje csupa mocskokkal feldúsított oranzs, krapp, króm, vanádium és citrom. Ideges, sárga színek tömlik ki a gonosz, kapkodó vonalak összefogta emberforma teret. Lehet, hogy van feje, van keze, lehet, hogy nincs. Lehet, kályhaezüst a bakancsa, zöld a locsolókanna a kezében, nagy tájban szorgalmatos kertész ő, gondos. Lehet, nincs a festményen senki, aki *valaki*. Mert a kaotikus látványban eltűnt, annak része lett, s abban tartja – be ne dőljenek neki – a vonalakat; vagy azért, mert nincs: s ami látható belőle, azt embert faló vidékünk, ez a kannibál-Pannónia krikszkrakszolta fel – hosszú vagy hirtelen elhatározással) – magára. Felhúzta magára – őt, ezt a valakit, ezt a képcsínálót – ruhának, akár a hollótustetoválást a nyomorult kamasz, amelytől félelmetesebbnek, keményebbnek, kanabbnak vélhetik és láthatják a nyomorúságos jövőjű csajok.

Ami biztos: a rózsaszín naplemente. Az eperszínű amerikai álom, a rágógumiszagú szörcsögés és harsogás, sok ragyogó fémmel, ropogó topázzal és kékkal. Holott pedig Európa közepének alján vagyunk, *ittnek* is mondhatnánk a mocskot, a gyógyszerekkel körített megválthatatlanságot. Andalító este, fél hét, talán éppen augusztus tizennegyedikén, a Balaton langy partján, háttérében a felvidék meredeken emelkedő, de a magasságba egyszer csak beleunt hegyeivel. Pára nincs, lazúr körömlakk, átmenet nincs, csak a vad, forgató, hasogató kontúrok. Felmetszették a látvány vékony bőrét, s a hasadékon, réseken, lyukakon kidőlnek – mint disznó felmetszett hasából a gőzölgő bendő, a szürke burokkal beborított máj, az édes-büdös belek – a vidék színei, a vidék lelke, az élet.

Szerkezet és szín, ennyi lehet a tájlakó ember. Szilágyi László – és elnyújtott sóhajú naplemente. Prospekt Naplemente, Road Naplemente, Boulevard Naplemente, Naplemente körút, Balatonfüred-álom, Veszprémcsillogás. Zene, melyben annyi az üvöltés, amennyi a csikorgó, véres égbolt fogyó testét akarja megtekinteni. Fényzene, vérzene, velődara, hangtubus. Zene a lementében, kivert fogak ütemes csörgése a lopótökben. Elme-elfekvő.

Ha tájnak látom az arcot, akkor alul, arasznyinál keskenyebb, szabálytalan csíkban, földbarnán a hegytetők – bizonytalanul. Alig. Még egy keret összetákolt, fehérre mázolt fa is elfedhetné, ne lássa meg hirtelen senki. Észre sem venné azokat az ember, ha nem len-

nének egytömbűek, azonosságukkal tüntetőek. Felettük az alkonyat, az alkonyat lüktető torka – az a fontos. Nem azok a belakható hegyoldalak vagy a hegyoldalak pudvás temetői, netán a gázlángú éjszákák. A földdel nincs mit kezdeni, azzal nincs – nem lehet – dolga a naplemente-nézőnek. Még csak drognak se jó, a mákfőzet kékebb, a kenderfüst gyorsabb.

Ha arcnak látom a tájat, akkor abban is nagy-nagy lobogás és mindenféle mozgás zsúfolódik bele a tájba. S ahogy az életét elszenvedi, aki fest, akit megfestenek.

Rózsaszín szárnyon jön érte a naplemente, ezüstöt hoz, a mediterrán képeslapokét, és felveszi a mondatokat, OTP-csekkszámot suttog a fülébe a filozófus piti bölcsességével, mielőtt átviszi a falon.

Toccata, fuga, fekete földiából összecsomózott rigó. Mi nem gyűrjük össze a meggyszín bársonykárpitot. Nem halunk bele Arizonába.

A KÍSÉRTETFELESÉG

Hiába kérdezed, barátom, mi marad a másik történetben, nem tudok rá válaszolni. Olyan kevés a formája, hogy nincs egyebe, mint a valósága.

De hiszen ebben a történetben sem bizonyos semmi, gondolom, csak én magam, az író, vagy, hogy egyelőre – az indulásnál – szerénynek mutakozzam, én, aki a történet elmondója vagyok. Most természetesen a háttér sem vázolható fel (amelyet pedig alaposan ismerhetek, hiszen íróvá válásom előtt számos alkalommal bejártam, s közönséges magánemberként is tanúsíthattam a létezését), nemhogy az alakok, a jellemük vagy éppen a csekély cselekmény. Állítom, rajtam kívül más senki és semmi sincs – ettől a mondattól kezdve pedig nevezzük így – a novellában.

Holott a mindenségemben határozott kontúrja van mindenemnek.

De bármennyire bizonytalan, tudható, a középföldön járunk, abban a fűtorzsnyesedékszagú, földbarna városban, amely annyi magyar regénynek adott és fog majd kínálni tág helyet, háttért vagy terepet, amelynek sószagú, mégis dohos levegőjét oly sok gyöngye tüdejű közép-európai hős lélegezte be, vagy talán még, ha a befoglaló műnek megadatott a néhány éves vagy évtizedes örökkévalóság, ma is lélegzi.

Egyébiránt egy másik történetben is ebben a papírvárosban jártam a víz fölötti, meredeken hegyre futó utcákat.

Mielőtt arról fogok beszélni, aki kísértetet vett feleségül, és ez a kísértet elrabolt tőle öt évet, egy újabb hely utcáiról szólok. Eddig minden írásomban előfordultak; elvégre arról a vidékről származtak oda át, ahol felnőttem. Gyerekkorom épületei és utcája lenne mindahány, ha azóta szétfakult és a sok emberlépés okán keskenyebbé is fogyott. Bárhol járhatok a fénytől csillogó köveken, mindig ugyanazon városét koptatom.

*

Ha a teljes középhegységet beborító bükkösben felébred a szél, és ez bármelyik napszakban lehetséges, mert felriasztotta a saját, éhségtől korgó gyomra, rögtön dühödt futásba kezd, és lerohanja a fennsík városát, Veszprémet. A bakonyi szél, hiába nevelkedett a Bakonyban, nem élhet, mint a vaddisznók, bükk- és tölgymakkon, akácfa- és ízikfűstre vágyik, s azt csupán a városi kéményekből tudja elragadni. Ha élni kezd Veszprémben egy ormányán négyosztatú sapkát hordó kémény, biztos lehet az ember, még ha papírlakó, akkor is, hogy hamarosan megérkezik a füsttel szálló ételszagra a hegyek metsző, élénk szele, ha pedig megérkezett, megtömve bendőjét, majd vonul tovább, egészen a Balaton északi partjára, hogy szomját oltani odahasaljon a lapos hullámokra fogott vízhez.

Veszprémben létezik olyan lakótelep, amelynek lakói a levegőmozgás útján keresztbe húzták meg az utcát, mert abban bíztak, a szél megunja a sok botladozást, és nem jön arra ételszagot lopni. Mások okosabbak voltak, s úgy tervezték az utat, hogy azon mindenféle lomot, papírt, zászlós port, jelet és felesleget magával ragadva, gyorsan végigszaladhasson. De az északi szél nemhiába viseli az északi nevet; rafinált, számító, kegyetlen. Mindig megtalálta az alkalmat, hogy a polgárokat bosszantva felfordítsa a mindennapi élet menetét. És úgy sikerült neki becsapnia egy-egy ablakot, hogy kirepül és szilánkjaira törik a katedrálüveg, le-leemelte – mert tudta, hogy nem őt, hanem a ház gazdáját szolgálja – a kontyos tetők kéményeiről a réz szélkakasokat, ólba kergette a kutyaakat, és éjszaka felijesztette s a városra lezavarta valahány, a temetőszélre hantolt kisgyermek ártatlan lelkét.

Mert igaz, hogy a Dunántúlon nincs olyan város, amelyet ne lehetne szelesnek nevezni, de valójában Veszprém a szelek városa. A bakonyi szél pedig vagy ezer alakban, változatban létezik, másként csíp a Papod felől érkező s másként a Som-hegyről, más a lehelete annak, amelyik csupán az óvárosi piachelyig akar érni – ott hajnaltól sütik a lacipecsenyét, a cserszömörce parázsára helyezett roston a bő zsírú, zamatos kolbászt –, vagy annak, amely az Öreg Futóné szoknyája mellől menekül, s magával hozza a források friss vadállatszagát. A szelek egyetlen családba tartoznak, s mint minden családot, össze is lehetne valamennyit gyűjteni, akárcsak a bakonyi naplementéket, egy kisantológiába.

A szelek megosztják maguk között a munkát. Vannak, amelyek tavasszal járnak el, és Lókút felől, a Vajdaságból áttelepült Szajkó

festő házától kezdik a portyázást, mások, leginkább a nyáriak, először leszaladnak Aszófőig, vízbe borogatják a vitorlásokat, beleölnék egy-két önhitt embert a tihanyi kútba, hogy aztán a Balaton felett elvágtazzanak Arácsig, szétriogatják a fürdőzőket, onnan Vörösberényig szállnak, s visszafordulva, délről veszik be a védtelen kisvárost.

Veszprém háztetői, épületei, terei, utcái a dúvad szelek nagyra sikerült nyomait viselik magukon. Ha az egyik háznak megomlott a vakolata, bizonyos, hogy a komisz viharok előbb-utóbb tovább feszegetik a réseit, és lekaparják a csillámpalás kőport: néhány nap múltán a teljes épület csupaszon, téglavörösén áll majd; ha pedig a nyárvégi forróságtól felpúposodott aszfalt télen beszakad, felszínre bukkan a porlékony talaj, a gyors, fagyos viharok felkapkodják, s nem marad ott más, csak a láb- és tengelytörő kátyú.

Megállapíthatjuk: ezekben az utcákban a szél az a mester, aki megmondja, minek hol a helye. És amire rámutat, mintha csak a gondoskodó Isten tenné, annak e tájról el kell tűnnie.

Aki ilyen helyen nevelkedik fel, nem tehet mást, író lesz. Céltudatos gondolatok huzatolnak ezek után a fejében, és ha elég gyors a jobb keze, papírra vetheti mindazt, ami benne megteremtődött, és koponyája boltívei között randalíroz. De vigyázzon, bal kezével érdemes fognia a finom ívpapírt, mert azt könnyen elragadja előle és a Sédbe ejti a kötekedő szél. Aki ilyen helyen éli le első húsz évét, megtanulja, hogyan kell merev háttal és enyhén szétvetett lábbal járni ahhoz, hogy a lejtős utcákon is egyenes ember maradjon. Az öntudatát a szél meghatározta sikátorok, közök, utak és járdák alakítják ki, konokul teszi a dolgát, földhöz is vágja, akit le akar teperni, és ha iszik, akkor három napig nagy kortyokban nyeli a paloznaki rizlinget.

Menjünk végig egy veszprémi utcán! Megláthatjuk, háztól házig araszolva – szembeszélben –, mi ebben a mediterrán, formás városkában a gyönyörű. Mert bizony a szélviharok elültével otthonosakká válnak a völgyek és a szirtek, minden rést, hasadékot, közt megtalál és bevilágít a melegítő napfény, fölneveli a meztelen, templomok freskóin élő Ádámok és Évák ruháját, a soklevelű fügefákat, nem beszélve a gránátalmabokrokról és a hálósobák kemény deszkájú szekrényében szárított, virágjával illatozó, Dél-Franciaországból ideszármazott, ezüstszürke lombú levendulákról.

Ha napközben ennyire arányos és szép Veszprém, joggal látjuk meg az eső utáni félhomályos csillogásában, hogy milyen kegyetlen kísértetjáró hely, ahol a várban estére kivilágítják a számos ablakú

kanonokházakat (színpadi díszlet, amelyet bármikor összedűthetnek a bennük játszó képviselők, vállalkozó lelkű bonvivánok és a cipőboltokban nagyságoskodó, kikapós színésznék).

Karolj bele, olvasó, főhősömbé, s induljatok együtt, a meredek utcán óvatosan a várhoz. Bár most még nem látod, eltakarja a takarékpénztár császársárga, magas homloka, bízzál Trivulzióban, a hórihorgas, fekete és kampós orrú dalmatában, ha már célt adtam neki, el is fog oda, veled együtt, találni.

Én ugyan tudhatom, mint annyi jövő városi eseményt, e keskeny közből, ahol a mennykűfogóval felszerelkezett szülőház áll, sétátér kerekedik egyszer, kutyák és macskák kedves kergetőző helye, s holmi betonterasza kiülő fagyaltnyalogatóké, most azonban faltól falig macskakővel kirakott sikátor, ahol a valódi időnél fél órával kevesebbet mutatnak az órák. A napsugaras-stukkós, boltíves kapuk alól koldusok szólnak, akiknek, szerencsére, nincs szaguk, azt helybérként adták oda a tulajdonos szélnek.

Ha bárki pénzt vetne nekik, rosszul teszi, éjszaka megtalálják az alamizsnaosztót, s újabb adományt követelnek.

Az egyemberes balkon alatt, látom, sietve haladtok el, Trivulzió gyorsította a lépteit, hiszen ő, mint minden érzékeny kvarnéo-kreol, bőrével érzi a veszélyt, ha nem is tudja megmondani, honnan fog az kitörni. E balkon valóban leomlik, nem is egyszer: szocialista sejt gyűléshelyéből nyílik, leskelődő pont, s ahányszor a magyar történelemben csetepaté lesz, ezt a balkon mindannyiszor megszenvedi: zászlókkal együtt zuhan alá, mert a városi felkelők első dolga mindenkor az lesz, hogy lerombolják.

Az utca aljában álló takarékpénztárnál, a legterjedelmesebb városi épületnél – szemben a kaszinóval – jobbra kell fordítani utatokat, s néhány lépés után, a háromágú, hínárvillájú elágazóban a középsőn tovább, éppen a helyi szomszédvárak, a két újságszerkesztőség közében.

S innen következik az az utca, amely alig tíz házból sorakozott egybe, melyek szorosan egymáshoz tapadnak, s bennük megtalálható és felmutatható az a majdnem ezer év, amely valóságosan megformázta Veszprémet. Itt, az alacsony plafonok alatt éltek időkezdet óta a városi, dolmányos notabilitások, a szürkészítők pénztárnoka, a zsidó kereskedők, az Auerek, Hellerek, Sidók és a városházi hivatalosok, a főorvos és Matulka pék családja: hiszen ebben a rövid utcában minden kényelmet megtaláltak. Egyik végén a kaszinó, másik

végén a piac, ahonnan föl lehet járni a papokhoz, a várba, s a templomok legfényesebbikébe, a Szent Mihály székesegyházba. Az utca közepén, az 5. szám alatt, emberemlékezet kezdetétől a városmester hivatala működik, e madárcseresznyével árnyalt udvarú, csehboltos házban intéződnék a hely és a polgárok mindennemű ügyei, itt róják ki az adót, adják ki az állatok passzusát, fogadják az egyházi és az állami revizorokat s a vidék nagykereskedőit.

De, hogy ne legyen olyan előkelő az utca, a városházzal szemben, a Sörházlépcső szájánál, kissé féloldalasan s eldugva egy vendéglő működik, hiába is mondják kiskaszinónak, s hiába, hogy napközben ott megtalálhatók mindazok, akiket este a nagyobbik kaszinóban illik keresni, kocsma maradt az, fröccsös, petróleum- és gyertyafüstös, ahová a nagytestű piaci kofák, száz évvel később pedig a hozzájuk hasonló népművelő asszonyok is beugorhatnak egy-egy stampedli büdöspálinkára.

Trivulzió, olvasó, itt áll meg veled először, hogy tekinteted megismerhesse az emeletes házakkal közrefogott, cseresznyefáktól árnyas, háromszögletű piacteret. Jobbra a rómagbarnára meszelt városi fürdőt láthatod, majd nem sokkal utána a hatusúcsú csillagos zsidó imaházat. A sarokban Franciaországból idevetődött grófék álormezsgéjének portájuknál, hacsak nem csapjuk a vagyonukhoz a dicső múltat: ők azok, akik Tihanyba behozták a levendulát, ők tanították a szerzeteseknek, hogyan kell a virágos hajtásokból olajat csavarni, s ezért van állandó padhelyük a bencések oltárának bal oldalán.

A szemközti, tölgyhamutól szürke falú, komor épület a jogászoké, bíráké és mindenféle kósza felügyelőké. Nemhiába magasodik cseréptetője fölött, de már a várfalba beépülve az a minaret, amelyet régóta tűzfigyelő helynek használ a város.

A tér nyugati felén terpeszkedik, szinte elfoglalva az egyik teljes oldalt, az a madaras-láncos palota, amely tulajdonosához illő módon barokk ízlést formáz. A Pósa-házban senki szabályos ember meg nem fordult még, oda csak a bankárok és a kétes ügyekben járó vigécek járnak. Őr áll előtte, szúrós tekintete böködi az arra sétálót, kibontja a csontot az arcukból, felsérti a tarkójukat, el is kerüli a palota kapuját mindaz, aki nem kérte a múzeumtól kölcsön valamilyik régi zsoldos kapitány sodronyingét, páncélgatyáját.

A piactér északi sarkához apró, szabálytalan szöveget kiadó, egyik végén lejtő, másik végén az ég felé kapaszkodó tér csatlako-

zik, s onnan fut fel a várkapuhoz az utca. Elején, a tűztorony alján, a fecskendőház: eddig vezetett Trivulzió útja, ezt a helyet kell neki, olvasóm, megmutatnia, hiszen ebben rejtőzik annak az ősoka, amiért nem mondhatom, mint annyi más mozgató, én sem lakhelyemnek Veszprémet, csupáncsak hajdani városomnak.

A fecskendőház falában egy sakálszemű szobor, Flórián lakik.

Flórián, aki valaha Rituper, e ház gyilkosságba keveredett lakója volt, de hogy kísértetté vált, már se nem Rituper, se nem Flórián, csak lidérc, aki bárkit, ha ellenségének vél, vidékről vidékre követ és megtalál.

Amint főhősömet, Trivulziót, s általa engem is.

Hiszen öt egykor én írtam meg.

*

S ha szóltam felnevelő, sok dombra épült városomról, ahol a templomok és kápolnák száma majdnem annyi, mint Rómában, s általuk szóltam a mindenk felett uralkodóról, a Nagy Regényíróról is, beszélhettem az utcáiról, következzenek az e novella jelenidejében bejárható területek.

Így kezdődött.

*

Az augusztusi hőség elől abba a városba utaztam, ahol a legtöbb épület vörösbarna, a sárgává öregedett márványoszlopok árnyékában macskák hevernek, a tereken szökőkutak vannak, és az esti dombokról lezúduló szél kisöpör minden aggodalmat az ember fejéből. De a kánikula utolért. Az évszázad legmelegebb nyárvége foglalta el a települést, párás levegőjű, nehéz szagú, délutánonként semmi élőlényt nem tűrt meg a keskeny, járdátlan utcákon. Testhajlataimat szertemarta a csípős izzadság, amikor csak tehettem, feküdtem az elsötétített lakásban, fehérbortól súlyos végtagokkal, nyákos szkafanderben, elnehezülten, mint aki dagadt, nyomasztó hasonlatok közé zuhant. Ott, délen, ebben az évszakban már későn, fél hét felé kelt a nap, és korán nyugodott, este nyolckor sötétség borult a mediterrán vidékre, de a hőség szűnhetetlen volt. Fájtak az ízületeim, ujjamba bedagadt a gyűrű, lábfejemen millió hangya korzózott – a helyiek szerint az itteni nyár kedvez a reumának.

A palotáról, amely melléképületének földszintjén szállást kaptam, senki nem élt, aki ne a csodálat hangján beszélne. Asszonyomellő sólymok álltak a sarkain, volt belőlük vagy tizenkettő, és a homlokzatát, valamint a várost szelő folyóra néző háromarkádós loggiáját a barokk egyik kedvelt olasz mestere, Francesco Borromini építette.

Felmásztam a háztető teraszára, a környék messze híres kilátópontjára, de alig vehettem valamit is számba, mert szédített a tériszony. Egyébként a lakott táj, a magasból nézve, szép – minden háztetőn zöld, cserépben nevelt futónövények, kábító jázminok, skarlát trombitafolyondárok voltak, és törpe, folyton termő citrusfélék burjánzottak a tenyérnyi teraszokon, ahová naplemente után kiültek a családok, ahol aztán vígan boroztak. De senki sem volt, aki a sólymos palotánál ne találta volna jobb mestermunkának az utca átelleni oldalának méreates épületét, az évszázada francia nagykövetségnek helyet adó Palazzo Farnesét, amelyet valóban a kor legkiválóbb művészei terveztek és alakították olyanra, amilyennek ma látjuk.

Itt, a gettó közelében minden órában történt valami, ha más nem is, de megállt a vándort szállító jármű, kiraboltak valakit, vagy éppen eltapostak egy járókelőt, hogy aztán hangos és méltatlankodó veszekedés után kártérítést kapjon a kocsis a letört ostoráért. E vitatkozások jelentették az utca lakóinak a legnagyobb élvezetet, az ablakokból, teraszokról szurkoltak a feleknek, bár eleve biztosak lehettek abban, hogy az idegen nem fog győzni, neki horzsolódott le a könyöke, szakadt szét az inge, csupán azért, mert ő a jöttment átutazó, a senkiházi idegen. A városba tódulók mindegyike, ki így, ki úgy, megfizette a vámot, rendszerint kamatos kamattal, és a helyiek szentül meg voltak győződve róla, hogy így van ez rendjén, éppen ennek lerovására érkezik hozzájuk a tömeg, s hogy ebben rejlik a hely vonzereje. Ha csendőr akadt a baleseti helyszínen, s látta a megbillenő járművet, hallotta a sétáló ijedt sikoltását, senki nem tapasztalta, hogy csak egyszer is a várostalan jövevénynek adott volna igazat, de az egyezés után még külön büntetést rótt ki a vándorra: a közrend megsértése miatt. Mindez titkos egyezmény következménye, gondoltam, és hűvösebb délelőttönként, valamint alkonyatkor a faltövekhez tapadva sétáltam, ha pedig meghallottam magam mögött a robogók hangját, igyekeztem behúzódni a legközelebbi kapualjba. Törvényként fogadtam el mindent, ami itt történt.

Ahol reggelente megvettem a napi másfél liter fehérboromat, amelyet a Pápa forrásvizének neveznek, feltehetőleg azért, mert áttet-

sző, mint a hegyi patakok, és akkor is hús képzetet kelt, ha meleg, a kimérésben nem köszöntek, és nem fogadták a *jó reggelt!*-et. A piacon rám szóltak, ha válogatni mertem a nagy szemű szőlőfürtök között, holott a helybeliek széttúrhatták a teljes gyümölcshalmot, a bankban pedig rendreutasítottak, ha fél méternél távolabb álltam az előttem levőtől, és bárki elém tolakodhatott a péknél. A másodrendűséget – amit otthon egészen könnyű szívvel elfogadtam – naponta tapasztaltam, de még mindig jobb sorom volt, mint a frissen érkezetteknek, mert legalább megismertek a galambok, a vállamra telepedtek, ha morzsát szórtam eléjük, s a patkányok se tértek ki rémülten előlem, ha a lerakóhelyre cipeltem a szemetet. A koldusok nem tartották mocskos tenyerüket, és minden találkozáskor biccentettek.

Néha rejtett cél mágnese irányította lépteimet. Óvatosan kerestem sarummal a tisztább köveket, nehogy belelépjek a lakók bűzös hulladékaiba, merthogy cipőt nem tűrt a lábam, attól pedig irtóztam, hogy a poron kívül más mocsok is érje a bőrömet. Széterjedt, meg-rágott fügek, véres köpetek, nedves vatták, ürülékhalomok és rágcslótetemek között vezetett az utam a hat dombtető valamelyikére, hogy onnan aztán biztosan a raktárak közül felmagosodó Aventinus halma felé vegyem az irányt, ahol a sok örökzöld növény közül néha előbukkan egy kolostor fala vagy templom tornya, s olykor harangszó szűrődik át a lombkoronákon. Minden szél ezen a helyen ébredt, itt gyülekezett minden hőség elől menekült, innen figyelték a lent nyüzsgő embereket, amíg orruk alatt egy-egy narancs vagy citrom félérett termését nyomkodták, hogy felüdüljenek a kipréselt illóolaj szagától. Itt senki nem törődött a másikkal, nem mintha csak közép-európaiak keresték volna ezt a helyet. Magam alá húzott lábbal ültem a folyó fölé magasodó bástyán, bámultam a tétován kóborlókat addig, amíg el nem zsibbadtam, vagy be nem sötétedett.

Máskor ehhez sem volt erőm. Szobám sárga kanapéjának öblében elnyúlva néztem a magas ablak függönyréseit, azt, hogy milyen kevés látszik a szomszéd ház középkori okkeréből. Csak annyi, hogy meg tudjam állapítani, a becsukott zsalugáterek mögött életnek kell lennie – néha megnyílt, kiflidarabkákat szórtak az asztalterítőről, ruhát teregettek, vagy megöntözték az ablakláda fonnyadt, vézna, vérekes vadszőlőjét. A házfalon függőleges repedések voltak, amelyben hüvelyknyi, izzó szemű gyíkok laktak. Ők tűrték a meleget. A heverőről – a függönyrésen át – láthattam, szaporán nyelik a levegőt, és azt is, ha a folyópart platánjáról idevitorlázott, leszakadt

levél a falnak csapódik, s zuhantában magával sodor a gyíkok közül egyet-egyet. Az ablaktáblák mögül, mint hegedni nem tudó sebből a savó, olykor zene szivárgott.

Az utóbbi napokban szürkületől éjfélig szólt a gordonkahangverseny. De hogy ki vagy kik hallgatták, azt sosem tudtam meg.

Itt jöttem rá, mennyire egyedül vagyok.

*

S a folytatás következik.

Törvényszerűen következett be, hogy egyik este, valahol a via Banchi elején ismét összefutottam hajdani hősömmel, aki előttem ismeretlen helyre menekült öt éve: Amanchich Trivulzióval. Találkozásunk öröme apró vendéglőbe vonsoztam be, bort rendeltem, három poharat, s hogy töltöttem neki, magamnak és a múltunknak, figyelni kezdtem barátom arcát. Sovány volt, mint mindig, de a bőre alól valami kirágta a belső fényt, lereszelte csontjai élet, hogy vonásai fáradtak és kontúrtalanok legyenek. Öt éve nem gondoltam rá, hiszen azóta, hogy nem talált meg, s nem tört borsot se főhőseim, se az én orrom alá a fecskendőház alakváltó lidérce, nem lehetett vele semmi gondom. Joggal hihettem, vagy messzi trópusi tájakra vitte magával azt a gonosz Flórián-Ritupelt, és egy hajóúton együtt sülyedtek el, vagy a lidérc megunta a kísértést, és nem talált bennem már semmi kísértetnek való fantáziát.

Enrico Caruso-hangú énekes dalolt a szélfogó előtt, rekedt és mély hangon harsogta a *Tu, ca nun chiagnét*, a *Mamma mia che vo sapét* és az *O sole miót*, mi pedig a balatoni nyáresték emlékére kortyoltuk a fehérbort.

És amire rámutattunk, amit kapkodó szavainkkal megneveztünk, mintha csak a gondoskodó Isten tenné, annak a múltból elő kellett tűnnie.

Rá kellett döbbernem, van egy selyemgubóforma, amit a dolgok, ha már elfeledték őket, magukra öltenek: ehhez hasonlatos voltam én az elmúlt öt évben. Bár örültem, hogy a veszprémi kísértet elhagyott, a múltam illetén bebábozódását kissé bántam. Ugyanis Trivulziót szerettem. Hősöm volt, a barátom, cimborám, s mindennek-előtt alkotóm, aki írja a sorsomat.

Nekem pedig nem volt meg az utóbbi fél évtizedem.

*

Egy órával később, miután tekintetével alaposan felmért, és térképet készített gyűrött, római arcomról, megvacsoráztunk, összerendezte a gondolatait, és hozzákönyököltünk a második kancsó pincehideg bornak, megszólalt.

– Azt hiszem, nagyon beteg voltam – emelte fel poharát Amanchich Trivulzió. – Öt éven keresztül nem tudtam, mi volt velem korábban. Kitörlődött belőlem minden és mindenki, bár megvallom, egészen addig, amíg nem futottunk össze, nem rejtőzött bennem semmi úr. Most meg pedig, mintha megtaláltam volna: rögtön viszszaforrt a testemhez a hiányzó múlt.

Mesélt.

Tekintélyesnek látszott, ezt én is láttam, talakírás tarkasággal volt összehasonlítható a fiatalsága. Szerette a grogot, ezt a par excellence kalandorok italát. Szláv beszélőképességgel és olasz fantáziával mondta el, hogy megszökve – mert úgy szökött meg – Budapestről, Fiumében felszállt egy gyógyulni vágyókat ringató hajóra, s mint földrajztudományra éhes utazó, járta végig az Adriai, majd pedig a Jón- és a Tirrén-tenger kikötőit, szigeteit, készített jegyzeteket és rövid cikkeket a vasárnap megjelenő újságok számára. Végére, egy rendkívül bonyolult rendszerű labirintusban bolyongott, amelyben csak azért vállalta a kóválygást, hogy megszabaduljon daimonától, s pénzhitelezője ugyancsak nyomát veszítse. Merthogy mindkettő elől menekült.

Találkozott egy lánnyal, aki széles karimájú, gombaszín kalappal a fején heverészett a keskeny hajóorr egyik napozóágyában, mindig a part felé fordult, és kitartóan számlálgatta a fehér csúcsú hegyeket. Ruhája, vállra borítható utazóköpenye is gombaszínű volt. S Trivulzió észrevett egyetlen, az öltözék és a lányt körbelengő illat közötti ellenmondást. A lánynak ezen kívül nem volt semmi egyéb sajátos tulajdonsága, s ezért már meg is lehetett szeretni.

Így vette végül magához.

S kormosan fekete szemében egyszerre olyan mosolygás csilant meg, amilyen csak a leglágyabb kék szemben ragyoghat – ez is kvarneó-kreolságnak bizonyult.

– Akkor, Riminiben nagyon tudtam élni.

És immár ő kérte a pincértől a legújabb liter bort.

– Ugyan?!

– Akkor azt hittem, nagyon a magam javára házasodom.

Hitetlenkedve hallgattam elbeszélését.

Ugye, ott volt ő, a tapasztalt, de arcán mégsem látható tapasztalatú fiatal, veszprémi hős, név szerint Amanchich Trivulzió. Féktelességét, ahogy a hajóra szállt, maga mögé dobta, nem ivott sokat, halkéssel ette a halat, és sétáin lehajolt minden csillogó érchez.

A hajón nem volt nehéz tudósnak mutatkozni. A fedélzeten utazott egy térképész, híres és megfizetett tudású férfiú, aki gyorsan megkedvelte őt, kutatásaiban kísérőjének és barátjának fogadta. Hamarosan Trivulzió is annyira ismerte a vizek és a hegyek titkát, mint J., a tót felmenőire büszke, magyar szakember.

Tehát volt még J., aki ritkásan, kedvtelésből a haditudományt is művelte, minden, arra alkalmas terepen elképzelt s képzeletében lejátszott egy háborús összecsapást, s ugyancsak szerette a bort és az asszonyokat.

A kilencedik héten, egy nap, talán éppen május negyedikén, Korfu szigetén kötött ki a hajójuk, s együtt igyekeztek, a főváros utcáin, énekelő borozásra a virágos görög negyedben, ahol éppen kéménysprők és tűzoltók ünnepelték bárgyú képű szentjüket. Egy élő fa vastagabb száraz ágán kötelet vetettek át, és ezt a két végénél fogva addig húzogatták, míg a fa tüzet nem fogott.

Trivulziónak dolga akadt valahol, s a görög negyedtől délre, a szentjánosfa tövénél elvált mesterétől és barátjától, mondván, a mulatságon találkoznak.

A városszálen három lány jött Trivulzióval szemben, köztük a gombaszín kalapú, egyébként éppen talpig fakó íriszkekben, és még mindig csodálni valón szépen lépdelt, kicsi csigákba göndörödött haja a füle mögött szépen hullt a vállára, szép volt palack alakú csípője és szép a hamvas bőre. Meglepetésében Trivulzió anapesz-tusosra fogta lépteit, hol elébük, hol meg mögéjük került. Szerette volna megszólítani őket, de ehhez nem volt se gyakorlata, se bátorsága.

A kalapos lány azonban oly biztatóan nézett rá, hogy Trivulzió tréfálkozva mégiscsak kérdőre fogta:

– Ilyen szép lányok miért járnak gyalog?

Katerina szemébe hullt lángveres haját igazgatva rámosolyodott:

– Mi mást tehetnénk, ha a hátasállatok gazdái nem olyan udvariasok, hogy szolgálatukat felajánlanák?

– Ilyen szép lánynak különb állat dukálna, mint bármely itteni görög göthös számara – mondta –, de szívesen felajánlom, szerzek neked egyet, és boldog leszek, ha magam gyalog követhetlek.

Amanchich és a kalapos lány egymásra néztek, és elnevelték magukat. Hogy a lány két kísérője is belenyelvelt a beszélgetésbe, hamarosan szót értettek. Élénk beszélgetés közben, szinte az útra sem figyelve, Trivulzió elkísérte a lányokat a Jázmin-kertig. Mire odaértek, egészen besötétedett. Gyönyörű, földszintes, mediterrán ház előtt álltak meg, az épületnek vastag, felül apró tornyocskákkal díszített falai voltak, és hatalmas, szögekkel kivert kapuja. Amikor a kék éjszakába ruhája színe miatt teljesen beleolvadt lány átlépte a kapu küszöbét, így suttogott:

– Várj egy kicsit.

A következő percben Trivulziót be is szólították.

A ház harminc körüli asszonya köszöntötte – Katerina nővére. Gyertyát gyújtottak, asztalt terítettek. Több pohár bort megittak már, amelynek zamatát addig sosem ízlelte Trivulzió, és ízhez se mer-te volna hasonlítani, csak egy hajnali temető hangulatához, amikor Katerina ismét megjelent, holdfényszínűvé átöltözve. Jócskán ittak, ugyancsak vígan mulatoztak, s késő éjszaka együtt bújtak ágyba.

Katerina kedvessége és kacérsága, ahogy énekelt és kacagott, a tengermelléki asszonyok kimért és határozott, mégis puha mozdulatai – mindez valami rendkívüli, túlvilági gyönyört ígért és adott. Hajnalban azonban Katerina lefejtette derekáról Trivulzió erőszakos karját.

– Most jobb, ha elmegy. Nem szeretném, ha itt látnának.

Miután sűrű csókok között megbeszélték, mikor tér vissza ismét, Trivulzió távozott. Az utca végén a városnegyed kapuja még zárva volt. De ott, az arab lepénysütő boltjában világosság égett, a kementét fűtötték. Odahúzódott a ponyva alá. S Trivulzió beszélgetni kezdett a boltossal, gondolta, nála várja ki a reggeli kakasszót. Arra mutatva, ahol az éjszakát töltötte, kérdezte:

– Kié az a hatalmas ház, amely jázmin- és íriszillatot áraszt magából, a teteje meg mintha tömény holdfényvel lenne cserepezve?

– Rom az csak – mondta a boltos, és titkon keresztet vetett. – Nincs ott már ház.

– De hiszen ott voltam egész éjszaka – makacszkodott Trivulzió.

Az arab rögtön megértette, mi történt, hiszen az arabok születésüktől fogva ismeretségben vannak a túlvilági lényekkel.

– Egy aranysakáltündér él arra, valahonnan keletről jött, állítólag keres valakit, gyakran elcsábítja az embereket egy-egy éjszakára. Háromszor is látták. Így hát te is találkoztaál vele, no lám!

Trivulzió szégyellte beismerni az igazat, inkább, ahogy a délieknél szokásos, handabandázott és nagy hanggal tagadott. Ahogy kivilágosodott, és Korfu városa felett láthatóvá váltak az alva is repülni tudó sarlósfecskék, újból megnézte azt a helyet, ahol elvették tőle és kifordították, mint kecskehúst a bőréből, az éjszakáját. A falak és a kapu valóban ott álltak, mögöttük azonban burjánzó gyomot, derékig érő, tövises és visszahajló levelű akantuszokat – Plinius kedves nápolyi villájának vágónövényét – és elhagyott kertet talált.

És egy szövetdarabot a nadrágjából, az pedig abba a lyukba illeszkedett, amely akkor keletkezett, amikor az előző délután beszállt a csónakba, hogy a hajóról eljusson a kikötőbe.

Visszatérve a hajóhoz J. már várta, s rá is támadt, amiért előző este nem ment a megbeszélt találkozóra. Trivulzió valami kifogást motyogott. Még mindig el volt bűvölve a tündér szépségétől, hát igyekezett, hogy a reggelinél, a hajó éttermében ismét találkozzon vele.

De – szomorú – megtudta, hogy a rózsaszín kalapos lány hirtelen elhatározásból végleg elhagyta a hajózó társaságot.

Trivulzió azonban nem akarta kitörölni képét a szívéből. S vagy két hét múlva, Nápoly és Pompeji között, egy külvárosi hal- és virágpiacon egyszerre megint csak ráakadt.

Amikor megszólította, a lány próbált eltűnni a sokadalomban, de Trivulzió ismételten a nevét kiáltotta, és imbolgó lépésekkel oda-törtetett hozzá. Ekkor Katerina, arcát illatos virágcsokorba rejtve, megkérdezte:

- Hiszen tudod, hogy ki vagyok. Miért követsz mégis?
- És ha követlek? – kérdezte Trivulzió.
- Szégyellek a szemedbe nézni – dadogta a lány.
- Annyira szeretlek! Hát el tudnál hagyni? – tiltakozott.
- Nem akarlak elhagyni, de félek attól, hogy gyűlölsz.

Trivulzió megesküdtött, hogy változatlanul kedveli, s rendületlenül kitartott kérése mellett. A lány végül megfordult, és kiemelte arcát a csokrétából. Ugyanolyan kápráztató volt, mint első találkozásukkor.

– Sok aranyasakáltündér él a világon, s mind valahonnan Kínából származik, s onnan népesítették be a földgolyót. Mindenki a saját sorsa elé megy – magyarázta Trivulziónak. – Csak nem ismeritek fel őket, mert egész életetek során mindig valami különlegeset kerestek. Olyan alakunk is lehet, mint azoknak a dolgoknak volt, amelyeket már rég elfelejtettek.

Amikor Trivulzió kérlelni kezdte, hogy térjen vissza hozzá, Kate-
rina, keskeny és ügyes ujjai között pörgetve a napernyője szárát,
élénken szabadkozott:

– Az emberek nem szeretik a sakáldaimonokat, mert azok gyak-
ran ártnak nekik. De én nem, mert nem afféle vagyok. Ha a továb-
biakban is vonzódasz hozzám, szívesen szolgállok. És akkor így lesz
ez életem végéig.

Amikor Trivulzió arról kezdett beszélni, hogy hol lakjanak, Kate-
rina leszögezte:

– Innen északra van a nagyváros, bár nem akkora, mint amilyenek
az én hazámban vannak, abban találsz egy házat; teteje fölé, hogy ne
lássanak bele az alatta élők napjaiba, hatalmas fa tornyosul. Csendes
kis utcában áll; miért nem veszed azt bérbe? S miért nem kérsz attól
a tudóstól ehhez pénzt, akinek a segédje vagy? Neki van bőven.

Katerina tanácsára Trivulzió felkereste J.-t a kajütjében, és meg-
kérte, adja kölcsön neki azt a pénzt.

– Gyönyörű szeretőt szereztem, és lomb alatt épült házat akarok
bérelni. Az ő számára kérem a pénzt.

J. elröhögte magát.

– Amilyen deli legény vagy, biztosan valami förtelmes nőre talál-
tál. Még hogy gyönyörű!

Trivulzió Rómában bukkant a keresett házra. Kibérelte, lakható-
vá tette, kapott pénzt a berendezéshez is. J. ajándékozott néhány
ágyfüggönyt, egy hajlított vaslábakon álló, széles és hangtalan
ágyat, szívekkel televarrt ágyneműt, és elküldte mindezt értelmes
emberével, de azzal, hogy nézze meg, vegye alaposan szemügyre
a lányt is.

Jön vissza a küldönc, liheg és izzad.

– Láttad? Igazán olyan szép?

– Csodálatos. Soha nem láttam hozzá foghatót.

J. sokat próbált férfiú volt, számtalan kalandja során nem egy
nővel akadt dolga. Bejárta, mert szüksége volt rá a természetének,
a Duna partján levő városok valamennyi kupleráját, de Rómában, a
Spanyol lépcső környékének intézményeiben is otthonos, nemcsak a
városszéli katakombák és a via Appia környékén. Megkérdezte hát,
Trivulzió szeretője van-e olyan szép, mint azok közül a szagos és
kikent, megvehető nők közül valamelyik.

– Össze sem lehet hasonlítani őket!

– Lehetséges volna ez? – kiáltott J., összekulcsolva kezét bánatában. Aztán gyorsan hideg, buborékok nélküli vizet kért, nehogy magához közel engedje az idegen, ártó szándékú lelkeket, megmos-ta a nyakát és az ágyékát, kalapot csapott a fejébe, és indult Trivulzió házához.

Trivulzió történetesen nem tartózkodott otthon. Mikor J. belépett, csupán Katerinát találta az ajtóban, ott söprögetett piros szoknyában. Úgy látta, annál is szebb, mint ahogy neki lefestették. Szenvedélytől esztét veszítve átölelte a lányt, hogy magáévá tegye – csakhogy az ellenkezett. Dulakodtak. Addig-addig szorongatta azonban, mígnem a lány így suttozott:

– Legyen meg, amit akarsz, csak hadd jussak egy kis lélegzethez.

Amikor J. ismét megrohamozta, a lány ugyanúgy ellenkezett, mint előbb. Ez háromszor vagy négyszer megismétlődött. Végül J. minden erejét összeszedve lefogta, s Katerina kimerülten és verítékben úszva úgy érezte, aligha menekülhet. Teste egyszerre elernyed, és úgy nézett J.-re, mint akinek a szívét törték össze.

– Miért nézel ilyen szomorúan? – kérdezte J.

Sóhajtozva felelt a kimerült lány:

– Trivulzió miatt bánkódom.

– Hogy érted ezt? – firtatta a férfi.

– Két hüvelykkel hosszabb az embereknél, de nem tud megvédeni egy asszonyt. Mármost férfinak nevezheti-e magát egy ilyen? Te fiatal vagy, tudós és gazdag, sok szép szeretőd volt. Nem egy hozzám hasonló asszonyt láttál. De Trivulzió szegény fickó, s csak te tudod igazán, mikor lesz belőle valódi tudású mester. És csakis engem szeret. Hogy tudnád elrabolni egyetlen szerelmét, amikor neked még annyi van? Ő persze szegény, és másokra szorul. A te pénzedből vásárol magának ruhát, a te pénzedből veszi meg az élelmünket, a hatalmadban vagyunk.

J. nagylelkű és igazságszerető ember akart maradni. Felhagyott próbálkozásával, s bocsánatot kért. Amikor pedig Trivulzió hazatért, szívélyesen üdvözölték egymást, és a Santa Cecília melletti kocsmában, ahonnan rálátni a negyed egyházi iskolájára, hármasan töltötték az estét. Ettől kezdve J. gondoskodott az egymáshoz ennyire ragaszkodó szerelmesekről.

Katerina és J. gyakran találkoztak, s együtt sétálgattak, hol gyalog, hol kocsin. J. jóformán minden napját a lánnyal töltötte, végül elválaszthatatlan barátok lettek, mindketten határtalanul élvezték

egymás társaságát. Katerina lett J. mindene, csak éppen szeretője nem. Semmi kívánságát meg nem tagadta. J. már enni vagy inni sem tudott anélkül, hogy közben ne gondoljon az asszonyra.

Végül Katerina, látva J. visszafojtott, de hevesen parázsló szerelmét, egy nap, a folyóparton üldögélve, odaadott neki egy ezüstből készült, vastag gyűrűt.

– Szégyellek elfogadni tőled ennyi kegyet. Nem érdemlem meg ezt a kedvességet. Trivulziót sem akarom megcsalni, nem tehetek hát kedvedre. De hogy mégis eljöhess hozzánk, máskor, ha indulsz, illeszd ezt a tagod tövére, mert visszafogja a vágyaidat. Ha pedig találnál egy lányt, és nem tudnál a közelébe férközni, én megszerzem neked. Szívesen teszem, hogy megháláljam annyi kedvességedet.

J. elfogadta a lány ajánlatát. Figyelmét a Campo dei Fiori varrónője ragadta meg, világos bőrével, rengő mellével és remek alakjával. Megkérdezte hát Katerinát, ismeri-e az asszonyt, s a következő választ kapta:

– Unokatestvérem! Őt aztán igazán könnyen megszerzem neked.

S nem telt bele tíz nap, vitte hozzá a zöld szemű varrónőt. De néhány hónap múlva, amikor J. ráunt, hiszen a nő mindig erős sájdarabkákat vagy csípős mentaszálakat rágcsált, Katerina félrevonta a férfit.

– Ezeket a piaci varrónőket könnyű megszerezni, és még könnyebb elhagyni. De keress magadnak valami finomabb nőt, talán a Labicana utca vagy a Maggiore tér környékéről, akit megközelíteni szinte lehetetlen. Én megteszek érted mindent, ami tőlem telik.

– A karácsony előtti első, esőtől tiszta pénteken – mondta J. – elmentem néhány barátommal a Cafe El Grécóba, s ott voltunk, amikor valami magyar, dr. Lénárd Sándor és zenésztársai játszottak. A hozzájuk tartozó fiatal lánynak nádorgonája volt, és Bach h-moll miséjének 5. szopránáriáját, a *Laudemus Tut* zenélte rajta, haját pedig két fülére fésülte.

Katerina ettől a naptól kezdve gyakori látogatóvá vált a magyar orvos házában. Egy hónap múlva J. sürgetni kezdte, és megkérdezte, mit tervez. A lány két vég selymet kért tőle az érdekeltek megvesztegetésére, s ezt meg is kapta. Két nappal később Katerina éppen együtt ebédelt J.-vel, amikor az orvos érte küldte barátját, zenekaruk csellósát. Hallván a meghívást, Katerina rámosolyodott J.-re, és csak ennyit mondott:

– Megvan.

Úgy látszik, olyan betegségbe esett a nádorgonán játszó lányka, amire nincs Lénárd doktornak orvossága. S amikor minden tudományából kifogyott, varázslókat és a tudás birtokán belül levőket hívatott; Katerináról pedig az a hír járta – s ezt maga Katerina terjesztette el az orvos házában –, hogy segít kigyógyulni az ismeretlen betegségekből.

– A lány nem maradhat itt. Vigyétek abba a házba, amely a Tevere partján áll, és platánfa borul az udvarára. Magam is odaköltözöm gondját viselni. Lakjék ott, hogy magába szívja a környék életadó levegőjét.

Alighogy odaértek, a lány menten meg is gyógyult. Néhány nap után Katerina titokban bemutatta neki J.-t, s egy hónap múlva a lány várandós lett.

Ekkor a doktor megrémült, és sebtében hazavitte a lány a via Marguttára. Így végződött az ügy.

Egy nap Katerina így szólt Trivulzióhoz:

– Tudnál-e szerezni öt-hat ezer ezüstpénzt? Mert ha igen, hasznot hajtó üzletet tudok.

Trivulziónak tetszett a dolog, kölcsönként hatezret.

– Menj ki a piacra, a Porte Portésére, hátul, a lócsiszárokhoz. Találsz ott egy foltos farú lovat, azt vedd meg.

Trivulzió kiment a vásárba. Jött is a nádszálvékony ember, aki a lovát akarta eladni, s a ló farán valóban virított a fekete jegy. Megvette, hazavitte.

Nem sokkal később arra utasította Katerina, hogy adja el a lovat, de harmincezer alul senkivel se álljon szóba.

Trivulzió kihajtotta tehát az állatot a piacra. Valaki húszezret is kínált már érte, de ő nem adta annyiért. Az emberek csak ámultak.

– Miért akar ez ilyen drágán lovat venni? S az meg miért nem adja oda?

Mikor Trivulzió, szíve mélyén némi bosszúsággal, hazaindult a lóval, a másik egészen a kapuig követte, és már huszonötezer ezüstöt ígért. Trivulzió nem engedett.

– Harmincezer alatt szó sem lehet a vásárról.

És hazavitte a teljes összeget.

Később azután rájött, vevője miért ragaszkodott annyira a lóhoz. A pápai kincstári lovak gondnokaként kereste a kenyerét. Néhány éve kidőlt egyik hátasa, annak a farán jegy volt. Most a gondnok-

nak, hogy a felmentését és a járandóságát várja, érdeke volt, hogy megszerezze a hiányzó lovat, nehogy levonják az árát a fizetségéből.

Katerina egyszer új ruhákat kért J.-től, miután a régit mind elnyűtte. J. drága, suhogó anyagokat akart neki venni, de a lány jobban szerette a készruhákat. A két férfi egyaránt értetlenkedett, amiért Katerina nem akar szépségének megfelelő, saját szabású ruhákat viselni, s annyira ragaszkodik a konfekcióhoz.

J.-t hamarosan kinevezték a távolba induló expedíció vezetőjévé. A szicíliai vulkáni utóműködésekről egy nagyobb tanulmány írására bízták meg. J. tehát arra kérte a lányt, kísérje el útjára. De Katerina nemet mondott.

J. vitatkozott vele, próbálta rábeszélni, de a lány rendíthetetlennek bizonyult. Ekkor J. Trivulziót hívta segítségül, aki megpróbálta rábeszélni a lányt az útra. Végül is megkérdezték, miért nem enged.

– Egy boszorkány megmondta, hogy szerencsétlenséget hoz rám az utazás. Ezért nem akarok elmenni.

J. azonban annyira szerette volna, ha Katerina vele tart, hogy napról napra csak ezen járt az esze. J.-vel együtt kinevelte Katerinát Trivulzió is.

– Ha mégis igazat mondott a boszorkány – szolt a nyolcadik napon Katerina –, és én meghalok, mert veled mentem, nem fogtok búsulni?

– Badarság! – mondták azok ketten, és tovább erősködtek. Végül Katerina akarata ellenére hozzákészült az utazáshoz.

Trivulzió kocsit bérelt. Szeretőjét és barátját maga is elkísérte a tengerig, de még este visszafordult.

J. és Katerina másnap a tengerparthoz kiült településhez értek, amelynek kapuja előtt a vadászok éppen kutyáikat idomították. Amikor a szekér odaért az agarakhoz, a vadászkutyák egyszerre kiugrottak a bozótból, és J. azt látta, hogy Katerina a földre szökken, aransakállá változik, és dél felé próbál menekülni a kutyák elől. J. rohant utánuk, kiáltozott a kutyákra, de nem tudta visszatartani őket. Néhány száz méter száguldás után elkapták és megfojtották a sakált.

J. könnyezve vette elő a pénzt a zsebéből, hogy legalább a tetemet visszavásárolja. S ahogy eltemette, hegyes karót szúrt a földbe, hogy a helyet megjelölje magának.

A kocsi előtt ott heverték a lány ruhái a földön, cipője és harisnyája az ülésen csüngött, mint valami vedlett siklóbőr. Ékszerai szét-

szóródtak a magas szálú, árnyékot mégsem vető fűben, de minden egybebe eltűnt.

Körülbelül tíz nap múltán J. soványan, szakállt növesztve, tépett ruházattal és félíg tébolyultan tért vissza a fővárosba. Trivulzió boldogan látta viszont, s amikor elébe ment, hogy üdvözlje, mondatai közé nem kötött görcsöt.

– Hát Katerina? Jól van-e?

– Katerina meghalt!

A hír Trivulziót is gyászba döntötte. Átölelték egymást, úgy keseregtek.

– Vadászkutyák ölték meg – adott J. magyarázatot Trivulziónak a lány halálára.

– Nincs olyan ádáz kutya, aki képes lenne megölni egy embert – tiltakozott Trivulzió.

– Csakhogy ő nem volt ember.

– Micsoda? – kiáltott fel Trivulzió megdöbbenésében. S ugyancsak elámult, majd megrémült, amikor J. elmondta neki a teljes történetet. És egyre sóhajtozott. Másnap együtt mentek el a sírhelyig, amelyet addigra befutott és virágba borított az átható illatú vadjázmín.

Felnyitották a sírt, megnézték a tetemet – kétségtelenül aranyaskálé volt –, majd visszahantolták. S ahogy felidéztek Katerina egykori életét, csak azt az egyet nem tudták megmagyarázni, hogy miért nem akart soha mértékre szabott ruhát viselni.

J. később Belső-Ázsiába utazott, mondják, igen gazdag lett, mert mindenféle barlangokban régi írásokat és kultikus tárgyakat talált, amelyeket hazahozott.

Trivulzió hónapokig élt zavaros gondolatai között, nemegyszer kétségbeesve és tehetetlenül. Elhagyta a platán árnyéka alatt meghúzódó házat, átköltözött a Spanyol lépcsőnél álló rózsaszín házba, ahol mindig volt hely a kóbor utazóknak. Legtöbbször agyon tudta ütni az időt, tartott még a pénze is, de Katerinát kereste mindenhol. Gyakran nézett a kutyák és az állatkert farkasféleinek a szemébe, de sosem látott bennük mást, mint sóvár, borostyáncfényű ragyogást, s körülötte valami mézsárga villanásokat.

Megdöbbenem Trivulzió sorsán. S mert tehetetlenségemben mást nem tudtam kitalálni, a pincérrel újabb palack bort hozattam asztalunkra. Töltöttem, és szomorúan néztem barátomat. Tudtam, milyen múltat adott vissza neki a találkozásunk, és ha akaratlanul is, mit vettem el tőle.

– Azt hiszem, nagyon beteg lehettem – emelte fel végül poharát Amanchich Trivulzió. – Öt éven keresztül nem tudtam, van-e múltam. Kitörlődött belőlem minden és mindenki, bár mostanáig nem voltam tudatában, mi hiányzik belőlem, s minek a helyén élt az én kísértetem, ez a vörös hajú aransakál. Az övé volt az a könyv, amelybe, bár tiltott lett volna, mint a keresztények számára a mezetlenséget ábrázoló képek, beleolvastam, és attól, amit olvastam, minden korábbi olvasmányomat elfelejtettem.

Elbúcsúzott, új utazáshoz készült. Mondta, a testvéreit fogja megkeresni, s mert ők is nagy világcsavargók, nem lesz könnyű a feladata, hosszú évekig is eltarthat, amíg felleli nyomukat, s azon utánuk indul. És még akkor sem biztos, hogy reájuk talál.

Az ő családjuk már csak ilyen bujdosó fajta.

Magam a Corsón téblábolva még elgondolkodtam azon, bizonyára szomorú rágondolni, hogy az emberi alakot öltött állat ellen tud állni minden erőszaknak, s hű és állhatatos marad urához haláláig – de szomorúbb, hogy ezt asszonyként már nem tudja vállalni. S milyen kár, hogy Trivulzió vagy J. sem volt értelmesebb. Őket csak Katerina bájai érdekelték, de sajátos természetével nem sokat gondoltak. Pedig az igazi bölcs ember azt is megfigyelte volna, milyen törvények szabályozzák Katerina átváltozásait, kutatta volna a természetfeletti lények természetét, és netán gondos – az enyémnél mindenestre gondosabb – megfogalmazásban hagyta volna ránk e titkok lényegét ahelyett, hogy csak a lány szépségével törődjék, és beérje ennyivel.

Ez bizony pótolhatatlan mulasztás. S ezért is mondtam el neked, olvasó, s végtére most is csak magamat ismételhetem, de nem tudom, mi maradt a – továbbra is láthatatlan – másik történetben.

*

Ami pedig engem illet, hogy rám ne találjon senki és semmi, s mint könyvet, el ne olvassanak, ezt a sok dombot benőtt várost, hiába ismerem utcáit és azt, hogy miféle romok közé gyökereztek a növényei, s mint esznek a lakói, el kell hagyom.

Szétémésztettük egymást.

*

Másról sem fogok ezek után beszélni, csak arról, hogy olyan próza nem létezik, amelyből bárki szerencsétlen szerzőt megkísérthet hősének daimona. S egyébként is! Én, az eseményben helyet foglaló, náluk jóval távolabbra álltam, s nem véletlenül állapíthattam meg, hogy nem vagyok azonos azzal, aki ezt a 44 781 betűt leírhatja.

A NAPLEMENTÉKHEZ

Azt a két verssort, ama magasztaló beszédből, amelyet az utolsó római költő, Claudius Claudianus írt Manlius Theodorus konzulválasztásának alkalmából, két éve mormolom, nincs talán olyan hónap, s gyakorta hét, hogy ne hasaljak bele, mint az október szagát előlegező nyárvégi fűbe, a szavaiba, s ne nézzem abból az eget. A panegyricus műfaját egyébként vonzónak találom, különösen, ha annak valamennyi élő és élettelen a tárgya, s bár a naplementék mindenkor ünnepek, az én szememben mégis ez a részlet az, amely bizonyítja, a versolvasó miféle módokon képes behelyezni magát a versbe, azaz mennyi sokféle versolvasat lehetséges. Látom, hogyan kopott ki az olvasóból, majd pedig emiatt a szövegből az eredeti utalás, s hogyan, miféle módokon csupaszodtak vissza szótári jelentésükre a szavak, s most így miként lett teljes alkonyatával együtt az enyém. Elvégre a trópus annak kifejezője, hogy a vers dicsőítettje (a párbeszédes formában írt művek mestere) a Gallia praetoriana praefectura címet viseli. De ha a megszólított kicserélődik bárkire, aki éppen olvassa az 56. és 57. sort, esetleg éppen reám, aki most idézi is azokat, más jelentést kapnak. S ha pedig innen már, kedves olvasó, reád is vonatkozik, netán velem együtt, akkor tapasztalható, hogyan töltődik föl új, idegen és forró vérrel az átlátszó, törékeny szavak üvegedénye:

*Minden föld, mit a nyugvó nap vöröses ragyogása
áttüzesít, mit az alkonyi láng megfest, a tiéd lőn.*

(ford. Mezei Balázs)

– állítja a költemény, s nem mellékesen ajánl föl átsajátításra egy létezési és persze költészeti technikát. Néhány éve látom, azóta, hogy beköltöztem első, s már tudom: utolsó házamba, mint mon-

datba a jelentés, mi mindent képes adni az embernek egy olyan, ámbár régóta ismert, de belső fény nélküli szöveg, amely egyszer csak kitelik és duzzadva, forogva életre: az életemre kél. A saját hely a naplementének értéket ad. A ház, amelyet egyik oldalról vékony sávban határol a zöld színekben gazdag mélykert, másik – keskenyebb – végéről pedig a hegyoldalra felfutó, mediterrán hatású, hármás, növényekkel rakott terasz (a szintkülönbségeket levelesen pergő mészkőből emelt falak fogják egybe s különítik is el, s meredek, önmaguk fölé kényelmesen visszakanyarodó lépcsők kötik össze), városi ház. Csak reggel van benne és délelőtt, a többi napszakot elragadta tőle a hegy: déltől kezdve csupán a magasból, a piarista gimnázium mályvarózsaszínű tömbje engedélyével, a füzereket tartó puttók magasából esik át ide valami surlófény. Éjszaka pedig a megvilágított tűztorony fehér fala s a vár palotáinak ólmos, sötét fémfényeket visszatükröző ablakai keltette derengésben izzik az épület és környéke: így aztán mégis ugyanannyi fény jut egy napra itt, mint a közelben bárhová. Ebben a csupa reggel, délelőtt és dél házban élek, ahová kapkodó lábakkal lefut az utcából lépcsősorra keskenyedő útvonalon a feljebb – szinte elérhetetlen magasban – terpeszkedő városháza előtti tér s a hozzája kapcsolt oldaltér – a hajdani halpiac – nyüzsgésének zaja éppen úgy, miként a várfalak alatti, hársakból, akácokból, kőrisekből és juharokból összerendeződött erdősáv madarainak csivitelése. Itt élek fél évtizede. Akkor már szűk egy éve volt a közös tulajdonom (közös azzal az asszonyával, akivel egykor összekötöttem s akitől utóbb eloldottam a sorsomat), és kínosan nem zavart, hogy képtelen voltam megismerni, s csupa titok és félhomály, vagy éppen egyértelmű történetodor lengte be. 1993. szeptember 9-én, amikor végtelennek tetsző időszak után az első vesszorokat megírom a padlástér dolgozószobájában, a porszagú könyvek és a mediterráneumból származó préselt növények minden átható hervadásszagában, túl a *Fegyverengedély* kéziratán, amelyben bejelentem a városomhoz való jogomat s magántörvénykezésemet, esős napok kezdődnek el, amelyek szorgosan sraffozzák tele ferde és rövid vonalkáikkal azt a látványt, amely a világon egyedül a sajátommá kínálja magát. Saját ház, saját kert, saját hegyoldal, saját fák, saját őszi esőzés – hiszen mindez egy saját élet lehet. A délelőttök fényekkel, a délutánok árnyakkal gazdagok itt – így tudom ezt minden évszakban, annak ellenére, hogy különböző városokban töltött nappalaim után, amikor általában senkivel sem talál-

kozom, az éjszakákra hazaérkezem. Valódi külvilágomat, a színeit, a formáit, a lélegzetelállító fakó foltjait, részletgazdag közelképeit nem érzékelem, csak nehéz, mellkast megnyomó televényszagát észlelem, miként Pázmány Péter káromló, szép magyar szövegeiben a világi bűn párlatának illatát. De miként sosem tudnék pontosan arról beszélni, miért és hogyan szeretem a sült paprika félig szenessé pörkölődött magvának ízét, vagy arról, hogy milyen egy-egy nyári éjszakai séta során a hangtalan s láthatatlan, füstös színű pulikutya forró leheletét érezni meztelen, jobb lábikrámon, arról sem tudok bizonyosat állítani, amit a legjobban szeretnék: a szüntelen esteledő Veszprémben milyen lehetne a kertünkben és a házunkban a valódi, egy narancs-, vörös-, acélbíboros színekben pompázó és retorikailag pontos közép-európai naplemente.

Akad egy festő e kisvárosban, különösen nagy pocakú és mélabús, mindenhol jelen lenni tudó férfi, aki évekig mást sem fest, mint a város felett gyorsan elhúzó felhőket. Biztatásra teszi, merthogy a mi településünket Cholnoky Jenő óta a *Szelek városának* nevezik (ámbár ugyanezt a nevet a mienknél nagyobb és polgárait civilizáltabban megtűrő helyek szintén kiérdemelték), s bár igen sok felhő kínálkozik modellnek, talán ha harmincat talál arra alkalmasnak, hogy olajfestékbe fagyassza őket. Naplementés vágyaimról beszélek Felhősi Istvánnak, a témáját nevében hordó festőnek, hiszen az ő nőies, hibiszkuszokkal, tölcséres, vörös virágokban gazdag kaktusszal, fuksziákkal és oleanderekkel zsúfolt teraszának sarkán mindennap megtelepedik a pávatollú, páragomolyokban gazdag alkony: neki bizony könnyű, hiszen minden este farkasszemet néz a Nappal, és azt is látja (ott áll a teraszán a fekete, hajókapitányi távcső), a mi portánk hogyan is fordít hátat mindennek.

Fölvázolt néhány színpompás eget, de azokban többnek mutatkozott a barokk és a parnasszus, mint ami számomra megfelelő lehetett volna. Azokat az alkonyokat keresem, amelyeknek közük van az életemhez – azért, mert az én Ilia Mihályomhoz címzett esszéjébe a vajdasági pályatársnő belefoglalta, avagy azért, mert a cserépben növekedő jázminomnak lehetett a tapasztalata, még valahonnan Cannes-ból, az Esterel földvörös alkonyatú és higanysúlyú tengere közegéből. És a városi koraestékre is szükségem volna. Veszprém tele van szeretetre méltó, hol Cholnoky Viktor-os, hol pedig Cholnoky László-s ködlovagokkal, akik a fecskendőház védőszentjében a novellahős Ritupelt képesek fölismerni, s az októberi léghezattból

kiszimatolják a bakonyiak fokhagymaszagú, boszorkányos, mégis lassúdad álmait. Akik részegen is szemiotikai helyességgel ülnek be a szegfűves kertágyásba, ismerik az érzékeny idegzetű, szüntelen halódó Melius Juhász Péter vonatkozó fragmentumát, és nem hajlandók a világon mással foglalkozni, mint az égtan méltóságos jelenéseivel.

Pontosan meg lehetett mondani: Veszprém kisvárosa a világ közepe. Minden megtörténhet benne, amint minden meg is történik: aki polgármesterré akar válni, polgármester, s aki miniszterré, miniszter, aki universitási dékánná, az dékán, aki csepürágóvá, az csepürágó lesz. Aki beleszalad az alkohol lángoló késébe, az beleszalad, s aki új papirost, gyógyszert vagy légyfajt kíván fölfedezni, meg is teszi.

Sajátos helyzet az önmeghatározás. A sás árpadarán élő isten, Janus jelenlétére emlékeztet, akit Ovidius egyszerre nevez Nyitónak és Zárónak. Janus az, aki büszke a mozdulatlanságára. „*Látom a napkeletet s látom a napnyugatot*” – mondja: két arca teszi erre képessé. Szép ez az ambivalencia, városkánk viszonya is ilyesmi a kilencvenes években érkező, hirtelen szabadsághoz.

Az ambivalenciáról másként is lehet azonban beszélni! A *kis herceg* szüntelen naplementefényű bolygóján található a bizonyíték erre, de ez az égitest ugyan megcáfolja-e a janusi önmeghatározást? Ha valaki nagyon-nagyon szomorú, az szereti a naplementéket, állítja az apró, szelíd ember, és hát szüntelen arrébb húzza a székét, hogy folyton-folyvást megtapasztalja apró bolygóján, miként fordul ki alóla az idő. Mozgással meghatározni a mozdulatlanságot – elég esendően és annyi más embertárhoz hasonlatosan, e modelláláshoz alkalmasnak találok az írást, annak apró ujjmoccanásait, amelynek eredménye, a vers végül majd egy szál magában lesz egyszer a létező. De fél lépéssel elmozdulva ettől a regényes helyzettől, láthatóvá válik az is: sorra ellentmondások születnek és halnak el, statikus és dinamikus elemek találhatók az azonos rendszeren belül, igen, erre az *igemre* hajaz létezése óta a világom.

Könnyű már azoknak, mint Manlius Theodorusnak, Janusnak vagy a Saint-Exupéry hercegecskéjének, illetve Cholnoky Viktor-nak, akik befejezett és láthatóvá tett műben laknak. Akik onnan beszélnek a maguk konok, mániákus módján: nemcsak az igazságról, a jóságról, a tisztességről, a hősiességről, de a hozzájuk társult hazugságról, aljasságról, kisserűségről is, emberiesen. És az alkonny surlófényekről, plasztikusan.

Az aranyhajú kisfiúnak, hogy a középkori szenteknél maradjunk, több attribútuma is akad: naplemente, rózsza, róka. Természetesen ezek a jelképek büzősen keresztényiek, de milyen mások is lehetnének, ebben a fehérember-alkatú Európában. S éppen ezért mégiscsak kell tenni velük valamit, ha már olyannyira üresek, amilyenek, s ha már egytől-egyig arra szólítanak fel mindenkit (például engem): helyezze bizalmát beléjük, s színültig töltse meg valamennyiüket: önmagával. A *Le Petit Prince* meséje egyszerre ajánlja fel számomra a rózsával és a naplementével való foglalkozást, végül is mindkettő a kontempláció hagyományos helyzete; a rózsából hosszú és befejezhetetlen esszé ered, a „naplementék” Veszprémé maradnak. A róka *Tiltott Ábrázolások Könyve* címmel regény lesz.

Naplemente-antológiája kinek ne volna, képzőművészeti és irodalmi előzményeire is tömegével illik (az esszéíró illedelmes lény!) rámutatni, legszebb talán a mediterrán települések (Rovinj, Velenice, Cannes, Szunion) egyikének valamelyik (tengert lábhoz fektető) képeslapjáé és Faulkner szerelmes asszonyáé lehetne. Ámbár manapság a művészeteknek, a művészet áztat ígért kiváltságokért folytatott harc okán, ennél sokkal rafináltabb vonzalmak jelentkeznek, a mélységeket és magasságokat érző, könnyen fertőződő emberei anyag mellől igyekszik távolabb állni.

Másról van-e itt szó, mint hogy a művészet nagyon is tudja, mitől válik aktuálisan művészetté, ezért nem érintett az író sem abban, hogy a sorsa alakítása egybeessék – mondjuk – a története elmondásával? Vagy csupán arról, hogy a léha, könnyű csoportképbe való beállás, a résztvevőség, miféle szöveghez vezethet? A kitarzott hang süvítése több-e a dallamnál, az elegánsan megmutatkozó modor több-e annál, amit a modor ékessé tesz?

Kevés városban nem tévedek el. Velencében, Firenzében, Rómában például. Rovinjt a sajátomnak tudom, talán azért, mert nyomot hagytam rajta: krétalila borítójú könyvvé alakítottam. Veszprémben úgy élek, mint a tömondatban. Veszprémet ismerem, mint a sárgászöld olaszrizling tőkék mélyszáraz borát, lépcsőszomszédom borostyánszínű vizsláját avagy azokat a könyveket, amelyek a reneszánsz sajátosságait taglalják. Mégsem vagyok veszprémi – csak annyiban, hogy szeretem tudni városom múltját és jelenét, amely némelykor a saját életem. De vagy tizenöt évig kellett lakóhelyemet tapasztalgatni ahhoz, hogy rájöjjenek: tudni róla bármit is – kevés. Vele együtt illene létezniem, a Séd-völgyi apácák himzésében és a

levéltár mohos rózsatövében, az örökösen fúvó szeleiken s Cholno-
ky Jenő bakonyi szelekről írt bekezdéseiben, a könyvtárakban és a
vöröskőből faragott oroszlánfejes kerékvetőben.

Nagyon ritkán, s ha igen, akkor városokról álmodom.

Elő tudok idézni ilyen álmokat. Szinte egyidejűleg több, egymás-
sal szervülni képtelen élményre kell szert tennem. Utóbbi időkben
Szerb Antal mákonyos érzéseket keltő *Utas és holdvilágát*, Eco
(akit már csak azért is kedvelek, mert tudja és figyelemmel követi
a rózsákhoz fűződő szenvedélyes kapcsolatamat) frissen megjelent
regényét és az egyetemi kurzusomra gyűjtött, az iszlám kultúrát tag-
laló tanulmányokat forgatom-olvasom együtt. Kitűnő hallucinogén
keveréknek bizonyul.

Tegnap az Atlasz déli tövében meghúzódó sivatagi városról
álmodok, vagy ötször nagyobbnak mutatkozik, mint a lakhelyem,
paratölgyerdők és cédrusligetek övezik és pompázatos növények-
ben gazdag, négy folyóval negyedekké szelt moszlim kertek, ame-
lyekben sárga, keserűdes illatú rózsák és nagy szemű hurik élnek.
Ahhoz képest, hogy húsz éve nem tudok távoli, teljesen ismeretlen
helyet álmodni, ez újdonság. A *Vadnarancsok* megírásával együtt
járó sokkból, úgy látni, mostanság térek magamhoz: előtte élvezettel
és hosszan képzelgek délszaki városok ismeretlen lakónegyedeiről,
vadregényességüket mélyen elrejtő, mégis izgalmas, fekete cipru-
sok felkiáltójelei közé fekvő kistájokról – bár igaz, még akkor nem
jártam, nem éltem délvidéken.

Rómát megírtam, és még fogom, Firenzét is, Velencével küszkö-
döm: sok benne a magánemlék, mindenekelőtt a halott asszonybarát,
egy élő művész, sok bűz és fecsegő útleírás – infernális hely, kétség-
telen. Rovinjnyal sincs dolgom: ott tartózkodik a tört lila borítójú
naplóban, versciklusként, novellaként. Afrikában, annak egyetlen,
számomra érdekes területén, az északi részén, azaz a mediterrá-
neumba eső vékonyka sávjában sosem jártam.

Reggel, ahogy fölbredek, rögvést azt kezdtem keresni, mi az
oka, hogy éppen azon a démonikusnak ígérkező terepen kóborlok.

Kétségtelen, a helyzet banális és romantikus ahhoz, hogy komo-
lyan vegyem magam: miként az összetett mondatoktól idegenkedő
kortársi költészetet sem veszi komolyan az, aki valóban ragaszkodik
az irodalomhoz. Nekem mindig csupán a tényekhez van viszonyom,
sosem a képzetekhez.

Aztán hagymákat dugdosok a hegyoldal agyagosan tapadó erdei talajába, legalább háromszáz iriszt, tulipánt, nárciszt és mélykék Iris reticulatát telepítek: ezek délen januártól kezdenek virágozni, nálam jó, ha március melegebb napjaitól. Amikor valaha decemberben jártam Rómában, s a karácsony előtt néhány nappal Újvidékről idővel Palicsra áttelepülő barátomékkal Nápolyba utazunk, egy nárciszfaj, amelyet itthon cserépben árulnak, s illatán kívül az a jellemzője, hogy egy száron több apró fehér virág is elhelyezkedik, tömegével virágzik a veres téglahalmok között. A romkert kerítése tövén csomóban díszlik, szívesen befeküdtem volna a levelek közé szagolgatni, miként Bellininél a virágot az oszmánok. A tavaszi virágokra ősszel kell ügyelni – evidencia ez is, miként a legfőbb versek. A tavaszi virágok bizony, s éppen a felsoroltak, nem is olyan ismertek a középkori Európában, mihozzánk a reneszánsz növényeket fölfedező mániája és a muzulmánok kertészete hozza el, s mintha ezeknek valami mágikus hatalmuk volna, mondjuk a Termesztője felett.

Álmomban Fezben járok, az iszlám misztika és alkímia városában. Úgy látom, a települést sivatag határolja, a minaretből, ahová valahogyan fölkerülök, rátekintek a szép, sárga, langymeleg tájra. S a táj komor: nem, nem a részletekkel, mozaikszerűen összerakott utcák házaival, mecsetjeivel és piacaival, keserű füstszagával és növénytelenségével lehetne legpontosabban meghatározni azt a helyet, hanem a belőle sugárzó baljóslattal. Hiába írnám le a látványt természettudósi pontossággal, semmire se jutok vele: azt a mindent beszövő riadtságot és veszélyérzetet, amely bármely vályogtéglájában, fehér fejfedőjében vagy narancshalmában benne rejlik, képtelenség megragadni.

A tájat, s ez eddig minden törekvésemnek ellentmondani látszik, nem a részleteivel, egzaktul meghatározható elemeivel vagyok képes meghatározni, hanem a hangulatával. S hiába sejtem/érzékelem/tudom, éppen Szerb Antal alapján, mekkora különbség mutatkozik például a toszkán és az umbriai táj hangulata között, ha nem látom annak okát, s ha nem vagyok képes annak tiszteletteljes értékelésére.

Szerb Antal ambivalens módon viselkedik – és ír. Ő, aki olyannyira képes magát belevetíteni a déli természetbe, a városba, az emberekbe, hogy már meg sem látja azt, ami mindazokban (bennel!) a természet, a város, az ember, egy alkalommal olyannyira az alkonyat hatása alá kerül, hogy még hőségnek is naplementés tájat kerít

majd az íróasztalánál, visszaemlékezésre és összeroppanásra. Megmutatkozik benne a vegetativitás, az, amelyben nem az ember, de a természet értelmez. S miért lenne meglepő e váratlan fordulat, ha ilyesmi a gondolkodására oly gőgös agnosztikus Aldous Huxley-val is előfordul, amikor a jeles angol „érzi az ördögi erők jelenlétét egy trópusi erdőben”?

A szúfik módszere ez, no és a középkori keresztény misztikusoké, hogy együttesen mutassanak arra, mily azonos minden emberben az elragadtatás általi megértés: meglátni a rózsában Allahot vagy Szűz Máriát nem különbözik semmit sem attól, mint amikor egyik törpe kárpát-medencei településen önmagát keresi valaki kisléptű lény. De attól sem, ha ebben a kobold-vágyú emberben a város találja meg önmagát.

Veszprémről sosem álmodom. A veszprémi, valóságukban sosem érzékelt naplementék alkalmasnak látszanak arra, hogy egy pontba, egyetlen olyan, intenzitásában gazdag, túhegynyi helyre koncentráldjunk: a városom és én, amelyben a vidék évmilliói éppúgy benne rejtőznek, mint az itt élő ember néhány évezrede. Ez a táj, amelyben létezem, a maga rettentő fájdalmaival, hiányérzeteivel, sóvárgásaival s mindezek hiábavalóságával kiindulási pont, elvégre itt szerzem leginkább a tapasztalataimat a világról.

„Tiéd lőn” – állítja régmúlt idő óta nem Claudianus, hanem azon ódon szó, amelyet e szerzői név alatt tartunk számon, azt, amire másvalaki vagy valami rámutat. Mondjuk, éppenséggel azáltal történik a birtokviszony megnevezése, hogy vörös színűre tüzesíti át a sárga és híg napfény, alkonyosra pingálja a birtokot. Azonban nem te, a birtokos választod meg a tulajdonodat, hanem valami ismeretlen okú vagy célú kiválasztás eredményeként válsz díjazottá. A birtoklandó földet kijelöli a napfény, s erre hívja föl a figyelmet a vers trópusa, ez a kiszolgáltatott helyzet legalább annyira kétségbe ejt, mint saját maga vágya, avagy az, ha tudja, csupán jelképek sorsüldözőttje.

A naplemente-helyzetek ősi szimbólumkör tagjai. Mindegyik jelképben létezik valami végletekig feszített, lemondó mélabú. Az is látható, hogy a búskomor helyzetekben mindenkor jelentkezik valami tűz- és fényimádat, fokozott és kiszolgáltatott szeretetigény.

Eco barokk regényében, *A tegnap szigetében*, amely, mint minden jó könyv, megtalált kézirat, a regényhős az egyenlítőn túli tengeren szenved hajótörést, ahol más a csillagok állása, a szelek rendje, s a bennszülöttek (ha egyáltalán vannak) bizonyosan a hagyományos,

európai naplementékből sem részesedhetnek. De hát nem ez az egyetlen, ami kizárólag számunkra adatik! A tölgyfajok például csupán a Föld északi félgömbjének keskenyebb sávjában tenyésznek, de ez a helyhez kötöttség nem idegen számos növénytől s egynémely állattól sem. Nekik biztos lehetnek olyan tulajdonságaik vagy igényeik, hiszen ez összefügg, amelyek semmi másra nem jellemzőek. A rózsa így válik az eurázsiai mediterrán és az abból származó kultúrák alapvető növényévé.

A vízparti naplementében az a jó, hogy a Nap egyszerre megy le a víz felett és a víz alatt. Ez a lüktető-forgó sebvörös foltba való behúzóda, ahogy a selymet behúzzák egy mélykék bársonycsőbe, igen, a finom, piros, kínai selymekendőbe, sokkal gyorsabban megy végbe, mint általában a megszokott, szárazföldi jelenségek: a horizont szimmetriatengelyének mindkét oldaláról fogyasztja-húzza a fény széles és fantasztikus kettős vitorláját az egyébként is fogyó napkorong, így a szokásos tempóhoz képest kétszeres mennyiségű esemény zajlik, talán mert közben elsötétedik, s mintegy fényét veszítve kivonódik a táj a helyzetből: ámbár éppen e naplementés helyzet, a bennünket befoglaló parkkal, fákkal, felhőkkel és vízparttal együtt maga a reális, és nem a fénytűnemény, s egyszerre csak nagyon árván maradunk, abban, ott, még akkor is, ha nem lennénk egyedül. Talán mert a vízparti naplemente egyszerre olyannyira jelképes és evidens.

Már a víznézéseknek is kialakult a maguk kifinomult technikája, hát hogyne volna a hozzájuk tartozó naplementéknek: más a nyári, mint az őszi, téli, más a párban szemlélt és az egyedül figyelt, a hőségben, a szivárvánnyal, a szélben, csendben vagy zajban, hajóról vagy csónakról. A Balaton hullámaira fekvő Aranyhíd egészen más, mint a januári harminc centiméteres tükörjég alkonyi fényekből szerkesztett ösvénye: ez utóbbit Jókai sem tudja megírni, sem pedig Cholnoky, akik azért a legtöbbet tudják a tóról, és a stílárís kifejezőeszközöknek sincsenek híjával. És más-más az augusztusi tengerparti, vagy a folyamok fölötti alkonyi ég, s a hozzájuk illő (alkatfüggő) révedezés.

Bár volt, amikor a Tiszát néztem, a Maros torkolatánál vagy az újszegedi hídfőnél, délutáni zivatarok után, amikor leginkább operettszínház papírdíszleteként hat a város, az utóbbi két évtizedből nekem tengeri és balatoni naplementém rémlenek elő. Tengeriből a kedvesek a déliek, balatoniból a paloznakiak, ahol a kertem meleg- és szárazságtűrő fél-mediterrán növényei közül látom a vízen a

hátam mögött lemenő napkorongnak a borzolt tófelszínen lebegő pasztellesen tompa, Egry József-ies visszfényeit.

A tengert eleget bámultam ahhoz, negyvenöt, negyvenhat, negyvenhét, negyvennyolc, negyvenkilenc, ötven éves mediterráneum-járó magyar, hogy tudjam, milyen a színe. De ha nem tudnám, akkor is tudni vélném földrajztudósom Adria-leírásából, aki a sótartalommal hozta azt megcáfолhatatlan összefüggésbe.

A tengerszínnel úgy voltam, mint az orgona- és borszínnel: kezdetben másnak hittem, mint ami. A „borszínű tenger”-t Görögországban tapasztalom meg, valahol a keleti parton, egy csatájáról híres város, a poros Actium alatt, ahol a sánta lord Byron is járt, remélem, ő is alkonyt akart nézni ott. A tenger vörösre változását várom, akkor, amikor lefut majd a horizontról a Nap, a víz mögé. És helyette: a folyékony és nehéz hullámokkal tagolt krómtükör olajszőke, olívaolaj színű, híg állagú tengerként jelenik meg. A tenger száraz fehérbor színű. Ilyen színű olaszrizlinget később én is termeszték a szőlőmben, Páloznakon.

Sorolni lehet, mint zárandokhelyeket, Pireusz régi kikötőjét, az attikai Szunion-fokot, Korfut, Nápolyt, Castellamare di Stabiát, Cannes-t, az Esterellel a háta mögött, a Németországból Dániába vivő kompot vagy a Budapest–Helsinki délutáni repülőjártat Balti-tenger fölötti szakaszát. Kitágult pupillájú emberek eggyé olvadó lélegzete, a sós víz rothadó moszatainak enyhe pinaszaga, adagiós zenék: az európai kultúra szégyellni való körítése a sok, illetlenül giccses helyzetben.

De lehet-e értelme a „borszínű tenger”-nek, ha az nem a vonzó mámor, a megkísérthető, de örökké elérhetetlen cél jelképe? És minek ez az alkoholszínű végtelen, amelybe szomjasan lehet belezuhanni, s amely még akkor is, úgy is a nélkülözés helye marad? A vágyakozás csinálta ilyenné a tengert – az alkonyi tengert, a naplemente idején sárgán fortyogót.

Istenről van ott beszéd.

Az istenről, a hiányról. Nem, nem a teremő hiányzik. Hanem a sóvár hiány, a naptorokként égő lyuk az Isten. Isten: a nélkülözés. A vágyakozás, a napról napra visszatérő titokzatosság, a szüntelen jelenlét és távolságtartás, amely a hiányra mutat rá, s nem arra a módra, ahogyan meg lehet szüntetni. Kétértelmű ez az Isten, a maga kifejlett naplementéjével együtt, annyira, hogy érthető is, miért tartja fogolyként maga mellett a melankolikus európai embert.

Saint-Exupéry nosztalgikus, titkos szomorúság rága kis hercege is ezt a naplementét nézi a B-612-esen, a bolygóján, ahol a négy tövist is viselő Anyaisten-Rózsája él, telve szeretettel és elvágyódással. Ez a naplemente tapintható Nagy Szent Gergely *Lucis creator optime* himnuszában, s ez van Francois Millet *Angelus*án, de még az erre a képre hivatkozó Salvador Dalí-festményen, *Az alkony atavizmusán* is. És a taorminai Csontváryn, s az ugyancsak taorminai, majd balatoni Egyken. Várnagy Ildikó jelekké csupaszított szobraiban. Gulyás Gyula emblematikus térformáin.

A *Gilgames*-eposzba sorolt ráolvasás-gyűjteményben látjuk: imára – az istenekkel való kapcsolattartásra – az alkonyat alkalmas. De innen értesülhetünk arról is, hogy a kellemes szagú füvek, fák égetésével keltett füsttel, az illatanyagokkal, az illóolajban gazdag növényekkel (amilyen például a rózsa) ugyanígy el lehet érni a kontaktust.

Az ifjabb Plinius, akiben több a pogány istenhit, mint a barátai-
ban, az alkonyatban szellemeket vél előlebbenni innen is, onnan is. Afrika helytartójának szürke hivatalnoka, miként feljegyzí az ezüst-
kori szerző, „alkonytájt egy oszlopcsarnokban sétált, hirtelen nőalak
jelent meg előtte”, aki jóslatot mond a jövendő sors előhírnökeként.
Ez a látomás végül öngyilkosságba kergeti Curtius Rufust, aki a bal-
szerencsés jövőt már nem akarja átélni. A nap késő délutáni idő-
szakát általában érzékeny pontnak sejtik az antikok, ahol az irreális
odaférközhet hozzájuk.

*Száll a tüzes nap lefelé,
Szívünkben, örök Napvilág,
Boldog Egység és Háromság,
Gyűjtsd fel a szeretet tüzét.*

– írja a Római Birodalom összeomlása rettenetét átélő, a földtől elvágyódó Nagy Szent Gergely: az első keresztény, aki a leszálló, tüzes napban allegóriát sejt. Neki persze nem nehéz, ott ólálkodik mögötte a görög és a római hagyomány, mindenekelőtt a világot gömbként, a szellemet tűzszerűnek tételező Platón. Sokkal nehezebb lesz azoknak, akik ettől a képzettől akarnak majd megszabadulni. Petőfi sem lát mást az alkonyi napban, mint egy fejet. Hogy éppen véresnek és gurulóknak, az a „mi Sándorunk” mindenkor sikeres aktualizációjának a példája. A világszellem, az isten, a fej: a

hasonlatok e környékiek; az értelmezhetőség ugyanarra a centrumra irányul.

A naplemente könyvről könyvre, képről képre követhető, s az út mentén láthatjuk a teljes európai művelődés érzékeny, a világ harmóniájára vágyó, megérzésekre kész és azt misztikumba – például: a saját létezésébe – feloldani akaró emberét.

Az egyik veszprémi televízió híradójának bevezető képsorán a város melletti, Ircsik József által annyiszor háttérnek festett Csátár-hegy látszik a maga folyni kész naplemente-díszkivilágításában. Ez a hegy számomra Nagy Sándor *Ave Miriam* képe miatt érdekes: helyszíne az Angyali üdvözlletnek, ahol az életmódreformokban hívó festő az arkangyal, s felesége a szent szűz! A felvételen rögzült pompa irreálissá teszi városunkat, mellette egyszerűen bizonytalanná válik minden ház, minden utca, minden kert vagy emberi tér, az élet, a cselekvés, a vágy, sőt a létezésünkbe vetett bizalom is meginog. Ez a tündöklés nem hagy helyet az ember hétköznapi létezéséhez: városunk kicsivé, lényegtelené, nem fontos viadalmak küzdőterévé válik, talán nem is valóságos, vagy ha igen, akkor is csak félig létezik ez a hely. S az sem valószínű, hogy mi itt vagyunk. Ki kell cövekelnünk magunkat, hogy el ne sodorjon az idő hulláma, s miért ne éppen a foszlékony, tűnékeny, talán nem reális, mert csak kitüntetett pontokból szemlélhető naplementéhez.

Az *Ezer veszprémi naplemente* verskötetem ezer Veszprém-ben eltöltött este munkája – annyi idő, amennyit korábban el se tudok képzelni. A csonkolt verstestekbe mindenkor belekapaszkodom, s tudni, hogy szonettek is lehettek volna, ha azt és úgy akarom. Öt év alatt feladat is kerül: a helyszín teremtése. A helyszín, amely megteremti az őt kitartóan figyelőt! És macskák jönnek, vörösbegy-kolóniák költöznek ki-be, ha már sikerül elkergetni a csúszkákat és a krákogva hangoskodó szajkótojót, megő néhány fa, befutja a terebélyes hárs várfaltól elhajló, vastag törzsét a sötétzöld borostyán, megjelenik egy-két barátnő, barát, megtalálják a helyüket az antik rózsák, és a kőmagvakat termő birsfácska kibontja magát a hegyoldal gombaszagú rejtekéről, elkezd virágozni és teremni: minden felleli a maga kettős hasznát s kiteljesedését. A vers lehet csalánbokor, puli, a piarista gimnázium homlokzatának rózsaszínes fríze, bor melletti beszélgetés a középső terasz szőke kőasztalánál, kísérlet az idő ellen vagy szétporladó szó, farönk. A vers lehet a vers.

ZAJTÖRTÉNET

Kutyaugatásra ébredek. Sötét van még, hajnali. Nyitott ajtók és ablakok mellett alszom, de csupán az erősebb zajok riasztanak fel. Némelykor az álmok. A fű szaga. Ma a kettőt vakkantó eb, tisztán értem, mit mond, a szomszéd házban az ott lakók közül valaki felébredt, hozzá beszél. Éjjel, félálomban a gyerekkoromról töprengek, de gyorsan vége is lesz, mert elalszom. Ez a nyár azonban álomtalan. A napi munkálkodás elejébe áll valamennyi éjjelnek, ez lehet az oka. Némelykor a kertembe beszűrődő események. Üzenet érkezett. Egyetemistaként, Szegeden megnősültem, a diploma után elváltam, s harmincöt év után rám kopogott első feleségem. A várban, a szedett-vedett kiállítás megnyitóján félrevon az ismerős művészettörténész nő, arcomat fűrészkéve arról faggat, igaz-e a hír, egykori barátnénktől hallotta, A., Ági utáni volt asszonytársam meghalt. Mondom, nem tudom. Pályázatot írok, szövegesítem a rózsákat, permetezek, a nyári szabadság ellenére bonyolítom a tanszéki életet, dolgozom. Cserreg a szajkó, a hegyoldal hársán él mostanság, takarítja a fészket.

A kertnek saját zajtörténete van. A hetes harangszó előtt pontban harminc perccel a velem élő, kerek és csillogó szemű feketerigó családja pocsol a sarokba húzódott tó sekély partján. A rigószemnek is akad nyomban históriája, amely, mint minden eseménysor, a saját gyerekkoromban kezdődik (a húgomnak van egy lencsibabája kerek, lakkozott pötty szemmel; nekem arasznyi macim van, pamutból kötött göb az ő szeme), majd meg a kamaszkoron át húzódik a jelenlévő időig.

A biztonságos vizet csapdossa a sok szárny, s olykor egyik-másik madár a fejét is alámeríti. A fürdéssel egyidőben a madarak éjszakai szálláshelyével, a rózsabokorral szomszédos vérmogyorón mókus jelenik meg, tép a termésből, s kitartó neszezéssel reggelizik. Maga alá ejti a kupacsokat, s a kerti járda vasúti talpfáján kopog és pattog,

mielőtt elnémul a hulladék. A mókus a legújabb kerti jövevény, s a mogyorófa vonzza ide. A rigók fölháborodva figyelik a pazarlást, majd, hogy tovább áll a vörös bundás jószág, áttúrják, megforgatják a szemetet, hátha találnak valami hasznosíthatót a bőséges reggeli gazdag maradékából. A Szent Mihály székesegyház tornya magányos harangjának harangszava után gerlek burukkolnak, cinkék perlekednek, és ha kedd van, akkor a kapu előtt kigördített szemetes kukák öblös hangja is hallható. Motorkerékpáré. Munkába sietők lépése. Kilenctől a turistáké.

Még azonban a rigók és a vadgalambok között mocorog a reggel. A kert sarkában mindig légörvény van, hogy magával ragadja a falra kúszott borostyán sűrűjéből a fennakadt, száraz leveleket, látszik a szél útja: északról jön, a terasz és a fal között, az almafa koronája alatt zúdul be, átpréseli magát a mogyorótörzsek között és nekifut a saroknak, ahol egyidejűleg oldalra, a kert belseje felé és fel, a magasba szökik. Ott kereng a tó fölött. Ma a reggelnek kék a tolla, csöpp párafehérrel szegve. Piros a lába, a gumicsizmától. És panthenoltól fényes a haja.

Vékony és hosszú cigarettát szív A.; ahogyan karcsú ujjai között tartja a sárga, hosszúra vágott dohányyszálakból sodrott, izzó végű, hófehér papiroshejú rudacskákat, abból sejthető, létét áthatja a nyugati elegancia. A farmerszoknyájából, a cipőjéből és a kék szemhéjfestékéből. Apró termetű és a haja tüskére vágva, mert így kívánja ellensúlyozni nagyra nőtt koponyáját. S öntörvényűen él, mint aki-nek nincsenek skrupulusai, holott számítógépes modellezést művel, leginkább franciakockás füzetlapokon.

Hat éve, hogy leválasztom a sorsomat attól az asszonytól, akivel valamivel kevesebb, mint harminc évet együtt élünk, s az utolsó majd' tizenhat évben éppen ebben a várostól elkülönülő házban. Ma reggel azonban ír, s az elektronikus levél, mint fadobozból rugóval előpattintott báb, váratlanul pattan elő a számítógépemből. Egykori társam húzza a piros csizmát, harminchetes számmal jelzett méretűt, a reggel lábára. *János, ha megtalálod a garázsban a piros gumicsizmámat, kérlek, vidd át...* – és itt megnevezi barátnőjét, majd megírja annak két telefonszámát is. S azt, hogy: *Köszönöm., A.* A csizma, amelyet az első kerti sár okozta riadalom hevében vásárolt, valóban a garázs valamelyik polcán hevert egykor elraktározva, de akkor, amikor szétosztódik a vagyon, s éppen a most gyorsüzenetet küldő A. akkurátus tevékenykedése eredményeként megfelelődik az ingó-

ság, eltűnik a látókörömből. Mégis leszaladok a garázsba, hogy fel-leljem a lábbelit, ha mégis ott maradt volna, bár kétségem nincs, a kivásárolt házamban semmi, hozzám nem tartozó tárgy nem maradt itt. Gyorsan válaszolok: *Szervusz, A., néztem, a garázsban nincs.*

Nem tartjuk a kapcsolatot; amikor meghalt a puli, majd Kicsi, a keverék, akkor azt megírtam neki. Amúgy, ha összefutunk, akkor temetésen, hivatalos helyen, s köszönésen túl nem beszélünk egymással. Sértett, hogy elhagytam. Sértett vagyok, hogy nem idejében, nem legalább fél évtizeddel korábban válunk szét.

Piros gumicsizmájában lépdes a kert fűvén a reggel, kezében fényesre súrolt palacsintasütővel. A kertfal peremén sorba rendeződve üldögelnek a madarak, közülük egy-két fényes kődarab, a nyurga vadszőlő néhány karéjos levele, s a diszes társaság mögé a hegyoldal kóbor macskája lopózik. Megérkezik az első sms is. A perlekedő telefon nyolc körül fog csupán felcsengeni.

Életem egykori párjának, A.-nak az emblémája a teflonbevonatú palacsintasütő. Ott ékeskedik a megismerkedésünk pillanatában, s ha nem is azonos testi mivoltában, de távozik elszakadásunk percében. Ott tartózkodik valamennyi lakásunkban, nyári nyaralásunk helyszínein, s ott mindahány rokoni látogatásunkon. A. szenvedélyes palacsintakészítő, s a lehetséges palacsintaváltozatok közül, a burgonyás palacsinta, a kukoricás palacsinta, a kóttes palacsinta, a francia palacsinta, az almás palacsinta, a krémes palacsinta, a káposztás palacsinta, a palacsintatekercsek, a palacsintatorták, a csúsztatott palacsinták, a gőzben főtt palacsinta, a rántott palacsinták, a kelt palacsinták, a rakott palacsinták, a palacsintafelfújtak és a különböző nemzeti palacsinta-alakulat sokszínű világából kizárólag a sima édes, illetve a sima sós palacsinták sorozatgyártására szakosodik, ám azok, a töltelék változatossága, illetve megismételhetetlensége révén, minden egyes alkalommal újdonságot ígérnek. Feltöri a tojást, belekeveri a sót, a repceolajat és a zsíros tejet, összevegyíti a réteslisztrel és csomómentes masszát állít elő. Néha, fele mennyiségben, a tejet szódavízzel helyettesíti. Fél óra pihentetés után süt, forró vajjal kikent teflonos sütőben. Palacsintát sütöget, ha kedves, ha dühös, ha kedvezni akar, és ha, mert nincs elég ideje, csak gyorsan összecsapja a vendéglátásra való finomságot, boszorkányos gyorsasággal. Palacsintázni hív át, néhány hónap vesztprémi ittlét után, még mint nős embert, a maga szolgálati szállására, amely az én szállásommal közös falú, így aztán elmondhatom, hónapokkal

összemelegedésünk előtt egymás mellett fekszünk, s a kakaós-cukros palacsintája magával ragad. Forgószél-természetű, érett asszony.

Amikor eldöntjük, hogy az egykori Matulka pékségből kialakított belvárosi házban elrejtőző – csak az ég felé nyitott – tetőtéri lakást eladjuk, s helyette a vár tövében álló félkész, a hegyre futó kertjében elkerítetlen házat megvásároljuk, Dugó kutya igényeit is figyelembe vesszük: szeretnénk, ha futkározásra alkalmas kerthez jutna, s azt, hogy utódjai legyenek, s legalább egyszer kölykezzen. Így aztán Dugó is megszemléli velünk együtt a terepet, s bár felháborítja az ott élő malamud (s minket a lebetonozott placon a kutyaház, s a láncra fogott, békés eb), a fűben leffegő fülekkel kitartóan rohangál, s amit csak lehet, megjelöl, lepisil. Kopár az az udvar, a diófán kívül mindössze a gyepek zöldell, s az udvar sarkaiban felhalmozódó, földdel éppen hogy és hebehurgya módon letakart törmelékeken egy-két örökzöld bokrocska. A házból sem a pince, sem a tetőtér nincs beépítve, a földszint szobáinak, amúgy is félkész állapotban vannak, az átalakítása is szükségesnek látszik. Évig tart, ahogy a pénzünk engedi, a belső falak kibontása, a parkettázás, a behemót cserépkályha kiebrudalása és helyére kisebb méretű építése, a festés és mázolás, de végül elkészül, s lakályos lesz – és családi ház. Az első éjszaka hidegét mai napig a csontjaimban érzem – gáz nincs a házba bevezetve, s évekig tart, míg megkapjuk az engedélyt az utca aszfaltjának feltörésére, a gázvezetékek földbe ásására.

A lábam elé esett fényfoltban árnyékok: madaraké. Nem sejtik, hogy ekként érzékelem őket – s mégis madaraknak. Nem dzsinnek, szellemképnek, koboldnak, kísértetnek, lélekárnynak, játékos törpének. A. rettegése az e házban töltött utolsó években határtalan, nincs mélysége, nincs magassága, nincs szélessége sem. Talán, mert meg sem akar szabadulni tőle sem, amelytől, hisz benne van minden sejtjében, nem is menekülhet. Másrészt nélkülözhetetlen számára: a jelenlétemet így biztosítja. Nem tudja befolyásolni, amint azt se, hogy nagyon szép nőből nagyon öreg asszonnyá válik. Úgy lépdél oda és vissza a napi valóság és az írott szöveg zöldhatárán, kezében az újságolvasáshoz használható nagyítólencsével és anatómiai atlással, hogy cipeli magával, onnan ide, innen oda a hiedelmeit. De ez a hit mégsem tartja a mindennapjait egybe. Megnő egyes dolgok jelentősége, másoké meg szétesik, mint varjútest, ha árnyékká válik, és éppen nem a csinosan elgereblyezett, lehengetelt magágyon suhan át, hanem ráesik a haragos zöld fűvű gyepre.

Szétköltözésünk után nyomban átalakul a ház. Mindenekelőtt azért, mert megritkulnak ugyan a bútorok, de felhalmozódik a kopott és javíthatatlan, kidobásra érett tárgyak sokasága, menthetetleneknek bizonyulnak a kedves, avagy csupán megszokott dolgok. Túl a mindenféle terítőkön, nőies otthonosságot biztosító dísz tárgyakon, emléktárgyakon, semmire sem alkalmas kacatokon, szinte nem marad semmi, ami komplettnek és használhatónak bizonyulna. Több étkészlet maradékával van csupán lehetőség az asztal megterítésére, az ágynemű, az asztalnemű, a törülközők java lyukas, foltos vagy szétmálló. Így aztán elkerülhetetlenné válik a selejtezés – s annak listázása, hogy mi mindent kell azonnal, vagy idővel megszerezni: a cirokseprőtől a mikrohullámú készülékig, az étkészlettől a serpenyőig. A földszint három szobája üressé kopárodik, a szőnyegek szárnyra kapnak, s mindent, ami egykoron rajtuk áll, magukkal repítenek valami keleti fényességbe. Mondják közös barátaim, s éppen a napokban, hogy e tárgyak java aztán raktárba kerül, avagy kidobásra, egyet-kettőt talán el is ajándékoz új gazdájuk, hiszen a használattól eltávolodnak, azaz megszabadulnak értelmüktől, mint kígyó a bőréből, s valahol elhagyatottan hevernek, vagy rég porrá, füstté válnak, szemétté semmisülnek. S azt is mondják, hogy az a jó válasz, amikor mindkét fél megrövidítve érzi magát.

Nem viszi magával azonban A. azt a húsz évet, amikor boldog lehettem vele.

Hol csak kígyóvonal, amely egyetlen görbület után emelkedővé és kanyargós úttá válik, hol nem egyéb az, mint ünnepélyeken dobált papírszalagtekercs. Azt, hogy szerpentinek ott is létezhetnek, ahol nem várom, lassan tanulom meg, s valahol Nyitrán kezdődik el a kurzus, amikor a diplomám átvétele utáni hajnalon, az éjszakát vicinálisok váltogatásával töltve, az utolsó pillanatban érkezem Szegedről Budapestre, majd a Nyugati pályaudvarról a Keletibe, s hogy taxival átrobogok, még elérem a lassan elinduló expresszt, s mire fölébredek, a szállásadó, a virágportól sárga orrú Putrováczné ágytól telt, zsúfolt szobájában kortyolgatjuk A.-val a kávé, A. cigarettázik, amint minden további időben, majd a dómba bekanyarodva, az oltárok, sekrestye, lépcső, oratórium, kápolna, karzat, püspöki sírbolt, kriptá, szószék, dombormű, kincstár után a színházba térülve ott ülök, ahonnan egykor legjobban lehetett volt látni a vendégjátékokra érkező Dérynét, s tanulom az étkezőkocsiban elköltött vacsora közben az erdélyi faburkolat valamennyi rekeszének köze-

pében álló féldomborművű, igen szemérmetlen figurák szolgálatának mibenlétét, a dombra lassan felhúzódó, enyhén balra kanyarodó ívben a távoli tengert, a víz opálkékje előtt, a párában megfürdő olajfák közönyét, amelyek érzéketlenül övezik a knósszoszi palota maradványait, ahol az út önmagába visszahajolna, ha a kezdő és a végpont között nem húzódna néhány ember magasságnyi szintkülönbség, éppen annyi, hogy a kabócacirpelés alól a kitartó rovarzaj fölé emelkedik az utazó, miközben átbarangolja a sötét barnásvörös oszlopok közeit, megbámulja az aranydíszes fekete oszlopfőket, a papiruszsások, zsályák, rózsák és sáfrányok növénytömegével telerajzolt freskókat, bekukkant a világítóudvarokba, árnyéktól hűvösen tartott verandákra, s a királynői vízöblítéses árnyékszék után, ahogyan a szőröstül-bőröstül bekebelezett maliai part palotájához vezet az első hajtúkanyar, alant mérhetetlenné válik a víz, fenn lenyűgözően kopárrá csupaszodnak a dombok, hogy tovább haladva a kukorica-, búza- és dohányföldek, szőlőskertek között az angyalokon kívül mástól nem lakott oszlopsziklák alatt kapkodjon fölfelé az út, hol jobbra, hol balra, hol alagútba, hol meredek falú szurdokon átvezető fahídra, nehéz lélegzeteket véve, ahol a Trabant hűségesen lohol, s A. az útikönyvek között hezitál, és magányos holló kereng a magasban, teknőccel a csőrében, amelyet az aszfaltra ejt, s a platóról, ahová felzihál a szamarakhoz szokott, elkeskenyedett országút, már látni az olvasmányok oázisait, a jegyzetelésre alkalmas leandereket és kolostorokat, s egy-két szentképet, amelyek előtt mindig potyogtatják viaszkönyveiket a gyertyák, ikonosztázokat, aprócska templomokat, amelyeket egyes családok építettek hálaadásként az isteni gondviselésért, fogadalomból, avagy a közúti balesetek áldozatai emlékére, és persze a Wawelt, márciusi lengyel havazásban és a friss tokhal ikrájának szagával, és Abádi Benedektől a Zsófia, mazóviai hercegnőig tartó, széles ölelésű névmutatót is, hogy nyomban befusson a szél által a hegyperemre tolt út a hegyi erdőbe, amelyben észre sem venni, hogyan lejt a fennsík útteste, csupán a mediterrán fenyvesből a lombhulló fenyvessé változó rengeteget, a megjelenő bükköst, a tölgyest, s végül a ligetesből kiszaladó sztyeppe füvest, az előreszaladó útpályával, amelyen, rajtunk kívül, hiszem, sosem járt senki, és az út a langy vizű szikes tavat elhagyva, a méltóságos kanyarulatok, kurflik és kanyargások végével, miután átverekszi magát a napi robotok buckáin, munkahelyi konfliktusok darázs-fészkei, a tetőtér-beépítés nehézségein, a szőlőtermelővé válás maszk-

jain, porózus mészkőből kialakult képződmények, feltornyosuló kukovik közébe ér, s menten meg is lassul, zárandokok léptei a nagy zárandokúton, amely Rómába vezet – avagy Compostelába, Jeruzsálembe –, amely zárandoklat nem enged nagyobb sebességet a gyalogló ember tempójánál, s a gúnynevek és legendák emlékét nevükben viselő sziklaalakzatok után tehetősen felkapaszkodik az Adria-parti hegláncok karsztjára, miközben visszatartja magában az áhítatot, egészen addig, amíg föl nem tárul az út alatt a panoráma, jutalma a megtett távnak, ígérete a befutató pályának, melyre felfűzve Velence, Firenze, Róma és Nápoly kagylógyöngyszemei, amelyek végére még odaфűzhető Andalúzia, s oda Larnaka, melyek után még mindig tanulom – hogy nem másban rejtőzik, mint a kanyarból kanyarba torkollásban – a szerpentin természetrajzát, a kanyargós út végén ott az enciánkék sókristályoktól megszínezett tenger, s a megtett táv eredményeként, az okulás során magam is okító leszek, miként Rómában, a szerpentin hálójába fonódó Aventinus minden évszakban paradicsomkertnek látható rózsakertjében azok a liánrózsatövek, amelyek a lombjuk vesztett nyárfákat megmászva virágba borítják, felvirágozzák a hatalmas törzseket, holott maguk a szerény méretű, kevés szirmú, önmagukban jelentéktelen virágfejek mellett nem nevelnek ceruzavékony gallyaknál, szúrós tüskékkel beborított ágaknál, gombásodásra hajlamos leveleknél egyebet.

Mássa, szellősebbé, s egyben rusztikusabbá formálódik át a lakás egyik darabja, az, amelyet napra nap szokok, s lassan be is lakok. Az emeleti könyvtár használata, amelyet magányra formáztam, elmarad, a könyveket, amelyeket éppen használok, lehordom a fenyőlapokból összeállított bútorokkal átalakított dolgozószobába, s majd pedig, ha már nincs szükségem rá, visszacipelem. Nem fűtöm többé a tetőteret, csak ha lakója akad. A hálószobába hamarosan ágy kerül, majd két fiókos kissekreény, zoknik, trikók, gatyák és a hálóruhák rakterűl. S rongyszőnyegek – egytől egyig két húgom karácsonyi ajándékai. S az ebédlőbe az addig alig használt ovális asztal, a maga székeivel. Állólámpák. Képek. A nappali újdonság falfestést kap, s függőnytelennek marad, így szeret benne lakni a napfény. Eltökéltem szokom a helyzetet, könnyen, többnyire nem ér hozzám sem az együttérzés, sem a gonoszkodás, sem a káröröm hangja. Felébredek, elalszom, világos van, sötét. Évekig nem kapcsolom be a televíziót, le is mondom a csatornák előfizetését, s nem olvasok újságokat. A sarokban új keresztes pók lakik, s másféle könyvek papírja

neszez, ha pergetem a lapokat. Az eső hosszabb ideig csöppen le, s tompábban koppan a földre az ereszről, mint korábban. A kutyák hűségesebbek, s jobban igénylik a velük való törődést. Az autóm csöndesebben gurul. A festmények előadják az elrejtett részleteiket, megstötednek, megérnek.

Már semmi kétség, hogy a nappali falára felszerelt, kirakatüveg méretű Szabados Árpád-könyomat, amelynek amúgy *Barlangrajz* a címe, csupa mellből, pinából, valamint faszból áll, s a Szilágyi Lackó-képen a bolygók gömbjei közé kilöködő duzzadt csecs s a földön kéjesen elheverő, kékkel megrajzolt, kettévált babszem-pinájú nőakt fölött két kobaltkéssel kontúrozott alak, két, óriási szemű férfi dulakodik. S a Várnagy Ildikó Rómában készült antik szobortörmelékének tövében heverő árnyak rám hasonlító fejalakja sikeredett. Ha a fotelbe elterpeszkedem, egyik oldalamon az egyik, másikon a másik kutyámmal, a szoba jobbján, a távolabbi sarkok alsójában mindig homály szuszog, hiába is felesel vele a felső sarokban a Györgydeák György-pasztellkép traktoroslányára rárakott képüveg tükröződő, kissé pirosas fénye. Jófajtvá érő szőlőpálínkák lötyögnek a kredenc polcain, évekig nem nyúl azokhoz hozzá senki, utóbb értesülök róla, milyen méltósággal megöregítette azokat a kor. A parketta némelykor megreccsen, láthatatlan talpak alatt csikordul, s a teraszra szerzett öntöttvas lábú asztal mély barna színek árnyalatait váltogatja szikár testén. Elfoglal az egyetemi munka, a rosszul regnáló dékán hablatyolása, s az ellenállás, hogy nagy hatalmában ne verje szét a szakot, a tanszéket, a kart. A hiábavaló harc és az érdektelenség megeszi az időmet. Fehér kontúros felhők között szálllok, émelyegve, görcsbe rándult gyomorral, vagy autóbuszon zötyögök két város között. Hol korán kelek, hol későn, hol le sem fekszem, mert nincs álom, amely az éjszakában a magáénak tudna. Az állóképek és a gyors vágások. Vágyom a tengerre. Minden egyszerűbbé válik, meg tudom a fontos dolgot különböztetni a kevésbé fontostól.

A kert rózsabokrai pompáznak. Barátok pártolnak el, s régi barátságok megújulnak, újak sarjadzanak. Egyik nap leesik egy tányér, és nem hull cserépdarabjaira. A másik napon lehasad a ház sarkánál felejtődött diófáról az ág, s nem nyomja agyon Verrocchio puttójának bronzmásolatát. Adél bámulja a tó fölött szikrázó szitakötőket, s közben észre sem veszi, hogy belegyalogol a vízbe. Kicsi rigófiókákat szedeget reggelente össze, és restelli, hogy ölt. A szomszéd nem

köszön, hogy ezzel fejezze ki rosszsallását, s együttérzését A.-val. Egy irodalmi estemről szóló tudósítás miatt, a dékánhelyettes biztatására, a dékán szóbeli figyelmeztetésben részesít, s okául a rektor intelmét nevezi meg. A gondosan megtervezett egyetemi elbocsátások kapcsán, a kirúgott professzoruk miatt tüntetnek az egyetemisták. A gazdasági válságra hivatkozva tanszékeket épít le a vezetés, miközben a dékán külföldi utazások sorát abszolválja. Leborotválják a földből kibúvó sziklát a város autóbusz-állomásánál. Csupán a vári utcát beszáguldó bakonyi szél és a harangzúgás változatlan, talán azért időtlen mindkettő, mert nincs saját életük, csak a vár által léteznek, sem saját hallgatójuk, mert a városlakók nem élik a várat. A könyvek kevésbé használt része lekerül a pincébe, a tágas pincében tárolt folyóiratokat fölszállítom a tanszéki szobámba. A tanszék barokk épületének kézikönyvtárát fölszámolják, s egyre több a hallgató, aki Jeruzsálemet afrikai városnak gondolja, s dörgedelmes magánlevélben követeli a személyes, emberbarát bánásmódot. Az egyik lányhallgatót az anyja kiírta az egyetemről, mert a gyerekeit vélekedése szerint megszegyeníti a tanár azzal, hogy a dolgozatát elégtelenre értékeli. Két éven át hetente két-három napot Budapesten vagyok, anyámat felügyelni a különböző kórházakban, majd az infernalis időszak múltával háromhetente járok a szüleimhez, hétvégi anyagondozásra. A postai levelezésem hivatali ügyiratokra korlátozódik, s az e-mailekből kihullnak a nagybetűk, a pontok, s idővel a megszólítás és az üzenet szignózása is. Újmódi zenéket hallgatok, moziba járok, visszaszokom a színházakba, koncertekre. Egy kutya, nem is oly régen, átvezet Pest néhány utcáján, s megmutatja a neki oly kedves macskákat, amelyek a járdaszélhez állított, elhagyott járgány alatt élik családi életüket. Öt hónapja megtanulok újból dohányozni, ezüst Dunhillt szívok, vagy sárga Phillip Morrist, de egyikben sem érzem a hajdani Fecske, Symphonia vagy Sopianae ízét. A hó gyorsan olvad – s úgy, mintha egy novellában tenné. Nő a ciprus.

Estével eltörik egy ólomkristály borospohár, cseh gyártmány, széles volt a talpa. A *Fegyverengedélyt*, az első komplett, nagytörténetről kilúgozott veszprémi könyvemet írom, amely egyben Dugó felbukkanása, együttes sétáink írott térképe, a település megszelídítésének eseménysora, annak ellenére, hogy akad benne egy-két Zuglóban írt fragmentum is. A. akkor kezd betegeskedni, nem tudja feldolgozni az állása felszámolását, azt, hogy egy pillanat alatt kiderül, nincs rá

szükség a Davidikumban, a viadukt alatti egykori árvaházban lévő intézetben. Én Budapesten dolgozom, a Victor Hugo utcában, oktatókutatók között, akkor váltódik a rendszer. Egy napon szorongva hív telefonon, száguldok érte, s viszem kapkodva Veszprémbe, szűrően gubbaszt az első ülésen, állandó orvosához. Amikor az orvos cigarettát kínál neki, és maga is rágyújt, sejthető, komoly baj korszaka veszi kezdetét. A belgyógyászaton napokig kutakodnak benne, az intenzív osztályon is figyelik, nézik szíve több coronáriáját. Hetekkel később már biztos, érlemeszesedése van. Kék színűvé válik az ajka. Rendszeres orvosi felügyelet mellett él, időközben kinevezik a pécsi egyetem oktatójává, s kevesebb, mint háromnegyed évtized múlva, majd ott, végső megoldásként, az egyetem klinikáján cserélik ki a lábszárából kivett érdarabokkal szíve ereit. Kórházban lábadozik, a folyosó falára felszerelt rúdba kapaszkodva tanul ismét járni, diákoskodik a mozgásban, abbahagyja az eddigi életmódját, majd a füredi szanatóriumban, ahonnan hónapok múlva sem kíván hazajönni. Állandó hóesésben él, legyen bár tavasz, nyár, ősz vagy tél. Itthon egymásba kapaszkodva sétálunk, lassan topogunk fel és alá a kertben, idővel a ház körül, majd tovább, kimerészkedve a völgybe, s kezében az egész sétaidők alatt ott tartja a zsebrádióját, hallgatja, nem akar a politikai eseményekről lemaradni, a kommentátorokkal társalog, még velem sem, mással sem, senki élővel. Másfél évvel a fél napig tartó műtétje után, de később is, még attól tart, megnyílik a szegycsontján felvágott mellkasán a seb, felszakad szívéen a beültetett valamennyi ér, s ő itt marad, segítség nélkül, életét elvesztve. S az ápolása sem megfelelő, hibát hibára halmozok a tejelőntésével, az ételek tálalásával, éjszakai olvasásaimmal, s amikor, hogy nyugtalan éjszakai miatt és zaklatott éjszakáim számára külön szobát keresve magamnak felköltözöm a könyvek közé, a szükséges életvezetési tanácsokon túl haragja határtalan. Időnként kirándulni megyünk, időnként elmaradnak a ténfergő, kettes utazások, többnyire a munkatársakból lett barátokkal megyünk évente nyaralni, olyankor elemébe kerül, hogy percnyi pontosan ismét megszervezheti a programokat és tereli a hozzánk kötött gyermekhadat. Annak utána öt évvel, hogy orvos barátaink egészségessé minősítik, maga is kezdi elhinni, hogy az, s rácsudálkozik, időközben nem csuklott össze a világ, s a napokkal együtt nem lett több a részvét. S amikor anyám agyvérzést kap, s hónapokon át rehabilitációs kórházakban az idősebb húgom vezetésével naponta és személyesen felügyeljük

a sorsát, a kezdeti segítség után egyre nehezebben fogadja el a gyorsan megváltozott helyzetet, s benne a sajátját. A hiányok listája nő, a szemrehányásoké sem apad, az elvárásoké sem, bebújok a munkámba, begombolkozom a munkahelyi teendőimbe, hadakozom, s apad az időm. Aztán egyik este eltörik egy kristálypohár – A., hogy befordul a konyhába, a falhoz csapja. Az üvegcserepek előbb csilingelnek, majd meg, ahogy rajtuk tapos, csikorognak. Hallom ugyan, mi is történik, de a tetőtérből nem megyek le megnézni, hogy jól hallom-e az eseményt.

A ciprus egy nő, átmenet a kifejelett lány és a kitelő asszony között – nem gondolhatja ezt másként Szerb Antal sem, aki oly sokat töpreng a ciprusok itáliai árnyékvetésének mikéntjeiről. Az árnyéknak jól megágyazni kizárólag a karcsú fák képesek, azok ágai között kis résekben törik át a napfény, vagy sehogyan. Amolyan fekete-fehér látványt nyújtanak, igaz, sötétzölden.

A pécsi egyetemre nem csupán azért megyek dolgozni, mert hívnak oda, hanem mert a veszprémi egyetemre nem invitálnak. Egyszer ugyan elzarándokol hozzánk az egyik karszervező professzor, az oka sosem lesz tudott, de nyilvánvaló, hogy nem találjuk meg egymással a hangot. Pécs befogadó városnak bizonyul, idővel szálláshelyet is kapunk, ahol, hogy A. abbahagyja majd az oktatást, mindaddig lakhatok, míg egyszer nem hosszabbítják meg a kiutalását. Ezt az apartmanszerű helyet ismeri meg élethelyeim közül B. először; némelykor, esténként az egyetemi hallgatóinkkal találkozunk, akik mindig találnak okot diskurálásra. Veszprémbe majd csak akkor invitálnak, amikor a pécsi műhelyünk szétesik, s kollégáim egyike ott alapít szakot, tanszéket.

A kertembe B. után érkeznek majd a ciprusok, hamarabb, mint akarom, Pécsről, a botanikus kertből hozom őket konténerekben. Magoncokként – így nem lehetett előre tudni, milyen végső formához jutnak, s miként fognak gazdálkodni a fénnel. A lakás bejárata előtti egyed nyurgasága magától értetődő, s nem igényli az alakítást sem. Az árnyéka olyan, amint azt a nagykönyvben egyszer leírták, még a teremtés növényeknek jutó napján, azaz a harmadikon. Nem merem ugyan szembesíteni a ciprusomat a bibliai szöveggel, hogy a növények teremtése napján ő melyik megnevezett csoport tagjaként, azaz gyenge fűként, maghozó fűként vagy gyümölcstermő faként sorolódik-e be, megelégszem azzal, hogy magam döntök a kérdésben: minden növény kezdetben gyenge fűnek látszik, s élete delén

már hozza is a magvakat. B. kimondottan utálja a délszaki vidékeket, a mediterráneumot kizárólag a kedvemért látogatja, szögezi le mindannyiszor, hogy elindulunk a következő években arra, az ő alkátának a hegyek és a hús, savanyú almát apróan termő lengyel vidék felel meg, na és a barátságtalan Brüsszel, amelyben csak, mintha egy enciklopédiában összehányt szavakat, igék, főnevek s egyéb szófajok közé lehet katalogizálni a napokat, a házakat, az utcákat és a kertes tereket. B. a bibliát is utálja, én azonban, hitetlenként is, gyakran forgatom. Néha azokat is meglátom benne, akik már átforgatták a lapjait. B. a ciprust nem látja egyébnek, mint satnya, lomberdőben meg nem maradó gizgaznak, amelynek tövében nemhogy bölény, avagy medve vagy farkas, de róka és fajd sem képes begömbölyödni, és Szerb Antal ciprusárnyak szerinti tájat rendszertanozó írását sem kedveli, ő, állítja magáról, megrekedt a Csáth Géza és Kosztolányi Dezső nyelve révén befogható magyar világnál, gondolkodási módnál. B. azzal indokol mindent, hogy ő lengyel.

A. és B. között a saját életidőmben valójában nincs átfedés. Legálább öt évet éltünk úgy együtt A.-val, hogy túl a fizikai gondoskodáson és a gyógyulásig tartó betegségek miatti aggódáson, nem jut semmi helyünk egymás számára. A. szívműtétje megváltoztatja a személyiségét, nem is formálódik az vissza olyanná, hogy ismét egészséges legyen. B. pedig egyik húsvét táján megérkezik, azaz visszajön (hiszen öt nappal korábban én szedem le a repülőről, s bocsátom el vonaton, Krakkó felé, családlátogatásra, hogy onnan utazzon vissza), konferenciának megfelelő öltözetben, újabb belga dobozos csokoládékkal felszerelve, s időben közli, talán hogy a megfelelő helyet föl tudjam deríteni, táncházba kíván menni, s a pc-jén azt is bemutatja, miféle népi kultúrába kíván beavatódni, nehogy nem megfelelő helyre vigyem. Járt valaha Kalotaszegen, olyasmit kíván ismét. Hát időt lop magának, s én is – s a Mátyás-templom előtt találkozunk, a budai várban, néhány méterre a nemzetközi, idezúdult sokadalomtól. Annak a templomnak a tornya, a fióktornyok ellenére, olyan egy szál árnyékú, magyarázom hivalkodva neki, mint a ciprusoké, s az árnyék pereme is olyan vékony vonalakkal kavargó-fodrozódó, mint a délszaki növényeké az éles fényben. Nézi az árnyékot, hol belelép, hol kikászálódik belőle, s mikor bevonulunk ananászlevet venni a boltba, a polcok közé, azt kérdi, milyen vörös is a ciprus árnya? Medvéé, bölényé, farkasé, rókáé, vagy a fajdkakas tojásbéjének színével rendelkezik?

Elfogadja, hogy megcsókolom. Két üveg bort vásárolunk, fehérret miatta, vöröset miattam, s hamarosan az egyik budai panzióban kötünk ki. Az elkövetkező négy napban rövidke órákra hagyjuk el a szállást, hogy megnézzük a tánccházi találkozó néhány ígértesebb programját, másra azonban nincs időnk. Nem tudom, kitől távolodik, nem tudja, kitől távolodom. Cseresznyeérésre jön ismét, a paloznaki fát, amelynek közelébe tíz napra húzódunk el, délelőttönként és délutánonként megmássza, teletömi a száját az ujjbegyire duzzadt gyümölcszemekkel, egyszerre több cseresznyét kap be, s több magvat is köp ki a szájából, a lombból sárgarigókkal felel, hosszan-hosszan elemzi a fölöttem álló látványt, és nem kérdez semmit, elég neki az, amit én mondok magamról. A cseresznyeszüret után egy hónapra utána utazom, majd még egy újabbra, de már ősz elején, addigra elintézzük A.-val a szétválást, papíron az osztzkodást és a szétköltözést. Mire visszaérkezem, a ház kiürül. Így jutok el A.-tól B.-ig.

A palacsintához szokás időszaka magam sem tudom, meddig tart. Társul hozzá hamarosan a reszelt máj, endékás (sárga dobozú) krumplipüréporból tejjel és vajjal kikevert péphez, s ha nem csal az emlékezetem, uborkasalátához. Majd pedig csirkepörkölt. A receptek kezdenek változni, érkezik az erős paprika, az ízletes teák és a soproni vörösborok és egy-két zsidó étel is. Vasárnaponként, ha A. megérkezik a családjától, mert hétvégenként hazautazik az anyjához, s a vele együtt lakó férjéhez és gyermekeihez, nincs mese, étterembe járok, a Vadászba, a Stadionba, a Sportba, vastag ételeket falok, sörrrel leöblítve, vagy jobb időben egyik-másik sörkertbe, a Viadukt alá. A. miatt válok el az első feleségemtől – a válóper után Ági, aki volt középiskolai társam s szépséges cigánybarátnőm játszik át a kezére, extrém, az egyszerre orosz és zsidó és francia Chagallért rajongó festőművész-palánta, csak éppen irodalmi tanulmányokat folytat a debreceni egyetemen, és nem idegenkedik, néprajzi érdeklődének megfelelően, a balmazújvárosi éjszakai asztaltáncoltatástól sem, rácsodálkozik a csuklómra csatolt órára; nem az enyém, addig nem ismerhette. Mondom neki, kitől kölcsönöztem, s hogy létezik az, akivel azonos az időm. Két évet sem tart ki ez az első, egyetemista házasság, ő hozzácsapódik a maga filmrendezésbe kábult emberéhez, utóbb szül neki egy fiút, és abbahagyja a festést. A képek iránti érdeklődés erős kapocs köztünk, én is festő akarok lenni, csak szétmorzsolja ambíciómat az a középiskolai rajztanárom,

aki azt állítja, hogy az ilyesmi tevékenységhez némi rátermettségre is szükség van. Ami nekem, szerinte, nincs. Igaza volt. Rendületlenül szeretem azonban a színeket, a foltokat és a kiteljesedett alakzatokat, és azokat a mondatokat, amelyeket Dosztojevszkij ír.

A szobában, amelyben Ágival éltünk, az íróasztal fölötti polcon képeslap méretű másolat támaszkodik egy könyvhöz (Glaserapp, Helmuth von: *Az öt világvallás - bráhmanizmus, buddhizmus, kínai univerzizmus, kereszténység, iszlám*). Ez is, az is az univerzumról mesél, ha eltérő mondataik is vannak. A képecske Van Gogh 1888-ban készített festménye, népszerű alkotás. Az a sivárság és árvaság, amelyet sugall, az egzisztencialisták műveiből ismert, s azt hiszem, nekik köszönhető Van Gogh iránti figyelmem s éppenséggel e vászon kedvelése.

A mű érdekessége számomra, hogy ugyan minden színfoltjában olyan, amellyel a hozzáértő műértelmezőknek jellemezni szokásuk az arles-i magányában barátira lelő festőt, de akármelyik szín lehetne akár Gauguiné is. Olívazöldre festett falú szobában magányosan álldogál egyetlen, textillel bevont ülőlapú, erős fakeretű karosszék. A székben, ahol valaki nemrég pihent és olvasott, tárgyak: két nyolcadméretű, becsukott könyv és a talpas gyertyatartóba tűzött, nagy lánggal égő, hegyére állított szemű gyertya. A kényelmes szék használója barátságos láng fényében olvasta néhány pillanattal korábban a két könyvet (talán összevetette azok tartalmát), avagy azok valamelyikébe mélyült (hogy éppenséggel a másik könyvbe foglalt előzetes ismeret fényében megértse), s hogy nemrégén fölkel és eltávozik, a maga helyére ülteti a tárgyakat, fényben hagyva a közelmúltat. Ezek a könyvek és az élő láng visszavárják a használójukat. Jó lehetett ebben az ülőalkalmatosságban foglalatoskodni, biztonságosan támasztja a hátat, a karfák befoglalják az emberi corpust, az ülőlap felveszi a test formáját, de szilárd – a szék, most is, hogy nem kuporog benne ember, őrzi az ember alakját. Idéz. Amúgy ugyancsak citál a székben égő, karfákkal körbeölelt gyertya lángja, nem csak a széket használó olvasót, a könyvébe mélyedő, annak tartalmát felmérő ember figyelmét, a fénytől telt sárga szín révén a fakó borítójú könyveket, hanem a távoli, a mediterrán vadon zöldjével rendelkező, falra akasztott másik gyertyát is. Ez a gyertya biztonságban függ a falon, csak a lángja terjedelmes, körbevéve azokkal a szaggatott, aurát képező, sűrű vonalakkal, amelyek Van Gogh képein az illékony testeket többnyire határolják. Hogy a néző földre ne értse, a két

láng közötti szolidaritás azzal is hangsúlyozódik, hogy a szélesen elterülő üllőke anyagának a színe reflektál a falzöldre.

Csak éppen ez a karosszéklap-árnyalat Gauguin színvilágából is való. A tropikus erdők fülledt zöldje ez, Tahiti asszonyainak izzadt és fénylő bőre kap efféle visszfényt, Krisztus rothadó emberhúsú mellkasának árnyalata, egy gyümölcs hamva, a biliárdasztal posztója, a zöld disznóké. A szék fakeretének színe sem a holland posztimpresszionista művész sajátja. E szék valójában Gauguiné. A festmény pedig Gauguin-portré, amellet, hogy egy mély, melankóliával és mániával is jellemezhető lelki kapcsolat enciklopédikus bemutatása.

A kép aztán elmarad tőlem. A.-val újabbakat gyűjtünk, abban a másfél szobás lakótelepi lakásban, amelyet a munkahelyünk révén utalnak ki a számára. Festőkkel barátkozom, filmesekkel, szobrászokkal, ők járnak hozzánk, s hozzájuk járunk, elbonyolítani az estét és hétvégeket. A lakótelep gazosából, ha lehet, mindig kitörünk, de Veszprém szűk, kell mellé az ország, s kell Európa. A. úgy dönt, hogy a nagy zöld polccal és egy olcsó kanapéval éppen betölti az íróasztalom által szabadon hagyott helyet – annyi fér a felszobába, amely az én dolgozóm és könyvtáram lesz. A másik szoba a közös életér, s marad az addig, amíg egy tetőtér beépítésébe nem kezdek. A tetőtéri lakás kétszer akkora, mint a lakótelepi, igaz, rejtőzik benne két manzárdszoba, és városi tulajdonban marad, de idővel visszatérítik az árát, s abból vásárolok a sok kék színt ígérő paloznaki kertet és építtetem fel a kívül présház-belül nyaraló házat s veszek hozzá facsemetéket, amelyek négy-öt év alatt termőre is fordulnak. Van ott gránátalma, két fügefajta, mandula, őszibarack és szilvák, no és a Badacsonyinak nevezett cseresznyefa, amely július elejével terem, s fekete termést érlel. De mire megnőnek a fák, a Csikász utcai tetőteret a városközponti másik tetőterre sikerül átcserelni, amely, ha nem is tágasabb, de a központban helyezkedik el, így legalább éjszakánként és hétvégenként csendes. Ebbe az egykori városházába, majd pedig Matulka-pékségbe érkezik egy újév előtti napon Dugó kutya, amolyan gyorsan megnövő gyerekpótléknak, depresszió elleni gyógyszernek. Melankóliám évekig tart, s a kutyám ráncigál ki belőle. A. időközben a lakását befekteti egy pesti építkezésbe, ugyanis elválik a férjétől, a gyermekeivel s velem együtt építet magának be egy zuglói tetőteret. Amíg Veszprémbe dolgozom, a pesti lakást alig használjuk, majd a rendszerváltás idején, hogy Pesten vállalunk munkát, a pesti lakás lesz inkább az otthonunk.

1995-től, hogy a pécsi egyetemre kerülünk, ismét Veszprém válik a lakóbázissá. A képek leginkább ekkor kezdenek a falakra kerülni, először csak azok, amelyek majd a könyveim borítói lesznek, majd egyebek is. Köztük az a szépséges porcelántányér, amelynek rózsafehér alapján egy japáni, zöldes színű, széles ecsettel gyorsan felrajzolt jel látható – a kerek állatszeme, amelynek a pupillája rostonként elmállt, könnyeden szétszalazódott.

A képek iránti figyelem családi vonás, néha azt hiszem. Idősebb húgom ugyancsak nagy képrajongó, ha leírna a világban megtett útjait, éppenséggel lerajzolná, biztosan a kiállítási csarnokok és tárlatok mentén vázolná azt fel. Anyám ugyancsak szereti a festményeket, amíg tehetjük, a közös nagycsaládi nyaralásoknak izgalmas eseményei a különböző kollekciók fölfedezése. Anyám a képes könyveket lapozgatva ismerkedik ismét a világgal – gyógyulása idején. A városokat is, amelyekben megfordulok, inkább képekben látom és nem a tériségükben. Athént, Párizst, Bécset, Prágát vagy Rómát is. A.-val bebolyongjuk és felbecsüljük azt a teret, amely a kultúránkat adja; jó vele lenni, mindaddig, amíg a teste nem jelent terhet a számára.

Róma szeme fogva tart. Bár A.-t Rómába elvinni nem mutatkozik egyszerű feladatnak, de jön, mert én odavágyódom, hogy a szerb háborús események miatt Görögthonba csak kacsaringós módon tudhatnánk eljutni. Rómának is kerek a szeme, mint az izgulékony feketerigónak, szépen sötétedő tóruszú, égszínké pupillájú, amelyen időnként, borús gondolatokként, fátyolfelhők pamacsai úsznak át. Meglett férfiként többször terülök el a Santa Maria Rotonda mértani közepén. Santa Maria Rotondának a keresztények nevezik ezt az épületet, holott az régebbi, mint maga a keresztény vallás. A 7. század elején Phokasz bizánci császár adja örökül a római pápának, s éppenséggel VI. Bonifác szenteli fel – magyarázom A.-nak s majd két évtized múltán már B.-nek –, hogy az aktus után már valóban Szűz Mária kerek templomaként ismerjék a világban, s ne Pantheonként, az összes pogány isten szent helyeként. A szerény és pénztárcájuk foglya turisták, amilyen magam vagyok, és ilyenek a hozzám tartozók is, a Pantheon-t a 2. század elején uralkodó Hadrianus császár alkotásának tekintik, holott Marcus Vipsanius Agrippa konzul építi, Krisztus születése előtt néhány rövid évvel. Napóra – mondja A., szerintem pedig istenszem, s hogy tettel igazoljam sejtésemet, a márványpadló közepére fekszem, hanyatt, hogy tekintete fókuszá-

ba kerüljek a teremtőnek. Éppenséggel, mivel az égbolt kupolájának csúcsán delel a Nap, a fényfolt kellős közepén dőlök el a hideg kövezeten, olyan vitruviusi ember pózában, azaz úgy, ahogyan ezt a pozitúrát – körbe fogott, kezét széttáró, lábát szétterpesztő ember, amely így egy ötszög csúcsait is kijelöli – Leonardo da Vinci lerajzolta. Össze is vitatkozunk A.-val, ugyan egy gigantikus napóra belsejében vagyunk-e, akként, mint akikkel éppen megtörténik az idő, vagy színelátásra ajánljuk-e fel magunkat az istencsaládnak, avagy az egyetlen istennek. Igaz, a szerethető Róma mindmegannyi alkalom minden órájában vitákra ad okot, pláne nekünk, akiket Róma majd csak utólag, hogy már nem látogatjuk, tanít meg arra, hogy ne a magunk értelme szerint bámuljuk és barangoljuk a várost, hanem az egyes helyszínek létrejöttének ideje szerint. Azaz: barangoljunk. Róma végtére is azért szép, mert mint tengerparton a meredélyről leszakadó és egymáson elnyugvó kövek, idődarabokból lett összehordva, meglehet, csak az ajtón lépsz be, de a pogány korból, áthágva a középkor küszöbét, máris a reneszánszba jutsz, avagy a minden vértanúnak ajánlott hely kapuzatán, hogy az épület belsejéből rád ömlő fényben érzékeld az istenek és a császárok szoros kapcsolatát, és máris modern kor modern gyermekeként elszégyelled hívságokat kedvelő emberi voltodat.

A Pantheon ajtaja évente néhányszor belülről van megvilágítva, az oculuson betűző fénytől elkápráztatva jut be a csarnokba a látogató, amint a császárok is tették volt minden április 21-én, Róma alapításának napján, illetve napéjegyenlőségekkor. Ezért, ha tehetjük A.-val, ezekben az időpontokban keressük fel, így harmonizálódunk. Egymással. És az örök várossal. Róma szeme mély, sokféle kék, tekintete pedig, mint a röntgensugár, átható. Róma óta tudom, egyszer elérkezik az idő, amikor kizárólag az elvégzett munka által leszek magam is megítélve, s nem mindenféle talmi vélekedések, hiedelmek és képzetek alapján. És nem keveredik össze az étellel az irodalom, az irodalommal az élet.

B. nem szereti Rómát. De Brüsszelt sem, ahol él, s amelyet a lakói számára történetelen helynek talál – hát megmutatja nekem néha Hollandiát, ha elunja, hogy egyedül kóválygok a belga fővárosban és a környékén, a nyüzsgő virág- és sajtpiacokat, a védelem alatt álló kerteket, a tengerparti városkák némelyikét, a virághagymák termesztésére alkalmas, homokdűnék mögötti geest soil-tereket. Az ő nyomában, a kezét fogva jutok el a virágmezőikig, s vissza

a katolikus mentalitástól elrettenő holland mesterekig és a kutya-hűségű, szenvedélyben izzó szemű Van Goghig. Mondom B.-nek, kellene egy szemkatalógust csinálnunk a festmények alapján, hogy ebben nézzük meg, van-e számunkra benne, ami újdonság. B. józan, s amúgy filozófiát Tübingenben tanult német nyelv és lengyel irodalom szakos tanár, leint: a szövegesedés technikáiban máris meglátja a létrehozható szöveg erősségét és hátrányait, de többnyire az utóbbiak száma oly magas, hogy a gondolatkísérletet is abbahagyja. Mondanám, hogy töprengő fajta, maga szerint azonban csupán melankolikus, sápadt arcú lengyel, aki irtózik a reményvesztettség minden formájától, s különösen az olyan végzetestől, amelybe Van Gogh bele is pusztul. B.-vel kevés dologban voltunk azonosak: a parkok és a kertek szeretetében biztosan, a sétaigény mértékében s talán még abban is, hogyan, miféle fondorlatos hártásokkal viszonyulunk mindazon emberekhez, eszmékhez, dolgokhoz, akikben, amelyekben, amikben bármi hamisságot is fedezünk föl.

A Pantheonban rögvest szóvicceket gyárt: a szellemi leégésem gyógyítására előszedett panthenolról. Amúgy Rómában megcsinálom a magam B.-szótárát, amely az alvó tablettától a nyüzöttig, a széles időjáráson át a vak van Jánosig tart. Sok oldalassá bővül idővel a listám, minden tétele mögött a megismert és az ismeretlen sejlik föl. Szarban szárnyal; egyházszéket; napágra süt a hét; nem vagyok szakmás; szörcsög lettem; a zoknit pározom, Monostorpályaudvaron vagy-e már; a szakadékot be kell zárunk; akik krumplit természetnek, azok elveszthetik a kenyérüket; átesem a jó túlsó oldalára; Európa éjszakai része; gondolom, vannak észrevételeim a tarsolyomban; igen szaros az együttműködés; magnóra szorult emberek; önkiegészítés; szerelmi tulajdonjog; töröklési jog; végre vérbe értünk; viharos az előételem. Az egyikben a brüsszeli St-Hubert bevásárlóárkádjának fénye síkol a kávézó csillárján, a másikban a Felső- és Alsóvárost összekötő kert, a Place du Grand sablon, a harmadikban a Gruuthuse múzeuma V. Károly terrakotta-fa portréjának tányérszerű kalapja, aztán meg Krakkó, Bécs, Budapest, Körmöc, Rijeka, Gent – és a cigarettázó mozdulat, a sörivás kortya, az eltört cipősarok, a vasalt lenvászonbugyi, a nehéz táska, a sietés közben bekapható szendvicsek, a hiányomra utalás a szexrabszolgatartás bevezetésének felemlgetésében, a rurális durvaság abban, ahogy eltávolít az életéből.

A mondatok okozta viharban, vagy talán a bambuszharangot kongató viharos szélben letörik s aláhull a kertem diójáról az egye-

düli kiálló ág. Rég elszáradhatott, el is korhadt, mert földet érve szétmorzszálódik, kizárólag a puffanás hangja marad meg bennem – utána. Újabban délelőtt is gyakorta látogat hozzám a szél, hol szellőként, hol pedig indulatos Este szélrohamként. Zefírként azonban már sosem. Délutánonként légáramlatként. Zúgó fürgetegként, az este megérkezéével. A diófa átad ezt-azt, levelet, ágat, termést vagy éppen a korábban hónapokon át óvott, gallyvillához szoktatott, aztán mégis elejteni gondolt madárfészket. Léteznek mondatok, amelyek a légmozgás és a fa diskurzusában francia nyelven mondatnak, s vannak flamandok, lengyelek, szlovákok és magyarok is. Angolul elhangzóak nincsenek – az én tört tükrű, szinonimákra vak angolom oly keleti és praktikus, hogy B. meg nem mukkan soha, ha én beszélnék, tulajdonképpen az angolul megszólalásom lehetőségét, amikor távozik, menthetetlenül magával is viszi. Új nyelvet kapok cserébe, azon idegen nyelvű történetek nem mondhatók el, persze hogy nem felejttem el az oly sokszor megismételt intelmét.

A tényényi tükrű víz mellett, ahol a silány talajba néhány természetes bazaltkockát süllyesztettem, hogy a kavicsolt területről a szálfüves gyeper felé legyen az indás infüvek között lépésre hely, újabban egypár terjedő bokrocskájú csillagmoha telepedett meg. Sírlapokon, sziklakertekben fordul amúgy elő, éppen ezért nincs rá szükségem, de magától gyökerezett be, azaz a szélről, vagy valami állat által. Akadnak madarak, amelyek mindenféle magvakat dugdosnak a kőfal réseibe, hol ez, hol az a növény növekszik aztán, meglepetést okozó jövevényként. A mókus olajos terméseket gyűjt, mogyorók, mandulák, diók, fenyvek csemetéi jelennek meg a szomszéd ház rakott kő falán, amelyek néhány hetesen el is pusztulnak. Kihajtani adódik erejük, de kellő mennyiségű víz és talaj híján rövidre szabott az életük. El nem gondolom, miféle lény szőrén, tollán vagy bélcsatornáján keresztül érkezik ez a gyeppótlónak gondolt, apró, bár az önmegvalósításban tekintélyes növény, amely ha virágzik, bőséggel teszi. Éppenséggel szeretnek benne topogni a rigók, húzogatók a cérvékony szárait, igazgatják a félbevágott tojássárgájánál nem nagyobb zsombékjait. A közelükben valami selyemmálya is hatalmasodik, mármint a nagyméretű leveleket fény felé emelő zöld, nyurga szár, amit én szívesen látnék mocsári mályvának is, ámbár lehet, nem lesz egyéb a szívós szivarfánál; újdonság jövevény, akár a szerteszórtan előtört kutyatejek, körömvirágok. Már-már elborítja a szétszórt magvairól kelő növényzet a sárga gyöngy kavicsot, ami

egyébként is szeret a talajba süppedni, lemerülni a földbe, feladva a színét. A. kedveli az egyszerű növényeket, Szilveszter napi rituálénk, hogy Tihanyba ugrunk le, a kerítéstövekben virágban maradók, fagyűrőnek bizonyuló körömvirágok közül néhányat leszakítani. S a délszaki vidékeket járva, kora tavasszal maga is meg-megáll a falon csüngő vad oroszlánszáj, szurokszegfű látványától megbabonázva. Dugó ugyancsak kedveli a növényeket, asszonya szokását követve a reggelenként újdonságnak számító virágokat sorba látogatja, megszagolgatja, és ezek után, ha rohangál, megkerüli valamennyiüket. A virágokat nem bántja, nem törí, nem szaggatja – ellentétben a bogyósokkal. Léven kölyökként túlreált banánon nevelkedik, felnőtt ebként az epret, a ribizlit, sőt a szőlőt is elfogyasztja, ha már az érő gyümölcsre rábukkan. Megkérdezi tekintetével, hogy eheti-e, majd fejbillentésemre nekiáll falatozni. Adél nem követi az úzust, ő inkább húsevőnek marad meg. Kicsi a hulladék zöldségre is rákap, a savanyú káposzta torzsáját, az alma lerágott csutkját át nem adja senkinek, ha éppenséggel nem falja fel, rejtett helyeinek egyikére ássa el.

Délben megkezdődik a kertemben a hosszú alkonyat, de az alkonyat idején egyetlen órára visszatér az apró fejű vörösbegyekkel a langyos és lagymatag délután. Dél és alkonyat közt nincs semmi hang, még a Tűztorony andalító zenéje se ér el ide, a völgybe, ahol a világ vége húzódik. Egy-két puhatestű pille masíroz át, imbolyogva és kóvályogva, azt hiszik talán, a bekötött szemű este irányába szállnak, s a denevérek rögvést a nyomukban lesznek. Akadnak vissza-visszatérő emlékképeim: az egyre gyorsabban elfogyó alkonyatokkal érkeznek a színek enciklopédiái, a fehéreké, a szürkéké, az enciánkéké, a kokszfeketé, valamelyik közeli tengerpartról, ahonnan a szenderek is átérik egyetlen éjszaka alatt, a déllel a versírás előtti izgulékonyság, a barnaszén, majd antracit színű besötétedések, ahogyan áttörök, hol ezzel, hol azzal a szeretett lénnel, a kamaszkorom magasra vágott tarlóján, s éppen akkor, amikor megtanulom, hogy a levágott búzatörzsökön nem lépkedni, hanem húzni kell a lábamat, csoszogósan, akkor nem sebzi fel a talpamat, nem serkenti ki a véremet a lekaszált, száraz fűféle maradéka. Némelykor a lassan meggörbedő hátam orvosi módú megkopogtatását is hallom, akad-e ott bennem valaki, vagy már nincs, mert elköltözött onnan a lakó. A felhők fölött néma repülés. Töredékek innen-onnan, törmelékek ebből és abból. Felsír valamelyik macska, menyét foj-

togatja, miközben levelük-zúzottan suhognak a bambuszok. A fény pálcája eldől a kőpadon, és legördül róla. Egy korty diólikőr és egy másik a Benedek-rendi szerzetesek hosszú időn át érlelt, füstízű, gyógyító pálinkájából. Az éjjel, amelyben meteorok izzanak, s hullócsillagok meg-megfényesítik. Az öreg varjú, aki a dióérés első napjain költözik a kertbe, s mikor utána érkeznek a társai, menten el is hagyja a néhány órára sajátjának tekintett elemózsiával teli fát.

A PAPIROSRA KERÜL

Elfeledem, hogy meghívtak a pályázatra. Utolsó pillanatban írom a szövegemet, a mondatok között úgy kapkodva a levegőt, mint a kerti tavam felszínére hasaló kecskebéka, a smaragdszín szemű, a hajnali fényt.

Egy rózsáról fogok beszélni.

A Balaton irodalmi emlékeit mutatja be az a kiállítás, amelyet a badacsonyi Szegedi Róza-házban tekinthetünk meg. A múzeum, ahol mindenféle kéziratmásolat látható, történelmi korú: 1952-ben nyílt meg. A kéziratok között akad fiatalabb, hiszen kortárs költőink közül jó néhány írt balatoni tárgyú verset, s található idősebb is. Kassák, Weöres, Nemes Nagy, Pilinszky, Nagy László, Juhász Ferenc könnyed vagy brutális kézírása látható és olvasható e nemesi présházban. A masszív ház amúgy 18. századi.

Most azonban nem a rangos, Balaton-felvidéki vincellérakásról és a tulajdonos szálláshelyéről szeretnék megemlékezni, nem a birtokos gazda lányáról, Szegedi Rózáról, akiről nevét kapta a kétszintes, nádfedelű épület s a portája. Kisfaludy Sándorról se, aki első látásra beleszeretett a gangos kisasszonyba, hiszen hevesen ostromolta kiválasztottját, majd miután kikoszarozták, két költeményciklust szerzett, *A kesergő szerelmet* és *A boldog szerelmet*, amelyeket utóbb *Hymfi szerelmei* címen adott ki könyvként. Amúgy meg vagyok arról győződve, hogy e verseket néhány filozon kívül már senki sem olvassa. Így van ez jól. A versnek, a szerelemnek, az egykori szüretnek, a présház tulajdonosának, lányának és a lány férjének kizárólag az emléke él – és ez elég is az egy-két évszázadnyi halhatatlansághoz.

A telek első, rangosabb háza előtt, ahonnan lenyűgöző látvány nyílik a szőlőskertekre s a kékben és párákban gazdag Balaton-

ra, azonban él egy bokor. Talán harminc éve vettem először észre, középiskolai kiránduláson jártam ott: egy virágot téptem róla, s gimnazista szerelmemnek adtam. Így volt ez igaz – holott én arra a lányra már nem emlékeztem, nemhogy a Balatonfüreden kezdődött hajóút végi hegymászásra és panorámára, amíg tavaly nem emlékeztettek hajdani ifjúságomra. A bokorrózsa virágát, lepréselve, megőrizte az a rajongva szeretett, majd elfelejtett leány, akinek ajándékoztam.

Tavaly megnéztem az Irodalmi Emlékmúzeum anyagát – a muzeológusnak segítettem a kiállított antológia létrejöttében. Leginkább mégis a rózsára voltam kíváncsi. Földtányérja közepén gubbasztott a lépcső jobb oldalán, derékig ért, s por fedte a leveleit. Nyílt rajta néhány virág, sárga, nem sok szirmú. A szaga a kéné, tehát – magyarul – bűdös. E rózsza őseit Charles de l'Ecluse, vagy ahogy mi ismerjük, Clusius írta le, akkor, amikor a bécsi császári kertben dolgozott, 1573-ban. Addig a pillanatig Európában nem ismerték a sárga rózsát. Clusius Törökországból kapta a növényt, amelyet ma úgy neveznek, hogy *Rosa foetida*. Ebből vittek tovább szaporítóanyagot Németalföldre, Spanyolországba – ahol éppen a Habsburgok uralkodtak –, s nevezték el osztrák, illetve ausztriai rózsának. Ott láthatók a németalföldi – mindenekelőtt a flamand – virágcsendéleteken. Ennek leszármazottja kerülhetett a Balaton-felvidékre s a dísznövényeket nem pátyolgató szőlőskertekbe.

A keletről érkezett, moszlim rózsza, a színe miatt, hamarosan bekerült a rózsafüzérbe, s a fájdalmas Mária növényjegyévé vált. Az iszlám vallás virága kereszténnyé lett.

S az emlékmúzeum előtt egy olyan öreg rózsaváltozat él, amely egyidős az épülettel – vagy tán kétszáz évvel idősebb is. Aki ott jár Badacsonyban, kérem, nézze meg ezt a növényt. A szaga se riassza el. A színe mindenért kárpótolni fogja. Olyan, mint a fácantojás sárgája. A július végi delelő nap aranya. A szenvedély izzása.

A kulturális emlékezet hagyománya értéknek tekinti mindazt, ami valaha is része volt a civilizációnak és a természetnek, illetve ami nélkül nem alakulhatott volna ki mindaz, ami ma van. A natura is a tradíció része: érték, legyen akár egy szőlőtő, avagy egy rózsatő. Az ember megőrzi a kulcsot, az első világháborús bajonettet, a gótikus kápolnát és a híres emberek leveleit. Csontokból, prэшázból készít múzeumot, és téglákat gyűjt össze, amelynek a *tegularium* nevet adja.

Nagyszüleim almafajtái már nem léteznek. Felmenőim búzafajtái nem nőnek, s a nádi farkasok, amelyek Arany János *Toldijában*

még üvöltöttek, csontjaikban is szerteszóráttak, s legfeljebb, mint az *Iskolakultúra* olvasószerkesztője üzeni utóbb, Horvátország felől Baranyáig felkóborolnak. A hajdani élővilágnak mifelénk nincs tisztelete. E rózsza, amelynek sárga virágát akár Szegedi Róza viselhette a hajában, vagy amelynek Kisfaludy Sándor tépegette a szirmai, még létezik.

A rózsákhoz fűződő viszonyomról a pályázat kapcsán többet nem akarok, s tán nem is vagyok képes elmondani. Azért sem, mert még mielőtt elkezdem a szövegemet, a déli elalvás előtt, egy japán költő verseivel nyugtatom fáradt szívemet. Siki a költő, és egyik sora átkarol, s úgy megszorítja a mellkasomat, hogy bennem reked a levegő. A hajnali híg fény szokta így, mintha átlátszó jégtömb lenne, a tavi békákat magába foglalni.

Maszaki Siki a virágait nézte, amikor ezt mondja:

*Ha csak rózsákra nézek,
már elfáradok.*

Becsúsztatok egy fűszálat a zsebembe. Felszabadult bal kezemmel kinyitom a kukát, s beleszórom a többit, a maréknyi gyomot. Amelynek, bár máshol, a gyomtermészetnek megfelelően, nem lehet neve, nálam azonban van: kutyatej, lándzsás útifű, erdei ibolya... és mi is? Leszaladok a pincébe, a rendszertani tudásért leereszkedem a mélybe: néhány éve a félig a föld alá húzódó kiszolgálóhelyiségek közlekedőfolyosójára jó szagú borovi fenyőből gyalultattam deszkákat, s abból állította össze az asztalos a falak elé kerülő, bonyolult alakzatú polcrendszert, oda hordom le a manzárdból a természettel kapcsolatos szakkönyveket és a negyven év alatt felhalmozott, egyszer használatos versköteteket. Meg kell keresnem, mi a neve ennek az egyszikű növénynek, amely fűféle, s éppen kitörőben a levélrózsza közepéről a füzéres bugája. Rátalálok. Mezei komócsint téptem ki.

S ha már meghatározom a kertembe kóborolt mezei komócsint, elkezdem keresni, mi más egyebet gyomláltam ki, tudni kívánom mindnek a nevét: a füzlevelű kutyatejet eddig nem ismertem, a lándzsás útifű és az erdei ibolya ismeretsége azonban régi keletű. Az ibolya nálam évek óta gyomosít, akár a gyöngyvirág, a palka, a vadárvacska és az itáliai kutyatej. Az egyszikűek felismerésében sosem váltam megbízhatóvá. Íme, tudom, ma miféle növényegyedeket pusztítottam el.

Megfigyeltem magamon: újabban, ha hosszan telefonálok, közben gazolok. S ha vége a beszédnek, a munkát elhagyom: nem tudom, valóban ennyire sajnálom-e az időt a telefonbeszélgetésekre, avagy ennyire semmittevésnek gondolom. Némelykor, ha az általam szerkesztett folyóiratért teszem, akár órákat képes vagyok mindenféle magamhoz hasonló ügyintéző hivatalnokokkal huzakodni, csak azért, hogy két napra megoldódjon s majd ismét feladattá váljék valami ügy. Avagy azért válogatok a növények között, mert ilyenkor, nyárvégen általában egyebet sem teszek, s ha lehet, iskolakezdésig ülök a diófám alatt, és számolom, az őszereg fának egyetlen délelőtt hány levele hull le. Legutóbb, amikor a pergő levelek közül egyik mellém hullt, láttam, a levél fonákját gombafoltok pötytyözik. A foltok rózsaszín szögei ragyássá verték a levelet, olyan szögekkel, amelyekből csupán a szögfejek látszanak, s minden szög hosszú hegye belesüpped a levéllemezbe s feloldódik benne.

Most a garázsbejáratnál a kakukkfű és a Márk Gergely nemesítette talajtakaró rózsza tövét tisztítottam meg a kéretlenül növekedő s az utóbbi esőktől megerősödött növényektől. Nocsak, nocsak, morfondírozom, azt eddig is tudtam, hogy egy jó versért, de hogy a kertemért is tudok ölni?

De mi a kert? Szülessen e kérdésre bármilyen egyszerű vagy összetett válasz, s legyen bár a művelődéstörténet vagy a felhasználó magánpraxis az érvrendszer forrása, az olvasó szüntelen elégedetlen marad. Annak ellenére, hogy az európai civilizáció régóta s hevesen ragaszkodik a kertnek nevezett létteréhez, olyan szempontokat igyekszik a definícióhoz megadni, hogy azt érezzük: a kert nem is létezik.

Kertnek nevezhetjük-e Lénárd Sándor völgybéli házának környezetét, ahol illatos citrusok élnek, újból és újból kipusztul a piros ujjbegyű málna, s árnyéknevelésen kívül más szerep nem jut e dzsungelszerű térnek? Hortus-e ifjabb Plinius római ízlést követő rózsaaággyásos, sétányos, a városi forgatagot elfeledtető teátrális enyhelye? Bizony, ifjabb Plinius elszörnyedt volna, ha a *Micimackó* latin nyelvű fordítójának kitartó fáradozással létrehozott magánkertjébe betért volna, s azon még inkább, hogy eme életlocust azok is kertnek mondják, aki sosem látták, csak textualizálódott formáját, regénybeli kiteljesedését ismerik. Lénárd, akinek műveltségéhez és beleérző képességéhez ugyan nem fér kétség, feltehetőleg idegenül érezte volna magát abban a megvalósított szabályrendszerben, amelyet a

római vidéki villakertben lel. De az a perzsa kertész is csóválná a fejét, aki a germánok kerti rózsájának szaporítási javaslatai között fölfedezi, hogy a tüskés, keresztény véráldozatokra emlékeztető cserje nem metszésre, nem alakításra javallt, hanem felperzselésre, mondván: az a legjobb virágzást serkentő praktika. Ámbár az antik kertek legmegbecsültebb szakemberei a perzsák, mégsem ismerték ama helyi szokást, amelyet a szabad természettől lesett el a Földközi-tenger környékének lakója: az égetést. A *macchia*, ez a szűrős-át-hatolhatatlan bokros bozótos, amelyről mindennapos tapasztalata volt a helyieknek, akkor újul meg, ha elég – így válik némi időre áttekinthetővé, emberies viszonylatok kifejezőjévé.

Egyebek között a kert a változó korok változó mentalitásának tükrözője. A művészek némelyike, mióta alkotás tárgyának tekinti a kertet, tudja: mivel a kert térben-időben létezik, s nem fixált struktúra, hanem dinamikus folyamat, a korszakok tér- és időfogalma kínálja mindig a kertdefiníció lényegét.

S annak sincs kertje, akinek univerzumelképzelésében nincs természetkép. A középkor hosszú ideje alatt nem az alacsony lélekszám miatt nincs az embernek szüksége táplálék-, higiéniai-medicinális és szakrális nyersanyagforrásra, hanem azért, mert a természetet nem közegeként használja. A korai görögök sem ismerik a magánkerteket – ha hinni lehet a forrásoknak, Epikurosz az elsők egyike, aki tudatosan hoz létre kertet önmaga és barátai hasznára, valahol Athén és Pireusz között, amerre ma a Krisztus Pantokratór mozaikjáról nevezetes dafni kolostor áll –, egyszerűen azért nem, mert a hellének kanonizálódott természetképébe nem tartozik bele az ember. Elképzeltetlen számukra, hogy a természetet képviselő kert és az ember bármiben is közösségre igényt tarthatna – inkább az isteneknek létesítenek (leginkább rámutatással s nem kertészeti eljárásokkal) szent ligeteket, amelyeknek olyan vonásai lesznek (víz, árnyék, a mítoszok által szentesített növényfajok), amikre amúgy nem mutatkozik igénye magánlénynek.

A kert fogalma a világkép, az abból következő ember-, illetve természetkép közös fókuszában körvonalazható, kialakításáról a kozmoszról szóló utasítások sokasága rendelkezik. S hogy ez a kozmosz milyen, nos, arra a megvalósult kertekből gyakran vissza tudunk következtetni – ha előzetesen nem is ismerjük a világképet.

Egyáltalán, valóban kérdés-e, hogy teremtett vagy teremtetlen-e ez a világ? S ha bármelyik megismerhető, szabad-e megismerni,

hozzájárul-e a tudás a teremítő megközelítéséhez? Miféle elképzelés szerint s miként írható le az, akit-akiket éppen Isten(ek)nek hisznek? S az Isten, és a teremtménye, vagy a szellemiség nélküli univerzum intellektuálisan vagy emocionálisan közelíthető-e meg inkább, avagy éppen a két módszer együttesével? Ha a tudással – miként a moszlimok állítják –, akkor miként lesz karakterisztikusan más az arab kert, mint ha a hittel, ahogy a keresztények gondolják? Hogyan lehet ugyanazzal a hellenisztikus és újplatonista örökséggel az egyik ideális kert négyszegletes, vízgazdag, pavilonos, mozdulatlan lakót igénylő szemlélőkert, a másik pedig kerek, közepén forrással, ösvényekkel – amelyeken lépdelve nemcsak megtalálható, de föl is fedezendő a kert növényeinek és építményeinek minden nézete és allegorikus értelme? Hogyan lehet kétféle megvalósulás, annak ellenére, hogy mindkét változatnak egyazonos a hivatkozási forrása? Például úgy, hogy a moszlimok az antik négy őselem-tan alapján kialakuló kozmológiájuk szerint emígy, a keresztények pedig a körrel kifejezendő teljességet amúgy értelmezve olvassák ugyanazt az *Énekek énekét*, s olvasatuk szerint alakítják ki kertjeiket.

Igen, érthető, ha a gondolkodástörténészek nem a kertet, az építészetet, a szakrális díszítményeket, a művészi alkotásokat vizsgálják újabban – inkább azt: mi az, ami ugyanarról a dologról másféle gondolatokat vált ki a különböző térségek lakóiban. S azt, hogy e helyeken milyen gondolkodási módszereket engedélyeztek az ember által készített dolgok különbözőségei. A hortus conclusus, az *Énekek éneke* által leírt kert, amelynek tulajdonosa ugyan az Úr, de a lakója, aki a lepecsételt forrás (a szüzesség jelképe) mellett ül, hol széken, hol trónon, hol templomban-palotában-pavilonban, hol csupán a terebélyes világfa alatt, nos, ez a lakó maga Mária, személyében is ugyanolyan univerzum-szimbólum, mint az őt magába fogadó (s éppen ezért többjelentésű) kert.

Az univerzumszimbólumok, a moszlim és keresztény történeti jelképek s a művelődéstörténeti korszakokra jellemző gondolkodási eljárások leírásait összevetve a kert meghatározása igencsak egyszerű: a kert az a természeti-épített környezet, amelynek állandó tulajdonosa vagy lakója létezik. Siralmas azonban, hogy ebben a meghatározásban nemhogy a kertrészletek nem tűnnek fel, de a 'természeti-épített' kifejezés sem eléggé megfogható ahhoz, hogy a szövegre tekintő szem előtt földerengjen egy kert képe.

Arról sem tudunk sokat, hogy miként tekint a kertre a kerthasználó. Holott éppen ez a viszony, amely a kert értelmét adja – élő és élettelen dolgok ember által elrendezett vagy elrendezetlen tömegét kellene értelmezni. S ezáltal lelne önigazolásra a kertet birtokló személy.

A házam megvásárlása előtt a Rákóczi utcában éltem, előzőleg pedig a Csikász utcában. Tetőtéri lakás mindkettő, s az enyém. S még előttük a városszéli lakótelepen lakom, a asszonykedvesemnél – ennek huszonhét éve.

Haszkovó. A bolgár városról elnevezett lakótelepi utcában tengődünk, ámbár boldogok vagyunk, Veszprém északnyugati szélén. A négyemeletes, betonból öntött és szerelt háztömb napfényesebb oldalán vasrácsokkal körbefogott óvoda, amelybe, ha a franciaerkély ajtajába állok, akár be – azaz le – is léphetek, a másik, északhoz fordult oldalán pedig a felvonulási terep és az építkezési törmelék, s annak folytatása, az óriásgépekkel szétzúzott, hepehupás felszínű, gyomot termő mező. Amelynek akad pillanata – jobb nyárelőközön két hétig is eltartott –, mikor varázsütésre rétté változik. S június elején, ha derűs égre ébredünk, munkába menet merő katángtengeren át lépdelünk. Élénk és selymesen fénylő kék napkeltétől tizenegyig a környék, de délre minden bokor visszazöldül, és lett kesze-kusza s gallyszerű. Csupasz növényágakon összepöndörödött, barna, síkos és nedves, apró rongycsomók csüngnek, emlékei a délelőtti virágözönnek.

Hosszúverseim egyikét (a *Mozgó Világ*ban jelenik meg) a katángok és Kálnoky László egyik vénemberesen pedáns verse ihleti. Ugyanolyan akkurátusan, aggályoskodva, ahogy rajongva tisztelt mesteremtől láttam, megpróbálom az idő rögzítését, amelyben egyetlen dolog lehet a saját: csupán a személyes időm. Éppen azt akarom, apró lyukú madárhálóba fürge lábú, gyors szárnyú foglyot, versbe fogni. A saját, kotyogó időmet.

A katángok kékjei között némelykor feltűnik egy-egy veronika és zsálya. Loboncos virágú, kék fáklya mindahány: ha reggel fellobbannak, délutánra, amikor munkámból hazaérkezem, már biztosan letördelik az építkezés után feldúltan maradt terület bádoghalmait, eltört csatornalefolyói között játszadozó, önfeledt gyermekek. Az a kék valahogy mindenkinek szemet szúr, s mindenki, pláne, ha gyermek, meg akarja magának szerezni.

Negyedszázaddal később újra megpillantom a zsályákat.

Amikor újfent észreveszem, hogy felmerednek az égne a balatonfüredi kerek templom és a part felé vezető, vörös kőből rakott lépcsősor között meghúzódó ágyásban, május volt. Ha pedig májusban ekkora rés nyílt a múltamba, s abban a hasadékbán a reflektorzó verőfényben ott pompázik a tavaly Brüsszelben meglátott növény is, s minderre most, több mint egy évvel később, júliusban ismét emlékezem, nem halogatom tovább a dolgot. A tihanyi Gödrös előtt a környék legjobb kertészete üzemel, ott a maihoz hasonló kánikulában is dolgoznak; izzadtan bekászálódok a napon álló kocsimba, hogy tovább pácolódva a saját levemben, megkeressem a szépséges növényt. A sudárszályánál kötök ki, s hamarosan öt, enyhén bokrosodó tő tulajdonosaként azon hezitálok, hová ültessem őket a kertemben. Mindenkinek lehet saját élete, vannak, akiket a sors saját halállal is megtisztel; nekem saját kertem van. S mert tudom, mi minden benne a kincs, amelyek közül nem egy csak némelykor csillog fel, s talán pusztán a gyorsan eltelő délutánra vagy kora hajnalra, biztos lehetek abban, hogy az elkövetkező néhány nap azon töprengök, hová ültessem növényeimet. Most csak annyi a biztos, hogy a hegyoldal két terasza közt hasaló rézsűre, annak is jobb oldalára kerülnek, ahol februárban, a legelső naptól előjönnek a sáfrányok és a botanikai nárciszok, s augusztusra csupaszon marad a föld, s ami még ennél is illetlenebb, szárazon és megrepedezetten. Új társbélrlőim, ha hinni lehet a szakkönyveknek és a magazinoknak, szokatlan mértékben tűrik a talaj és a levegő szárazságát. Meglehet. Egyelőre az ónszürkébe hajló ezüstzöld, finoman szeldelt levélzetén és az alig-kék színű, lábszárközépig érő laza virágbugáin nyugtatom a szememet, ahányszor kimegyek, hol a kutyák ugatására, hol a ház előtt gördeszkázó fiú rikoltozására, hol a kapucsenegő riasztására, az udvarra.

A dobozt, amelyben szállítom jövevényeimet, a kerti csap mellé teszem, a növények majd este kapnak vizet, ebben a hőségben a legkisebb vízpermet is, ha hűvös, leforrázná őket.

A sudárszályának nem csak a neve a szép. Annak ellenére, hogy a latinul, a Linné bevezette kettős nevezéktan szerint *Perovskiana* névre hallgató növény alig méternyire magasodik, a bokrok közé tartozik. S filigrán, mint a házamhoz tartozó, szűkebb körben Kicsinek nevezett kutya – ámbár a színük nem azonos. A kutya amolyan zsemleszínű. S puha a szőre.

A zsályám kitartóan fog virágozni, s valódi látványosságként egymagában is állhat.

Este már szinte besötétedik, amikor meglocsolom a konténereket. Éjjel három felé ébredek, iszok, kinyitom a lakás ablakait, meghallgatom, hogyan lélegzik a puli, és amíg vissza nem altatom magam, a legkorábban kelő madarak idejéig, mindenféle agronómiainak tekinthető kérdés jut eszembe. S hogy a környéken annak is utána kellene nézni, él-e máshol is ez a zsályá; másfajta zsályá, amely valóban, azaz latin nevében is az, akad, nálam is, nem egy, nem kettő, hanem sok. Szép a kékjük, de a fehér és a skarlát változataik is kellemesek. S nyár derekán, amikor virágzanak, általában alig akad természetes virágméretű dísznövény; én ugyanis a dália, a kardvirágot s nem egy rózsát képtelen vagyok természetes növénynek látni.

A puli csendben szuszog, még csak fel se vakkant, hogy a kutyaól felett megnyitom az ablak szárnyát. Amióta itt él, a teraszon áll a kutyaház, de az elkeskenyedő, északi végre csak nem oly régen húztam. Így nem látni ugyan a nappaliból a kutyákat, de őket sem ingerli a belső mozgás. A kisebbik kutya, az alig hatéves zsemleszín keverék, amelynek oly puha a mozgása, akárha macska volna az ősei között, azonban észrevesz, s máris ott sündörög a lábam alatt. S kötelességszerűen vonul el, amikor a helyére visszaparancsolom. Még egy darabot figyelem az éjszakát, aztán alszom tovább.

Veszprémben sok szép és jó kert létezik. A szomszédaim közül többen is kertgondozásra adták a fejüket; egyikük-másikuk kitartóan küzd a levéltetűvel, a lisztharmattal, továbbá a meztelencsigákkal. Gyermekkoromban az Alföldön, ahol nevelkedtem, egyetlen meztelencsigát nem láttam. Veszprémben sem fordultak elő az első években, aztán tömegesen jelentkeztek. Okker és narancssárga, kisujjnyi méretűek – rondák. A kutyáim láttukra fintorognak, s ha észreveszik, hogy megmászták éjjel a tányérjukat, többet bele nem nyalnak. Idén rendkívül esős, hol pedig száraz, azaz tökéletesen hektikusnak mutatkozott az idő, eddig csak egyet vettem észre. Nyilván többen lehetnek, a mászkálásuk nyomán maradó ezüstszalagjaikat reggelente megtalálom, de csupán egyetlenre bukkanok a garázs melletti magas ágyás csenevész krizantémjának levélrózsájában. Eszembe villan: kivárom, amíg elkezd enni, mert, ami eddig ugyan sosem esett meg, hátha megtörténik, hogy tápláléknövényt vált. Az alsó udvarra ugyanis az évek során mindössze olyan növények kerültek, amelyeket nem rágicsál szét a csiga: néhány golyaorr, muskátlik,

krizantémok és őszirózsák, magas törzsű, a csigák számára ehetetlen rózsák, komló, hamisciprus és a délszaki valódi, miegymás. Ugyan az árnyékliliomok a csigák előtti időszak maradványai, de azokat csak ízletesebb táplálékuk fogytával, ősszel pocskolják meg. Meglehet, a Hosta-fajok levele, amely a csiga gusztusa szerint való, csupán októberben érik ízletessé, ámbár az is elképzelhető, csak akkorra nőnek meg ezek a puhatestűek annyira, hogy bátorságuk legyen a hosszabb levélgyeletek megmászására. A nyáron díszlő növények a kertem ezen alsó, mélyudvar-szerű részében mind-mind viaszos vagy kemény levelűek, illetve sok illóolajat tartalmaznak.

Mindez ugyan nem szüntette meg a csigák ittlétét, de a számukat meggyérítette. Néhány, amelyik a gyeplánc útítfüvére, a kutyák elhullajtotta konzervmorzsalékra, illetve az ürülékükre szakosodik, megmaradt, s nincs okos módszer, amellyel elriaszthatók lennének. Ezért este, mielőtt ritka vendégeimmel kiülnénk az udvarra, bámulni a csillagokat és az apró denevéreket, előbb körberohanom a falak tövét, a járdát, s összeszedem és a kuka mélyébe süllyesztem a kert kellemetlen használóit. Nem szégyellem: azon kevés élőlények közé tartoznak, amelyeket, legyen bármi szép nevük és megkapó színük, nem tekintek figyelembe veendő lényeknek, s főként nem lakótársaknak.

A kutyáim, nyilván, hiszen a gazdájuk szerint viselkednek, ugyan csak nem.

A zsálya szára érdes, a leveleit pedig valami szürkés szőrzet borítja, annak jeléül, hogy szárazságtűrő, és nem párologtatja nyakra-főre azt a kevés vizet, amelyhez gyökerei segítségével hozzájut. Nem nedvdús növény, ezért a csiga nem fogja szeretni.

Az alakja pedig, amikor virágzik, olyan, mint sok-sok mellék-tornyos, erdélyi kistemplomé. Igaz, felülről nem zsindegyel, hanem kékes-zöldes patinájú, szürkés-kék ónnal – sok, apró virágszirommal – lettek a teremtetjük révén beborítva.

Végül háromnapos spekulálás eredményeként oda ültetem a bokrocskákat, ahova eredetileg szánom őket. A Matisse és az Éden rózsától balra, följebb, a negyvenöt fokosan dőlő, naptól könnyen és gyorsan megmelegedő rézsűre. S hogy a rózsák így is a centrumban maradjanak, a másik oldalra három bíbor zsályát szerzek, néhány száz forintért, s a tavasz óta helyet nem talált és cserépben sínylődő, télálló pálmát, a combközépig érő, magról kelt ciprust, egy halványkék virágú, kora tavasszal gyorsan elnyíló Iris pumilla-változatot

és a szüleim falujából kora tavasszal hozott, eddig sárga homokban nevelgetett, fehérén virágzó bokorrózsát. Ha majd elérik végleges magasságukat, három különböző nagyságú rózsatő nevelkedik tovább egymás mellett, s remélhetőleg teljes nyáron pompázó virágokkal, amelyeket tavasszal, bal oldalról, a falnál egy sárga jeneszter, nyáron pedig jobbról a zsályafolt felügyel. Ahogy elkészülök a beültetéssel, s átítatom vízzel az agyagos, könnyen síkossá váló földet, azt érzem, hogy valami véglegessé vált. Ritkán tudom ezt: van, hogy valaminek, legyen az egy kép, polcra teendő tárgy, ágy, évekig keresem, míg fellelem a végleges helyét.

Gábiel, a másfél hónapja némelykor a tetőtérben, a vendégnek rendszeresített szobában lakó francia-angol-magyar (maga sem tudja még, miféle) ember, aki, ha dohányzik, kiáll a könyvtárszoba balkonjára, ahonnan függőhídon át is lehet menni a hegyoldal első teraszára, úgyhogy a lehető legjobb helyről láthatja a kert növényeinek változását, nem veszi észre a zsályák érkezését. Annál inkább a virágzók állapotában bekövetkezett változásokat. Több napot nem volt most itt, Budapesten és Szegeden járt nehéz betegségének dolgait intézni, s a margaréták és a kasvirágok egymásnak felelő színfoltját fedezi fel.

S hogy végre elkészültek a kőművesek a téli fagy s a hegyoldal lassú csúszása okozta rongálások kikozmetikázásával, Gábiel megkérdi, hogy nem fogja-e a hegyoldal, amely ilyenkor augusztus elején oldalára dőlt teveként tornyosul barnán a kert és az alatta mélyen gubbasztó házam fölé, egyszer majd maga alá temetni azt. De, igen, mormogom.

Amikor permetezek, mindig eszembe jut: mi is tartja össze ezt a kertet? A kerítés? A talajt behálózó gyökerek? A mélyben összefüggő, egyetlen kötömb, amelyen a veszprémi vár monstuma áll? Vagy az olyan könnyű dolgok, mint a madarak, szúnyogok és ritka szitakötők cikcakkos röppályái, amelyek az összes szilárd dolog felszíne fölött úgy egy-két méterrel terülnek szét? A napsugarak? Meglehet, mert némelykor az a közös: a mindent ellepő levéltetű? Amelyek ellen mostanság, mintha hozzáértő lennék, két-három hetente permetezek. Igaz, egy mókás, amolyan ötliteres tejesüvegszerű műanyag permetezőből, amelyből tavaly kettőt is vettem. Mondván, ha majd az, amelyet használok, elromlana, kéznél legyen a másik. Amúgy fűnyíróból is kettő akad, s milyen jó volt ez tavasszal, amikor a tizenöt éves régebbi nyugdíjba vonult, és egyetlen mordulással

felmondta a szolgálatot. A permetezés ugyancsak összetarthatja ezt a kertet, hiszen ennek a térnek közös eseménye. Ilyenkor elvonulnak a madarak, a feketerigók hangosan berzenkednek, és felülnek a hárs középső ágaira, amíg voltak vörösbegyek, a bokrokba húzódtak, a szomszéd ház fekete macskája se a kertemen át lopakodnak zsákmányt szerezni, a rovarokat csapongva kergető denevérek pedig jobbnak látják a diófám környékét is elkerülni.

Ma permeteznem kellett: a rózsabokraimon megjelentek a rozsdagomba rettenetes foltjai. A levélkének fonákján gombostűfejnyi pontok tűnnek elő, amelyek aztán sárga pöttyé terjednek, szinte néhány óra alatt, mignem, fél hét se kell hozzá, a levelek okkersárgára s barnára, majd szárazra válva leperegnek. A bejárati ajtónál álló *Rosa gallica officinalis* tavasz óta beteg, olyannyira, hogy az utóbbi időben csupasz gallyakból áll, s ezeknek is percről percre szárad vissza a hegye. Néhány hüvelykujj vastagságú ágat a földig visszavágtam, hátha alulról kitör néhány markáns hajtás, s jól sejtettem, ennek s a bőséges víznek köszönhetően újdonság, nyurga növények törtek elő – egyik sem nőtt öt méter magasra, amilyen terjedelmes eredetileg a bokor a tavaszi rügyfakadásig volt. E két pompás hajtáson bronz-vörösek a friss levelek, ezeket akartam a néhány árván lengő öreg levélen megjelent rozsdagomba ellen védeni.

A gomba már két másik rózsát megrágott. Úgy látom, a fehér, amely rendkívül érzékeny, elpusztult. Ha eddig nem, akkor sincs pár napnál több az életéből. S a Mária-rózsa, ez az évente egyszer, de oly bőséggel virágzó rózsza, hogy nem látni az emeletnyi magas, s ha hagynám, ugyanilyen szélesen elterülő bokron egy zöld levéldarabkát sem az élénk rózsaszínből fehéres rózsaszínné fakuló, csokros virágok alatt, szintén beteg. A korábbi években ő volt az, aki augusztus végén megfertőződött, és szinte kopasszá vetkezett; most a harmadik a betegséget megszerzők sorában. S mert, ha sok nem is, de van rajtuk kívül néhány rózsatövem, és nem akarom, hogy megbetegedjenek, ezért konokul permetezek. Összekotyvasztom a drága porokból a mérget, feltöltöm a permetezőt, maszkot rakok az orromra, szemüveget a szemem elé, s dühödten nekilátok a testben sosem látható, csak tünetek által megmutatkozó gombák elirtásának. Vehe mens tevékenységem elől ilyenkor a kutyák bevonulnak az óljukba, még csak Adél puli szüntelen mozgó fekete, gesztenye-nagy orrhegye se villog elő, s addig elő nem kerülnek, amíg slauggal ki nem mosom a levegőből esetleg aláhullt permetet a vörösköböl

kifaragott itatóból. Akkor a friss vízbe mohón belenyálnak, egy-két faroklengetéssel jóváhagyják a történet illeten alakulását, felülnek a teraszra vezető lépcső tetejére, amolyan úriasszonyosan, s ellenőrzik, mi mindent pusztítottam el ebben a kertben.

Egyetemista koromban először a görögöket, majd később, hogy a szerbiai háborús események miatt nem könnyen volt megközelíthető Görögország, a latinitás vidékét kedveltem meg. Számomra, ha dolgozni, azaz írni akartam, az jelentette a megoldást, ha becsomagolok, s lehurcolkodom a déli tengerek valamelyikéhez, egy viaszosvászonnal behúzott, éjszakánként egyetlen lámpa fényével bekerített asztallap mellé. Szövegesülni. Ahol bogarak zúgnak, és a bokrokról a barna alkony legkorábban a gránátalma kárminpiros virágait szaggatja le. Iszogattam a kezem mellé készített száraz bort, olvastam, s a napközben noteszbe jegyzett szavak értelmén meditáltam. Ma máshol nem tudnék élni. Talán, mert szinte otthon vagyok bárhol, lassan északon és nyugaton is, amely égtájak megismerésére, gondoltam egykor, soha el nem indulok. De elindultam, és be kell ismernem, Melk és Freiburg, Heidelberg és Leiden, Namur és Koppenhága képes szenvedélyt csiholni bennem. Jó tudni, hol kezdődött el *A rózsza neve*, miként működik a középkori törvénykező terem, amelyik kívül gót, de amelyet belül naprakészre tatarozott a püspök, s milyen ízléstelen templom elé állíttatta vezeklésül, hatalmas rózsakoszorúval a nyakában, a bűnös polgárt a freiburgi városparlament, az örgróf sólyma miért ül a rózsabokorban a templom freskóján, és melyik jezsuita templom barna oszlopaitól szédült meg Belgiumban Baudelaire. És ha egy kertben tafrinás őszibarackágot, barnuló virágbimbót találok, mint tavasszal Máltán, a jezsuiták rettenetes barokk templomának elvadult kertjében, örökkévalóságig tart az a néhány pillanat is hazagondolnom, amíg elérnek a gondolataim a kertemig. Csupa olyasvalamim van, amit semmi és senki el nem vehet tőlem. Ha hirtelenjében össze kellene számolni, nem tudom, képes lennék-e rá, de meglehet, akkor sem, ha kényelmesen megadnám a módját a feladat teljesítésének.

Biztosan van egy lépcsőm, amelyen a vároldal derekáig fel lehet menni, ahol a kezdetek kezdetétől, amióta létezik a kert, csengettyűit neveli a csomós harangvirág. A lépcső hol eldugott, mert sárga nyelű bambuszok árnyékolják, hol félkörívben fordul, s a legfelső foka, ha néhány méterrel magasabban is, oda kanyarodik vissza,

ahonnan a legelső elindult, hol pedig napfényben fürdik. Van néhány kertet megjárt könyvem, amelyek közül manapság éppen leginkább Hildegard von Bingen *Okok és gyógymódok*jához ragaszkodom, mert olyan megértőnek mutatkozott benne az arab kultúrával, s nem is biztos, hogy holnap más kötet gerincét és hátát lapogatom. Adódott néhány rokonom, barátom vagy vendégem, akikért különböző módon, de felelősséggel tartozom. S van munkám.

És ma egy új verssorom is született. A saját kertemben.

és mint hegyi folyót a medre, szorongatták nevöket.

Idemácsolom, a billentyűk okos kezelése erre módot ad. Nem akarom újraírni. Átírni. Az ismételt leírás és a figyelmetlenségem oly sokszor megréftélt eddig, hogy gyanúperrel élek. Nem szerettem volna, ha ez a sorom megsérülne.

Tegnap még ez a sor így hangzott:

és mint hegyi folyó a medrét, szorongatták nevöket.

Két hónap kellett, hogy a legegyszerűbb megoldásból magashegyi levegő tisztaságú legyen. A végső változatot a *Népszabadság* rovatvezetőjétől kaptam. A nagylelkűsége lenyűgözött: néhány nap múlva megjelenik majd egy versben, s aki olvassa, az sem tudhatja, hogy a sor, amely fölött a nevem fog állni, nem teljesen az enyém. Másrészt, vigasztalom mégis magamat, ha nincs az a kevésbé átlátszó mondat, akkor nem lett volna értő szerkesztő, aki belső fényt ad neki.

Néhány hegyi folyót láttam már, s többnyire a zúgó vizét, sebes sodrását, gömbölyűvé csiszolt, parasztkenyér-nagy köveit figyeltem. Hogy meder jutott a számára, s miféle, most, e verssorból tanulom. A napokban Árva vára alatt állva néztem a fahídról a vizet, térdig álltam a merev szárú és illattalan Campanullák között, a víz sötétzöld és olyan olajfényes volt, amelybe az ujját se mártja szívesen bele az ember, s azon töprengtem, mitől olyan nehéz, vagy ha nem is az, mitől látszik olyan nehéznek a messze alattam, a mélyben hevesen tovaáramló folyó vize. A Balaton vize – példának okáért – sosem nehéz, akkor sem, ha csípőben avagy mellkasban megszorítja, mint szerelmet élvező asszony, a férfiember testét. Az Adriát sem érzem súlyosnak, legfeljebb hatalmasnak. Az Északi-tenger, amelyet Ostendénél tapasztaltam meg a nyáron, ugyan nehéz, de a kavargó

szeméttől, a feloldódott szennytól és a vízfelszínre ráhasalt szélről az. Árva vára alatt a füzek és az égerek sötétzöld lomboszatától lehetett ilyesmi a tutajokat magával ragadó folyó, s ehhez a szemerkélő esőt alábocsátó fellegek koloritja is hozzásegített. A palaszürke, összeömlő fellegek és az amúgy önzöld puhafaliget-lombok együtt vetettek súlyt a vízre, s bár a folyó, amint a felszínén elcsúszó fadarabok, kenek és madártetemek mutatták, nem is beszélve a rönkökből összekötött tutajokról, szinte tombolt, úgy rohant, a folyó egészét – parttól partig, hídtól a kanyarig – mégis mozdulatlanul találtam. És súlyosnak. Minden tömörsége, masszívtsága ellenére lélekemelőnek.

Az érzésben adódik már részem akkor, amikor a krakkói ferences templomban maga alá tepert a hegyi folyók zöld-kékje. A Collegium Maius, a Jagelló Egyetem legrégebbi, máig megmaradt gótikus szerkezetű épülete után, ahol a kerengős belső udvar közepén jó volt a négy címeres kútkávának dülve hűsölni, egy ugyancsak gótikus templomra számítottam, amikor odavezettek az elképzelésemnek kívülről valóban megfelelő épülethez. De az eredetében a 13. századig visszanyúló templom és a hozzája csatolt, széles folyosós, négyszegletes épület teljes mértékben átalakította az amúgy fojtós és vihar előtti hangulatú délutánomat. A félhomályosnál sűrűbb terű hajóba belépve – aláereszkedve a sötétbe – csupáncsak óvatosan téblábolva, az utat lépésről lépésre kitapogatva jutottam előbbre. Oldalt magas falak, a kettő közti távolság szinte kinyújtott kézzel átfogható, a falakon hieroglifa-szerű, kanyargó-örvénylő jelek álltak, az oltárt hátulról és oldalról rávetődő sárgás, apró és mozgékony fényfoltok éltették, s a tömjénszagú, leginkább mégis mélytengeri csöndben, talpammal a lefelé vezető lépcsőket tapogatva, fél és negyed lépésekkel imbolygok előre, mintha lassított filmen úsztam volna tova, lebbenő ingben, puha mozdulatokkal – és minél beljebb kerültem a csarnokba, annál inkább éreztem a fényt, amely engem is megvilágít. Hátulról, magasból esett rám a fény, egy üvegablakból. A címét is tudom: *Legyen világosság*. Stanisław Wyspiański készítette a szecessziós stílusú művet, 1900-ban; azt ábrázolja, Isten miként teremtetten meg a Földet.

A templom régi és oly nagy érdeklődésemre okot adó szerkezete érzékelhetetlenné vált. Az üvegablakok, amelyek nem nyújtottak világosságot, s csupán formáját adták a derengésnek, se nem mozgalmas, se nem sok részletű jeleneteket ábrázolnak. Egy-egy méltóságos alak áll középtűt, s kétoldalt virágok: sárgán ragyogó

nárciszok, égbék iriszek és harangvirágok, tejfehér liliomok, bő piros pipacsok, stilizáltan, hosszúkás zöld levelek között, egészen az égig nyúló karcsú szárazokon. Nagy-nagy monokróm üvegdarabokból áll össze valamennyi jelenet – de mindegyik közül a *Legyen világosság* érdekelt leginkább. Indulatos, hosszú hajú, nagy szakállú férfi tekint rajta maga elé – a semmibe, s feje fölé emeli hatalmas tenyerű kezét, hogy, mintegy varázsütéssel, megteremtse a dolgokat. Isten lobogó, sok ráncot vető ruhát visel, mintha hosszú, sokféle kékszíniű hínárlevelekből szőtték volna ezt a gúnyát, páncélnak is látható, pikkelyeknek is, de a színe a legsajátosabb. Istent mindeddig sosem láttam kék ruhában – a szín a korai reneszánsz óta Mária köpenyszíneként használatos. Stanisław Wyspiański nem átallítta azt az Úristennek áttulajdonítani, s lehetne így akár a halászkirály, akár a gnosztikusok Gonosza. A hatalmas üvegfelületből, egy-két ruharedőn kívül, csupán az arc és a fölemelt kéz világít, mivel azok sárgák.

Mire bejutottam a templom szívébe, oda, ahol az oldalhajók jobbra és balra megnyílnak (s amelyek végén ugyancsak megvilágosító, paradicsomi ékességű növények üvegképei világolnak), s előttem áll az oltár, engem is megteremt egy addig látatlan, ismeretlen alak. Éppen csak hátra kell fordulnom, hogy amit az utolsó pillanatokban érzékszervek nélkül is érzékelek, bizonyossá váljék: ott állok a robbanékony teremtmény lába előtt, én, a silány s minden ízében tökéletlen teremtmény, s rádöbbenek arra, ezen a földön mily számkivetett vagyok – de mégis vendég.

A templomban ezenkívül számos figyelemre méltó freskó akad: növénymintázat abból a legtöbb, az édenre utal valamennyi. Aztán a krakkói püspökök arcképei az oszlopos kerengő galériájában, közöttük egy 1535 környékéről – amelyben nem tudom, a kora képviseli-e az értéket, a festője, avagy Piotr Tomicki, akit a kép ábrázol, illetve akire emlékeztet.

Az árvai hegymoron egyensúlyozó vár s az alatta hevesen rohanó folyó együttese, mint egy német romantikus kép a nézőjének, felhívja a figyelmemet az éteri kékekre s a kékbe öltözött jelenetekre. Arra, hogy a Czartoryski Múzeumban féltve őrzött Leonardo-festményen, a *Hölgy menyéttelen* mind a hölgy, mind a kisállat szeme barna – s ettől a nőalak kék ruhája megfakul. Hogy a Veit Stoss faragta szárnyasoltár egyetlen figurájának sincs kék szeme – lehet, a kék szem távolról nem látható, csupán a barna, a fekete, a sárga és a zöld?

Magam is szurdokban élek. Az utca, ahol lakom, nem utca – csak amióta számítógépes adatfeldolgozás van, s annak rubrikái között nem szerepel olyan, hogy sikátor, lépcső. A mi házközi, mély vágatunk úgy szakad le a hegyről, mint az igazi szurdokok. Amúgy hivatalos irataimban újabban az szerepel: Ostromlépcső utca 5. Ugyancsak nevetséges beírás, mert egyszerre lépcsőn és utcában nem lehet létezni. Hogy ki az őslakos a városomban, ahol magam amúgy a velem is elszámoló őslakosok szemében huszonhét éve gyüttmentnek számítok, azt legbiztosabban abból tudom megállapítani, szervizben, ruhatisztítóban, postán, rendőrségen, bárhol, ha látom, adataim rögzítésekor az Ostromlépcső leírása után abbahagyja az ügyintéző a skribálást, fölnéz, s várja, mondjam a házszámot is ki. Az Ostromlépcső leginkább huzatos és párás szurdok – olyan, amelynek kezdetén másik, hasonlóan keskeny, ámbar hosszabb s egy enyhe kanyar miatt beláthatatlan vágat, az Ányos Pál utca áll. Az Ányos Pál utca a városháza tövéből, mint a hullt eső, gyorsan szalad le és olvad a Deák utcába, jobbja maga a szétterült városház, balján pedig a galambház formájú Ruppert-ház tornyosul. Az alján és a tetején – négy emelet különbséggel – egyként bejáratos, ezért gyakran átjáróháznak használt Ruppert-ház alatt nyílik az Ostromlépcső avitt vörösköves lépcsősora, amely éppen olyan széles, mint a magam korabeli férfi ölelésre készülő, tétován kitárt karja. S a segítségre fölkinált alkarszerű, végtelen hosszúnak tűnő vaskorláttal is ellátott meredek lépcső az utca derekáig tart, ahonnan utcaként folytatódik a lépcső tovább. Amúgy hét saját helyrajzi számmal rendelkező telek alkotja az oldalait, mindegyiken egy ház, köztük, s éppen az én birtokomat határolva, a műemlék jellegű épület. Autóval csak alulról, a völgyszáj felől tudunk a házainkhoz behajtani, de újabban, mert bérlőnek adták át s valami pehelyaplan-lerakattá vált a telkemmél szomszédos, roggyant tetejű, ereszcsonna híján álldogáló ház, reggelente tömötten áll a gépkocsisor, gyakran annyira, hogy mi magunk nemhogy a kapun, de az ajtón át se tudjuk elhagyni otthonunkat. Megfullaszt a kipufogógáz. Bezárt minket az üzlet, a forgalom.

Ebben a szurdokban legfeljebb ha megbillenti fejét s felnéz az ember, láthat némi kék színt az ég többnyire ezüstszürke vékonyka szalagján, a meghatározó szín a lépcsősoron fölfelé haladva egyre inkább elparázsló vörös, s a rakott vagy kőporral fedett kőkerítések szürkéje, a házfalak piszkos sárgája és fehére. S persze a szél

behordta könnyű szemété, amiben mindig akad két-három irritáló, neonszínű, jajlila, szemhéjrózsaszín, fossárga, kislibazöld, amelyek csakis a műanyagfestékektől eredhetnek.

Az Ostromlépcső bal oldala a meredek várhegy elegyes erdeje, s egészen fenn, a magasban a várkapu, majd egy rácsos ajtóval megszakított várfal. Jobb oldalán mindvégig épp-hogy-udvaros házak állnak, tűzfalak, ajtók, kapuk és magas kerítésfalak váltogatják egymást, s az udvarokból más-más kutyahang hallatszik ki. A mi Ostromlépcsőnk portáin mindenhol lakik kutya, de csak egyet ismerek testközelből, vele ugyanis séta közben is lehet találkozni: a többi nagyhangú házőrző eb. Ámbár, semmi kétségem, a hangjuk is ezt bizonyítja, kistestűek lehetnek. Nem státuszszimbóriumok, amelyek etetése is vagyona kerül, hanem a porta részei, kis költségű felvigyázók.

Meredek völgyünk egyik fele, a vároldal, vadon. Sosem vonták művelés alá, annyira járhatatlan, s ha onnan némelykor a helyükről, szélvihartól, hótól, végelgyengüléstől kidőlnek a fák, azt se vágják fel és hordják le. Korábban a Séd-völgy egykor huszárlaktanyaként használt épületeiben élő cigánykolónia nőtagjai szedték össze, de ők is végső esetben, amikor a hosszú tél, kemény fagy miatt amúgy minden rőzsét, gallyat és faanyagot összehordtak már a városból, s nem maradt egyéb lehetőségük, mint a hegyoldal dőlésfáinak megdézsmálása. Gyöngytyúk mintázatú frottírzoknit húztak magas sarkú, hegyes orrú cipellőjükre, s kesztyűbe bújtatott ujjaikra olyan vaskarmos gyűrűket, amelyeket amúgy verekedésekkor használnak, de ilyenkor azért, hogy ha megcsúsznak a havas-jeges oldalon, ki tudják magukat támasztatni, meg tudjanak kapaszkodni. Kézi fűrészekkel, baltákkal, ricsajozva mászták a meredeket az asszonyok, s ha a hó nem elég vastag, vafazekak, tégladarabok és kötömbök fordultak s indultak pörögve lefelé lábuk alól, s apróbb lavinaként torlaszolták el a járdát; ha pedig magasra hízott a hó, nemegyszer hógörgetegek zuhogtak alá. A lépcső aljához a gyermekek hatalmas vaslapokat húzigáltak. Régi kazánok oldallapjaiból csináltak szánkót, az összegyűjtött farönköt, nagy dübörgés és hórúkolás közepette, arra rakva szállítják haza, ha összegyűlik az aznapra való tűzifa. A mi cigányaink sosem gyűjtenek annyi fát, hogy abból tárolni jutna. Nem egy raktározó népség, dünnyögte volt a feleségem, akár, mint a zenész tücskök. Holott ezek a cigányok nem a zenészek közül valóak, muzikalitásuk a lakodalmas rock élvezetig terjed. Ha

a szükség ráveszi őket, akkor gyűjtenek a hegyoldal fáiból, s akkor is csak annyit, amennyi az asznapi ebéd megfőzéséhez, illetve a hajnalig kitartó fűtésig szükséges. Az élő fát sem kímélik, ha hozzájuk férnek, le-levágják. Évtizedek alatt minden hársba, akácba, kőrisbe belefűrészelték, csonka gallyú mindegyik.

Tavasztól ősziig nem mentek a fák közé, kivéve talán a madártojást gyűjtő kölkök, madarászó macskák s a kutyák. A macskák biztonságosabban járják az avart, de ha összetalálkoznak néha egy menyéttel, amely az utcánk romházának tetőtérében él, bizony nem egyszer rosszul járnak – s ilyenkor hetekig nem merészkednek a loncos-hóbogyós-bodzásba. A kutyák ugyan nem félnek a macskákat megfojtó menyétől, de a rókatól igen. Télen és ősszel rókák járják a hegyoldalt, tutulnak, s megtanítják a hanghordozásukra a kiskutyákat. Az első pulikutyám tudott rókaként tutulni, aminek aztán az lett a következménye, hogy éjszakánként lejártak az udvarunkba a rókák, s felzabálták a kutyatányérban hagyott maradékot. A fehér havon óvatosan araszoltak le a fiatal rókák, a pulim beiszkolt a kutyaházba, nem volt egy hangja se, vagy a csodálattól, vagy a rémülettől, s amit a macskáknak nem hagyott volna sosem, a maga-nyelvű rókáknak engedte. Egy róka akkor is bejárt hozzánk, amikor megépült a kertet körbefogó fal: ügyesen járt-kelt rajta, nem jelentett akadályt számá-ra. A rókák ellen, féltve a kutyát, majd a kutyákat a betegségtől, sokat hadakoztam. A közterület-fenntartók nemigen foglalkoznak a vadakkal, akkor se tették, amikor egy boa lógott meg az állatkertből, vagy amikor a kameruni törpekecskéek lelegelték a kiskert eperágyá-sait. Dugó, a puli, ugyan neheztelt, hogy éjszakai látogatóit elkergettem, s némely teliholdkor rázendített a róka-kaffogásra, s válasz is érkezett hívására, de résen voltam magam is.

Az elegyes erdő háborítatlanságát a madarak élvezik leginkább. A város szívében, ahol lakunk, madarak tömege fordul meg. A balkáni gerle, a harsány feketerigó a kutyaitatóra jár inni. A házi és a kerti rozsdafarkúak, a fehér színtől irtózó vörösbegyek, a süvöltők, a barátposzáta, a szécinege, a szajkó, a zöld küllő, a töviszúró gébics, a kis fakopáncs és a csuszka költeni is szokott, némelyik állandóan. Télen változatosabb a madárellet, zöldike, meggyvágó, kék cinege, búbos cinege, keresztcsőrű, őszapó és tengelic is előfordul. Eszik a bokrokon maradt termést, bekukkantanak a fakéreg réseibe, s behúzódnak az odvakba, üregekbe, kinek-kinek hol jut hely. Ha nem erős a szél, a hárs gallyaira telepednek, s ha zúzmarás, olyankor a lehulló

kristályokat, a délutáni fényben is látható, szalagosan viszi magával a Bakonyból lezúduló s a fakoronáktól megrendszabályozott szél.

Ha jellemezni, vagy, mint egy növényt, madarat, identifikálni kellene a lépcsőnket, minden városlakó biztonnal azt mondaná, hogy ez a leghuzatosabb, legmeredekebb és legpárásabb veszprémi hely. Mindennek a definíciónak az értékét az sem csökkenti, hogy ugyanezt mondanák, már ha éppen ott laknak, a Francsics-lépcső és a Sörház-lépcső lakói és lakosai: a napsugaras kapujú, de odúnyi házakban, valamint a szabad ég alatt bár, de a salétromos faltövekhez húzódnak. Tény, s ebben a helyieket magam is megerősíthetem, Veszprém a szelek városa – ahol, talán a széljárás igazolásásképpen, szüntelen harangoznak. Ugyanakkor faktum az is, hogy ezt a kifejezést vagy húsz éve elorozta a városunktól Varga Imre, aki gyönyörű szép versében e kitüntető címet Pozsonynak ajándékozta. (Ha Szeged kompváros, akkor Pozsony legyen szelek városa – hagyom rá, én, aki Vargához hasonlóan jól ismerem a belakott várost elhagyók szomorúságát.) S hogy nem csak Pozsony s nem csupán Veszprém a szelek városa, azt bizonyítja, hogy bárhol – településen, országrészben, Kárpát-medencében, Európában – lehet nagytermészetű időjárási jelenség.

Amúgy Veszprémben is létezik ferences templom. A mi városunk a gótikáról sosem hallott: egyetlen kápolnánk van, beomlott emeletű, elvermelt bejáratú, amely a romanikából származik, néhány másik, ugyanebből a korból és stílusirányból, alaposan megromolva, romokban, majd aztán egy-két reneszánsz jellegű építmény. Tán hogy helyet hagyjanak a tömeg-barokk stílusú házaknak, templomoknak s egyebeknek. A ferencesek temploma barokk módra van belül felékesítve, s mindaddig nem láttam érdekesnek, amíg restaurálni nem kezdték. Akkor letisztítva láthattam az oltár feletti mennyezet freskóját, az osztrák Maulberts készítette egykor – s azt is megfigyelhettem, hogy ezen a képen a felhők épp olyan irányba vonulnak, mint az uralkodó széljárásnak megfelelően a Veszprém felett elszállók.

E templomnak más érdekessége is akad: altemplomában nyugszik, a falba vájt üregben, a sentimentalizmus epekedő költője, Ányos Pál. A templomhoz csatlakozik a rendház, amelynek mai napig használható ebédlője korabeli, olyannyira, hogy az asztalok fölé egy szószerű magasodik, ahonnan az étkező szerzetesek fülének ajánlják föl mindennapi étékül az aznapra rendelt szent élettörténe-

tét. E rendház ma agg papok háza – időnként besurranok az épületbe, hogy elképzeljem, hol tanulhatták egykor a *studium generale* valamelyik tantárgyát a *schola externába* került cserzővarga nagy szemű gyerekei, a csehboltozatos folyosón ödöngők, s meg-megrettenek a cellákból kialakított kis szobácskák faajtaja mögül kiszűrődő nyöszörgés, hörgés és sóhajok hallatán. Aztán e templomban az is megtekinthető, hogy a rendház első emeletén rejtőzik egy kicsi terem, tele kényelmes háttámlájú, öblös ülőlapú székekkel, amelynek egyik oldala apácarács. Itt hallhatták, innen nézhették a beteg, mozgásképtelen szerzetesek a vallási ceremóniákat.

E templomot el se tudnám képzelni barokk jelmeze nélkül. Egyetemista hallgatóimat, ha kerítek rá időt, s ha, mint a körte az árpaládára, megérték rá, némelykor elhozom Ányos Pál sírjához – ami eléggé el nem ítéhető tanári cselekvés. Azért is, mert a tanáron ne látszódjon meg semmilyen vonzalom. Ő csak kínálja fel a sokféle tudást, s majd, ha a hallgatója választ közülük, engedje egyedül lenni tanítványait. Leginkább azonban azért, mert ilyenkor nem előadást tartok, hanem idegenvezetést. Aztán azért is, mert nem biztos, hogy Ányos Pál megengedte volna, hogy hozzá zajongó hallgatók zarándokoljanak – úgy, hogy egyetlenegy verssorát sem ismerik, s nem tudják, hogy véletlenül porlad éppen itt a falba betemetve: betegsége ebből a rendházból vitte el – remélem, abba a mennyországba, amelyet elképzelt magának. S leginkább azért, mert az altemplom, hajdani barátok, apácák és kanonokok zsúfolt temetkezési helye, nem látogatható. Korábban törmelékekkel szórták tele, újabban megtisztították. Ám van néhány temetetlen csontváz is ott, a földön szerteszét. Mi több, fel sincs tárva még, olyannyira, hogy a gyertyát és fáklyát tartó ifjú lányokat és fiúkat szüntelen figyelmeztetni kell, hogy meg ne botoljanak egy-egy koporsódeszkában, rá ne lépjenek valamely elődjük karcsontjára, s lehetőleg ne hagyjanak maguk után összegyűrt csokoládépapírt, egyebeket. A kriptába csak beszökni lehet, s magunk gyújtotta gyertyák mellett kapkodva megkeresni azt a falat, amely mögött Ányos hamva rejtőzik. Amelyet amúgy könnyű megtalálni – a 20. század elején valaki, talán egy buzgó honleány, egy lant papírképét szegezte fel a fedőfalra, amely mögött a pálos költő maradványait tudták. Ahogy elképzelték a költőt! Tüdőbajjal, lanttal és szerzetesként! Szegény, szegény Ányos – maga is ilyen volt, s nem csak a képzelet aggatott rá efféle poéta-attribútumokat.

És egy új verssorom született, ujjongok fel éppen Ányos kapcsán, ama sort azonban már rég el is feledve, magának az eredménynek örülve, mert lassan egy éve nem mondok ilyet. Ami a verset illeti, a mai nap egyéb meglepetésekkel is szolgál. Újdonsült háromgyerekes apaságához gratuláltam tanárbarátomnak, aki pedig ahhoz, hogy visszakerültem a *Szép versek*be. Ámbár a tavalyiban is benne voltam, a hajdan debreceni lapszerkesztő figyelmének köszönhetően. Megszokhattam, hogy a kánont készítő reprezentációs névsoraiból kimaradok, rég nem ijeszt se a közöny, se az érdektelenség, se az, ami újabban kijár számomra, a vállrándító leminősítés. Nos, Arató Lacinak azt válaszolom, én bizony tudnék arról, ilyenkor, augusztus tájban, ha az év első harmadában megjelent magvetős antológiában szerepelnék. De higgye el: nem kaptam se értesítést, se korrektúrát, se tiszteletpéldányt, se honoráriumot, könyveket pedig, ha szükségem lenne rájuk, már nem vásárolok, csak kölcsönzök, úgyhogy engem ne bolondítson. Ezek után érkezett a rövidke e-mail:

Drága Barátom, Te Paranoid Barom!

Nem tudom című versed a 2006-os, Háy János szerkesztette *Szép versek* 62. oldalán található! Nem írtak le. Én biztosan nem. De ezek szerint pl. Háy sem. Most egy-másfél évig még tankönyveket írok, utána pedig (52 éves koromtól) tanulmányokat fogok írni. A Rovinj-ról, a Párhuzamos történetekről, Vas Istvánról, Bodor régebbi munkáiról és – ... – Tóth Krisztina verseiről. Ölel Laci

A levéltől kiköppen a napom: nem gondoltam volna soha, hogy barom vagyok. A kert, amelyben élek, s amely az utcánk szurdokának egy oldalszurdoka, már nem is tudom, kert-e. Miért ne lehetne: bármi más, ami számomra fontos. Mondjuk istálló, lónak, szarvasmarhának való. Egy nagybaromnak, és nem pedig baromfinak szolgálatára. Vagy – mondjuk egy esszé? Vagy egy jól megtartott egyetemi előadás? Avagy a kutyákkal megtett, kitartó séta? De mi az a séta? És az esszé? S a kert, az mi?

Lehet-e mindegyiknek ugyanaz a diófalombon megjelenő fényfolt a hasonlata?

Nézem saját szövegemet: bosszant, hogy kimaradtak belőle a cigányok. Azaz: a cigányok hiánya maradt ki.

Tavaly az amúgy Cholnoky Jenő földrajztudós által többször emlegetett huszárlaktanyába behurcolkodott, az épületet a helybéli, családalan lumpenek elől ellakó cigánydinasztiát kiköltöztette az önkormányzat. Néhány nap alatt történt az eset. Ponyvás szállítócsik érkeztek, felpakolták rá az ütött-kopott bútorokat (hihetetlen, hogy mi minden volt ott összehordva: egykori, kihajított kanapém és eredeti barokk képkeretű kép egy popénekes fotójával, keskeny bokájú, karcsú lábú sparihelt, pirosra mázolt asztal és feltépett hasú, kiontott belű matracok, sok-sok ruha, és még több használhatatlan háztartási eszköz), néhány óra se kellett mindehhez, hiszen egyik nagycsalád sem élt konyhaméretűnél nagyobb szobában. S másnap, hogy lakosostól, berendezésestől, kutyástól és teknőcöstül elhurcolkodtak, építkezéshez használt gépek érkeztek rombolni, kitépték a falból a szuvas ajtó- és falkereteket, gyors kezű munkások leszedték a sokszáz éves tetőcserepet, s markológéppel szakították be minden szoba amúgy is megereszkedett hasú mennyezetét. Egy műemlék-szerű épületet tettek tönkre, csak azért, hogy újabb lakásfoglalók jöttét akadályozzák meg.

A mi cigányaink az egykori házgyár tízemeletes munkásszállójából átalakított kolónián élnek azóta. S mondják, nem szedik sehol többé össze a fát, villanyon főznek, s központi a fűtésük, vízszagú a hajuk. Volt egy pizzafutár, akit e ház két emelete között fosztottak ki. Az egyik lakót, egyetlen cipőért, ötven késszúrással vették rá a nagylelkűsége. Rémtörténetekben nincs hiány.

A cigányokkal egy utcában – egy utcasarkon – jó volt élni. Újabban a lakodalmas rockjukra is elérzékenyedve gondolok vissza, s arra, hogy időnként becsengettek, virágot kunyerálni, levetett ruhát kérni. Élt itt ember nélkül egy asszony, ő az első rózsza nyílását mindig megneszelte, s megjelent, hogy a maga számára vázába való virágszálakat kérjen. Szagolgatta a virágokat, lefűtta a szirmokról a port, leszedte a levelekről, ha volt rajtuk, a tetveket, mi több, a katicabogarat is. Ősszel pedig mogyorót kért, almát, éppen mi ért a kertben.

Ismét permetezek. A három napja megmaradt, eltett levét szórom széjjel: a fűzfaserűen lehajló ágú, Itáliából elszármazott, mélybordó virágokat nevelő rózsafácscsa hajtásain fűrtökbe gyűltek a tetvek. S e tetvek nyomában hamarosan fel felbukkannak a rozsdagombától foltos levelek is. A két kórokozó együttjárása törvényszerűen bekövetkezik. Ez a kertem egyik alapigazsága.

A bimbókat, s nincs belőlük kevés, nyüzsgő-gomolygó ízeltlábúak borítják – s az állatok ugyanolyan zöldek, mint a csészelevelek, össze is keverhetők egymással. Ámbár nem hiszem, hogy a permetező kertészek elleni mimikri lenne a levéltetvek árnyalatban is a rózsahajtásokkal, rózsalevelekkel azonos színe: a permetezés nem olyan régen ismert. Egykor a bordeaux-i szőlőskertészek vették észre, hogy a mészlével, rézgáliccal véletlenül lespriccelt szőlőtövek egészségesek maradtak; néhány száz éve ennek. S ennyi idő nem elég, hogy ezt a vétket – mármint a tetvek és gombák ellen elkövetett vétket – a kártevők evolúciója korrigálhatná.

Végiglocsolom a rózsáimat, különösen a halódó káposzтарózsát, a tüskétlen Mária-rózsát, a sok reménnyel nevelt Édent és a Matisse névre keresztelt, amúgy törékeny ágú s alig derékig érő, illata miatt mégis nevelt angolrózsát, s jut a léből a háztetőig fölkapaszkodott komlóra, a veres levelű sóska-borolyára, a cserépben nevelkedő szarkalábakra és a birsalmafára is. Most tudatosodik bennem, hogy a birsalma törzsét megmászta egy fürgé borostyán. A kerten kívül álló, kiszáradt akácra, amelynek odújában középfa-kopácsok költenek, néhány éve én tekertem föl néhány borostyánhajtást, nőjenek. Mára a magas fa télen is zöld lombban áll, oly szépen beszötte a kúszócserje. Szeretnék hatalmas kúszórózsát is; elképzelem, ahogy a természetes hársat, amelyet néhány éve elrepszett a villám, lombkupalája tetejéig befutja a rózsza: vannak ilyen, Kínából származó futórózsák. Egyikükkel a nyáron találkoztam, Rómában, az Aventinuson. Amolyan latin hagyományra megcsonkított platánt nőtt be az ázsiai rózsafaj, de ezt a platántörzset három ember ha át tudja ölelni. (No jó, ne túlozzak. Három római ember. Ők alacsony termékek.) A római agronómia ajánlotta a fák gallyainak töből levágását – hacsak nem szőlőfuttatásra hagyták meg, a kacsoknak kapaszkodni. A minden évben visszanyesett nagy fatörzsek kerítésfonásra alkalmas husángokat neveltek. Az aventinusi csonkolt platán mint ha elefántlábú rózsafává változott volna: sok, inggombnyi, ernyőbe szedődött fehér virág borította, akár hatalmas bodzabokorhoz is hasonlíthatnám, ha nem lett volna enyhe rózsaillata.

A különleges szerepében megerősödött, egészséges és egyre inkább egzotikusnak ható, Ibükoszra, a tavaszra és a tavasz fölé emelkedő havas Soractére emlékeztető birsfára pedig iszalagot akarom futtatni, de megoldotta az ügyet a borostyán. Azt le nem szedem onnan, inkább vesszen a Clematis, amúgy is olyan feltűnőek a

virágai, hogy mindenki látja, holmi agyonnemesített növények ezek. Majd a mogyorókra futtatok virágzó ezt-azt, máshol már nincs hely a kertemben. Loncra is gondoltam már, de azoknak akkora súlyuk lehet, hogy letördelhetik a mogyorógallyakat. Vagy a hortenziára, amelynek csak az az akadálya, hogy lúgos a kertem talaja, s nem savanyú.

A kutyáim megszokták, s idővel közönnyel, avagy közönyt tetetve fogadják, hogy időnként új növények érkeznek a kertbe. Talán nem is miattuk, hanem a földben turkáló gazda miatt asszisztálnak az ültetésnél, ámbár a legtöbb új lakót megszemlélik, szagolgatják, némelyiket a maguk kutyamódján meg is jelölik. A hamisciprusok és a boróka kivételével mindegyik eltúrte eddig a vizeletüket; úgy tűnik, ezek nem. Néhány napon belül megbarnultak a vizelettel le-spriccelt ágak, úgyhogy az én kertem arról is megjegyezhető, hogy kutyamagasságig kopaszok az említett örökzöldek. Kutyamagasság fölött pedig atkásak.

A permetezéskor ezért nemcsak a rózsák, egyetlen haszonfám, a garázs előtt oldalazó almafa és a hegyoldal gyümölcsfából díszfává avanszált birsfájának lombja fénylik a sárgásfehér permetlétől, hanem az örökzöldjeim is: valamiért rájuk nem hat a kutyapisin kívül semmi szer, fondorlat, praktika. Már azzal is sok gondom volt, hogy hol hajlandók egyáltalán megmaradni. Az elmúlt években szinte minden négyzetméteren állt már életfa, rakétaboróka, sárga lombú Chameohiparys, s ha a kutyák közösségbe befogadó jelölését túl is élték, valami más ellen mindig kifogásuk akadt. Az első tél kipusztította szinte valamennyit. Az ötvenedik születésnapomra végre három olyan nagy gyökérzetű példányt kaptam, amelyek megfelelően érzik magukat. S idén tavasszal a Tescóban vásároltam egy mélyzöld tuját, olyan olcsón árulták, hogy képtelen voltam ott hagyni a meleg vásárlóterben, s beültettem egy hatalmas cserépbe. Azóta a ház teraszán nődögel, ha nem is vált oly nyurgává, mint a magafajtatól elvárható – talán mert éppen az almafa lombjába lóg bele. A cserép megakadályozza, hogy a két kutya kárt tegyen benne, s a leanderek, kefevirág és citrusok locsolásakor maga is vízhez jut.

A puli újabban, ha meglátja, hogy előszedem az ötliteres, műanyag permetezőt, amely leginkább egy szifonhoz hasonlít, térül-fordul, és beül az óljába. Az orrát benyomja a sarokba, s meg nem jelenik addig, amíg, befejezve a munkát, ruhát nem cserélek, s le nem mosdok. A Kicsi névre hallgató másik, a cigánycsaládtól kapott, ötszáz

forintra taksált, nemes keverék eb nem fél a géptől se, a szagtól se. Ő csupán a tűzijátékoktól retteg.

Adél, a fürtös és gesztenyebarna tizenkét éves pulimatróna permetezőgép elleni aggályaiban magam is osztozom. Néhány éve, amikor még tisztességes háti permetezővel dolgoztam (egy a paloznaki szőlőben, egy pedig itthon, sőt egy időben kettő is), szertartásosan készültem a munkához. Az újságok permetezési tanácsait követve, a szereket gyártók javallataira ügyelve időben és akkurátusan tettem a dolgomat. A baleset óta azonban ez megváltozott. Öntörvényűvé váltam, a kert – és a magam – elvárásaira figyelő.

A permetezőgépet félig feltöltöttem, hogy kipróbáljam, a telet sikerült-e átvészelnie. Nem egyszer előfordult, mert eldugult benne valami, a bekevert permetlevet vederbe kellett visszaönteni, s mire szétszereltem a csapokat, kifűttem a járatokat, szelepeket, magam is nyakig méregben fürödtem. De most az volt a szerencsém, hogy vízzel volt csupán megtöltve a gép. Nem jött a szórófejből semmi nedv, s egy-két karnyival még rápumpáltam. S belenéztem a gépbe, hátha okát találok. A gép folyadékterének aljáról levált és kilőtt a túlnyomás miatt a légsűrítő, amúgy másfél literes, termoszszerű szerkezet. A jobb szememnél talált el, s mivel a könyökszerű alkatrész végén volt egy kiálló csap, az kettémetszette a felső szemhéjamat, majd a szemöldökömet, s meg sem állt a bőven vérző hasadék továbbnyitásával: a hajvonalig átrajzolta az arcomat.

Mire a szirénázó rohammentővel a kórházba érkeztem, valamenynyi orvos barátunk egybeszaladt a szemészeten: a baleseti sebészeti és mérgezéses együttes okkal valóban ritkán kerülhet be, mondtam nekik utólag, hozzájuk páciens, ez is elég indoka lehetett azonban megértően kaján viselkedésüknek, avagy a riadalmuknak. A szemész, megnyugodva, hogy méreg nem jutott rám, egy órát matatott az arcommal, s sok apró, ráncok mélyén meghúzódó öltéssel összefoltozott. Így lett új arcom. A szemem állapotát nem tudta megmondani, az első napokban azt sem, hogy fogok-e valaha is látni, avagy megmaradhat-e a szemgolyóm.

A műtét alatt zenét hallgattatott velem a főorvos, s időnként rákérdezett, mi erről vagy arról a hangsorról, dallamról, énektechnikai eljárásról a véleményem. Én azonban szüntelen arra gondoltam, hogy ilyen lepottyantnak, véglegesen számkivetettnak érezheti magát egy pont, amelynek semmi esélye nincs a sors befolyásolására, ha már a mondat végére került.

Megmaradtam. A szemem is megmaradt. Néhány hétig a jobb szemem alján egy makula terebélyesedett. Mintha jobb szemem előtt egy alig átlátható gézdarab lengett volna, a látóterem harmadát elvéve, s éppen középen. A periférikus látásom megmaradt: észrevettem, ha mondjuk jobbról érkezett valaki. Majd hirtelen szétmosódó pacává oszlott, amelynek került lába, némelykor feje is, csak éppen törzse nem, de balra haladtával visszakapta azt is. Két szemmel nézni fejfájdítónak bizonyult, hát áttértem az egyszeműségre. Másfél hónap után megkaptam új szemüvegemet, nem egyforma lencsével, s bár a két szemem közti különbség hónapról hónapra növekszik, de boldogan mondom, látni jó.

Adél részese volt a balesetemnek; még nézegette is, hogy mit teszek, s látta, hogy az ütéstől vérbe borult az arcom, s az erkély alatt összerogyok. A kutya kitartó, panaszos üvöltésére, s nem az én halkuló jajgatásomra-vergődésemre rohant ki asszonyunk a házból, s hívta a mentőt, majd pedig orvos barátaimat.

Adél ezek után a Kicsit is óvta a permetezés idején, s egész testével nekidülve terelte tőlem távolabbra, aki azonban befolyásolhatatlannak tűnt. Így szükség esetén a másikat sorsára hagyja, s egyedül vonul hermetikusként hitt magányába. Kicsi hezitál, s többnyire a gazda, azaz én, a falkavezér és az ólat egyedül bitorló kutyatársa között félúton a lépcsőre huppantja terebélyes fenekét, s füstkarimás pofácskáját billegtetve-ráncolgatva rosszalja bűdös szagú tevékenységemet. Amúgy a szagokra érzékeny, így kitartóan fintorog. Tüsz-szög, és érdekelt is abban, hogy észrevegyem, mi több: akceptáljam tüszszögését. Csányi Vilmos nyomán magam is tudom, a kutyám értelmi-érzelmi színvonala egy kétéves embergyereknek megfelelő. Néha felvetődik kérdésként bennem, de megválaszolatlanul is marad: ugyan kutyaszempontból én hány éves és milyen minősítést kapó kutyakölyöknek felelnék meg? Akinek ugyan elég magas a szagigénye (mutatják ezt a növények és az ételek), a mozgásszükséglete is megfelelő, de szociális képességeiben valami hiány lehet, hiszen akkor is falkavezérnek mutatja magát, amikor ehhez nincs meg a kellő tehetsége. Például nem tudja elásni a legpuhább földbe a maradék csontot, és inkább az agyagos, meredek s növényektől elhagyott foltokat túrná fel.

Végül megírom, pedig nem akartam, pedig minden mondatommal ellene dolgozom, a verset is. Ezen a nyáron az egyetlen. Hosszan kerítem be, s a kertemben sikerült, sűrű szövésű hálójával a semmi kis

boglárkalepkét elkapom. A fülemüle, amely a kertem fölötti kecskerágóbokorban ma hajnalban megszólal – mintha tavasz lenne –, s amelynek – mert ősz kezdődik – dallama is szakad. A madár tévedésből kezdheti el énekét, aztán, pedig már fölébredek, vagyis egy hallgatója akad, tévedésből hagyja abba. Ha perzsa lennék, tudnom kell mindebből, hogy a délelőttel ismét nyílni kezdenek a rózsák.

*Két bokor között madár húzza
maga mögött a nevét; gyors,
a szó nem éri utol, se a tekintetem.
Alulról jön föl s mögüle, mint a hajnali Nap,
a reggel, a dél, a délután, felkél az augusztus,
a várban az egyetlen, az utcahossznyi csend is.
Előbúvik végül a nyár,
ez, amely a madarat befejezésképpen megnevezi:
fülemüle, fülemüle,
vagy talán Siki, a haikuköltő, ki száz éve halott s japán.*

*Fényfolt tócsája a sötétkék egen.
A törött nyakú kötömb a kert végén, egyedül ül.
Ami a sorokba fér, annyi lehet ez a nap,
vagy annyi se,
áthull a szó és vele hull a bokor, a nyár
és a csendje. Elhagyom,
fény ahogyan fogy,
e verset. Kilépek belőle, messze, el tőle –
a rózsához megyek,
mint lexéma a lexikonhoz.*

*A magány az, ahogy a pont
– csöpp rózsacsepp a begy tiszta tollára –
a kész szöveg alá, a papirosra kerül.*

FÚGAVARIÁNS

A hegyfalra ragasztott terasz elernyed
abbahagyja a kapaszkodást. A fény megikrásodik
a darázsraj beleragad. Esni fog. Esett.
Szétvegyül – levegőbe fúrja magát
s a tűztorony rézlángjába repül – a fecske
többé nem talál magának testet soha.

Bakonyi szél jön – kámforos:
letisztítja a nyárdélután ragacsát.
Vegytiszta értelmükbe visszaülnek
a bokrok. Szél megy. Lábnyomában kaffogás –
pulink nem pusztult mégsem el.

NYOM

Kétszer érkezett Veszprémbe. A végleges a másodszori, 1978. január első napjának késő délutánján.

Ez a napszak ilyenkor Európa középső részén estének felelt meg. A fagy ellenére szállingózott a hó. Előző nyáron harminc napot dolgozott a Balaton-felvidék és a Bakonyalja határán épült városban, a munkahelye a sportpálya melletti középiskolai kollégium földszintjén volt. Az irodákat a diákok ideiglenesen kisajátított hálósobáiból alakították ki, ezért két-három főnél többen nem tartózkodhattak bennük. A nyári melegtől fülledt vasbeton épületben rajta kívül délutánonként nem tartózkodott senki: az UNESCO létesítette intézet munkatársai valamerre a Balaton mellett múltatták az időt.

A januárba átforduló éjjelt Szegeden, a gyerekújság szerkesztő-ségi titkárnőjének lakásán töltötte, hajnalban, hat óra tájt szállt autóbuszra, hogy délutáni estében, valamikor három óra körül, leendő munkahelye városába érkezzen. Varjakra emlékszik, hótól negatív tájra, a Duna-hídra, majd a mozdulatlanságba dermedt Balatonra; első alkalommal látta a befagyott tavat, amelynek jegét ráadásul puha lepel borította, rajta óriás, fehér madarakkal. A városban nem mozgott senki. Amikor böhömnagy bőrdíjával betoppant a szállásra, zárva találta az épületet, ahol immár csak a munkatársak éjjeleztek, mivel időközben átadták a szándék szerint nemzetközi segítséggel épülő, de végezetül elsíbolt, így a vegyészeti kutatóintézet épületéből rekvirált székházat, az irdatlan, szürke, tízemeletes hasábépület alsó három szintjét nevezve ki a nemzeti központnak. Portaszolgálat nem működött, s az egyetlen lakó, az idős, csuhé-szőke könyvtáros asszony mit sem tudott róla és érkezéséről, nem nyitott ajtót, és a város egyetlen szállodáját javasolta éjszakai szállásnak, ahol valóban kapott szobát, azt, ahonnan éppen akkor távozott az egyik pincérnővel néhány órára betérő, festett hajú fényképész, legalábbis a

gépe miatt így identifikálta a vele egykorú, snájdig vendéget, maguk mögött hagyván a feldúlt ágyat, a csatakos lepedőket és a büzt. De mivel idejekorán figyelmeztették, hogy csakis e használt emeleti szoba és a fagyos park között választhat, nem töprenghetett sokat. Kifizették vele a szállásdíjat, s hideglelősen bevackolta magát, hogy aztán néhány óra múlva megkönnyebbülve álljon tovább érte érkező ismerősével, aki úgyszintén fényképésként tevékenykedett, s könnyedén azonosította a szoba előzetes használóját, miként a pincérnőt is, akire hajdanában maga is rájárt.

Kezdeti veszprémi emlékei, amelyeket középiskolai látogatóként szerzett, ködbe vesznek. Akkor bontották éppenséggel a belvárost, a budapesti út szebbik oldalát, azaz egy teljes utcát, s építették a polgárházak helyén a húszemeletes lakótömböt. Akkor történt, hogy a néhány évtizede működő, a szocializmus fellegrvárának szánt egyetemen vegyészetet tanuló osztálytársnőjével nyomdászagú, helyi kiadású antológiát vásároltak, és beugrottak a szerzők egyikéhez, a könyvesbolt mellett működő napilap-szerkesztőség redaktorához, dedikálná számukra, lelkes debreceni gimnazistáknak a verslapokat. Ezzel a költővel aztán, mint városlakó, többé nem találkozott, s ezt számos más veszprémi költőről is elmondhatja. Veszprémet mint antológia-kiadó helyet ismerte tehát meg, és később is jellemzője maradt a városnak ez a takarékos, ám lássuk be, többnyire helyénvaló könyvkiadói gyakorlat.

Dugás- és könyvszag, a másé; ennyi, amire az utazó mint győztes benyomásaira emlékezik, aki végezetül városlakóvá vált, ámbár nem a település fogadta lakójává, hanem ő a várost a maga lakhelyévé.

Arról a január elseji érkezésről még tovább lehetne beszélni, ahogyan beérkezik a szagos fűzfői gyártelep után az autóbusz a városba, a lapos homlokú házakról, a falloszként emelkedő, mégis tömpének ható, meglehet, csupán vaskos húszemeletes lakóházról a város közepén, a penészzöld bevonatú középületekről, és a csendről, amelybe a buszról egyedüli utasként leszállva belelépett, s menten térdig állt a ropogós, helyi hóban. Beszélni lehetne arról a sziklakitörésről, amely topológiai meghatározásként és a valóságban az autóbusz-állomás délnyugati sarkában meredt az égre, aminek tövében, taxira várván, több szál Fecske névre keresztelt, magyar gyártmányú cigarettát elszívott. Mert azon a napon a városban nem közlekedtek a taxik, tömött bőrdíjával a kezében átvánszorgott a belvároson, át a fel-

sőörsi vörös kőből épített neogót templom utáni, elkerített – s ezért is, másért is kihalt – temetőn, elaraszolt a kastélyszerű, néhány évtized múlva kifosztottan-elhagyatottan maradó gyermekkórház előtt az egyetemi, szagáról megismerhető menzáig és kollégiumig, ahonnan a továbbiakban fölfelé, hegyirányba tartanak az utcák, egészen a széles gerincig, amelyen a betonlapokkal körbeállított stadion terpeszkedik, mígnem mellette rátalált a középiskolai kollégium alsó szintjére betelepített dolgozói szálláshelyre. Ahol aztán vagy három évig élt.

Minderről nem kifizetődő beszélni. Európa középső térfelén rendre nem fogadták szívesen a váratlanul megjelenő utazókat. Hívatlan vendégként pusztán a turistáknak örültek. A mi utazónk azonban letelepülni érkezett ide, ráadásul történetesen én voltam az.

Miután megérkeztem, én, a gazdátlan, téli utazó, nem gondoltam volna, hogy csaknem harminc év múlva képzettársításokkal szövetkezik a város, még ha maguk a településhez tapadó képzetek alkalmiaknak is bizonyulnak, mert Veszprém az időtállóbb, a város ugyanis történelmi időszámítással bír, amivel szemben az ember, például én, vesztesnek érzi magát. Saját nyelve vesztesének.

Nem hihettem azt sem, hogy szőlősgazdává válok, magam művelem a tőkéket, de szüret után elajándékozom a leszedett termést, és lesznek júniusi hétvégék, amelyeken sötét szemű badacsonyi cseresznyét szüretelek a paloznaki kertemben, azt a gyümölcsféléseget, amely a cseresznyepálinkák alapanyagának legjobbja, ámbár nem válok pálinkafőzővé. Ez az eredmény-orientátlanság hiábavalóságnak is tűnhet, számomra azonban mindez a jóleső ügyekbe betelepedettséget jelent. És a luxust, amely általam is elérhető. Az értelemnek nincs feltétlenül haszna. Az pedig feltehetőleg engem jellemez, hogy inkább elviselem a haszontalan értelmet, mint a haszontalan szépséget. S biztosan nem szívelem a szépség nélküli értelmet. Mivel rendről ad számot, haszontalan szépség nincs: hiába állítanak szépnek valamit, ha haszna nincs, akkor nem szép. Ilyen értéktelen dolog a Beethoven utáni zenében a történet: hogy anélkül is élvezhető a zene, csupán azt igazolja, hogy a túlsorduló szépség mily módon képes elleplezni a hamiskodást. Ilyenek a képzettársításokat kialakító építmenyi díszek, a párkányok puttói, a fülkék szentjei, azok, amelyek az épület attribútumaiként jelentkeznek, holott nincs hozzá sem funkcionális, sem szimbolikus közük. S ilyen a költeményben a magában árválkodó, szervülni képtelen természetszépe trópus.

Amikor a tökéletesen közömbös helyen szálltam az autóbusról, azt gondoltam, azért találtam megfelelő közegre, azért lesz itt jó nekem, mert a lecsukott szemű várostól érintetlen maradok, végre fellelem saját magam Bakonyát (Bakonyának Párizsát), s utóbb, amikor veszpréminek tudnak (értenek), a gyűttmentségről fogok elmélkedni. Nem hittem, hogy szépséghez és a szépség révén értelemhez juthat ez a város, és ebben valahol ott lesz az is, aki talpával megtöri a szűz havat, amikor elhalad a timpanonok nehezékével helyhez rögzített széles kúriák előtt, amelyek terpeszkedő irreálisát fokozta, hogy a kúriák magasabb térszínen állnak, mint az út, amin a városba frissen érkezett elvánszorog, egyensúlyát el-elvesztve átvág az ugyancsak timpanonos vöröskő templom előtt, és egy olyan temetőben ropogatja hamarosan a havat, ahol mindenfelől faragott istenszemek villantak rá.

Ámbár akkor is hittem, hogy olyan szöveget alkotok majd, amelyben a történet nem prédátor, amint nem lesz az a nyelv, sem a szépség. Ártatlan voltam és megtévesztett. Végére is a város hóval fogadott, s ennek a hónap múltja volt, ahogyan kezdő avantgárd íróként mondani szerettem: múlttal rendelkezett, és e múlt, amelyben továbbra is tartott a nagy havazás, olyannak tűnt, mint gyermek- és ifjúkorom pusztáin a békés hóhullások.

Baka István költőtárs a porvárosból eljövetelemkor ujjongott, hogy akadt nekem megfelelő hely, olyan, ahonnan visszavágyhatok Szegedre. S ha küszködnék, abból is jó sülni ki: a költőnek, pláne ha stílusosan teszi, kell némi vívódás. Ellentmondásos, sokféle hatást magukon viselő városok alkalmasak az írófélék letelepedésére, az ilyen helyeket tekinthetjük akár gondoskodónak is. Ámbár, hogy mindennek az árnyoldala se maradjon rejtve, e helyszínek nem biztosítják a kanonizációt: ahhoz özvegyekre, titkos szeretőkre és önfeláldozó barátokra van szükség, már ha ilyesmire valaki vágya. Baka aztán néhányszor ellenőrizte Veszprémben, ahol mindig fúj a szél és kongnak a harangok, hogyan állok ezzel a gondoskodással, illetve kánonban énekléssel, végtére, ez egy éneklő település. István minden meredély iránt vonzalmat mutatott, izgatottan imbolygott a Benedek-hegy öngyilkosok által kedvelt szikláján, kipirulva hajolt a mélység fölé a világvégének nevezett várfalról, s a mindahány veszélyt földidéző, mások számára lenyűgöző kilátóponton elmondta (elsziszegte, elhörögte), mennyire taszítja az.

Valamely alkalommal Baka az induló és nagyjából menten megszűnő folyóirat estjére a siket és a szépen megkalapált, zárt edényű versekhez vonzódó Viktor Szosznora leningrádi költővel érkezett. Szosznora szájról olvasott, de csak az orosz. István veszprémi napjai ezért azzal teltek, hogy oroszul beszélt, többnyire ordítózva, miután azt hitte, hogy az emelt hang a szájmozgását értelemmel is felruházza. Jellemző farkasmosolya akkor jött elő, ha esténként megfelelő mennyiségű alkoholhoz jutott, s ilyenkor sztrájkba kezdett: néma maradt. Szosznora pedig beszédbe fogott, monologizált, amelynek egyetlen szótagját sem értette meg a hallgatósága, de mindenkit lekötött sajátos performansa. Miként válik egymástól el az értelem és az élvezet, így tapasztaltam meg, s azóta tisztában vagyok azzal, nem csupán a dolgok jelentése lehet kérdéses, de a jelentősége is.

Előbb a monostorpályi általános iskolában, utóbb a debreceni gimnáziumban kétszer is megtanultam a földrajz tantárgy révén mindazt, amit Veszprém városáról tudnia lehet a magyar diáknak (aki ugyan származását tekintve anyai részről tót), s láttam a völgyhíddal a Séd-völgyet és fölötté a kanonokpalotákból összeálló várat, nyilván fekete-fehér, rossz nyomatú tankönyvi illusztráción. S bizonyosan megnézhettem előzetesen néhány, balatoni nyaraláson e várost meglátogató rokon jóvoltából küldött városképet; nincs semmi kétségem afelől, bár nem emlékszem egyikre sem, hogy a várat ábrázolták, a várkaput a tűztoronnyal, amelynek azonban órája is létezik, talán István király és Gizella királyné kopott és kifejezéstelen szobrát, a városházát és a negyvenes évek végével, ötvenes évek elejével megépült egyetemi főépületet.

Amikor először, gimnazistaként meglátogattam a várost, készülőfélben találtam a húszemeletes lakómonstrum alatti-körülötti üzletsort, éppen akkor bontották le a zsinagógát, a Budapesti út jobbik oldalát alkotó, kesze-kusza elhelyezésű polgárlakásokat magukban rejtő háztömböket, azaz a történelmi belváros nagyobbik részét, s ipari módszerrel épült a település peremén több lakónegyed. Azokban az években alakították ki a város mai szerkezetét.

A bankpénztár irányába lejtő sétálóutcán keresztben csöveket elbújtató árkok húzódtak és végtelenül erősen sütött a nap. Szüntelen elbotlottam, nem szoktam meg az ilyen meredek lejtőn való leereszkedést, a verőfényt, és különösen nem a pallón járást.

Mintha néhány regényben is olvastam volna Veszprém nevét, de egyik sem hagyott bennem maradandó nyomot. Igaz, még nem ismertem se Cholnoky Viktor, se Cholnoky László, se más helyi származású írók nevét, nem szegődtem fogadatlan hívükké. Film-ben is láthattam, Jancsó Miklós *Fényes szelek*jében, s talán az Illyés Gyula sikerületlen drámájából készült filmen, a *Malom a Séd*ben. A NÉKOSZ-ról szóló műben a vár és a Benedek-hegy közti kapcsolatot biztosító, felsőörsi permi vörös kőből faragott lépcsősoron zúdultak le a lobogó hajú és önfeledt mosolyú forradalmár ifjak, Léner Péter közvetlenül a második világháború utáni időben játszódó televíziós filmjében pedig a Dózsaváros vár felé eső utcáira-házaira lehetett ráismerni, némelyikét fölfedezni; s valóban ezek a helység legattraktívabb pontjai. Sajnálom, hogy a veszprémiek egyiket sem ismerik és használják méltó módon. Magam sem, holott hetente ezen a lassú, keleti várfeljárónak nevezett lépcsőn magányosan bandukolok fel a munkahelyemre, a Szeminárium késő barokk épületébe, némelykor a Dózsa tér alatti lejtős, hajdan iparosok lakta utcákat is használom, a kutyámmal együtt, sétára, látogatóba menet és jövet, amikor évenként egyszer vadhúsvacsorára vagyok hivatalos az ott épült egyik polgárház restaurátor lakóihoz.

Veszprém a múltjáról szüntelenül leíró módban beszél, a jövőjéről pedig, akárhogy forgolódom, felszólító módban. Észre sem veszem, mikor kezdem hasonlítani ebben is a városra. Mindenesetre csaknem harminc éves ittlétem alatt valamikor átalakult, kétféle lett a tekintetem és a nyelvem: mintha a múltba kék szemmel pillantanék és róla történelmi nyelvvel szólnék, a jövőbe pedig zöld szemmel figyelnék.

Veszprém-ben sokszor érzem, hogy sem a mindennapjaim eseményei és tényei, sem pedig mindaz, amit én a körülményekről és bizonyítékokról vélek, nem határozzák meg sem a saját jövőmet, sem a városét. Legjobb volna kívülállónak tudni magamat, képzeltem el a jövőt, és az is lehettem volna, ha ezek a helyzetek nem bizonyulnak mindenkor kelepccének. Tapasztaltam, mint a helyük iránt elkötelezettek érzékelhették megannyiszor, a városunk attól város, hogy minden pillanatban számon kéri, sőt ellenőrzi a lakóitól a vele való azonosulás meglétét és mértékét. Szeles valóban a természete.

1980-ban a bolgár testvérvárosról névhez jutott Haszkovó lakótelep elsőként felhúzott lakótömbjei az ürmöfűves sztyepprétből a lak-

tanya teherautó-versenyeinek eredményeként kialakult, kátyúkkal és földgáttal megsabdalt mezőn álltak, s meglehet, ezt a rétet hamarosan munkagépek túrták tovább. Júniusban reggeltől a Nap deleléséig kéken virágzott a katáng, és ha nehezen viseltem a lakásban a nyári hőséget, a nekem szerelemmel adott felszobányi teret, a Látóhegyi vízfolyásnak nevezett kiszáradó patakmeder mentén zöld diót és mandulát szüreteltem, házi készítésű szörphöz frissen nyílt bodzavirágot gyűjtöttem vagy csak kimentem a dombtetőre felhőt pásztorolni. A várost körbefogó útgűrűn, a vasútállomás és a zirci makadám torkolata között, ha az aszfaltig a nyulak kökénybokrok közt vezető csapásán, majd az úttesten átmentem, szeméttel borított puhafaligetben találtam magamat, ahonnan Húsvétkor barkát vágtam, a tocsogóból gólyahírt és kakukktormát téptem, és a koranyár vasárnap délutánjai azzal teltek el, hogy a két világháború közt húsz évig működött m. kir. honvéd Kinizsi Pál Csapataltisztképző Intézet, azaz a Jutasi Altisztképző Iskola tanítványai által egykor kedvelt Rab Mária-forrás lassan bugyogó vizéből táplálkozó tócsákban élő, alsóbb rendű, virgonc rákok életét kémleltem.

A huszadik század elejéről ismert, a Szűz rabszabadító, fogolykiváltó szerepét tisztelő, majd a második világháborúban a sok hadifogoly miatt látogatott Mária-kegyhely más évszakokban száraz forrásfője körül a földet örökké összetaposták a vadak. A madárhadon, pillangó-, darázstömegén és légyféléken túl többnyire vaddisznók, őzek látogatták, némelykor szarvasok, nyomot hagyva maguk mögött. Nagy állattal azonban ott sosem futottam össze. Főnévvel vagy igékkel találkoztam többnyire, amelyekről jellegzetes mélyedések és dudorok tudósítottak, némelyiken az ősmagyardnak gondolt namu (nyom) derengett át, a másikon az ázsiai dravida nép nemu (benyomódik, süllyed) szava sejtett föl.

Más alkalommal a város nevesebb forrásához, a piarista pap, egyébként muzeológus nevét viselő Laczkó-forráshoz sétáltam ki, bár leginkább a viadukt után menten fölmagasodó magnus lapis (ahogy nevezték az egyik 13. századi birtokleírásban), a hozzá vezető sétaút jobbán álldogáló, az ösvény fölé görnyedő Ördögrágtakó vonzott. Annak függőleges oldalát mindig mászta valaki, alatta pedig eső után gombászok üldögéltek és a Csatárhegyről származó gyűjtésüket válogatták, tőlük beszerezhető volt mindenféle ritka erdei-mezei csemege.

Úgy használja fel a város szélfütt lakóit, mint olvasó a Bibliáját. Mindig azt olvas ki belőle, amire szüksége mutatkozik. Nincs abban az olvasatban soha olyasmi, ami mások igazságáról beszél, csakis ami a saját magáéra vonatkozik, hiába olvassa bárki, aki képes kódexszerű könyvet forgatni. A könyvek népe, ha keresztény, ha zsidó, ha moszlim, a mondatok fonalának végét megragadva kizárólag a maga labirintusát járja be, a történetet gombolyaggá tekerve a saját sorsát ragadja meg csupán.

A sétáló-, hivatalos (lánykori) nevén a Kossuth Lajos utcán akár lejtőnek le, akár lejtőnek felfelé haladva, arra is felfigyelhet a lépéseire ügyelő járókelő, hogy az utca, vagy a jobb keze, vagy a bal keze felől, szét van csúszva. Arrafelé a múltjától leválik a jelen, nem fércei össze sem diszburkolat, sem a domboldali park, amelynek közepén izomgörcsre emlékeztető, fából faragott szobor vesztegel, sem a grófnői cukrászda. Ha valaki fentről, a postától halad lefelé, bizonyos, hogy a múlt és a jelen hasadékában, a résirányban haladók koponyájára felülről fog látni, az ellenkező irányból érkező pedig csipőket, combokat, bokákat szemlélhet. Inkább lefelé járva-elve érdemes szemügyre venni ezt az utcát, ámbár, ha valaki az északi oldalra pillant, egy enyésző enciklopédia dicsőséges címszavának maradványára nézhet csupán. Rögtön ott a Ménykúfógós ház, a hajdanán gyúlékonynak bizonyuló város első villámhárítójára utaló nevével, a sokházú Cholnokyak legfiatalabbjának, Jenőnek a szülőháza, az egykor Jókai Mór népszerűségével vetekedő, ámbár annál duhajabb Vas Gereben, azaz Radákovics József lakóépülete, aki Veszprémben járt iskolába, avagy az első városi kommunista sejt alapító helyszínére utaló tábla fakó helye. A lejtő alján pedig, a csodaszarvas képével az oldalán megjelölt színház tömbje előtt valamivel, a Mackó falán márványról olvasható, hogy ott szállt meg, nem többet, mint egy-két napot, a városon átutazó Petőfi, a nemzet suhogó lelke. A hajdani kaszinó, a zsinagóga mára park, elbontották őket alapig: hogy álltak egykoron, arra csupán az utal, hogy olyan furcsán farol előbb jobbra, majd pedig balra, a két egykori telek határán kanyarogva a közút; e nyomvonalát józan ésszel meg nem lehet magyarázni.

Felkelek, ha izomgörcs rettenetes fájdalma ébreszt éjszaka, hogy lejegyezzem a gondolataimat, mert attól sem tudok ilyenkor elalud-

ni, hogy hátha elfelejtem, mit kívánnék majd reggel leírni. A ház, ahol élek, négy évig szinte fűtetlen maradt. Az ország és a város szabályai lehetetlenné tették, hogy gázt vezetessünk be: azt állították, hogy a műemléki környezet számára veszélyes is lenne, no meg nem is illene. Az európai gyakorlat aztán mégiscsak elfogadtatott, sok-sok szabály alól felmentést szerezve egy csikorgó téli napon felszaggatták az utca teknősbékapáncél-mozaikos, azaz folton-foltos aszfaltját, a gödörbe, a villanyvezetékét kivéve, a többi vezeték mellé fektették a gázcsövet, s hamarosan a szén-, illetve vegyes tüzelés helyett gázzal melegítettük a lakást. A kifázások maradványaként az ízületek fájdalmas gyulladása azonban időről időre felbukkan, ilyenkor a fejbiccentést elhagyom a köszönés mellől.

Veszprémi letelepedésem elején szüntelen görcsöt okozó izomlázal küszködtem. A hegynek föl, völgynek le gyaloglás szokatlanul bizonyult Debrecent és Szegedet bejárta, alföldies lényemnek, évekbe telt, hogy izmaim megszokják, izomzatom és testtartásom idomuljon e városhoz. Az Óváros tér mellékére, betonból öntött, rossz formájú medence közepébe helyezett Korsós lány, azaz a Zsuzsi lába is ilyen okból ormóttan és visszeres; könnyű azt ellenőrizni, mert a szoboralak mindig ott piheg az Ányos utca lépcsővé átalakított torkolatában, az 1993-tól Városházának használt két tizenkilencedik századi épület részében.

Utcánk (száz méteres, végét alul a Deák Ferenc utca, felül az Ányos utca metszi le) fele lépcső. Az alsó fokoknál a támfalra kanyarodik ama ominózus gázcső, majd a korlát alatt fut fel a városháza alatti lakóépület irányába. A csőfektetés díját gázt igényelő utcácskánk lakói fizették, majd utóbb, díjmentesen, a felsőbb házak lakói is rácsatlakoztak. Ügyességükkel éveken át kérkedtek, így velünk, a balfácánokkal szemben helyi értékük megnövekedett. Apró és hegyes dühök ébredtek egykor irányukban, valamint az ilyesmi lenyúlásokat normálisnak elfogadó hivatalnoki magatartással szemben, de idővel elmaradtak, a mindennapi találkozások elkoptatták. Ha az Ostromlépcsőn emelkedek fel a városházához, a közös feladatok foglalkoztatnak, s nem az, ami a környező lakosokat megosztja: a szemetes hegyoldalt miként lehetne megtisztítani, az erdő kiszáradt fáit kivágni. Amíg az egykori honvéd huszár kaszárnnyában éltek cigányok, ők rendben tartották az erdőt. Mindent, ami égethetőnek bizonyult, télen begyűjtöttek, és nyomorszállásukban annak tüzenél főzték ételüket és melegedtek.

Az Ostromlépcső a városi lépcsők egyike. Hét házból áll, amelyből három régóta üres, eladó. A többi mindegyikében kutya is él, velem éppen kettő. Az Ostromlépcső a város felső és alsó szintje között teremt kapcsolatot.

Veszprémet különleges földfelszínű városnak tartják: a hajdan a Balaton alján elterült, puha közetből létrejött fennsík laposába az időnként bővizű patak meredek falú, kanyargós völgyet mélyített. A Séd körbefolyta a Várhegyet, és a fennsíkból mélydomborművet készített, olyant, amelyet először a reneszánsz Firenzéjében, a dóm keresztelőkápolnája bronzajtajain látni. A mélység inkább megtapasztalható, mint a magasság. Veszprémről látványossága miatt sok-sok veduta, városkép készül: több olyan magas hely adódik, ahonnan a grafikus távlati és egyben magaslati képet tudhat készíteni. A mély és széles látókörű tájképeken mindenkinél megjelenik, mint motívum, néhány lépcsősor. Az Ostromlépcsőt legtöbbször nem tartották érdemesnek arra, hogy megrajzolják: az a helyi születésű, Bécsben dolgozó térképrajzoló, Berkeny János Sámuel sem, aki oly részletesen készítette el színezett tollrajzát természet után Veszprém városáról, délről.

A vár déli végén álló térre több, az enyémhez hasonló, rövid, tört vonalvezetésű lépcső vezet. Ezek egyike keleten a Séd medrében dolgozók számára épített, a Sárszeg mélyéből egyenesen fölvezető, meredek Ostromlépcső. Keleti a barokk és neoreneszánsz hibrid Sörház lépcső is, amelynek egyik oldala azonban szecessziós jellegű, a másik pedig, amelyet a hol vendéglő, hol zsidó gyülekezeti ház, hol apácázárda, hol lakóház fala alkot, historizáló stílusú. A kétcentrumú Óváros tér a Kispiac szerepét a 18. században vette át, s amíg addig lovas szekérrel, ma a régi utcák nyomvonalán ugyan, de lépcsőn közelíthető meg északról mind a névtelen (a Horgos utca és a Vas Gereben utca közt futó) lépcsőn, mind a Ranolder teret az Óváros térrel összekötő lépcsősoron.

A vár északi végében, bár sejteti már, de még mielőtt befejeződne, a terebélyes Szentháromság térről az északi várfeljárón lehet meglépni, ennek torkában egykor Kiskapu állt, ma a szűk átjáró emlékeztet rá. A várfeljáró a hegy félmagasságában kettéoszlik, a Nyugati és a Keleti feljáróra, amelyek közül én a keletit használom. Azon lépkedek le, az Úrkút utcáig, s a torkolatban rátalalok az 1986-ban megjelent, *Elemek* címet kapott, biológiai és irodalmi érdeklődésem között lenyomatát viselő verskötetem borítójára. Tihanya jellemző szürke,

jókora téglányok fedik le ezt az egyetlen táncoló párnak éppen elegendő méretű terecskét, s mint a könyv teste is: a fény felé fordul mindnek azon oldala, amelybe a készítőre utaló számokat és betűket nyomták. A betonkockák a 19. század elején készültek, bazaltzúzalékkal kevert cementből. Úgy járok a puhakő lépcsőkhöz vezető téglakon napra nap, mint aki a saját szövegében szaporázza.

A Nyugati feljárót a ráérős vasárnapi sétákon, avagy megbecsült vendégeim számára történő városbemutatáson használok. A hajdani káptalani jószágkormányzóság és magtár előtti mezővárosias, azaz teres térről, a korábbi Kispiacról indul fel a lépcső a várba. A vásározásra alkalmas térség létét és fontosságát már az 1055-ben írott tihanyi apátsági alapítólevél hátlapján található utóirat szerzője is emlegette; tőle minden kétséget kizárva tudható, a vár lakói és a váron kívüli szegek lakói e téren cserélték ki javaikat, a Séd-völgy átkelő pontjánál, ahol az utat ellenőrzik, az utasokat pedig megvámolják. Hogy a piacozás vagy az útvám és az utazó sarcolása a jövedelmezőbb, nem tudni; nyilván egyik sem igazán, ha több lábon álló gazdálkodásra rendezkedtek be az itt lakók.

A lépcsők a városközpontot megközelítőket megizzasztják, és jól is van ez így. A város nem adja könnyen magát, s a városért felelősséget nem érző utazó élvezi ezt. Fölfelé kapaszkodva hosszan elgondolkodhat azon, ugyan hol is jár: egy labirintusban, vagy egy függőkeretekbe rendezett zikkurat oldalán fölvezető serpentinén. Van ideje a városnak továbbá arra, hogy eldöntse, befogadja-e az érkezőt, vagy megfelelően korán kitöri a bokáját, elreccsenti nyakcsigolyáját, megrepeшти térde kalácsát.

En, amikor kellő mértékben bebarangoltam a települést, s az Arany Sas patika és a Kapuváry-ház között éppen úgy tudtam a legközelebbi utat, mint Cserhát, azaz a középkori Szent Iván-szeg és a Sörház-lépcsőnek a meredek Buhim utcára leérkezésénél található napsugaras kapudíszú ház között, akkor vetemedtem arra, hogy a várost, mint asszonyt, aki lezárta a szemét, s nem tekintett rám többé, mind gyakrabban elhagyjam.

Jóval a rendszerváltás után, amikor a gondoskodó állam helyett a lenyúló állam és az önmagát meghatározni képtelen, de regnálásra hajlamos önkormányzat kezdett fölénk terebélyesedni, még többet hagytam magára a várost. Nem volt mi mást tenni. A felhők közé először akkor emelkedtem: a kumuluszokat attól fogva nem puszt-

tán alulról tanulmányoztam, hanem felülről is, sőt, a rostos-fonalas szerkezetű, mínusz harminc fokot jelző cirruszok fölé is eljutottam, mert többnyire a Föld felszíne fölött 10-12 kilométerrel utaztam.

A cirruszokkal sosem akadt bajom, utóvégre átlátszóak és nincs árnyékuk sem, többnyire fényesek, a horizont körül pedig sárga, narancssárga és vörös elszíneződésűek, hogy az alkony izzik, az nekik köszönhető. A gomolyfelhők és pehelyfelhők között azonban a végtelen kezdetén Veszprém helyezkedett el, mint a nagybetű szó-kása a pergamenkódex első, gondosan iniciált hártyalapján. Annak ellenére, hogy napra nap meglepetések vártak rám abban a völgyben, ahol a házam állt.

Azzal a várossal, amelyben nyolc nap tartózkodás után megbetegedtem, éppen a hazarepülésem előtt, nem gondoltam, hogy bármilyen viszonyba is kerülhetek. A megelőző hétvégen átfűjt a tengeri szél, és annyira belefeledkeztem a dűnék mögötti mélyföld virágzó tulipánföldjébe, majd vasárnap délután a frízföld kis településeinek apró terein keringő, száraz tekintetű embereinek vizsgálatába, hogy meghűltem. Ágyba kellett feküdnöm. A házban, amelyben éltem, különös falióra található, kétszer jelezte az órák múlását. Minden egész óra előtt néhány pillanattal előkongott, s ezzel hívta fel a figyelmet a közelgő eseményre, hogy hamarosan figyelmeztet majd az óra kitelésére, mégpedig pontosan annyi kongással, ahányat számlál az óra. Hollandia északi tartománya bizonyos alvóvárosában, a sok csatornával fölszeldelt Rhodenben tepert le a lázroham, a szobámból nem láttam egyebet a széles boltívű égnél, nézhettem továbbá a fölöttem hasaló mennyezetet, amelynek a közepén lecsüngő, tejüvegből készített lámpaburájáról a vélhetőleg Indonéziából származó wayang bábu lógott alá. A bábút Ikarosznak mondanám, annyira kükladikus, antik és egyben minőszi jegyekkel rendelkezett, annak ellenére, hogy nőalakú, és száríja, mint a szárnya, piros és rózsaszín sávokkal váltakozik. Ebben a szobában fetrengtem lázasan és izületeimet fájlalva, azt tervezgetve, mit kezdek Veszprémmel másnap. Azzal a várossal, ahol élek. Amelyről a napokban azt állítottam, hogy olyan település, ahol a hosszabb ideig lakókról megfeledkeznek, mert olyannyira észrevehetetlenek, vagy, mert idejében nem állnak tovább, meggyűlölik őket. Magam, az ezerkilencszázkilencvenes évek közepétől, hogy mindez ne következzen be, igyekeztem minél többet idegen földön tartózkodni, és ha időnként

visszaérkeztem a Balaton és a Bakony közé férközött kisvárosba, lapultam, ne vegyenek észre és ne pusztuljak bele az ébredező ellenszenvbe.

Itt boldog is voltam és boldogtalan is, és hogy mikor melyik, azt újabban nem úgy látom, mint amikor bekövetkezett. Ismerem tudatom szerkezetét, alakítja és újra- meg újraértelmezi a múltat, kibányássza belőle – aranyat a fekáliából – a pillanat számára szükséges értelmet, a jelen részére hasznosíthatóvá formázza, mindegy, hogy mi lesz belőle, irodalom, új szerelem vagy életrajz, abban nemcsak összeér a megtörtént az éppen történővel, de megmutatkozik szerves összefüggésük is.

Rhodenben érdeklődni kezdtem a múltam iránt, mégpedig eddig ismeretlen okkal: így akartam eltávolodni a viszolyogtató jelentől, amelynek, ha a saját életemről beszélek, joggal gondoltam, hogy a centrumában állok.

Veszprém fölött repülve annyiszor vesz erőt rajtam a kétségbeesés, ahányszor lepillantok a felhők fölötti magasból. Valamiért vég nélkül alacsony magasságban képződő cumulusok kerülnek a repülőgép és a város közé. Ha Cholnoky Jenő szárnyalhatott volna, biztosan lelkesedéssel töltötte volna el a geológiai erők játékát megmutató földfelszín, én azonban ekkora magasságban s ilyen ingatag járművön többnyire szorongok. Képtelen vagyok megszokni a felszállást, a leszállást, valamint a kettő közötti, hol rövidebb, hol hosszabb időszakot. Sőt, azt is nehezen tűröm, mert iszonyodom tőle, ha be kell lépnem a repülőtér kerozinszaggal átitatódott várótermébe.

Veszprémben egyetlenegy pont, a várhegy székesegyházának kétágú templomtornya törekszik a felhők fölé, ámbár addig sosem nyúlik fel, nem elég hozzá vagy az akaraterő, vagy a tehetség. A várat, amolyan alpesi várak mintája szerint, fellegek sosem borítják el, ezért, ha félhomályt igényel, megelégszik azzal, hogy ködfátyolba burkolózik. Az asszonyos tulajdonságokkal ellátott várat kivéve minden egyéb a mélységre vágyik, a völgyek hűvös és párás alján dolgoznak napfényben az emberek, a fák a kopár dombtetők alatti oldalak barna erdei talajába óhajtanak gyökerezni, s az idegen tekintetek ellen óvó fák közé beállnak a lakóházak, üzletek és üzemek. Éjszaka minden más: a dombtetők lakótelepeinek lakásaiban összebújnak és békésen szuszognak az alvók, feketén csillognak az ablakok, bármely irányból is érkezik a városhoz a közutakon a gépkocsis utazó, Zirc, vagy

Ajka, vagy Tapolca, vagy Csopak, vagy Felsőörs, vagy Várpalota felől, már messziről látszanak a setét fényű ablakszemek.

A város alapját egyetlen fennsík képezi, amelyre egykor gót betűkből álló szót írt egy vízfolyás – a város nevét: Bezprem (avagy miként – a hiteltelennek gondolt – Adalwin salzburgi érsek nevezi: Ortahu). És az írás patakkék jele mentén a magasság felszínét megbontotta az olykor kiáradó víz, az északról és északnyugatról naponta több időpontban és rendszeresen lezúduló hegyi szélviharok, a kíméletlenül, sziklát repesztően égető nap, s ennek nyomán egyre mélyülő völgyek rendszere vésődött a hajdanában vízszintes és ráncatlan lepedőt utánzó tengeraljra, azaz az utóbb fennsíkot alkotó zömök kőzetlapokra.

Magasságból és mélységből szerveződött egységgé a város, amint arra a földrajza predesztinálja.

A 2009-ben, a Költészet Napjára kiadott *Irka*, egy intézmény programfüzetébe finoman beillesztett füzet bemutatóján a 27 nyomtatásban szereplő helyi jelentőségű szerző mellett legalább ennyi olyan költő is megjelent, aki ugyan nem jutott nyomdafestékhez, de a szerkesztő-rendező jóvoltából rekedtes hanghoz igen: hol büszkeségtől dagadó mellkassal, hol szégyenkezve olvasták a versüket, volt, aki többet. Rég voltam ilyen néződús költészeti programon, talán soha ekkora, költőktől degesz alkalmon. Minden laikusra két poéta jutott, akadt köztük tépett szakállú, borostás, kopaszodó s egyben pocakos poéta, olyan, aki gyomorbeteg és ritkán figyel arra, akivel beszélget. Persze ő az, aki sujtásos mentébe öltözött, hogy hangsúlyt adjon nemzeti elkötelezettségének és konzervativizmusának. Veszprém, úgy látszik, továbbra is a költők városa. És persze a neurotikusoké, skizofréneké, alkoholistáké és korán elhaló önsorsrontóké, de ők nem jöttek el a Honvédelmi Minisztérium Honvéd Kulturális Kht. veszprémi intézménye, a HEMO programjára. A költők tudják, mi a jó saját maguknak.

Veszprém, amióta az eszemet tudom, egyidejűleg, mintha malacvásár lenne, számos poétával kacérkodik; talán ezért, hogy egyetlen sem jut számára. Ugyan kerül jelentős halott költője, de akinek, mert szerzetesként élt és valami szégyenletes bűne akadt, a ferences templom kriptájának nyugati falában, az altemplom mai napig tisztességesen meg nem jelölt helyén rejtőznek törekeny csontjai. Ugyan ki az a költő, akinek nincsenek bűnei? Ha nincsenek, akkor

nem költő, de úgy látni, Veszprém olyannak szeretné juttatni a maga gondosan fonott, szárazzá aszott, régóta tartogatott babérkoszorúját, aki makulátlan, vagy legalább a maga katolikus odorú és kisvárosi elvárásai értelmében az. Ányos Pál, a szentimentális poéta talán esélyes lehet e jutalomra, hiszen semmi köze nincs a városhoz, ráadásul pálos szerzetesként epedezett a maga hite után, és kellő mennyiségű barát maradt utána, hogy azok fenntartsák az emlékét. Nem beszélve arról: oly régóta halott, hogy emléke senkinek nincs róla.

A költők, ha leírták a naplementéket és a derékban völgyhíd szürke övét viselő Fejes völgy fenyvesei közé felakadt májusi holdat, elszelelnek a városból, legfeljebb egy-egy verset hagynak maguk után a főrekesztőnek minősített főszerkesztőjükéről, vagy azt sem, mert szervilitásuk megakadályozza, hogy gyűlölni tudják mindazokat, akik gyűlölni valóak, vagy egyszerűen csupán gyűlöletre érdemesek. Más pedig, igaz, nem költő, de prózaíró, a magyar történelem rengetegéből oly gyakran előtörő vadkanokra emlékezve az egyikét a gömbjén koronát egyensúlyozó Tűztorony toronyörszobájába transzponálta, ahonnan a jószág, legalábbis a novellínó szerint, a városi notabilitások fejére csinál.

Akkoriban Veszprémben még röpdöstek verebek és a népes csóka-raj, amely napközben a püspöki palota mályvaszínű cserepei fölött feketén áttetsző füstpamacsként gomolygott, húségesnek mutatkozik a városhoz, bár meglehet, kizárólagosan az oly sok mindent átélt, ragyavert vakolatú főpapi palotához. A nemzetközi nőnapon, ahogyan az azokban az évtizedekben Európa keleti felében mindenhol szokásosnak tűnt, az általános iskolások ünnepi műsorát felügyelő, fiatal és csinos tanárnőknő ropogósra vasalt, fehér egyenruhaing feszült, amelynek vállára kemény és színes, rangot jelző váll-lapot volt szokás fölerősíteni, a legombolható inggallér alatt piros nyakkendő, szorosra fűzött és görcsre kötött. Akkor, sok idővel ezelőtt Veszprémben nem találkozhattam az azóta özönfajjá vált amerikai kőrissel, se a betyárkóróval, nem élt mifelénk a lándzsáslevelű őszi-rózsa, a selyemkóró és éppen hogy elkezdték építeni a házgyári épületekből álló kolóniát, még azt sem tudták, hogy elkövetkező neve Felszabadulás úti lakótelep lesz. Kozmopolita növények érkeztek a világ legkülönbözőbb tájairól, Ázsiából ez, Afrikából az, Amerikából ez és amaz, elfoglalták az itt honos borsos varjúháj telepének helyét a sziklaplatón, kitúrták helyéből a bukksást.

Ami a madarakat illeti, nemcsak a verebek, de az egyébként nem oly régen, csupán az 1830-as években északnyugat felé terjeszkedő balkáni gerlek is eltűntek, és hűvösebb területre költöztek át, a város azonban nem vált madártalanná: az emberek társául új fajok jelentkeztek. Például a sirályok. Akad télen el nem költöző gólya is, az egyik fogadó kéménye tetőlapján álldogálva alulról melegíteti magát. Hóesésben ugyancsak abszurd látvány ez a gázlómadár, gőzgomolyagban, kelepelve, szárnycsattogatva. A napokban tejfehér naszádot, hattyút láttam a lépésnyi széles vízerű Sédén.

Feltehetőleg egykor ugyancsak meglepődött az a restaurátoraszony, akinek eperágyásain a ki tudja, honnan elbitangolt, legelő kameruni törpececskék táplálkoznak. Ahogy én is, manapság, ha a petúniám tölcseirei előtt, a június eleji éjszakákon nem fedezhetek fel a levegőben kolibriként függeszkedő, mozdulatlanul lebegő kacsafarkú szendereket; újabban közönségesek itt e lények.

Hosszú ideig azt gondoltam, hogy Veszprém kísérteteiről kizárólag a Cholnoky család tagjainak lehet mit mondaniuk. Viktornak takaros történetei születtek róluk, bármely régi irodalmat kedvelő angol olvasó tisztelettel olvasná. Lászlónak ugyancsak akadnak rémképei, és azok között sok a kósza árny. Hogy Jenőnek voltak, arra csakis utalások maradtak: alkoholista korszaka alapján tudja, mi az a bódulat és mi a másnaposság, és közismert, hogy a lidérces alakok az italos pohár öblének ködéből tudnak leggyorsabban manifesztálódni.

Néha azonban érzem, a Cholnoky-család örökségénél, mivel annál tekintélyesebb, a sok évszázados korú, ezért szívesebben emlegetett Gizella-hagyományban inkább kellene lenni kísérteteknek. Ha meg nincsenek, akkor érdemes kitalálnunk: a Gizelláról szóló szövegek kötete, melyet a Vár Ucca Könyvek utolsó darabjaként szerkesztettem, kemény borítót kapott. E fedélre Gizella koponyáját fényképeztettem, szemüregének sötétjét nézheti a kötetet kézbevevő és arról a színes védőborítót lehámozó kegyes olvasó.

A veszprémi kísértetek egyikével a globális éghajlatváltozás előtt, egy égszakadásos zivatarban találkoztam. Harmincnyolc éves voltam, s oly valószerűtlen helyzetbe csöppentem, hogy semmi kétségem nem maradt afelől: mindez, amiről érzékszerveim tudósították agykérgemet, kétséget kizáróan valóságos. A leszakadó ég leve minden tárgyra vízköpenyt húzott, amely eltüntette a dolgok felszínét, általuk megszűnt minden fa, ház és autó határa, az ala-

kok elvesztették kontúrjaikat, s ezzel egy időben olyan fényhéhez jutottak, amely alól meszes ragyogás szivárgott. Autóban ültem, az endékás Trabantban, a sajátomban, a lejtős főutcán, amikor eltűnt alólam a lankás pálya, és menten vízen ringatóztam, a kocsim heves oldalmozgás közepette úszott, a víz felszínén lebegett lefelé a Bányatrösztől a Mackónak nevezett bisztró irányába. Az ablaktörlő elvesztette uralmát az esemény fölött, nem volt képes letörölni a vizet, bármilyen hevesen csapkodott, s akkora buborékok keletkeztek és pattantak szét a megolvadni látszó szélvédő üvegén, mint a madártojások, fácáné, rigóé, pulykéé, szarkáé.

A közelbe becsapó fehérvillám fényénél azt láttam, hogy az autóm mellett szétázott férfi áll, a felvillanó fény mégsem őt, hanem a csontvázát világította meg, s a váz mérete, robusztussága alapján tudtam, elvégre szakmám szerint biológus, sőt, antropológus vagyok, hogy férfi ez a jövőjéig visszabontott ismeretlen. Vízhusba volt ez a derengő csontrendszer ágyazva, kocsonyás, ámde Balaton-színű, moszatzöld anyagba, olyan színűbe, amely a régi templomok réz toronygombjának és a hamis aranyból készült kegytárgyaknak a sajátja, ha megöregednek. Az áttetsző, kocsonyás húsba belesüllyedő csontok oly akkurátusan vannak összerakva, oly szabályosan, mintha demonstráció kellékei lennének: se törésnyom, se deformáció, se fogyatékoság jegye nem mutatkozott rajtuk, így aztán képzelhettem azt, hogy együttesük nem egyéb nagy gonddal összeválogatott műtárgynál.

A másik kísértet az a veres hajú lány, aki vég nélkül nevetett. A sírjánál én mondtam a búcsúbeszédet. Rókaként jár vissza azóta: nincs hét, hogy hol a Pécs felé vezető utamon, hol Debrecen felé rohanva, a Tisza-hídnál vagy a Nagyerdőben ne villanna fel az árok szedresében rőt, az idő haladtával egyre fakóbb és ritkább szőrzete, pimasznak ható hegyes orra, keskeny vágású szemének jade árnyalatú írisze. Valahol a Laczkó-forrás közelében rejtőzhet a föld alá húzódó vacska: az abból áradó asszonyszagról sok-sok férfi orvos barátom tudna mit mondani, akik öngyilkolókat adtak vissza az életnek, vagy megállapították a szerelmi bánatukban és kétségbeesésükben a viaduktról, illetve a Benedek-hegy ormáról leugrottak tetemét vizsgálva a lélek elillanását. A rókaasszony után íramodásomról húsz éven át írtam regényt, s hogy mégsem az igaz történetét, mert a történetek megírhatatlanok, azt a függelékként közreadott anekdotában regéltem el.

A hegyoldal, amelyet kертté reméltem átalakítani, kiszáradt és veszélyesen korhadt, megdőlt fákkal mutatta meg magát kezdetben. A város illetékeseitől engedélyt szereztem arra, hogy kivágassam őket – számos helyszínelés után Várpalotáról alpesi hegymászók siettek segítségemre. A kitermelt, kötelekkel aláeresztett vagy a meredekről elszabadult és lezúduló fák rönkjeit feltüzelttem, de némelyik Gorgófej-szerű gyökérzetével nem egykönnyen tudtam megbirkózni, évekig tartott, míg szilánkokra hasogattam és aprólékjaiban fölhasználtam. Egyikéből, a legnagyobbikból, a pudvás belsejüből, az ezredforduló első tavaszán ujjnyi vastag, csupasz bőrű hernyó mászott elő, tejfehér tengeri uborkához hasonlatos. A hernyó idővel eltűnt; sorsát, hogy mivé is alakult át, nem voltam képes követni.

Az erdő megtisztítása, a csalán, a galaj és más törmeléktalaj-kedvelő gaz állományának fogyatkozása együtt járt a lepkék megritkulásával. Néhányuk téved csupán hozzám, leginkább a szárnyain gyűrűs szemfoltot viselő nagy pávaszem, az áramvonalas szenderek közül az öves szender, a fagyalszender, a nyárfaszender, a legényvirágokat és lángvirágokat látogató kacsafarkú szender s a számomra különösen kedves leánderszender. Vendégül láthattam hordabaglyot, bükk-zöldbagolyt, gammabagolylepkét, de sajnós a lusta gyapjaslepkét is, amelynek hernyói egykor tarrá rágták hegyoldalam kiserdejét. Medvelepkét nem fogadtam sosem, a nappali lepkék némelyikét azonban igen: a fecskefarkú lepke nincs nyár, hogy egyszerű-egyszer fel ne tűnne, néha éppen a libbenő-lebbenő kardoslepke társaságában. A rezedalepke a tápnövényét is megtalálja nálam, finom citromillatú és halványzöld fürtös virágú a növény, miért is ne kedvelném, még ha vad faj is. A lepkék, akárcsak a madarak, a kertem olyan dimenzióját élik meg, amelybe én legfeljebb lepke- és madárszemlézés révén juthatok, avagy ha fölmegek a hegyoldalra kifeküdt kert fölső, keskeny teraszára, ahonnan rálátok a vén diófámra, a házamra, az alsó udvaron futkározó kutyáimra, ahol igyekszem légiesedni.

Ha már kevés jut a lepkékből nekem, hiányuk pótlására Kínából és Thaiföldről két, lepkékkel telt apró tárlót szereztem be és hoztam haza magammal, mint ritka ékszereket magukba fogadó ládikókat. A sarkos szárnyú busalepke, a színjátászó bíborlila borítású, kékfényű bársonylepke és a magyarul jobb híján citrompillangónak nevezett lepke együttese Thaiföldről került hozzám, a nappali lepkék közé tartozó, leginkább a Kéktükrös bunkóslepkéhez (*P. paris*) hasonlít-

ható Papillio maackii pedig a Déli Selyemút forgalmából gazdaggá vált, egykori Nanzhao- királyságból, a Tibet-alji Daliból.

Yunnani utazásom nyomán, amikor a Séd-parti városi kertészetben rábukkantam a tavi lórom díszváltozatára, amely csinos, sóskaformájú, veres levélerezetű, levelét tömött csomóba nevelő növénynek látszott, menten több egyedet szereztem meg, abban a reményben, hogy mivel tápnövény, előbb-utóbb a vele táplálkozó lepkeféle is megjelenik a kertemben. Daliban, nem messze a selyemhernyógubó-szerű San Ta pagodáktól, a napernyős zarándoktól ellepett kicsi tó környékén milliárd nagy tűzlepke vibrált a levegőben, s e remegő-rezgő látvány attól alakult ki, hogy e pillangószerűségek hátsó szárnyának fonákja gyönyörű, halvány kékesszürke, amelyet narancsszín szegélyez.

A tűzlepke nemcsak a mérsékeltövi Ázsiában fordul elő, de Európában ugyanúgy: a kevés közös lepke egyike, ezért bizakodom, hogy tápnövényével a kertembe csalogatható. Kísérletem mostanáig nem járt sikerrel.

Amint a 11. században épült buddhista San Ta központi pagódája foglalja magába a szútrákat, azokat, amelyek létéről csak 1979-ben, az építmény restaurálása nyomán értesült a szent iratokra érzékeny értelmiségi világ, úgy foglalja magába a tűzlepkét kertem díszes levelű lóroma. Jövőt ígér, és ez éppen elég a létehez. Pedig lassan mindössze abban reménykedem, hogy annak bukkan majd föl az életében, akire, ha elhagytam, házam-kertem jut, azonfelül észlelésre, majd megnevezésre érdemesnek tartja a fekete szegélyes vörös szárnyú boglárkalepke-féle fajt, és a lóromon felbukkanó, táplálkozó lárvát nem véli, hasonlatossága ellenére, meztelen csigának, csupán azért, mert fejt, ha megretten, képes elülső szelvényeibe behúzni.

Arab rózsát, kertet, könyvtárat és mestert lelni indultam (mint mindenkor), hogy segítségükkel hozzáférhessek a magam élő Magaságbelijéhez. Mindegyikre rátaláltam, mint középkori moszlim enciklopédiában, melyben, ha sikerült felnyitni súlyos kódexfedelét, az első lapon menten felderengnek a kézzel rajzolt, halovány szavakban a kezdőbetűk.

Mindezen túl azt is megtapasztalhattam, a fény és árnyék tervrajza alapján hogyan épült fel a város: Marrakes. Az Almoravidák és Almohádok székhelyének vörös homokszínű a papirosa, minden szava arra lett írva, s a tintája, amelyet rozsdavörös madarak röpté-

ből és sárga cserlé-szagból keverték, az anyagon alig hagy nyomot, a vele megrajzolt üzenethez nem könnyű hozzáférni.

A város magva a piac, mellette a nagy mecset, körülötte céhbe tömörült műhelyek által közrefogott szűk utcácskák, sikátorok, kapuk, boltívek és rések, mindezt övezi a családok mozaikjából összerakott lakónegyed, s az egészet szorosra fűzi az önmagába visszatérő, akár végtelennek is tudható, kör alakú, döngölt agyagból, téglából, néhol kőből építetett városfal. Famíliák és egyének akarata szerint készült a város, semmi hasonlóságot nem mutat az antik és a keresztény állam kollektívát hangsúlyozó szempontja alapján létrejött európai településekkel, benne az európai hagyománynál élesebben megkülönböztethető a közösséget asszimiláló, ég felé lezáratlan (szentély által védett) centrum és a belső udvarokra, kertekre nyitott, kifelé zárt lakóépület-együttes.

A központi mecset mellett hatalmas kiterjedésű hortus, a paradicsomra emlékeztető rózsákkal, a milliós város körül olaj-, citrom-, narancs-, datolyapálma-liget: egy kert foglalja magába a várost, és egy elkerített rózsakert az, mint almamaghéjban a fehér mag, amely egyben a központja is.

Fehér rózsák. Sárgák, pirosak. Az Atlasz hófödte hegycsúcsai. E városban tartózkodott a halhatatlanságot tagadó és a szakadatlan teremtésben hívő s emiatt Córdoba-ból száműzött, majd ismét fölemelt Ibn Rusd, a keresztényeknek Averroës. Az Andalúziából menekülni kényszerült Jakúb al-Manszúr kalifa ugyanis Marrakesben egy medreszét, Korán-egyetemet alapított, ahol a hagyományt magyarázni képes filozófust, egykori pártfogoltját katedrához juttatta – és akkora szobácskához, amelybe az ágya éppen befért. A lakókamrában a fapriccs fölött a széles, ugyancsak ágyszerű deszkalap képezte a testi ruhanemük és a birtokolt könyvek rakhelyét, ekkora tárolófelület pedig elég bárki értelmiséginek. Márványlapok, mór vízmedence, rafináltan megvilágított türkiz és zöld csempelapok, rózsaszín szökökút, kettős oszlopcsarnokú imaterem, elhagyatott diákszobák s a rég elhalt mesterek lábnyomát szaglászó szél: a látványon ugyan kívül rekedt az arab világ, amely azonban az utcáról beszökött bűz és hangok révén mégis jelen maradt.

Nem csupán Alláh, de mind Jahve, mind Isten sokat tanult Ibn Rusdtól (Averroëstől). A muszlimok, a zsidók és a keresztények ugyancsak. Tőle tudjuk – többek között –, hogyan kell kommentálni a saját történetünkben mindazt, ami a mi személyes históriánk ideje

előtt is létezett, azaz: a hagyományt. Talán még az a teve is járatos ebben a módszerben, akinek levágott fejét a medresze (Averroës munkahelye és élettere) bejárata melletti mészárszék egyetlen napig szolgáló cégéreként függesztették fel.

A vérszag azonban nem feledhető, hiába is keveredik össze vele a teveszájba tömött friss mentaköteg illata. A jó szagú nekropoliszban is hiába, hogy a sírok szépségét a déli napsütés hangsúlyozza. A balzsamot árasztó oszlopos csarnokokban ami árnyékban marad, az mind a földi világé. A gipszből faragott csipkefinom boltozatdíszek árnyékos sarkában pedig dzsinnek szunyókálnak és az *Elemi világ* kilenc szférájának rossz anyaga.

A Jemma El Fna tér neve magyarul: *Holtak gyülekezőhelye*, hiszen a szultánok itt tették közszemlére a kivégzettek fejét; többnyire arrafelé, ahol a mesemondók, a kígyóbűvölők és a tűznyelők tömege serénykedett. Elias Canetti a Terebess kiadónál 1999-ben megjelent könyve nyomán azt állítom, a nagy mecset (a Koutoubia-mecsetnek létezik helyi neve is: a könyvkereskedők mecsetje) és a piac összekötője, a tarka életű óvárosi tér valóban a halottakat vonzza, s új életet ígér számukra. Ez a könyv vezetett el engem Córdoba után (ahol Averroës sírja található) Marrakesbe (ahol meghalt). Így már város- (és teremts-) élményem nyomán arról is van sejtelmem, mekkora a távolság a lélek mennybemenetelének és a test porrá omlásának helye között.

A nyüzsgő *Holtak gyülekezőhelyén* reggelenként óvatosan kikerültem egy orrfacsaró ruhacsomót. Ott feküdt színevesztetten, időtlen idő óta, darabokból fölhalmozva az éjszaka hűvösét magába fogadó kövezeten. Esténként ennél a mozdulatlan rongyhalomnál olajban főtt csiga, édes fánk, eltérő fényű pénzdarabok, virág és egy-két citrom is hevert a környező hulladékok között, amit, mintha csak életadó kupacot döngnének örömmel körül, felhőként leptek el a legyek. Mint rovarzűmmögés, elnyújtott, mély hang, egyetlen nyöszörgés ébredt ilyenkor a földre dobott mocskos és bűzhödő szövetsomagból, az ezerlábú sokadalom bűdös sarutalp-világának aljáról, de az fáradhatatlanul hangzott és lankadatlanul emelkedett föl a kövezetről, úszott el embermagasságban a megbízhatatlan széllel a tér fölött. Alláh neve az, amelyből már régen kikopott az l és a h.

Veszprém levegőbe épített város, amit nem kell bizonyítani annak, aki valaha járt benne, és hogy beérkezzék a centrumába, autóbuszje-

gyet vásárolt, avagy megkérdezte a helyes útirányt valamelyik szétjáróelőtől. A település, ha köd üli ősszel a Betekints-, illetve a várat nyugatról övező Buhim-völgyet, valójában a levegőben lebeg; hogy ezt észrevegye valaki is, nem kell ahhoz Dózsa-városinak lenni. A helyiek felének tapasztalata sem egyéb, mint hogy a hatalmon lévők, azaz a helyiek másik fele légvárat épít, s ezen az impresszió az sem változtat, ha egyik-másik választáson megfordul a helyzet, s akik korábban a város irányítóiként regnáltak, irányítottakká szülyedtek, akikről pedig eddig azt állították, hogy vezetésre szorulnak, egyik reggelre arra ébrednek, hogy ők maguk a város révkalauzai.

Veszprémet nem lehet túlszárnyalni, oly magasba nőtt! Hiába rendeznek időnként filmfesztivált, mozgásszínházi találkozót, énekes összejövetelt, utcazene-ünnepet, Gizella-napi rendezvényt, ezek egyike se oly módon (meg)szervezett, hogy észrevétlen illeszkedjék a helyhez, így aztán a város marad, ami korábban volt.

A település éppen ezért képes szép lenni, bár nem sok strapabíró rajongója akad.

A hely képviselte játszói módon megtapasztalható. Nem egyszer megismertem magam is. Kettő, amely egy is lehetne, emlékezetes marad: az első, mert első volt a sorban, a másik, mert nem oly régen zajlott le.

A kétezres év vége előtt alig tizenöt évvel az az UNESCO felügyelte intézmény, ahol szerkesztőként dolgoztam, elköszönt az egyetemről és a Davidikum épületébe költözött. Közel ahhoz a képfestő műhelyhez, ahol egykor a magyar szobrászat nagy ígérete, a fiatalon elhunyt Csikász Imre gyermekeskedett. Ezt a fiúárvaházat 1810-1820 között építette a Margit-szeg alatt egy kanonoki alapítvány; ebben a több emeletes klasszicista nagy házban s a hozzá tartozó többé-kevésbé gondozatlan őskertben játszódozott egyik első novellám. Az intézmény tudományos titkára a novella megjelenését fölfedezte és a hely meggyalázása, hitelének rontása miatt etikai vizsgálatot kezdeményezett ellenem. A procedura következményeként változtattam munkahelyet.

Tavaly, éppen húsz évvel a városból elmenetelem után, a Cholonky-család története alapján készült regényem bemutató estjéről a jelenlévő lelkes újságírótanonc tollából néhány mondatos tudósítás jelent meg a helyi napilapban. A *Napló*ban közzétett szövegre és a rektorra hivatkozva a dékán szóbeli fegyelmiben részesített, mivel állítása szerint hamis információk forrása vagyok. A nyolcmondatos

tudósítás nyolc állítása az, ami gyanút kelthetett volna a tudósító profizmusa iránt. Utóbb a dékán egy éjszakai levelében a fegyelmet visszavonta.

Veszprémet, az európai olvasás- és írástörténet rejtelseibe merülten, olyannak látom, mint a kései reneszánsz humanista enciklopédiáját. Mondjuk, mint Milton protestáns szellemiségű *Elveszett Paradicsomát*, vagy François Rabelais művét, a féktelen étvágyú hőst előtérbe állító *Pantagruelt*. Vagy még inkább Cristoforo Maiorana Aiszóposz-kéziratát. Veszprém idők és terek és eszmék kongregációja, amelynek az olvasója tudja, mikor olvas all’antica öltözetben, mikor modernben, mikor mozognak az állati és emberi szereplők középkori környezetben avagy szovjet-orosz tankodromon, firenzei boltokban vagy a Jeruzsálem-hegyi városrész hálószobáiban, illetve a Csátár-hegyen, gombászás közben. Tudja, hogy mikor kell a betűket szavakká csoportosítani, mikor érdemes hevesen deklamálva elhadarni a szerelmes szavakat.

Rövid utcák mondatain keresztül haladok, hogy merre is, az mindaddig nem derül ki, míg bele nem torkollik az utolsó szó egy keresztben futó, másik utcába, avagy villás elágazásba, amiként elválik az Óváros térről leereszkedő Ányos utcától a szapora lépést diktáló Ostromlépcső. A kapkodó lélegzetű mondatok mégis egyetlen városrészt fognak körbe, amint hol a sziklasírt alatti mélységben, hol a platóról nagy hirtelen aláereszkedvén, balra vagy jobbra fordulva s a keskeny perem vízszintes felületén levegővételhez jutnak. Az utcák szövege egyetlen hely, a vár történetét mondja el – állapítottam meg a felhők fölött, Darmstadtból hazafele az EasyJet légörvényekbe be-bezuhanó kis gépén, mínusz 33 fokos a kinti levegő, hisz legalább tízezer méter magasban repülök, ez már a magassághoz szokott sas számára is elviselhetetlennek bizonyulna. Ilyen légüres térben mindössze az Isten és az öbelőle – a neoplatonisták elképzelésének megfelelően – emanációval képződő mennyei seregek létezhetnek. A magasból látszik, hogy a föld felszíne zöld és fahéjsárga foltokból és vízfolyások kék és szürke szalagjaiból áll össze; kár, hogy néhol nem írják rájuk, hogy darabjaira ne széledjen, mely települést tartják egybe.

A német-osztrák táj olyan mozaikos, mint bármelyik arab város. Térképszerű. Az én városom nem ilyen. Leginkább egy magyar novella szövegtestéhez hasonló. Némelykor azt képzelem, hogy

nem több egyetlen tárcánál, amelyet a föld mélyében ébredt tektonikus hatalom erői darabjaira vetettek szét, s mint mészkőfennsíkot az esők, folyások és szelek darabjaira hasogattak, a réseit kanyonná mélyítették, itt-ott fel-, amott orgona- és aranyvessző hosszú gyökeireihez kötve leeresztettek. Hajdani barátom házának hátsó kertjéből meg lehetett figyelni a kéziratlapokra szétesett Veszprém-textust: a növényekből alácsüngő mészkőlapok, kőkoloncok, üregek, Benedek-hegyi zöld huplis gyepek felszíneit, a múlttal és jelennel teleírtakat. Nem kell mondanom, ezt a veszprémi szöveget, amilyen gyakran megtehettem, elolvastam.

Az ír hagyomány, amely természetesen Szent Patrik világát idézi meg, a középkor legközepén a világ modelljét a mediterrán vertikális elképzeléssel szemben horizontálisnak láttatta. Amíg ott, mind az antikvitas pogányainál, mind a kereszténységnél, az anyagi és a szellemi pólus között, ezek különböző mértékben vegyült hierarchiai képezik a lépcsőfokokat, itt, a korabeli világtérképen koncentrikus körök húzódnak. A földművelő ember áll a térkép centrumában, akit a megszelídített állatok vesznek körül, amelyeket a vadonból előmerészkedő fenevadak veszélyeztetnek, amint a szerzetesek körül is szelíd és veszélyes világiak keringenek. Az írek Patrikja kemény szíve miatt megátkozott egy Coroticus nevezetű embert, aki menten rókává változott, s mint szíve mutatja, hiszen mindig is odatartozott, a rettenetes erdőbe menekült. Szóval, állítja a történet, az embernek lehetnek olyan szervei, amelyek egy másik világhoz kötik, amelyek használata révén képes a másik világ részévé válni, megfelelő alkalommal abba beleolvadni. Volt húsz év, amikor engem nagyon érdekelték azok a lények, amelyek a biológiai és a mitológiai világ határán állnak, és közvetítő szerepük jóvoltából ezt az említett átjárást képesek biztosítani. A sok fejezetből álló, a róka mibenlétét taglaló, korábban már említett regényt, valamint a rózsza kultúrtörténetét ezért is írtam oly hosszan, az átlagos életidő harmada alatt, ráadásul szellemi aktivitásom delelőjén.

Megjegyzem, ezen alkotói korszak tűnhet úgy, mint portyázás a törvény és a törvényen kívüli határvonalán, amikor az ember egyidejűleg képes létezni a hősökben gazdag, elrendezett valóságban és a hátborzongató, ismeretlen, törvények nélküli világban. De ha ezt megjegyeztem, akkor arra ugyancsak emlékeztetnem kell, hogy mennyire nehéz az ilyen helyzetekben megkülönböztetni azt, mi a

veszélyes démonok szemfényvesztése, és mi az, ami a költői képzelet terméke, mi az, ami valóban megtörténik, s mi az, ami teljességében valószerűtlen, és ha használatban marad is, nem egyéb szórakozásnál.

Vonzódásomat a rókákhoz első pulikutyámnak köszönhetem. Mint azt is, hogy családi házba költöztem, azzal a szürke szemű asszonnyal, akinek tekintete, ha félhomály volt, zöldeskékké vált, olyanná, mint a fahamu, ha ráesik a gömbölyű szemű, meleg májusi eső. E váraljai háznak kezdetben elkerítetlen, a meredek hegyoldalon a vár alá felhúzódó kertje volt: éjjelente rókák látogatták meg a kutyámat, a táljában maradt maradék ételt fölfalták. E rókáktól tanult meg tutulni Dugó, én pedig Dugótól elsajátítottam a toleranciát.

Dugó két hónapos korában került lakásunkba, amely a hajdani pékmester házának tetőterében épült (az épület a Matulka-ház nevet viseli, 1875-ig a városháza volt, amikor is az előjáróság a Kapuvári-házba költözött, mivel Veszprém rendezett tanácsú várossá vált, s tágasabb helyet igényelt a hivatal), amelyért a Csikász Imre nevét viselő utcácskában saját magam által épített, némileg nagyobb alapterületű, de kevésbé szerencsés szobabeosztású tetőteret adtam cserébe. Első éjszakáját azzal töltöttem, hogy az ágy mellé lógattott jobb kezem mutatóujját a kiskutya szájában tartottam, hagytam, hogy rágicsálja.

A kutya kezdetben megkívánta a napi öt sétát, amely utóbb háromra apadt. Így aztán minden nap többször is pórázra fogtam, hullhatott jég vagy eső, szitálhatott a köd, avagy perzselhetett a napfény, erre vagy arra kóboroltunk, többnyire aszerint, hogy merre jártak éppen kevesen. Hol a gesztenyefákkal beültetett olaszbástyán, a tűztorony bejárata alatt, hol a vár egyenes utcájában, lehetőleg póráztalanul, hol a Benedek-hegyen, esetleg a vár alatti utcákban, a belvárosban, a kórház mögötti temetőben, illetve parkban, vagy távolabbi utcák zegzugaiban.

Veszprém titkai napról napra tárultak fel: a vad citromfák voltak az elsők, amelyek egyikének hajtásából azóta a Paloznak és Lovas közötti Öreghegyen megépült prэшázam előtt bozontos és szúrós cserje nevelkedett fel, hiszen ki tudja, miért a lebontott zsinagóga helyére ültette a városi főkertész; én aztán föltártam s bonyolult okfejtéssel le is írtam a rókáról és városról egyszerre szóló regényemben a vad citrom és a zsidóknak oly fontos cédrátcit-

rom rokonságát. Aztán minden egyéb ritka növény is felbukkant a város rejtélyes zugaiban: a suhanc cédrus, a bíbor levelű mogyoró, a cserjés gesztenye és egyéb évelők alapján kiderült, a város szépséges parkokkal rendelkezik, amelyekben azonban nincsenek sem padok, sem szeméttároló edények. Dugó hol ezt, hol azt szemelte ki magának célpontul, attól függően, hogy az ott tengő-lengő macskakolóniát, sünöket, menyéteket vagy a hullámpapírral takarózó hontalanokat kívánta meglátogatni. Az ebbel együtt fedeztem fel tehát a várost, pulimnak köszönhetem Veszprémet, annak tájélményét, s nyilván mentális egészségemet.

Néhány év múlva azonban oly mozgásigényűvé módosult a lakásba kényszerített házi jószág, hogy kerékpár mellett futtattam, majd, hogy hosszadalmas út és körülményes technikák révén tudtuk csak elhagyni a belvárost, s a Séd völgye sem bizonyult alkalmasnak a szabad kószálásra, megoldásként felvetődött a belvárosi tetőtéri lakás eladása és a közeli kertes családi ház megvásárlása. Mire megvettük a házat és a magunk ízlésére átalakítottuk, Dugónak kölykei születtek, amelyek egyikével, Adállal hamarosan elfoglalták a hegy alatti mély udvart és a hegyoldali, törmelékkal elárasztott, akáccal, hárssal és körissel tarkított csenevész bozótos elegyét. Mivel ugyancsak agyafúrtak voltak, s napközben, magányukat enyhítendő, el-elkóboroltak, hol a helyettes polgármester fogta be őket, hol a püspök, hol egy, a ferenceseknél élő fiatal atya, vagy pedig a Művészetek Háza egykori, ugyancsak kutyatartó vezetője, hamarosan feladattá vált a kert bekerítése.

Így aztán egyszerre saját birtoka felett árgus szemekkel őrködő veszprémi polgárrá váltam, akit kerítés vesz körül, és nem lehet hozzá csak úgy, kapucsengő hangja nélkül benyitni.

A csengőszóhoz hamarosan csatlakoztak a különböző nárciszok hagymái, a rózsatövek, a terrakotta színű cseréppel borított terasz, a kőből faragott asztalok, lecserélt ablakok, fenyőgerendából ácsolt hidacska a tetőtéri könyves szoba és a hegyoldal első terasza között, legvégül a bronzszobor: az eredeti művet Verocchio alkotta, valamikor a reneszánsz idején, Toszkánában, s az egyik fiesolei Medici-kertben állították fel, mielőtt a firenzei városháza udvarára került, s a magamé csupán másolatainak egyike.

Veszprémről írni nem e könyvem feladata – szögezi le *Bakony* című műve elején, a tájékoztatóban a túlzások, azaz a mesék embere,

Eötvös Károly. Szerinte ugyanis a Közép-Európa legnagyobb édesvízi tavára néző domb- és hegyoldalak már nem lehetnek a Bakony részei, már csak azért sem, mert hiszen hol van már a három Balaton nagyságú Bakony-erdő rengetege.

Eleink el-elvitatkoztak azon, hogy a város mely tájegység része. Cholnoky Jenő leginkább fennsíki településnek látta, s mint kései tanítványa, munkái kiadója, magam sem gondolom másként. Cholnoky városlakóként értette ezt a helyet, a se nem úrként, se nem bolondként nagyzó Eötvös pedig a nemesi kúriák vándorlakójaként.

Én tudom, hogy Eötvös miért nem ismerhette Veszprémet. Veszprém esténként nem lett volna mit csinálnia. Akkor itt ugyanis a házak lakói alszanak, vagy legalábbis úgy tesznek.

Szürkület után valóban nincs mit tenni ezzel a hellyel. Az utcák kihaltak, még csak a kocsmá irányába se tapogatózik senki ember, az egyetemisták a maguk klubjaiban duhognak, a színház nyitva is és zárva is, a szórakozóhelyek bezárnak, és a koncertek közönsége pontosan tudja, melyik hangnál esik ki egy hangjegy az első hegedűs kottájából. Társas körök sincsenek, a turisták pedig, mintha szellemjárta helyet érzene, a sötétedéssel egy időben sietve menekülnek Balaton-parti szálláshelyükre.

Amíg nem volt kertem, élveztem a belvárosban a magányos esti kóborlást. Találkozhattam menyéttel, tiszta fényű csillagot is láttam, hol üzekedőkbe, hol szeretkezőkbe is botlottam, ha betévedtem egyik-másik kivilágítatlan parkba. Ha benéztem egy-két lakásba, mert lehetővé tette az elhúzatlan függöny vagy a németalföldi, illetve sváb módít követő függönytelenség, képernyőkékben ázó bútorokat, mosónővé fakult asszonyokat és kék overalljukban hortyogó urakat láttam. Igaz, az emeleti lakásokba nem volt módon belátni.

Eötvös Károly bejáratos a lakásokba, kihallatszik minden könyvfejezete mögül a polgári szalonok vagy udvarházak tisztaszobájának finom zaja, mely zaj akkor kél a ropogásra vasalt függönyanyagban, amikor éppen csak meglebbentik, hogy a gyorsan megszüntethető réseken kilessenek az utcára. Eötvös, akire hol néprajzkutatók, hol helytörténészek, hol egyéb tollforgatók hivatkoznak, s adatai hitelét nincs, ki kétségbe vonná, kérdőjelezetlen tekintély: hozzáértők szerint sokat tud a szürkésztetésről, a betyárkodásról, a nemes asszonyok házi titkairól és az otthonok rejtélyeiről, de magam nem ajánlom senkinek, hogy az ismét népszerű író állításainak, miután komolyta-

lan, nagy hitelt adjon. Locsog. Olyasvalakit kellene ajánlanom, mint aki azt állítja: a Bakony a Drávával határos. Avagy: az arcom határos lehet egy felhővel.

Ha nem is két, de tíz kézen meg tudom számolni, a veszprémi otthonok közül hányban jártam. Ezek között egyetlen kéz elég azok megszámlolására, amelyeket valóban helyi családok teremtettek meg, közel harminc éves ittlétem egyelőre nem biztosíték arra, hogy érdemes legyen a helyi notabilitások mélyebb érdeklődésére, azaz arra, hogy egyik vasárnap délután otthonukba meghívva tea, avagy néhány pohár bor mellett megbeszéljék velem a Csátár-hegyi hétvégi ház kertjének rejtélyeit, beavassanak kisvárosi titkaikba, vagy megtárgyalják az aktuális regnálók egyikének-másikának riherongykodását. Vasárnap délután nagyon szeretetre méltó a város: a történeti magon kívül, ahol rossz időben turisták tolakodnak, soha senkit nem látni sem az úttesten, sem a járdán, de még az udvarok ösvényein, illetve lépőkövein sem. Szerintem a vasárnapi délutánon a városlakók önvizsgálatot tartanak és megfelelnek az időről. Ilyenkor bizonyosan nincs sem erkölcs, sem erkölcstelenség. Ilyenkor nincs történelem.

A vasárnap többi napszakában – kivéve az estét és a hozzátapadó éjszakát –, miként a többi napokon is, a veszprémiek nem tartózkodnak a lakásukban.

Akadnak napok, amikor arra ébredek, hogy nehezzé váltam. Ilyenkor ki nem mozdulok a házamból, napközben gyakran a kertbe sem lépek ki, hanem jó könyvet keresek, és szárnyakként fölcsatolom a vállamra, hogy elrepüljek innen. Az utóbbi másfél évben azonban nem találtam sem olyan napot, amelyben a tömegem csökkent volna, sem elég megbízható könyvet, hogy kiemeljen ebből a váraljai ingatlanból. Néha összeszedtem magamat, megtartottam az óráimat, vitatkoztam az önmagát helyi fenevaddá átképező dékánnal, többnyire hagytam, hogy oroszlánnak higgye magát, nem figyelmeztettem arra, hogy állatkerben él, nem pedig a szavannán, és ha tehettem, szélirányt vettem az utat, elszaladtam addig, amíg nem éreztem, hogy ott már a délvidék. A napok azonban mindig velem tartanak.

Mire ötvenöt évensé korosodtam, s a mosógépbe annyi mosnivalót gyömösölök, hogy némelykor képtelenné válik a feladata teljesítésére, a kutyám frizuráját féloldalassá nyestem, majd megtetszik, én nem korrigálok, a tavamban fertőtlenítőszer-túladagolással

kékké festem át az aranyhalakat és a zöld kecskebékát, ráébredek, hogy az, amit egykor arányérzéknek neveztem, elromlott bennem, és nincs más választásom, újra meg kell találnom a mértéket, amely a diófának árnyat ígér, a tulipánszirmokat időben visszacsukja s a hegyoldalon legörgő kövek útját megszabja.

A napok, a város és az öregedés ellen, kezdetben először a naplementékről, verseket költöttem; újabban, lemondva a szövegalkotás áhítatáról, esténként naplementét nézek. A kertem erre különösen alkalmas, mert minden napszak megterem benne, kivéve az alkonyatot: a hegygerincen álló, mai kinézetét az 1980-as támfal-rekonstrukcióval elnyerő vár ezt az egyet ellopja tőlem. Úgyhogy a magam naplementéi olyanok, hogy ugyan csupa fény az égbolt, évszakoknak, szeleknek, esőnek-párának megfelelően más és más ragyogású, de már a sötét fekete levében ázik alatt a ház, a ház alsó udvara, az utca és a városrész, több a hangja, mint a színe, én pedig a nappal nehezékét, mintha zakót, legombolom magamról, meztelen felsőtesttel kiülök a kertem legfölső teraszára, lábamat belelógatom a hűvös estébe, és bámulom a sokszínű eget. S ha ilyenkor megkondul a sok templomban lakó harangok egyike, megszólal és perlekedni kezd egyik-másik madár, vagy denevérek kezdik széles bőrszárnyukon suhogásukat a tavam fölött és a rajzó szunyogok közül válogatják zsákmányukat.

Akkor, amikor nem a naplementéket írtam le, s nem az égboltot bámultam, a kutyám oldalán alámerültem a városban: ne felejtsem a fényes eget, és ne, hogy az utcákban hamar besötétedik, olyankor a nappali méreténél keskenyebbé szűkült a köz, a tér és átjárója minden emlékképnek. A puli, a fekete jószág, testvéreire lelt a sötétben, nappal használt érzékszervei helyén új, éjszakára szóló orra, szeme és füle nőtt. Én azonban hagytam a kutyám által vezetni magam, és annyi mindent megtapasztaltam, hogy több antológia is kikerekedhetne belőle. A Csatár-hegy mögött elvesző Nap fényétől egyetlen pillanatra felragyog a húszemeletes lakótömb legfelsőbb emeletének ablaksora. Az alulról megvilágított gyöngyházfényű fellegek között fehér repülőgép-nyomok X-betűje. Egy szaxofonszóló kapaszkodik át a viadukt korlátján, és nem hull a mélybe, hanem szétporlad a szélben. Édes fagyaltillat és az első alkalommal kihúzott szemű, színházba igyekvő nők szaga. Egy levélkézbesítő, aki némelykor költővé, és olyankor nagyszerűvé lényegíti át magát. És az, ahogyan egy-egy ifjúban meglátja öngyilkos fiát. A várfeljáró-

ban a házfali fülkében álló Flórián kezében a veder. A gyertyaviasz maradványaival megpecsételt gyilkosság helye az éjszakai mulató kijáratánál. Icsik József városfestményein a kapuzatok nehéz, széles ecsetnyomú árnya. Intim részletekhez ér valamennyi érzékszervem, s nem hagyom, hogy érzékszervi tapasztalataim nyomán gondolat körvonalazódjon, különösen nem, hogy ez, túl a képiségen, átömljön a szavakba.

Talán. A várossal való viszonyomban ez a szó mindennap előkerül. Az első évtizedben okvetlenül. A másodikban biztosan. A harmadikban mindenképpen.

A város, miközben ezekben az évtizedekben a Föld népessége egy egész milliárddal gyarapodott, igyekezett megteremteni a maga mitológiáját, István király, a magyar állam ezer éve élt alapítója előzvegyült feleségének kultuszával. Így aztán mindmégannyi névnapján városi ünnepségsorozatot eszközálnak össze az erre a célra alkalmazott hivatalnokok és felkért, méltó honoráriummal honorált szakemberek; a május eleji Gizella-napi rendezvények követésével a település önátalakítása is nyomon követhető. Tulajdonképpen ezzel a kíváncsisággal megverve mentem el a 2009-es év eseményeinek egyikére. És a tömegben boldogan vegyültem el, mert nem találkoztam egyetlen ismerőssel sem, mert nem köszöntek rám, mert nem ismert meg senki. Meglehet, azért, mert szemüveget viseltem – újabban az utcai közlekedéshez is szemem elé illeszttem az okulárémat, kissé tisztábban lássam a távoli dolgokat. Tény, hogy én jól láthattam mindenkit, ahogy felmentem a neoromán kapuzattal alig egy évszázada lehatárolt várba, s talán éppen ez okularé miatt mindazok számára, akiket én ugyan nem tudok azonosítani, de magam számukra felismerhető lennék, most identifikálhatatlanná formálódtam.

Aztán másfél óra után besokalltam a politizálás és a műkedvelő teátrum misztériumjátékától, visszazárkóztam a munkaszobámba, ahol sikerült is fél tizenegyig dolgozni, ámbár azért vettem házamnak az irányt, mert felbőszített, hogy a díjjal kitüntetett egyik helyi megajándékozott esetében a díjazás okaként politikai tevékenység szerepelt. Akkor elővettem az emigráns orosz költő kötetét, amelyet, hogy befektettem magamat a saját ágyamba, olvasni akartam (hogy éppen azt, abban az a vörösbeget segített, amelyet a bezárt lakásban találtam, szegény zilált tollú jószág éppen a számítógépen

ült, amikor rányitottam, s onnan landolt, onnan indulva zúgott neki fejjel az ablaknak). A lapjaira kéken vetült két ujjam árnyéka – ez a látvány, nem pedig az ország és a kisvárosom azonos tébolya akadályozta meg, hogy olvassam a költeményeket.

Talán magam is, aki világoskék inget húztam a májusi kellemes délutánon, kék árnyat vetettem, s ez az árnyék magába fogadta alakomat, olyannyira, hogy láthatatlanná váltam? Vagy ez az érzéketlenség hetek, hónapok, évek óta tartana? Ha igen, Veszprém okozza semmivé foszlásomat, vagy nem így van, mert saját képességem ez, és csupán elő kell kapnom varázspálcámat, és hipp-hopp, kopott gúnyaként levetem magamról testemet, és eltűnök?

Gizellát, miután négy gyermeke rég elhalt, majd az ötödik is, Imre, akinek halálát a vadkantól kapott seb okozta, és István férje már kiszenvedett, az országot ráhagyta Jézus anyjára, a híveiért közbenjáró Máriára, bezárták a veszprémi várba, s mert féltő volt, veszélybe kerül élete, Bajorországból fegyveresek indultak érte, hogy kimenekítsék a zúgolódó magyarok fogságából. Hogy valódi fogságban tartották, avagy képletesen kellett azt érteni, nem deríthető ki. Utóbb a passauai niedernburgi kolostorban apácaként miként gondolt szertefoszlott házasságára, holt és vélhetően szeretett hozzátartozóira, elveszett koronájára, nem tudható; az annál inkább, hogy miként arra a helyre, ahol rettegett és raboskodott. Veszprém úgy szokta saját kontúrjait megvastagítva városként létezését hangsúlyozni, hogy közben tagjait megrövidíti. Itt az emberek egymásnak nem tagjai, hanem a felettes Egy névtelenségbe olvadó, felhasznált alkatrészei, ha már az a dicsőség éri őket, hogy értékeiket felajánlva elfogadta és lám, máris használatba vonva magába emésztette a hely.

Gizella, amikor kiszabadult a vár, az ország és saját múltja fogságából, apácává vált, s hogy hamarosan apátnővé emelkedett, arra utal, hogy új élethez jutott, annak díszleteivel, köznapi és nagyjeleneteivel. Itt valami elveszett, ott valami megtaláltatott, és ismerve az annyi mindenre képes, önigazoló históriákra utalt emberiséget, ez is, az is példabeszédre adott és ad egyszer csak módot. Az egykori királyné tehát elveszítette önmagát, bár jutott számára egyetlen kék és lenge árnyék: a múlt.

Engem először az foglalkoztatott, hogy miféle időszak az, amely lehetővé tette szüzessége megtartása nélkül is II. Ottó császár testvérnőjének, a hajdani magyar királynénak az apácaságot, meglehet: nem példa nélküli módon, hiszen a 11-13. század vallási mozgal-

mai eredményeként mind a nők megítélése, mind a vallásos élethez szükséges erényekről vélekedés megváltozott, és hogy éppen ez foglalkoztatott mindenek előtt, nemcsak jellemzőm, hanem távolságtartónak gondolt magatartásomra is példa.

Mindennek nyomán az éjszakában azon töprengtem, mely szavak váltak szemem és tudatom számára olvashatatlanná és megérthetetlené. Ujjamat mozgatva a papír fölött, azzal kísérleteztem, hogy különböző színű árnyékot vessek, s hogy magam számára nyilvánvalóvá tegyem: mindahány megjelenő szín mégiscsak illúzió, a lámpafény felbomlása alkotóira, amelyet azonban csupán saját emberi szemem érzékelhet és éppen ilyen módon. Nem színanyag színe ez az árnyék-kék, hanem egy jelenség következménye, illúzió az, amely, mondjuk, a hozzám betévedő madár számára már megtagasztalhatatlan lenne, úgy suhanna át rajta, hogy észre sem venné, a világom határán hatol át.

Ilyesmi élményekhez az jut, akinek egyszerre csak nincs önbecsülése.

Nem vagyok tehát bennszülött, nem látom úgy, nem élem úgy Veszprémet, mint aki anyja méhéből esett ide. Kétharmad véletlen és egyharmad döntés eredménye, hogy ebbe a városba kerültem, egyharmad véletlen és kétharmad döntés következménye, hogy itt élek. Nem úgy látom mégse, mintha utazó, pláne nem, mint aki átutazó lenne, bár akadnak helyek, sarkok, ahol önmaga alá kanyarodik vissza utca, ahol a függőterek és teraszok alatti nyeregtetőkön barna térdzokniban álldogálnak a kémények, amelyeket táguló pupillájú turistaként szemlélek.

Nem tudom, a városban hány tősgyökeres él, de amikor a Gizella-napi ünnepség főprogramjaként a középkor és a jelen kórházi állapotait nem metaforaként összehasonlítani képes szónokot taposoló tömeg emberei között húzom össze magamat, a tomboló sikerrel szembesülve, akkor tisztában vagyok azzal, hogy az utóbbi másfél évtizedben született egymilliárd ember e városra eső része mindmind fanatikus őslakos, a magamfajta jövevények vagy nincsenek, vagy ha lennének, akkor pedig láthatatlanok és némák.

Gizella mindenestre valóságos jöttment volt: a történészek szerint férjhez sem akart menni, államérdekből fogadta el István király kezét. Arról van szó, hogy az egykori Pannónia, azaz a mai Dunántúl a salzburgi érsekség érdekeltségévé vált, amikor a kilencedik

században széthullt az avar birodalom, s e vidéken a térítési lázban építették a várban található kerek templomot. E Karoling-kori épület létevel bizonygatja a salzburgi érsekség elsőbbségét a pápánál, mégpedig a Passau-Regensburg érsekségével – s vélhetően a görög hagyományt szem előtt tartó bizánciakkal – szemben, ennek a vetélkedésnek az eredménye, hogy a passauiak, száz évvel később, Gizellát meggyőzik arról, hogy vállaljon keresztényi küldetést, s küldik ide majd, az évszázada elkezdett evangelizáció folytatásaként, királynénak, s viszik vissza innen, nehogy reménybeli szentsége egykoron majd más érsekségeket erősítsen. Veszprém, vagy a most ebben a városban található templom eszerint valaha a világpolitika érdeklődésének centrumában állt.

Városom legfőbb védekezése az idegenekkel szemben a stigmatizáció. Mindenkire, aki nem anyja petefészkeiben vagy apja heréjében érkezett Veszprémbe, ráaggatják azt a sárga, csillag alakú jelet, amely azt hirdeti, hogy jövevény. Ha idegen, akkor közhírré teszi azt is, hogy a hagyománytól, a lokális érdekektől különbözőt jelenít meg, képvisel, s ekként veszélyforrás. A gyűttmentség Veszprém nem odavalósi születésű lakosai számára létrehozott gettó, amely van, akit megvéd és különböző cselekedetek véghezvitelére hatalmaz fel, s akadnak, akiket kirekeszt és megakadályoz, hogy döntési helyzetbe kerüljenek.

Persze ennek a magatartásnak van indoka: a város csodára vár. Hiába kérték a pápát erre, Gizellát addig nem lehet a törvények értelmében szentté emelni, miként a várost sem fölemelni, amíg bizonyíthatóan nem tulajdonítható számára legalább egyetlen csoda. Ez a csoda nem érkezhets bárholonnan vagy bárkitől, el kell azt és azokat keríteni, ahonnan bizonyosan nem lenne hasznos, ha érkezne a mirabilitás.

1010 körül róják pergamenre azt a királytükroket, amely magyarul a *Szent István király intelmei Szent Imre herceghez* címet kapta. Imrének, aki a veszprémi Szent György kápolnában tett szüzességi fogadalmat, vélhetően még élt valamelyik bátyja, ha nem kellett gondolnia családalapításra, dinasztiaiis kötelességére. A veszprémi esemény arra utal, hogy inkább anyja, Gizella hatása alatt állt, s számomra egyébként az erős anyai befolyást hangsúlyozza az is, hogy apja utasítások sorát kénytelen adni számára. Az *Admonitiones*ben a vendégek és jövevények megbecsülését parancsolja meg utódjának István, mert ők mindenekelőtt hasznot hajtanak, továbbá nyelvük és

szokásuk által különb-különb példát hoznak magukkal, díszítenek és emelik a fényességet. A jövevények gyámolítására – akik nyilván keresztények voltak és a civilizált, azaz a római múltat képviselő világból érkeztek – szükség lehetett, és jól tudhatta ezt az intelmek latint tudó fogalmazója, a szöveg kegyes hangzásáért felelős szerzetes, aki talán idegenből érkezett. István támogatta az idegenek ápolását, s ha nem ezt teszik, azt mintegy barbár szokásnak minősítette.

A barbár eredetű, középkori város alapítását ugyan nem mítoszi kód, hanem az említetlenség miazmás párja borítja, ezért első évszázadairól módfelett keveset tudunk. Mindenesetre többet, mint a térség várost megelőző településéről, de annyit mégsem, hogy bárki is meg tudná mondani, mikor alakult ki a kövári formája. Tulajdonképpen azt sem lenne könnyű megállapítani, hogy a vár foglalta-e magába kezdetek kezdetén a várost, vagy a város kebelezte be a várat.

A rómaiak, mivel megvetették a forrástalanságot, nem tömegével telepedtek le ezen a helyen, az élőhely nem mutathatja az antik városok katonai táborra utaló négyzethálós szerkezetét. A frank birodalom idején a kereszténységre térített morva alattvalók székhelyeként sejtik sokan e helyet, éppen egy olyan, Szent Mihály nevét viselő kőtemplommal, amelyre a salzburgi érsek 870-ben kelt, pápának írt levelében hivatkozik, üzenetével egyben fenntartva e tájra kiterjesztett evangelizációs jogát. Anonymus a 13. században akként említi Veszprémet, mint amelynek olyan vára emelkedik, ahová a teuton lovagok a honfoglaló magyarok ellen védekező állásba vonulhattak.

Kövel erősített volt-e a honfoglalás idején a templomos hely, vagy csak a szlávok sziklaplatóra emelt földvére, írott források, képi ábrázolatok és régészeti maradványok híján nem tudni. Tudott, a Várhegyen mindenesetre funkcionált egy kerek alaprajzú keresztény templom, s mert frank szabályzat szerint létesült, működött mellette a plébániai iskola, kőházban. Épült a közelben világi székhely, palota, amelyet ha külön sánc védett, akkor a vár és a város középpontja nem függ egybe, ha pedig nem, akkor a vár bizonyosan magába foglalta a várost.

Az, hogy temploma létezik az erődnek, és nem a városon kívül elterülő temetőben, valamelyik szentté avanzsált ősnek a csontjai fölé felhúzott istenháza rendezte át a település szerkezetét, és vált perifériális helyzetűből centrálissá, arra utal, hogy keresztények építették a telepet: az általuk újonnan épített városok közepén szokott,

hitüket és kozmológiájukat demonstrálandó, tornyos bazilika, székesegyház, dóm, katedrális, kápolna állni. Mivel védhető magaslatra tették – a völgyben tevékenykedő vámszedők vámja biztonságban hevert ott a lábában –, középkori jellegű a vár, zárt, kiváltságokat képviselő, a várkapu előtt pedig kisebb települések sokasága épült meg, azok lakhelyeül, akiknek az épületei nem fértek be a hegytetői erődítménybe. Kézműveseké és kereskedőké ez az erős hely és a köré kuporodó sok kis lakótérség, akiket összetart a védmű, s megkülönböztet az, hogy a falakon belül lagnak-e vagy kívül.

Mondják, a középkor városa nem szabadságot, hanem szabadságokat adott a lakóinak, minden csoportnak mást és mást, kinek függetlenséget, kinek szabadosságot, kinek családjától való elszakadást. Más szabadság az alkalmazotté, más az uralkodóé, a szerzetesé, a nemes hölgyé avagy a fennhangon érte epedező lovagé – s ez a daraboltság a város szerkezetében is tetten érhető, hiszen leképeződik, és ezzel megismétlődik.

A vár a lehető legszűkebb területen terül el, épületei egyemeletnyi magasak, a középületek uralják a terét, amely épületek egyben a hatalmat szimbolizálják, és erősre készített, védő köfal határolja. A bástyák és falak kivételével építészetileg nem egységes karakterű, a hatása sem az – például azért, mert hol a katonai, hol a kereskedelmi arculata villan elő a helynek.

A vár létrejöttének idejére abból lehet leginkább következtetni, hogy az építők bátran használták a hely geológiai adottságait, s ebben az egykori Római Birodalom északi peremén a letelepedésükért cserébe szívesen katonáskodó frankok élenjáróak. A frank kőművesi merészséget utánozták aztán a 12-13. századi német befolyás alatt álló területek építetői. Így a veszprémi vár, ha építése két szakaszú is, a nyolcadik, majd a tizenkettedik században is hasonló erők nyomán formálódik.

Megválaszolatlanul maradó kérdés, hogy a város és a vár együtt jött-e létre, s ezzel együtt az is, ugyan melyik léte előzte meg a másikat.

Veszprémben, de meglehet, minden 20. és 21. századi közép-európai kisvárosban számos olyan dolog egzisztál, amely nincs – meglehet, éppen ez nyújtja a kisvárosok specialitását. Veszprém unikalitásához hozzájárul, hogy a település már akkor létezett, amikor még nem volt magyar állam, de másrészt akkor még nem, amikor létezett Pannónia provincia. Veszprém kialakulásához nem

társult a rómaiság, ezzel szemben igen a germán világ, s a németiség ereje nyomán törmelékké oszló szlávság hagyománya.

Nem tudom, a néhány tízezer főnyi honfoglaló magyarság és a sokszázézes szláv népesség miként keveredik el úgy egymással, hogy utóbb a nemzettest magyar lesz és nem szláv, de a vegyüléstani elvet Veszprém elsajátította, és számos alkalommal olvasztotta a többséget magába a kisebbség.

A szlávok és a keletről érkező barbárok ellen emelt frank-germán vár karakteréből könnyű a következtetés a várban lakók mentalitására. Az ő lelkületükből ez-az máig fennmaradt: a városlakó nem fogadja el magával egyenlőnek sem a nem városlakót, sem pedig a frissen betelepültet. A középkor közepi városi népesség vérmérsékletének maradványa ez az idegen-ellenesség.

Az Óváros tér végében kezdődik a vár, melyet az egyetlen utcája mellé – mint esszét terjedelmesebb, illetve apróbb fejezetei – külön tulajdonosú, eltérő fennhatóságú részekre osztanak a polgárházak és paloták. Mert bár a vár utcája miatt egyfonalú és hosszú, mégis érzékelhető, hogy a hegygerinc két oldalára billennek a házai, a jobbik a keleti lejtőre, a bal pedig nyugatra, és ez a hegy a maga két, épületekkel elborított oldalát két völgynek mutatja meg, amelynek az alján ugyanazon patak kanyarog. Azaz csak az egyikben, de hogy a másik se szenvedjen vízben hiányt, régen a Séd nagyobbfajta esőzésekkor kiáradt, magához ragadta a Pápa felé kivezető utcát, s csinált belőle oly széles, alföldi folyót, hogy abban a kacsák mellett csónakok közlekedhessenek, és áradáskor ne csupán a belefulladt embereket sodorja magával.

A vár alatt északnak és délnek fut egy-egy mély völgy, hogy a Bakony irányában, északon, a Benedek-hegy szöglete alatt, néhány száz lépésre a várfaltól egybeforrtanak, s e kanyargós völgy közepén húzódik a Séd patak medre. Tautologikus a helyzet: a patak a Séd szinonimája, e két völgy pedig lehetne akár a városé. A Séd az északi oldal közepén, egy másik, rá merőleges völgyből torkollik be ide, s a délnek tartónak a legvégén fordul keletre, hogy elhagyja azt.

A házcsoport, amely az Óváros teret képezi, vagy a várba indította a maga utcáját, vagy két mellékindával a vár alá. Ha valaki magasból nézi a várost, jól érzékeli, hogy a várba fel nem üzenő, hoppon maradó épületek csoportja csupán egyik felét küldi a völgyaljba – képezzen ott utcát. S mintegy a délutáni fény fogadására, mentegetendő

önmagát, amiért a fény nem teljes egészében érkezik, minthogy nem akadt olyan vágatra, amelyben elég széles és méltóságos teret alkothatna. A várból kiszorult épületek a hegy másik oldalára ugyancsak házak hadát engedték le, így megalkottatott ott is egy épületsor és keskeny utca. A várról lefutó utcák azonban nem utcák, hiszen kocsi-val, keréken járhatatlanok: lépcső emeli fel, süllyeszti le bennük a járókelőt, lépcső is a neve mindegyiknek.

A vár épületei az utcát védik, mintha azon oly sokan járkálnának, a fallal körbevett várat ugyancsak házaktól körvonalukhoz jutott, mandalát formázó két, többnyire néptelen sikátor, átjáró, tér, térnek se nevezhető utcácska, köz, amely éppen csak annyira széles, hogy a múlt siettében átférjen még rajta, továbbá zug és szeglet övezi. Személytelen hatalom véderői mind, ennek látványába feledkeznek bele valahányan a vasárnaponként, illetve az esős naponként ismeretlenségből előömlő turisták, erre nem pillantanak a helyiek, ha nem idevalósiak, és vannak tekintettel azok, akik bennszülöttek.

Apámon láttam, ahogyan öregszik, kevesebb dolog és esemény kelti fel az érdeklődését, holott se nem apatikus, se nem érdektelen; csupán gyorsan felismeri a világa mintázatait, és szerencsés kézzel és aggyal végzi el a döntéshez szükséges redukciókat. Igen, nem, nagy ritkán igem – határozatai nyolcvanhárom éves korára ennyire szűkültek le.

Veszprém, mire megvénülök, hány vonásból fog állni, ma még bonyolult, de a tegnapihoz és a tegnapelőttihez képest egyszerűsödött konstrukciója mivé szikárodik? Amikor beköltöztem a városba, és városi polgárrá emelkedtem, a sok domb, amelyeket munkába menet naponta meg kellett hágni, azt előfeltételezte, hogy mozgásképtelen idősb koromra vagy házba zárom magamat, vagy már el is felejtettem, hogy egykor ily hepehupás hegyek közé keveredtem és azok tövében éltem.

A veszprémi vár ma az észak-itáliai frank várakhoz hasonló – azok *genius loci*-ja járja át. Védelemre készült, minden eresztékében erre a feladatra emlékezteti a lakóit, végső soron lakosainak rendeltetése is képes erre az egyetlen feladatra szűkülni. Az erődítmény a földrajzi adottság(ok) alapján szerveződött, s egyben azok legjobb kihasználása. A vár mint építmény és a természet összhangja az embert és antropológiai tereit nem fogadja magába. Ez az összhang nem tér ki arra, hogy az embert is figyelembe vegye. Vannak déli városok, ahol

a várfal és a házak egyetlen tömbbé forrtak össze, itt a falak alatt, benn, kertecskék húzódnak, alkalmas időben szépséges függőker-
tekké válhattak volna – gondoljon itt az olvasó Heidelberg pompás
hegytetői várára és reneszánsz hortuszára. A mi városunkban csupán
a közintézmények falai egyben a várfalak, a magánépületekéi abba
bizony be nem tagolódnak. Egykor nagyhírűnek látszó kanonokok
sorra építették a maguk csinos, a másikéra nagyon hasonló palotáit,
amelyek elfoglalják ugyan a hegy keskeny nyergét, de a megbízók
nem látták jónak, hogy a házak a vár falához támaszkodjanak. S az
is érdekes, hogy lakótornyok sem épültek itt, meglehet, azért, mert
abba sereg ember fért volna be. S a tömegre nem a lakóhelyiségek-
ben, de bizonyosan a várfalakon mutatkozott szükség, a harcosok és
az őket kiszolgáló mesteremberek képezték a valódi védelmet.

A város mikor nőtte túl a várfalak közébe zsúfolt, utcájában köny-
nyen, házai szerkezetét tekintve nehezen áttekinthető középkori
települést? Ha a házak számát tekintjük, nem lehetett állandó lakó
itt több egy-két száznál. A római villagazdaságban, a közeli Balácán
az első-második századtól a birodalom végéig háromszáz-négszáz
ember élt – a kialakulásakor Veszprém várának népessége esetleg ha
elérte ezt a számot.

Veszprém ma kb. hatvankétezer ember állandó lakhelye, azaz
mintegy húszezer családé. Mai lakosa másként használja a válto-
zatlan szerkezetű várat: hosszas előkészület után, mondják, ér el a
várba igyekvő a vártérre, amelynek a végén keresztben áll a székes-
egyház. A bazilikán túl pedig ott a világ vége: annak peremén alig
száz éve egyensúlyoz két mészkőből faragott, fehér alak: az egyik
István királyt, a másik Gizella királynét mintázza meg. Hogy meny-
nyire ingatag a vár, az a várból nem látható – de akik a vár tövében
élnek, naponta érzékelhetik: omlik a kő, csúszik a talaj, repednek
a falak. Aki azonban bejutott a várba, annak minderről nincs tudo-
mása: a csodák birodalmában jár, ahol a templombelsőket a vár
alatti vidéket és távoli tájakat ábrázoló freskók borítják, de a meny-
nyezetre festett rózsapiros, illetve malachitzöld peremű felhőket a
szél ugyanúgy a Bakony felől fújja délnek, mint azokat, amelyeket a
templomok előtt felnézve az égen látni.

Veszprémben, amikor a gyufagyár megépült, 1875-ben, tizen-
kétezeren éltek, 1927-ben, amikor már hét étterem és söröző, három
kávéház, két cukrászda és két fürdő működött, közel tizennyolcezer

ren, 1949-ben ugyanennyien lakták a várost. Történelmi léptékkal nézve tehát a jövevények száma hatalmas iramban nőtt, néha már azt hiszem, csak ők hemzsegnek a városban. Humánitológusok szerint az élettudomány mintegy ötszáz embert tud egységes rendszerré szervezni, olyanná, ahol az alrendszerek értelmük szerint tagolódnak be az egészbe, hozzájárulnak annak létéhez, s nem csak elélik az erejét. A létszám és a közösség eszerint egymástól függ. Az ekkora közösségben a belső változások nem okozhatnak véletlen káoszt, de a változások folyamata sem szakad meg, nem áll le az evolúció. Veszprém ekkora lakossággal talán csak akkor rendelkezett, amikor létrejött az első vár, amikor a vár körül szatellit-városok létesültek: azok kialakulásáért éppen a létszámfölösleg felel.

A testi kontaktus, a személyes kommunikáció, a megélhető kapcsolathálózat akkor eliminálódik, amikor hallomásból sem ismerői már egymásnak az emberek, sőt, a vezetők sem érzékelhetők meg fizikai voltukban. Nagyjából ötszáz fő fölött bárkinek lehetősége nyílik arra, hogy kívül maradjon vagy kirekedjen a közösségen. A gyüttmentek, állítják a helyben gyökerező múltúak, azok, akiket nem véd meg a helyi hiedelmek bonyolult rendszere, akik nem hiszik el az emberek valóságról történő állításainak valamennyi elemét, függetlenül attól, hogy azok hamisak vagy érvényesek. A jöttmentek olyan fantáziavilágban élnek így, amely nem a városról ad számot, ezért elgondolásaiknak a város szempontjából nincs jelentősége.

Az idegen vidékről érkeztek olyanok, mint az állatok: mert hiedelmek híján vannak, a jelenben élnek. Nincs közösségük, amely rájuk érvényes döntést hoz. Ezek az emberek saját maguk számára fontosak, a szabadságukról nem képesek lemondani, nem ismernek se Istent, se hazát, se szerelmet: nincsenek szocializálva, de még egy olyan erős akarat sincs, másféle hit, különböző remény, elütő szeretet, tanítás, eljárás, viselkedés, amely a szocializációt helyettesítené.

Olyan nézőpontváltásra képesek, amelyek nem a közösségé.

Fuimus – voltunk, mondja a világ végénél tébláboló veszprémi ember, a nagy fehér kőszobrok lába mellett állva.

Gondolom, valamikor a 19-20. század fordulója táján kaphatta a várat hosszában átszelő, az eufemisztikusság határán imbolygó Vár utca végén álló hely a nevét: világ vége. Az utca, amely a szirt gerincén valóban billeg, éppen a középvonala alatt húzódik a hatalmas földalatti csatorna vezetéke (egyszálú bele), mondhatni, ennek a

csatornahengernek a tetején egyensúlyoz, mint a tölgyrönkre helyezett falapon egyensúlyozó, az út egyik oldalán nyugatra, másikon délre csordul el a lehullt csapadék, nos, ez az utca valami fontos helyre vezet, ha annak név is adatott.

A középkorban a tengerjáró népek adták a ma Belgiumban található, rémségesen szeles és sótól kiszítt, így tehát fakó városnak a nevet: Ostende. A kelet vége. E név jelentését szárazföldi ember meg nem érti. Anglia legdélnyugatibb csücskének a neve: Land's End. A világ vége – ami Veszprémnek jutott. Az első magyar királyi házaspár mögötti mélység megnevezése az, valóságos tér neve, de természetesen a kiegészítés is.

Az utóbbi fél évtizedben szinte naponta van alkalmam látni a két alakból képzett szobrot, már-már profanizálva, végtére is a munkavégzés jelképévé váltak számomra. Aprólékosan, részleteiben is megvizsgáltam a közepes minőségű alkotást: pontosan tudom, a mészkötestekbe hány golyó csapódott be, hagyott a felületükön sérülésnyomot. Ugyanis 1956-ban ebbe az utcába szorult be az orosz tank elől a kevés egyetemista és városi felkelő, és ahogy őket lőtték, a szobrot is lőtték. A felkelők azóta semmivé porladtak, a szobor azonban, ha nem is a golyókat, de a becsapódásuk helyét megőrizte. Nem értem, miért nem vált kultuszhellyé e pont, éppen emiatt. Az egyetem bejárata előtt ugyan megtalálható egy falba tűzött rózsafej, bronzból, sőt éjszaka is látható, mivel piros lámpa világít a bronzszirmok között, emlékezteti az 1951-től működő universitas professzorait, többségük miként hagyta cserben a diákjait a forradalomban és a forradalom után (annak közelében, annak távlataiban, s talán annak emlékében is), de nekem ez a gépfegyverek lövedékeitől megroncsolt felület, mert legalább az anyaga jelen tudott lenni a korabeli eseményen, valóbb emlék, mint a mementó, bár azt Raffay Béla, a neves szobrász készítette.

Cholnoky Jenő ugyancsak világ végeként emlékezik e helyre. 1938-ban megjelent, a helytörténetet a földtörténettel hatásosan egybeillesztő aprólékos várostörténeti értekezésében arról írt az akadémikus geográfus, hogy a Szeminárium épülete és a szemközti kanonoki lak közé szorult kis bástyaszakasz, ahol a vár magányos utcája vakon végződik, a Világvége. Testvérei, a kisváros első jó prózáírói sem mondták ezt másként, igaz, harminc-negyven évvel korábban.

A világvégéről a Benedek-hegy látszik, ahol ma kökereszt igyekszik karjaival ellenállni az északi szélnek; egykor iszlám temetőnek használták. A veszprémi szél a világvégéről érkezik.

Sum – vagyok, mondja a halott város.

Máskor szóból lett a szemem. Elég meglátni a széltől vagy járókelőtől megroncsolt, derék- vagy szájmagasságba falra ragasztott plakát félmondatát, hogy értelmet nyerjen a tekintetem. Fényképezőgépet emelve elé, dokumentumot készítek. Avagy magával ragad a tekintetem, mintha a napszél az üstökös magvát, széthúzza, mintegy csóvává teríti szét a testemet.

Veszprém, egyszer csak ezt vettem észre, nagyon fél az idegen tekintettől. Itt van számára ez a gyönyörű vidék, rajta az éghez szokott vár, alatta a keresztény középkor elővárosaiból összeolvadt mai város, amely a huszadik században túlnőtte ugyan magát, de mindvégig vigyázott arra, hogy keskeny derekú asszonynak látszódjon, és 43-as lábát is mindig 37-es cipellőbe nyomorította. És itt van a félelem, amely nem csupán a riadalom és a rémület ellen berzenkedik, de mindazoktól is, akik a riadalmat látják vagy részvevőként érzékelik. A város kultúráját a kívülről szemlélők nem érzékelik megfelelő módon – állítják a gyűttmentek ellen morgolódók.

Hogy miért és mikor alakulhat ki egyensúlyi helyzet az önmagukat őslakosnak gondolók és a betelepedett, bármikor továbbállásra képes városlakók között, az időpont megjósolására nem vállalkozom. Alig száz évvel ezelőtt tíz-tizenkétezen éltek itt, vagyis a jelenlegi hatvanezres lélekszámnak mindössze a hatoda-tizede tekinthető tősgyökeresnek magát, ez az arány azonban torz, ha a helyieket – illetve a lokálisnak gondolt érdekeket – képviselők hangját hallom. Akadnak ugyanis, akik úgy gyanítják, az őslakosok tömegénél jóval nagyobb a vazallusok száma. Az egyneműség hiánya az ürügy, hogy a lakosok között nincs egyensúly.

Másrészt mégis ez lehet annak az eredete és biztosítéka, hogy egyre-másra érkeznek új és újabb letelepedni szándékozók, akik számára ez az instabil állapot a korábbihoz képest inkább kiegyensúlyozottságot ígér.

Szóval a város lakossága sosem éri el azt az állapotot, amelyet vagy az igen, vagy a nem, vagy az elheverés, vagy a fölállás, az éhség, avagy a jóllakottság jellemezne. Nem alakulhat ki homogén (képzetes) testbéliség és szellemiség, errefelé a minimális számú

egyensúlyi helyzetben kívül mindig több kínálódik fel. A matematikusok azt állítják, hogy létezik olyan test, amely csak két egyensúlyi ponttal rendelkezik: a stabillal és az instabillal, én azonban a két pólus közti változatok sorozatát ismerem. Hiába tudom, hogy élnek tengeri teknőcök, amelyek olyan páncélformára tettek szert az evolúció során, amely mindig lehetővé teszi a könnyű talpra állást, én nem vagyok e teknőcfaj egyede, és ha jól érzékelem, a városom sem ilyesféle jószág. Meglehet, nincs egyébről szó, mint arról, hogy a település ezen a módon kerüli el, hogy a két, egyensúlyi állapottal jellemezhető ideális lét valami katasztrófa eredményeként egyetlen egyensúlyi állapotúvá alakuljon, így a nem létező dolgok közébe sorolódjon maga is, mivel egyetlen egyensúlyi helyzettel rendelkező test nem létezik.

Persze, nem állíthatjuk azt, hogy a nem létező dolgok nem befolyásolják a közösség életét, az emberek sorsát, vagy a történelmet. Sőt, éppen ellenkező a tapasztalatunk: mintha nem egyszer hosszú időbe került volna az abban való megbizonyosodás, hogy a valóságban nem létező dolgokra hivatkozva kreálódnak szabályok, és e formulák betartására kötelezik a közösséghez tartozókat, sőt, mindössze azok válhatnak közösségi taggá, akik számára a felállított norma szentség.

Tárlat címmel egykor egy kötetben azokat a művészekről kapott tárgyakat mutattam be, amelyek között élek. A lakásom belsejéről esik szó. A képek között található az az 1978-ban készült festmény, két, egymásra ragasztott vászondarab, amin két, egymásba kapaszkodó, kék kontúrú alak látható. A háttér földbarna, rothadtsárga, iszapzöld, egészen olyan, mint a paradicsom.

Veszprémnek nincs meghatározó színe, mint van sajátja valamennyi toszkán városnak, az Esterel-hegységnek Nizzától nyugatra, vagy akár a konstantinápolyi török rózsát utánozó sárga Bécsnek. Koloritjával télen a télhez, nyáron a nyárhoz alkalmazkodik, olyan, mint kertem barna varangya (amely Adél kutya játszótársa), a tavi béka (amelyik, ha a kutyák ugatásba fognak, menten elkezd a vartyogást), akik az evolúció során szerzett tulajdonságuk eredményeként a környezet színét utánozzák. Ennek a városnak a színi környezete a négy évszaké, az ökörvérszínű meggybokroké a hegyoldalon, a sárga vadszőlővel gúzsba kötött házaké, a vadcsapásoktól csikozott havas lejtőké, a novemberi esők után maradt mocsoké. A

rókáé, a rómaiak kedvelte felsőörsi kőé. Mind-mind örökké ugyanaz, miközben napszakonként, hónaponként, megvilágítástól függően árnyalataiban változók.

Veszprém tavasszal többnyire zöld, nyáron főként kék. A fütől. Az égtől.

Persze, ez a zöld, ez a kék, ez az ólomszürke, ez a kadmiumfehér az olyan európai fickónak jelent valamit, mint én, akinek éppen ilyen zöldként, kékként, fehérként érdekes. Arab ember számára – mondjam példaként – a kék nem mindig jelenti azt, amit nekünk. Hiedelmük szerint a kék szemű ember bajt hoz. Nem tudom, mi van akkor, ha az angyal a kék szemű, mint városunk templomainak sok freskóján. Amikor Allah Gábielnek, majd az pedig Mohamednek kinyilatkozta a Koránt, milyen színű szemmel nézett a világra? A Hatalom Éjszakáján, a ramadán havi böjt utolsó éjjelén, amikor a szent könyv megszületésére emlékszik mindenki, aki muszlim, vajon felvetődik-e, hogy más vidéken az angyal szeme nem a nekik tetsző barna? Kék szemű angyal is létezik, miként az ellenőrizhető a püspöki palota ebédlőterének jugendstíl freskóján.

A kékekkel mindig baj van. Cholnoky Jenő belső-ázsiai útleírásában arról értesülünk, hogy a kínaiak a kék szeműeket egyenesen jövőbe látóaknak, varázslóknak tartották, annyiban biztosan, hogy előre látják a vihart. E naplójegyzet miatt lettek a Cholnokyak kék szeműek a helyi Panteonban elhelyezett reliefen, amelyet Várnagy Ildikó készített.

Élt e vidéken hajdanában egy Lackó keresztnevű festő, tőle vásároltam a kék kontúros kétalakos művet, neki ugyancsak sok gondja volt a saját színek nélküli várossal és az emlegetett színekkel. Egyszer-másszor lángveres tarajú pávakék hajjal vonult át a városon, hosszában a Jókai utcán, a Szabadság téren és a sétálóknak hívott Kossuth utcán, szokásos útvonalán haladtában mindig sokáig érezhető volt az az alagút, amelyet teste fűrt a levegőbe, illetve a tömegbe. A merészek beszóltak neki, tetoválásai, csatjai, tűi, szegecsei, maszkot utánzó arckikészítése, extrém rongyokból-bőrökből gondosan összeválogatott öltözete ugyancsak megrémítette és feljajdulásra vagy keresztvetésre készítette a város némely lakóját és vendégeit, másokat viszont nem az öltözők egyes kellékei vadítottak meg, hanem az, hogy Lackó testét és gúnyját, mint amikor a bokrokat kerülgető, saját járását keresőre felakad a sok pókháló, rajzok ezüst vonalai és csíkjai tartották egybe.

Mindig szétdőlni kész lelkű volt ez a gyerekeMBER. Öblös hangja, szitkozódó természete is erre utalt, követelőzései ugyancsak. A várossal elejétől végéig, templomgombtól a csatornázásáig adódott baja; lénynek tekintette, akivel összezsáfolhat, megvívhat, fel sem vetődött benne, hogy nem egyéb az közegnél, használatba vont térnél. Csoda, hogy negyvenegy éven át életben tudott maradni. S ehhez hozzájárult, köszönet érte, a város sokakat istápoló pszichiáter arkangyalnője. Talán egy belgyógyász is, de vélekedésemről a magyar írók, költők és képzőművészek orvosát, a Nap-természetű Csillag József doktort régebben kellett volna megkérdezni. Ő ugyanúgy öngyilkosává lett.

Aztán akadtak, élete utolsó tíz évében, akik megszokták, hogy a csillogó színek szkafanderébe bújt vadember a sörért tenyéryní rajzzal, a napokra elegendő élelemért szprével fújt arcképpel, tízhúsz ezer forintért művészellátós eredetű, azaz a keretre szakszerűen felfeszített vásznú olajfestménnyel fizet. Valamennyi extravagáns helyi figura bizonytalan minőségű, sok esetben csupán alkalom szülte műtárgy tulajdonosává emelkedett, műtárgygyűjtővé, Szilágyi Lackó-birtokossá.

Hozzám többnyire a városból megtérve kiabált be, cigarettára, tejszóra várt, vagy pénzt kért. Ha meg rádült a csengőre, a kutyákkal vitába bonyolódott, és ha a hangzavart fokozandó közbeszólt a béka, majd a hegyoldal szajkója, nem sok választásom maradt, vagy beteltem és megittam, vagy hirtelen fellelt munkámra hivatkozva nem fogadtam. Egyéb lehetőségem nem maradt. Néha jó volt vele beszélgetni, a legtöbbször azonban nem. Ide egy Pázmány Pétertől származó káromkodás kell, hogy sokszor mennyire nem volt jó vele beszélgetni. Voltak neki vallásos korszakai, látszott a szemén, mikor moszlim, mikor taoista, mikor Hit gyülekezetes, mikor pogány, mikor sátánista. Mikor szesztől, mikor szerektől bódult, s mikor az olajfesték gőzétől. Mindig abban reménykedett, végtére is akadtak napok, amikor több képet is alkotott, így joggal hitte, hogy ő maga a Teremtő.

Második válásom okául egyetlenegy mozdulatot nevezek meg. A nagyszüleim hagyatékából származó kevés dolgok egyike az egyetlenül esztorgált tót fafogas, amelyet harmonikaszerűen lehet nyitni-zárni, attól függően szélesre húzni, amekkora a falfelület. Ezen gombos fogasok ülnek, hogy ha akasztó nélküli kabátot dob rá a

magamfajta ember, nagy felületen érintkezzenek, ne hagyjon az akasztó nyomot. Az asszony, akivel akkor huszonhét éve éltünk együtt, mert nem tudott egy üveget bedugaszolni, hirtelen mozdulattal letörte a fogas-szárat, és egyik darabja köré papírszalvétát tekerve igyekezett elzárni a palackot. Az a nemtörődöm és egyben kíméletlen mozdulata elég volt ahhoz, hogy kilépjek a kapcsolatlunkból, s amilyen gyorsan csak tudtam, szétköltözzünk.

A velencei Campanile mintájára készült rovinji dómról és környékéről készült fényképek a zúzott lila, mondhatni csupa véraláfutásos borítójú könyvben rejtőznek, miközben ez a könyv frivol módon az időnként vendégeket magába fogadó nappalim könyvszekrényének főhelyén áll. Csupa ellentmondás kötöttet be abba a kicsi könyvbe, amelynek a címe *rovinj*²¹.

Veszprémből éppen meglógva, Rovinjban töltöttem el eddigi életem legjobban sikerült, könyvírásra fordított idejét. Hosszú időt tölthettem ott egyetlen novella szövegében, és a versciklussal, amelyek majd az elegyes kötet anyagaként kerültek kinyomtatásra. Amolyan miniatűr ékszernek látom a várost, az emlékeimet és a kiadványt egybefogottan. A félszigetre húzódott óváros csúcsán, illetve tetején áll a 304-ben vértanúhalált szenvedett leányasszony földi maradványait befogadó szarkofág s az azt anyaölként körbeölelő templom.

Calcedoniában élt Eufémia, a római Filotron szenátor lányaként, éppen Diocletianus császár idején. Vannak neves vallástörténészek, akik e keresztények által vérgőzösnek láttatott császárt nem is gondolják a vélekedés mértékéhez illően keresztényellenesnek, állítják, a híreltnél jóval kevesebben szenvedtek miatta és általa kínhalált. A görög keresztény hagyomány szerint az egyik Mars-ünnepen derült ki, hogy negyvenkilenc társával egyetemben nincs jelen a religio eseményén Eufémia. A prokonzul csábításának is ellenálló, foglyul ejtett lánynak semmi szenvedést nem lehetett okozni: a késekkel kirakott kocsi-fogat ugyan szétkaszabolta testét, de a keréketört szent vérétől menten meg is állt, a sebeket Isten angyala beforrasztotta, a kemencébe sem merte bedobni őt, a parancs ellenére, két katona, inkább maguk szenvedtek kínhalált, az a két másik pedig, aki mégis vállalta a feladat teljesítését, szörnyhalált halt a kemencéből kicsapó lángokban, míg az aréna oroszlánjai, hogy eléjük vetették, elrettentek, és a lány elé kúszva nyalni kezdték lábát.

Eufémiát a további rettenetektől az Isten mentette meg: magához vette a lelkét. Majd pedig földrengés rázta meg az egész várost, és nagy rombolást tett benne.

A lányból szentté váló lény teteme, azaz az ereklye Konstantinápolyba került, majd Lemnosz szigetére, aztán újra Konstantinápolyba. 300 évvel később rettenetes ítéletidő közepette a szarkofág eltűnt a helyéről, és néhány nap múlva Rovinj mellett jelent meg, a tenger vizén lebegve.

Maga a történet szépítő körülírás. Ha másból nem is lenne sejtethető, abból igen, hogy a szent neve köznévvé vált, a hétköznapi beszédben mint az eufémizmus megjelenítőjét látták. A legtöbb vértanú- és várostörténetben eufémizmusok bukkannak fel, amelyek mögött rettenetes bűnök és gaztettek húzódnak meg. Mindenkinek vannak ilyenjei, nekem is vannak eufémizmusaim – még Veszprémmel kapcsolatban is. Drága mesterem egykor arról beszélt, hogy tápéi felmenője közeli kapcsolatban állt Rózsa Sándorral; akkor ugyan, amikor megvallotta családja titkát, nem így értettem, de ma már tudom: a szépmama az alföldi betyár szeretője volt. Az Eufémia-aktában szereplő prokonzul csábítása sem lehetett más, mint szerelmi, s hogy a római nem zárhatta karjaiba a leányt, hát boszszút állt rajta, mindenféle módon megpocsékolta a lány szépségét. Magam, ha Veszprémről szóltam egykor, bizonyosan eufémizmusok segítségével tettem ezt, részben kíméletből, részben kényelemből. A városunk embereiről szólva is többnyire így járt el mindenki. Ányosról beszélve például Kazinczy és Pálóczi Horváth.

A Veszprémben fiatalon meghalt papköltő, Ányos Pál halálának oka nem tisztázott, az eufémizmus fátyla borul rá. A hivatalos verzió szerint az Elefántról Fehérvárra két napig utazó költő a szekérúton szerezte aranyerét, amelyet a fehérvári bűzös levegő elfertőzött. Baját kúrálni egy veszprémi orvoshoz fordult, de enyhet és gyógyulást nem nyert, végül rettenetes fájdalmak között múlt ki.

Kazinczy, aki gonosz és jól értesült ember hírében áll, levelében úgy számol be Ányos haláláról, hogy egy horatiusi idézetet citál az ódák könyve 27. énekéből: *Digne puer meliore flamma!* / Szegény fiú, jobb tüzet érdemeltél volna. A klasszika-filológusok értelmezése szerint e mondat a rossz szerelem tüzeire utal, amelynek fellobbantására vagy prostituált, vagy meleg fiú képes. Hogy kurva vagy hímringyó okozta-e Ányos halált okozó sérülését, nem tudjuk. A homályt fenntartja Ányos barátja, Pálóczi Horváth Ádám is,

aki levelében feljegyzí, hogy nem kérdezhette meg a haldoklótól, milyen sebe van.

Ányost betegségében egyetlen szerzetestársa sem látogatja meg, mintha büntetésben lenne. A haldoklónak rémlátomásai vannak, retteg a bekövetkezheto haláltól – attól, amelyet a legtöbb szerzetes örömmel szokott hívni.

Amikor a helytörténész monográfiájában elősorolja a Balatonfüreden járt nevesebb vendégeket, köztük találjuk Oscar Wilde-ot is. A neves ír származású angol író-költőről azt jegyzi meg a szerző: Füreden, Keszthelyen és Hévízen is megfordult. Azt hallja ki a veszprémi: Veszprémben is. Mivel a rokona Zircen lakott, ha pedig a Balatontól Zircre felutazott, akkor Veszprémet érintette, így tehát bárki veszprémitől elvárt, hogy a világpolgárra kétértelmű megjegyzéseket aggasson.

A jól értesült sokat mond és szándékosan elhallgat.

A szerkesztőség irodájának helye alapján *Vár ucca 17.*-nek nevezett kiadvány művelődéstörténeti sorozatában került napvilágra az Ányos Pálnak szentelt gyűjtemény: szegedi irodalmárok rekonstruáltak a poéta minor veretes nyelvű levelezését s a barátok válaszait. Utóbb, jóval túl a kiadó átalakításán, új Ányos-kötet jelent meg: ha fennmaradt prédikációit nem is, de összegyűjtött verseit és leveleit tették közzé. A Dubniczay-házban található László Károly-gyűjteményben (a legszebb, ám a legbizonytalanabb Rippl-Rónay-portré termében) megtartott kötetbemutató után a két tekintélyes irodalomtörténészt, köztük a Kárpát-medence újkori költészetének kitűnő szakemberét, barátomat és néhány résztvevőt a ferences templomba invitáltam, remélve, hogy az éjszakába hajló időpont ellenére nyitva találjuk az udvari kapuját, s le tudunk osonni az évtizedeken át lezárt, látogathatatlan kriptába, amelybe nagy csöndben végső nyugalomra helyezték, ha már eltüntetni nem tudták a pálos költőt.

Nekem szolgálatkész templomom a ferenceseké, nincs évszak, hogy ezért vagy azért be ne térjek, ha másért nem, hogy a kolostorudvarról felnézhessek a szűkre fogott égre. Amúgy a festett felhői miatt is. A rokokó-színezetéért. Amiért a tornya éjszakai képeken természetes kőlapokkal fedettnek látszik, s a toronyeresz négy sarkában vízelvezető nyúlik elő. Veszprémben nincsenek vízköpő-szerű fél-emberek, fél-állatok, akik a magasról vigyázzák a lakókat, talán ezért, hogy erre szürrealista alkotók sosem éltek, csupán cement-

szürke, beton-nehéz, konkrét realisták. A templom tornya a magánégy, előre nyúló, állapotofára emlékeztető vízköpőjével a lehetőséget veti fel: lehetett volna itt másként groteszkebb az élet, nem csak így, nem csak ennyire.

Megbámultuk az emléktáblát, a közelében minden évben újra és újra kihajtó és a templomtorony gombjáig felkúszni kész, okkersárgán-bronzvörösen virágot nyitó trombitafolyondárt. A legkorábbi veszprémi közterületre helyezett tábla, azt hiszem, 1902-ből származik, s a templom bejáratának bal oldalára helyezték, ahol Ányos Pálra emlékezteti a magyarul olvasó járókelőket. Ányosnak amúgy semmi saját köze a városhoz, bár a fajszi és vámosi Ányos família az egyik legrégebbi birtokos nemesi család a középkori Veszprém megyében.

A templom melletti kolostor apró celláit ráncos, februári alma szagára emlékeztető agg papok lakják, némelyik ablakában éjjel is fény világol, egy ilyenhez kapaszkodtam föl, bebocsátást kieszközölni, míg máshonnan dicshimnuszából származó szavak hulltak át a párkányon, s koppantak az utca bazaltkövezetén. A bejárat fölött pedig vöröskőbe faragott rózsza virított, egy utcai lámpa éjjelenként fehér fénnel fürdeti-locsolja.

Az altemplomba gyertyákkal, mobiltelefonok kijelzőivel világítva ereszkedtünk le. Nemrég rakták azt rendbe: szétválogatták és származásuk alapján összerakosgatták a csontokat, összeseperték a földön fekvő és szétkorhadt koporsók törmelékét, múzeumba vitték a tetemek mellé helyezett s azoknál időtállóbb tárgyakat, s ami maradványt csak lehetett, a sírfülkébe falaztak be. Az Ányos maradványait eltakaró téglafalon, baloldalt, hátul, a sarok mellett, amikor először osontam be a nyitva felejtett, feltárás alatt álló szerzetes- és paptemetőbe, még vastag papírból kivágott, kézzel teleírt lantot láttam. Immár maradandóbb jelölést kapott.

Az alvásában megzavart, szolgálatkész, lábát papucsba bujtató szerzetes kezében karcsú gyertyával álldogált a dohos, a szentségtől édes illatú, boltíves teremben, néhány mondaton túl nem faggatott kilétünkről, végezetül reszketeg hangján váltakozva zsoltárokat énekelt és áhítatosan imádkozott. Pálinkaszagú, illetve borgőzös társaság, kótyagos tudósok, lenge lelkű művészek és a genius loci őrzői voltunk az éjjeli mise résztvevői, talán ha hatan. Nem tudom, valaha is volt-e odaadóbb gyülekezete.

De Ányost jobban ismerő és tisztelő nem, az kétségtelen.

Petőfi néhány napra megszállt a város egyik vendéglőjében. Oscar Wilde titka a városban is titok. Radnóti Miklós lényegében a városhoz tartozó Szentkirályszabadján írta utolsó mondatát a naplójába.

Veszprém, amikor a hírességeket felemlégeti, mi mást tesz, mint hogy eufemisztikus módon elmondja: e városban sosem élt, alkotott, létezett hosszabb ideig se író, se költő, se festő, se zenész, se színész, jóformán tudós se? Mintha ismert művészé-tudóssá váláshoz feltételül szabta volna valaki: ha már balsorsa idevetette, akkor ebből a városkából gyorsan el is kell futni.

Veszprémben írónak lenni rossz. Azért, mert minden író, és ez alól én sem vagyok kivétel, elvárja azt a különleges figyelmet, amelyről úgy véli, kijár neki, mint kézenfekvő munkaeszköz vagy munkafeltétel, amit persze saját vélekedése szerint megérdemel. (Meg is érdemlem.) Mi több, az író valójában olyan jóllakott háziállat szeretne lenni, amelyet nézve mindenki az öntörvényű és csikasz vadállatban gyönyörködik. Így tehát a város az én munkafeltételeim megteremtéséhez sem járult hozzá.

Nekem írói tárgyamává vált.

Magánemberként azonban jó ebbe a városba visszajönni.

Ha a katolikus várból, ahonnan évszázadok alatt tudatosan elépítették a helyet a protestánsok és a zsidók elől, ámbár őket, vallásuknál vagy nemzetiségükénél fogva, legalább embernek nézték, ellentétben a cigánnyal, a tóttal és egyéb származásúakkal, ebből az egyébből kivéve a külön lényféleként státuszhoz jutott svábot; nos, ha a barokk színpadi díszletté átalakult centrumból a völgybe leereszkedem, majd a völgyből fölemelkedve elérkezem a mennyei Jeruzsálemre utaló névhez jutott Jeruzsálem-hegyre, arra a hosszú völgyre hajoló domboldalra, ahol 1710-től a reformátusok gettója és a zsidók lakhelye áll, biztosan találkozom, bármely lépcsőn is közeledem, egy falszögletben kuporgó mediterrán hangulatú bádoggödörrel, pereméről lecsorgott és a végítéletig odaszáradt festékfolttal, szerelmes tekintetű fiúkkal és lányokkal, akik egymás szemében olvadnak fel, mint a cukor fehér kockája a zöld teában a teaivás nagy misztériumában, akik nem tudják, hogy a szerelem önmagában kevés, ámbár a létezés nincs meg nélküle, és citromillatú vadrezeda nő évtizedek óta ugyanazon két lépcső közti részen, mint az Ányos tetemét magába rejtő kriptá fölötti templom előtt a trombitafolyondár, ha nem is véletlenül kerülve oda, de a maga törvényei szerint terebélyesedve;

s ha a puritán református templomtól az egykori püspöki jobbágyfaludacos homlokú, ablakaival a szép panoráma előtt elforduló házai között visszaereszkedem a völgybe, előbb-utóbb találok egy borozót vagy hozzá hasonló szűk helyet, ahol pohárnyi rossz, de legalább hűs borhoz jutok, s megérintható közelségbe kerülök Csikász Imre szelleméhez. Megátalkodva hiszem, hogy ez a száz éve elhalt iparosfiú, aki Párizst, Brüsszelt és Rómát megjárta, ott tanulta meg a modern szobrászat titkát, hogy aztán nagyon kevés művet hagyva maga után ifjan elhaljon, időnként visszatér, beköltözik egyik-másik embertestbe. Az én időmben egyszerre két corpust is magáénak tudhatott: az egyiket alkalmilag Szilágyi Lászlónak, a másikat Györgydeák Györgynek hívták.

A városban, amely egyszer csak idegenné válik, kizárólag turista szemével láthatóvá, jó, ha van az embernek egy helye, ahová elvonulhat, ha fájni kezd a hajtöve, piros foltok nyílnak felkarja belső, mellkasa felé eső oldalán, és terhessé válik akár az utcai forgatag, akár pedig, mert többnyire ilyen ez a hely, a kietlen sok út és a terek. Másoknak lefüggönyözött szoba, belakott otthon kell, nekem kert, amelyben senki sem tud szemmel követni, senki ember nem tud megszólítani. Megnyugtató, sőt örömet okoz két ház között eltűnni, leereszkedni a lépcsőn egy meredeken lejtő utcára, amelynek jobb oldalán piros haikut lehet elolvasni az egyik ház faláról, a másik oldalán álló épületben pedig, amelynek szinte valamennyi szintjére be lehetne lépni a meredek hegyoldalról, egy pálinkákban tudós költő lakik, majd balra véve az irányt, újabb, immár akkurátusan megfaragott vörös kőből épült lépcsősoron lépdelni, aztán végleg eltűnni a magas kertfal mögött, kinyitni a nehéz fakaput, amelyre felülről árnyat terítő lonc borul.

Belépek az épületekkel s a végén az úsztatott betonból öntött támfallal körbevett kertbe, amely zártsága ellenére sem komor. Talán erősebbek a fények és az árnyékok benne, mint errefelé máshol szokás. Hunyorgok, megkeresem az éppen önmagát hangsúlyozó és virágába borult rózsafát, a nyurga bambuszok előtt a szárnyas kisfiú bronzalakját, látom, a hegyoldalamban megint csak több fény nevelkedett, s mint elöntött cserépedényből, a kőlépcsőre is jutott belőle egy-két töcsa. A kert csöndben fogad: a belépésemkor maga a csend. Egy perc múlva azonban mindig hangos.

A kert és a város, bár nem örülök neki, nem tehetek ellene, rokon abban, hogy mélység és magasság között található. Sok európai város olyan módon épült meg, hogy perspektíváját megnövelve horizontálisan és vertikálisan terjeszkedik. Persze, vannak végletek: Velence lakói nem ismerik a vakondtúrásnyi halmokat, azok oldalának lejtését, így az előre dőlő testtartást sem, hacsak nem a kanálisokon átívelő hidakról lelépéskor. Marrakes is lapos, azonban látható a távolban egy hegység, az Atlasz. Kína városai is laposan állnak, csak a hegyeket engedik nagyon közel a településekhez. Az Alföldre épült Szegednek azonban bőséggel jut a mélység-magasság játékából: a Tisza vízszintjének változása minden nap más tengerszintet ad, így szólítja fel új és új megméretésre a lakókat. Európa városainak többsége ismeri a dombhátaikat, a lejtőket és kapaszkodókat, de ha már a serpentineket, akkor bizonyosan a lépcsőket is. Veszprém, annak ellenére, hogy nincsenek hajtűkanyaros utcái, lépcsőkben bővelkedik.

Lépcsőt járva, lám, az ember könnyen jut metaforákhoz. Keresztény közegben keresztény jellegűek lesznek ezek, s többnyire a saját szenvedéstörténetéből és az ahhoz kapcsolódó hagyományból származnak, ha pedig moszlim, taoista, konfucianus vagy buddhista a lakosság, akkor olyan karakterű. A fenn és a lenn közötti átmeneteket naponta többször meg lehet így tapasztalni. A lépcső minduntalan arra emlékeztet, hogy élek, működik a tudóm, szaporán pulzál a szívem, látok, hallok és képes vagyok járni. Hálás lehetek a lépcsőknek, magas fizikai és szellemi térrel jutalmaztak meg, anélkül, hogy ezért ellenszolgáltatást kérnének, s így vagy úgy fizetnem kellene.

A kertemnek két lépcsője is van: az egyik a mélyudvarból a kertfal mentén emelkedik fel a teraszra, amelyre a függőhídon át a tetőtéri könyvtárból lépek ki, a másik, a középben eltört, a töréspontban megcsavart C-alakú, e teraszt köti össze a kert felső szintjével, ahol a sarokban, az öreg hárs alatt fekete szemű Izabella szőlővel befuttatott lugas – olvasóhelyem – gubbaszt és rejtőzik. Föl és alá járok a kertemben és élvezem a nem városi zajt. Itt vannak mindjárt a vörösbegyek, amelyek télen csapatban, nyáron családosan repdesnek a hegyet megtartó betonfalat befonó vadszőlő és a szederbokor bonyolult indázata között, zsivajgó tollas népség, s itt a szüntelen tevékenykedő feketerigók, akik sosem tudják eldönteni, hogy fenevadakra jellemző zajt okozva a száraz avar leveleit forgassák-e át, vagy a kőbe vájt teknő vizét fröcsköljék széjjel. A kutyák úgyszintén

megtalálnak e kertben, hol az egyik, hol a másik, hol mindkettő ott sündörög körülöttem, vakogva békát keresnek, szükségtelenné vált, fészekből kirakott madártojáshéjat, vagy az éjjel beugrott, a kertben csupán a szagát felejtő rókát.

A kerten túli várossal nincs sosem bajom. Elég, ha közénk áll a kertfal, és az se zavar, hogy e kőrakás fölött mindazt látom, ami számomra a falon kívül még terhes volt. Laza vagyok, kicsi és könnyű, képes arra, hogy föllépjek az alattam elvitorlázó felhőfoszlányra, ráhasaljak az átlátszó húsú levegőre, vagy telekhatáron álló műemlékház eresze alatt kikelt fecske lábába kapaszkodva átsuhanjak a Séd fölött, hosszában végigszálljam a némely pontján kanyonszerű Buhim-völgyet. Nincs előttem akadály.

Velem vajon van-e baj, amikor a kertemben kószálok? Sosem gondoltam arra, hogy látnak vagy megleshetnek, mindeddig senki nem figyelmeztetett hiányos öltözetemre, bár lehet, azért, mert olyankor korán reggel van. Hajnalban senki sem jár gyalog, senki nem mászik lépcsőt. Helyi embert sosem láttam benézni a hegyoldalra kiterített kertemre, igaz, olyat sem ismerek, aki olvasta volna azokat a könyveket, amelyek számomra kínálják fel Veszprémet.

A várost a lépcsők tartják egyben. Éppen úgy, mint a falra futó vadszőlő fogja egybe, s nem engedi darabokra esni, a házat. Lépcsők támaszkodnak a várhegyre több oldalról, mint vörös szemű láncok, kötözik és erősítik meg a palotákkal és minden egyéb építménnyel megrakott sziklát. S persze a sziklaoldalakat és sziklatöveket ugyancsak, ahová itt és ott apró, illetve annál is kisebb házak kuporodtak. E lépcsőkön vonulnak fel és le a turisták és a honos városiak. A meszesi vidékről erre kóborlók a várhegyet körbeölelő dombok gerincén haladó, pislogó sárgaszemű villanyrendőrök tekintetétől felügyelt utakon közlekednek, többnyire autóval. Esetleg autóbusszal.

Jó ebben a városban kószálni, ahol, ha az Ostromlépcső környékét elhagyom, már nem ismernek meg, és hagyják, hogy úgy létezsek, mint az a kötöttségei alól felszabadult turista, gallyáról levált, kóbor falevél, vagy lézengő lovag, akit bár a szeme vezet, a tekintete mégis a pályájára fogta. Vagy egy pulikutya vezeti, akihez egy póráz köti.

Isztria legnagyobb egyházi építményének, Rovinj barokk templomtornyának csúcán a vértanúasszony Eufémia irdatlan méretű szobra áll, karjaival egy hajókormányt ragad meg éppen s fogja-öleli

magához. Biztosan kell kormányoznia a hívők sorsát a templomnyi hajóban. A széljárástól függően forog, arccal hol a tengernek, hol a szárazföldnek áll. A mennyei seregek vezetője után Szent Mihálynak elnevezett templom csúcsára keresztet erősítettek, annak nem kell magát sehová se tájolnia, sem más vidékre figyelnie. Nem állít egyebet a magasban, mint azt, hogy: van.

A keresztnyi vidékeken minden városnak van egy (vagy több) főtemploma, abban néhány vértanúi ereklye. A magasba felnyúló kereszt alatt Veszprémben, a Szent Mihály bazilika főhajója alatt, az altemplomban időnként Gizella jobb alkarcsonjtja látható (ámbár többnyire az érseki palotában őrzik), de csodát – igaz, nemrégén hozták nagy tisztelettel Passauból, hogy ismét fontosnak ítélték a német-magyar kapcsolatokat – mostanáig még nem tett. Ezért, hogy Gizella nem nevezhető szentnek, csupán boldognak.

De a mi városi boldogunk, eufemisztikusan szólva, szent.

Irodalma pedig telve van expurgált könyvekkel.

Szeretek ágyban ébredni. Volt valaha, hogy délszaki parkban ébredtem, vízparti fövényen, a Bodrog áradó partján, Bugacon a homokba vágott fagyos futóárok alján, hűvös tengernél, lobogó falú sátorban, vagy szívek és fogadalmak által beszótt, ámbár szálkás padon kuporogva. Jó alvó voltam valaha, most se mondhatok mást, ebben legfeljebb az izgatottság akadályoz meg, vagy az izgalom következményei. Amióta kompjúteren dolgozom, ágyban is használom, ma reggel például levelek megválaszolására és jegyzetek készítésére. Zöld szobámban a Windows kék felületére látok tehát, egyidejűleg a szoba előtti japáni kertből felágaskodó tiszafa koronájának nyesett aljára. Hallom a rigók fütyögését, Adél kutyám horkantásokkal tarkított ugatását és lomha mozgását, és figyelhetem, az éjjel hullt eső csöppjeinek maradványai hogyan gördülnek le a bambuszlevelekről.

A természetszépe-gondok azonban önmagukban üres edényként viselkednek. Átlátszóan üres edényekként, amelyek bármiféle folyadékot befogadva saját formájukat adják számukra, mintegy, akár a közösséget létrehozó ideológia a párttagnak, annak felvétele kényszerítik őket.

A Séd, jobb napjain, többnyire tavasz legvégén, azaz májusban, majd teljes nyáron át, nem a gyűjtött aranypénzeket ringatja a hullámain. A hullámok nem elég nagyok ahhoz, hogy fenntartsanak egy

solidust vagy forintot. Ez is mutatja, errefelé milyen szegény népek laktak – a legszegényebbek pedig éppenséggel a Séd partján, ahol sédkender nő a sédfüvel elegyítve, nem terem meg sem a gólyahír, sem a kecskerágó. Merthogy ezeknek a növényeknek nem csupán nevelgető meleg szükséges, de olyan sárga szín is, hogy kellő mértékkel növekedhessenek, amelyek a hullámokon ringatott aranypénzekről verődnek rájuk, s hogy ezen a szegény patakparti vidéken ilyen villanások nincsenek, nem is fordulnak elő. A Séd egyébként hidegvízű patak, már amikor ömlik benne víz. Ha meg csak csörgedezik, és minden kanyarnál szüntelen megáll, hogy elfecsegye, a következő kanyarulathoz nem ér el, mert elpárolog a levegőbe, szétszivárog a talajba a vize, ellopja azt a szél, elissza a fűzfásor, akkor nemhogy hideg vízről, de vízről sem szabad beszélni, mert semmi egyéb az a meder alján található valami, mint szűnyognevelő pocsolya, árok mélyén poshadt víz, vagy, ha nagyotmondóan akarunk fogalmazni, mint a tizenegy hónapig árokként létező folyást egyetlen dús májusi időszak miatt pataknak nagyító, az egyetlen nyár közepi árvizes napja miatt folyammá tágító helyiek szerint: tocsogó. Tocsogó, libáknak és kacsáknak kedves állóvíz.

Az én házam a Séd völgyének azon részében épült, amelyet Buhim-völgynek neveznek, éppen ott, ahol két héttel később érkezik a tavasz, mint a város magas dombjain, és két héttel hamarabb köszönt be a senkire tekintettel nem lévő tél. Amúgy pedig a ködös napok számánál számosabb a hűvös napoké. A Séd azonban nincs közel, de olyankor, ha kotorják a medrét, vízi cickányok, patkányok és nutriák költöznek a kertembe – persze, arra a rövid időre, míg meg nem orrontják, hogy kutyákkal kell osztozkodniuk a téren.

A Séd völgyében nem csupán a vár alatt él az ember, már ha él, de a város alatt, és idelelnem nem pusztán az időszámítás és az időjárás az eltérő, de az emberek sem azonosak a fenn élőkkel: származásukra nézve semmiképpen sem. Egytől egyig betelepülők rejtőznek bennünk, azaz gyűttmentek, akik elélik a levegőt a tősgyökeres polgárok elől, majd pedig a nyomorúságot maguk mögött hagyva elszelelnek innen. Hasznunk kétségtelenül akad, miért is ne lenne egy orvosnak, ügyvédnek, vállalkozónak, mérnöknek, tanárnak, csak a helyi értékünk más; nem tudjuk, mitől Szerelem-sziget a Séd egyik szakasza, ahol ugyan nem ágazik ketté, így tehát nem is forr majd össze a két ágra szakadt patak, nem ismerjük a székesegyházi palota méhesének kápolnáját, nincs helyi múltunk, legfeljebb hasz-

nunk. Legfeljebb azt tudjuk, hogy júniusban mikor és hány rövidke éjjel villognak kékes fényű potrohvégükkel a szentjánosbogarak a Benedek-hegy déli oldalán, hol teremnek a legnagyobb páfrányok a Laczkó-forrás közelében, amelynek levelébe tekerve másnap is frissen marad a balatoni hal, hol érdemes megmászni a sziklát, ha valaki függőlegesen igyekezne az égbe, avagy a mélybe vetni magát.

Másrészt, mert Veszprém a megalapítása óta kézművesek lakta hely, kutak és a Séd vize köré települt mindenki, ha már a várban nem élhetett: csapók és szűrccsapók, tímárok, bognárok, pintérek és molnárok alacsony homlokú házai kuporogtak körbe a szeszélyesen kanyargó eret, legfeljebb a csizmadiák, a csutorások, a szabók, a kőművesek, bádgosok és szobafestők kényelmesedtek el, maradtak a dombtetőkön, vagy ha oda már nem férhettek el, a domboldalakon. A gyáripar is a mélybe húzódott, a kékfestők, az olaj- és szappankészítők, a kötött- és szövöttáru előállítók mindegyike munkája miatt óhatatlanul a víz közelébe húzódott, ahonnan nem látszik a Bakony, és az égből is csak annyi, amennyi a szurdokok két pereme közé ékelődik.

A vártól nem, de a helyiektől idegen bármi, ami teátrális. Ezért rossz többnyire a színház. Ezért somolyognak halála után a langaléta, cowboy-kalapjával nehezekhez jutó, borospoharak között élt rendezőn, akinek hamuporát, hiszen avantgárd gesztusaihoz híven így rendelkezett, az élettárs a viaduktról szórta szerte; hamvából hiába is hull a sziklarésbe, ha ott, a szüntelen kövájó szél miatt, nem ülhet meg, s nem gyökerezhet bele se fűcsomó, se elterpedő harangvirág.

Egyik nap mondja szomszédom asszonya, aki, ha megkérem, örömmel ad ételt üres házamat, növényeimet s a telket őrző kutyáimnak, azaz gyakran felügyeli a javaimat, hogy a másik szomszédom felesége egy hónapja meghalt. Ugyan naponta találkozhattam korábban a visszahúzódó természetű házaspárral, és a köszönésen túl tíz év alatt sem alakult ki jószomszédi viszony köztünk, azonban nekem sem tűnt föl, hogy nem látom sosem az asszonyt. Amikor a kert hegyoldali falán átemeltem a gazt, a növényi törmeléket, hogy az avaron roskadjon meg s korhadjon el, többször is eszembe jutott: nem tudom elfeledni sem azt az éktelen jajveszékélést, amelyet akkor csapott, amikor a hegyoldal korhadt fáit vágták ki az azzal megbízott szakemberek, sem az észbontó logikájú káromkodását, a

szidalmat, amellyel falépítő mestereimet fogadta, hogy a törmelék-
ket nem pucolták el maguk után kellő időben, sem azt a átkozódást,
amellyel engem halmozott el, miután a nyesedéket nem a kukába
tettem, hanem az erdőben terítettem el. Másrészt, jobb pillanatában,
az Ostromlépcső felújításakor az udvarukra behurcolt két vöröskő
lépcsőt nekem ajándékozta, ezekből képeztem aztán az árnyékked-
velő cserepes növényeim számára nyárra padot, elkérte a kihajítás-
ra ítélt bazsarózsatöveket és leanderbokrokat, arról nem is szólva,
hogy férjének engedélyezte, hogy a várpalotai MÁV-telepről teher-
autójával hozzám szállítsa a megvásárolt, leselejtezett talpfákat, s
azokat daruval átemelje a kőfalon, feldolgozásra fölhalmozza.

A szíve vitte el, mondja a szomszédasszonyom, aki ugyancsak
ezen a napon tudta meg az eseményt, s hozzáteszi, a szomszédok
felnőtt lányától. Én sem vettem tehát semmit sem észre – holott,
amikor az édesanyja halt meg, egykor, éjjel, a halottszállítók kerti
párbeszédét is hallottam a fal túlsó oldaláról. Új házlakó voltam,
minden kerti neszre felébredtem éjjel, legyen az róka loholása a fák
között, a szajkók hajnali perlekedése vagy a hegyoldalon lassan le-
ereszkedő kő zaja.

A szíve? – hitetlenkedtem, és eszembe jutott a második asszony,
akivel sok időt éltem együtt, aki letörte a fogas kalaptartóját, csupán
azért, mert szíve állapota fölötti izgalma éveken keresztül nem csil-
lapodott. Majd pedig saját szívem, amely a harmincas éveim köze-
pén rakoncátlankodott, s okozta éveken áthúzódó főbiáimat.

Úgy múlt ki a városból, az utcából, a házából, amelyben egy teljes
életet eltöltött, hogy a szomszédja, azaz én, aki mást sem teszek,
mint tapasztalatokat gyűjtök, sem észleltem a hiányát. Remélem, a
kutya, amely némán kóborol az egyre nagyobb gazt nevelő udvaru-
kon, és csak akkor csahol fel, ha a kertemben kapingálok és zajt csa-
pok, emlékszik még darabig rá, és néhány évig lesz, aki gondozza
helyette a cserepes növényeket és lekvárt főz a bőven termő barack-
fa leves terméséből. Közönyömből megrökönyödésem sem billent
ki. Nem kerültem ezzel az asszonnyal viszonyba, holott életem hely-
színének peremén élt. Bár néma és nyom nélküli élete rémülettel tölt
el, részvétet nem ébreszt bennem.

Holott sajnálom, hogy közönyös és irgalmatlan vagyok. És nyil-
ván holnapra ezt is elfelejtem. Helyivé váltam.

A városban eltemettem néhány embert. Köztük olyanokat, akik hozzám közel állóak voltak, s olyanokat, akik ha nem is voltak barátaim, de kedveltem, nota bene: szerettem őket. Tóth Kati sírkövéhez évente egyszer kijárok, őszei névnapja táján, remélem, saját mennyországában még emlékszik rám; a visszhangos nevű Szilágyi Erzsébetre, Kucira, az életében rettenetesen viselkedő, nagyhangú punk festőre, Szilágyi Lászlóra meghatottan gondolok, és irigykedve is, mert be tudták a maguk életét teljesíteni. Így vagy úgy, angyalokká változtak. Vannak aztán olyanok, akikhez csupáncsak én kötődöm, nekik fogalmuk sem lehet rólam, amint nem kedvelhettek, nem is gyűlölhettek: a szobrász Csikász Imre ilyen, hozzá néhány napján kimegyek a dózsavárosi temetőbe, némelykor felkeresem a veszprémi várkapitányt, Verancsics Fausztust, ámbár őt egy adriai szigeten hantolták el, mégpedig egy reneszánsz templom kriptájában, szemben Sibenikkel. Azon a szigeten éltem volna, ha Isten vagy Allah vagy Jahve születésem pillanata előtt, mint akit megillet a döntés lehetősége, felajánlja számomra a választást, vagy a Murteren, máshol semmiképpen.

Mivel Gizella-díjassá vénültem, azaz a város megtisztelt azzal, hogy tudtomra adta, értékesnek gondolja mindazt, amit a helyi kultúráért teszek, azt sejtem, ha meghalok, saját halottjának fog tekinteni és sírhelyet biztosít számomra. Ez abból a szempontból feltétlenül jó, hogy nem jelent elvermelésem gondot a rokonaimnak, és abból is, hogy tíz évenként nem kell borsos áron megváltani sírhelyemet. Azt azonban remélem, hogy nem a most használatos temetőbe dugnak, hanem a vörös templom mellé – abban bírom ugyanis, hogy azt a temetőt néhány évtizeden belül fől számolják, és a helyén bankházak, nemzetközi étteremlánc vagy áruházlánc lerakata, avagy a fogyasztókat magába foglaló lakótelep fog állni. Közszolgálatba állítanak.

Isti, a vén ifjú, a lócára lovaglólülésben telepedett le, s maga elé helyezte a fenyődeszkára az agyonhordott cowboykalapot.

Valami rendezésről beszélt, mindenekelőtt Ottó figyelmét kívánta fenntartani, miközben nekem az járt az eszemben, hogy évek óta nem rendez semmit, mert korábban egyre-másra nem tudta befejezni a bemutatóra a felkészülést, a próbák során jó, ha a darabok feléig jutott el. S akkor elhangzott egy olyan rendezői utasítása, amelynek segítségével pontosan megértettem a szándékát: azt kérte attól az

ostoba tyúk színésznétől, hogy úgy fulladjon meg a jelenetben, mint Yvonne, Burgund hercegnője Gombrowicz darabjában, majd pedig úgy támadjon föl, mint Tadeusz Kantor *Halott osztályának* egyik iskolása áll föl az iskolapadból. Azóta tudom, akarok egy olyan szöveget írni, amelyből Elias Canetti cinkosan hunyorít majd vissza, amelyből Joszif Brodskij köszönt rám, illetve olyan csapóajtók nyílnak a mondatok között, ahol saját régebbi szövegeimből lehet hozzám átjönni, beköszönni.

Mondják, amikor öngyilkos szándékkal levetette magát a háztömb tetejéről, nem egyszerűen lezuhan s becsapódott az anyaföldbe, hanem jókora ragadozómadárként lassan lebegett egy félkört, mielőtt választott halálára rácsapott és megragadta azt. Mondják, talán, mert a teste pehelykönnyű volt. Mondják, miután az alkoholgőz könnyűvé változtatja az ember csontját, a felhők közé emeli. Mondják, elpárolgott belőle mindegyik nehezeke, ezért a magasból való alávetődés kezdeti pillanataiban bizony egyszerűben felfelé emelkedett, az istenéhez, s csak azért bukott alá, mert észbe kapott az ő teremője, hogy az embernek, ha önmagát bűnösnek gondolja, mégsem lenne illő egyenes, s a legrövidebb úton eljutni hozzá.

Győrben, a búcsúztatóján ott toporgott a legendává párolódott *Petőfi rock* színelőadás teljes szegedi szereplőgárdája, valahonnan a hetvenes évekből érkezve. Későbbi évtizedből pedig Szolnok és Veszprém kósza színésztruppjának törmeléke. Láttam a temetésen egy macskát is, szalag volt masnira kötve a nyakában, lehetett volna az ő háziállata is, de nem az volt. A macskáját, pontosabban édesanyja cicáját szalagon fogva sétáltatta, de nem jutott vele soha messzire a színészháztól, csupán a Lenin-ligetbe, csupáncsak a Lenin-szobor környékére, csak a Színházkertbe.

A tetőtérbe, ahol azidőtájt laktam, a felújított Matulka-házban (ahonnan látnom kellett, miként gyilkolják le a kamasz cigányfiút pisztollyal a rendőrök), Paál István is felugrott, végül akkor, amikor a palicsi költő, flamingó- és karfiol-szakértő családjával madaraként délre húztunk, Rómába. Paál István keresztben ülve gubbasztott az étkező asztalának lócáján, s nincs mit szépíteni, a költő fiát egzecírozta. A fiú éppen hősszerelmes korszakát élte, s vele volt a kedvese is. A piszkatúrának oka is akadt, ámbár sokszor ilyenre sem volt szüksége: az ifjú, illemből avagy egyéb meggondolásból, nem tegezte, hanem magázta, s aztán hiába is szabadkozott. Isti előtt, úgy emlékszem, azon az estén nem lehetett maradása.

A történeteimben – hiszen több időben játszódnak, több a főhősük is, akik hol azonos időben élnek, hol se nem egy térben, se nem egy időben zajlik a cselekmény, mégis összekötődik a sorsuk – nincs linearitás, így a linearitás megjelenítésére kondicionálódott könyvformák, a mai könyv alapját képező volumen és kódex nem mutatkozott felhasználásra alkalmasnak. Ha metaforikusan szeretném megjeleníteni e könyveim milyenségét, mibenlétét, akkor azt javaslom, képzeljen el az olvasó egy olyan hálót, amelynek a fonalait nem láthatja, csak a lukait. Nos, bizonyos töprengés után lesz olyan, aki megpróbálja legalább a hálósomókat, majd az azokat összekötő fonalakból álló szakaszokat rekonstruálni, és lesznek, akik ezt a lehetőséget elvetik, és szabadon rakosgatják egymás mellé az egyelőre apró részletek kövecskéit, hogy a töredékekből egyre és egyre inkább értelmezhető paneleket építsenek, és létrehozzák a maguk tablóját. Saját magam inkább ez utóbbit szorgalmazom. A műveim tehát nem lineáris művek, nem érdemes akként olvasni őket: a köteteim nagyobbik felének fragmentuma (mintha egyetlen szöveg betűi, bekezdései, történetmorzsái lennének egy ösvény mentén szétszórva) az olvasási mód felfedeztetése, mondjuk úgy, bevezetés az olvasásba. E szövegeknek írójuk van, és többnyire ez az író a hősük, gyakran csupán azzal, hogy elbeszélő.

A történeten kívül, vagy annak partvonalán olyan nagyszámú dolog áll, amelyről, ha már írok, nem szívesen mondok le literátorként.

Az előző este éppen nem ragadott meg és húzott magához két erős karjával a félálom, azt a könyvet olvastam, amelyet találkozásunk alkalmából, fél évtizede B.-nek adtam. Az első kiadása rég megvan, s mint mindahány számomra fontos könyvet, többször olvastam. Tegnap reggel, váratlan ötlettel, egy újabb kiadás példányát ragadtam meg a könyvesboltban, mert méltónak és engem képviselőnek találtam a regényként alig, de széljegyzetekként annál inkább olvasható szöveget.

Azért vettem B.-nek ezt a kötetet, mert az itáliai hangulatba kívántam bevezetni. Magam e könyv révén éreztem, mennyire lejt, és mennyire rómaiasan az utca. Veszprémről azonban mindezt már nem tudtam számára elmondani.

Amikor ma, helybeliként láttam a várost, Balácáról, a római világazdaságból visszaérkezve, nyugatról közelítettem a körgyűrűhöz,

és a hátam mögött ereszkedett le a Nap. Olajrepce-, facélia (méhvirág, mézontófű, *Phacelia tanacetifolia* L.)- és bíborhere-táblák virágzottak, sárga, kék és bíbor négyszögek tagolták balról a lankákat, egészen a Csatár-hegyig, a jobbra eső mezőgazdasági sávot a Haribo cukorkagyár és Nemesvámos falu előtt. Irreálisnak találtam azt a növényi, mégis rikító sakktáblát, amelynek kockái között haránt vagy egyenesen szaladgálok, mintha futó lennék. Egy lomha kanyar után, ahol a vadsóskás árokpartra egy keresztet tűztek Feri emlékére, és műanyag koszorúkat helyeztek el, a nyitott ablakon belopózott egy szag, brutálisnak találtam, holott első pillanatban megkapott. Valami okból gyerekkoromtól szeretem a gázolajjal működő autók kipufogógázának illatát, amelyet jobb társaságban úgy írok le, hogy a teakfához hasonlatos. Mielőtt az olvasó fölháborodna, hogy őt magát nem találok megfelelőnek ahhoz, hogy a gázolaj égésterméke helyett a teakfa illatát említsem, igyekszem túl lenni a nyelvi alakzat tropikus burjánján, és az utastérbe becsapódó szag nyomán ébredt gondolatomat idézem föl: a Veszprém másik oldalára eső Hajmáskér földjeinek, ahol az orosz katonák gyakorló lötere terült el, még ma is dizelszaga, a reptérnek pedig kerozin-odora van. Persze, a vendégeimnek nem ezt említettem, nem ezért vittem őket tájat látni ide, hanem Bakonyból bencés templomát, Lovas ősember használta festékbányáját, a tót-vázsonyi református barokk lelkészlakot, amelyet egykor lakóhelyül kaphattam volna, ha Veszprémet elhagyom, és a római romterületet néztem meg, azaz visszaolvastam őket, hiszen nincs évszak, amikor többedmagammal legalább az egyiket meg ne látogatnám. Itt is, ott is, a szerzetesek révén, a Sienát idéző festékszín jóvoltából, a klasszicizmusba hajló elegáns barokk építmény által, a villagazdaság aurája közvetítésével Itáliát, annak is középső és déli részét érzem.

Veszprém képes mediterránná lenni – de csak annak, aki környéki kirándulások által előzetesen erre érzékenyítetté vált. A peristyliumos balácai lakóház freskóin olyan állatok és növények láthatók, amelyek sosem éltek ezen a vidéken, s ha igen, akkor csupán manapság, ritka fogolyként, a völgykatlanba telepített állatkerthben vagy éppenséggel az én kertemben. Amely kert elrendezése ugyan cseppet sem hasonlít a kőfallal körbevett balácai római hortusra, de az azonos növényfajok képesek egyazon hangulatot nyújtani. Ugyan Baláca világa Veszprémben nincs jelen, de a Baláca által előjátszott latinitás, amelyet sokan előszeretettel pannóniaiságnak állítanak, érzékelhető.

Ott vannak a lakóházaktól összeszorított lépcsőkben. Ott a sárga és a barna színű építményekben, faragványokban, csupasz földfelületen. A keresztényi viselkedésben. A vár déli oldalán, a nyugati sarokba épült, a középkori várfalak helyén álló olaszbástyában. S abban a délszakias lazaságban is, ahogy a Jókai utca közepén, a püspöki és a káptalani birtok határán álló Nepomuki Szent János barokk szobrát a mai napig nem mozdította el senki, csak éppen egy házat építettek köré.

Balácsa kőtárában veszem észre, hogy a rómaiak mily előszeretettel használták oszlopokhoz, szobrokhoz, kőasztalokhoz és síremlékekhez a vörös követ. Talán mert könnyen lehet faragni, de az emberi lépték szerint mégis tartós. Tán középföldi színe miatt. Esetleg szokatlan, porózus és könnyen száradó felülete okán. Ha végiggondolom, a lépcsőalji házamtól a világvégéig, addig, ahol az a tanszék található, amelynek fél évtizede vezetője vagyok, s onnan a Benedek-hegyet érintve ismét vissza, képzeletben magam elé tudok idézni minden vörös kőből faragott dolgot.

Az Ostromlépcső hatvanöt grádicsa és öt, pihegésre szolgáló megállója; a városháza jobb oldali épületében, amely az Ányos utca torkolatában áll, a pincéjének enyhén ívelt szemöldököve; az utcáról fellépve a térre a szemközti Elefántos és a mellette álló négy szomszédos ház ablak- és ajtókeretei; a fecskendőház hajdan nyitott, mára befalazott tűzoltószekér-beállításának ívei; a várkapu előtt, alatt és után a falazat néhány eleme; a Vár utca 3., az egykori Fiala Művészek Stúdiója épületébe vezető lépcsők oldalfalának teteje; a Vigyázótorony erkélyét tartó konzolok; a két telekre épült Havranek-ház elején-végén a kerékvető, s közepén a kapubejáró elvédője; az 1820 körül épült Vár utca 15. számú ház 63-as számot viselő kapujának kőkerete; az Agg papok házában előudvarát elzáró három kapuzat (két gyalogkapu, egy nagykapu) lapos belépőkövei; a 23-25-27. szám alatti, historizáló stílusban készült épületek lábazata, kapukerete és cukorsüvegszerű kerékvetői; az általam vörös kőből faragottnak mondott, holott tudom, vörös márvány gyámkőből Vetési-kővé nemesedett faragvány, amely a tölcésesen kiszélesedő Vár utca hirtelen beszűkülő pontján, a tér fejét tartó nyaknál áll, s mivel az első reneszánsz kori feliratos maradvány, különös becsű, s emiatt másolat; a Szent Imre tiszteletére szentelt piarista templom lábazata és a négy jón oszlopa között szerényen meghúzódó lép-

csősor oldalpárkányainak teteje; a Gizella-kápolna ajtót közrefogó két, eltérő szélességű hengerekből egymásra rakott féloszlopa s a palotakápolna előtti Várkút kávéja; a Nagypréposti ház lépcsője; a neoromán Szent Mihály-székesegyház testébe beillesztett, a gótikus korszakából megmaradt két ablakkeret, körötte faragott kövekkel; a ferences templom kapuja és fölötte a timpanonba foglalt istenszem, a Szent Imre-szobor mögötti kápolna előtti járólapok; a Körmendy olvasókanonok házaként ismert épület rozettás zárókövel díszített kapujának bal oldali kerékvetője; szemben a Nagyszeminárium gyalogkapuzata; a Világvégehez érkező számára kiképzett széles teraszra fellépést lehetővé tevő kettő grádics. Majd pedig, a hazavezető úton, a Kiskapu után, a vörös kőlapokkal kirakott lejtő s időnként három-hat lépcső; jobbra, a völgy mélyébe leszaladó, dolomitszikla és iszalagos erdő közé szorított lépcsőzet.

Veszprém környékén fejtett, gyorsan formára faragott vörös kövek között osonok hazától hazáig, de legalább a házak tömegéből kidudorodó, faragott figurák nem állnak strázsát utam mentén.

A balácai kőtár figyelmeztetett arra, hogy ebben a barokk óvárosban a szobrokon túl nincsenek alakos faragványok. Strasbourgától Kassáig minden Veszprémmel azonos korú város, pláne fejmagasság fölött, telve különös lényekkel, amelyek egyik fele állat, a másik ember, vagy ha állat is, feltűnő emberi vonásokkal, vagy olyan lényekkel, amelyek a túlsó világra, a mennyre utalnak.

Veszprémet, emberfej magasságtól, nem népesítik be különféle szörnyek, nincsenek nagy szemű, nyelvlógató figurák, tekergő testű rémek, akik száján át ömlik alá zivatarban az esővíz, nem látunk falból előlógó kutyákat és krokodilfőket, s nincsenek házgerincen, ereszcsonnak szögletén, huszártorony tetején magányosan álldogáló pallasos alakok, mitológiai lények, keresztény attribútumokba kapaszkodó, koravén szentek, akik éjjel-nappal szemmel tartanak az itt élőket éppúgy, mint az erre ténfergőket. Veszprémnek nem kell a külső szabályozás, nincs szüksége a kőből-fém-ből-agyagból csinált rémalakok felügyeletére, megoldja azt másként. Arra sincs szüksége, ha már a gonosztságot elkövetett bűnösök nem látszanak, hogy a bűnösöket aljasságukra emlékeztető figurák előtérbe kerüljenek. Itt sok mindent, de leginkább bármit szabad titkolni, a vétkességet illik nem megvallani.

Nincsenek úton-útfélen allegorikus figurák, amelyek a helyes és követendő morálra emlékeztetnek: a hiányuk teszi meg ezt.

Mifelénk egyedül az egykori vár-kiskapu mellett épült barokk Nagyréposti ház emeleti falán láthatóak alakfaragványok, de hogy ne legyenek hivalkodóak, a könyöklőmezők festettek, s közöttük féldomborművű angyalfejek találhatók. A lépcsőfeljáróhoz vezető tűzfal törése utáni felület egyik angyalfejét gyerekkori kövérkés képemről mintázták, ugyanis azon a helyen nem találták meg a kilencvenes években épületet restaurálók az eredeti figurát, legalábbis ezt állítja Felhősi István, a pufók figurákhoz vonzódo restaurátor.

Mindazokkal, akikkel korábban, a városban elszórva szobrokként találkozhattunk, a Szentháromság téren összegyűjtve ismét összefutunk, s összemérhetjük alakfelismerő képességünket. Van itt újfent Nepomuki Szent János, Szent Flórián, Szent István, Szent Imre, nem is említve az Istent, Jézust, Máriát, Mártont, Miklóst és Szent Pétert, Annát, Rozáliát, Mária Magdolnát, Alexandriai Szent Katalint, azaz az alapítás idejében lévő város szegeinek szentjeit és rajtuk túl valamennyi középkori lovagszentet. Duplumok ők, azonban e téren helyi szerepük megerősödik, s együttesük, mintha a hívószavakból a rosarium avagy a breviárium, enciklopédiává áll egybe.

A Nagyréposti palota, a Szent Mihály székesegyház és a ferences templom által közrefogott térdarabban áll ez az enciklopédikus szándékú építmény- és szoboregyüttes, amelyet legjobb mészkőbe (mégpedig romlékony, bántapusztai kőbe) fagyott performansznak tekintenünk. Bíró Márton püspök 1750-ben az itt elbontatott két ház helyére készítette ezt a színházias művet, hogy aztán a városnak minden korokra ennyi elég is legyen a színházi műfajokból.

A szülőhelye után Padányi előnevet nyert főpap az ellenreformáció jeles szónoka, akinek köszönhetően Veszprém megtisztul a reformvallások követőitől. A Szentháromság-szobor, amelyet a vár közepére, mégpedig az amúgy is centrumban álló, szimbolikusan is hangsúlyozott vallási központ szívébe állíttat, a rekatolizációs folyamat lényegét emblematikus módon fogja egybe. Jelvénye mindannak, amit a püspök a saját életéből az utókor számára felajánlott, még ha meglehetősen sekélyes is. A középkor keresztény figuráit állította itt közszemlére, maga mögött tudva egyháza intézményrendszerét, azok közül is azokat a nyugati római hagyomány szerint

értékelteteket, akik a provincia maradványain a helyi arisztokráciával összefogva kereszténnyé tették az egyistenhittel oly sokat nem törődő barbár népeket.

Alakjai között például ismét itt áll a Krisztus-vérvonalat hívő Merovingok Mária Magdolnája, a római katonatisztből kereszténnyé váló Tours-i Márton, az Árpád-ház mitológiáját kiépítők szűz herceg-képének Imréje. A szoboralakok között feltűnően sok az olyan személyiség, akinek élettörténetében legalább egy páli fordulat lejátszódott, ámbar ez a keresztény vallás dualitásokat kedvelő világának a része.

A domonkosoknak oly fontos Alexandriai Szent Katalin helyi kolostorában nevelkedett IV. Béla király rövid életű leánya, Margit, akinek teteme, szentsége bizonyítékaul, mint oly sok uralkodóház lánya esetében is, rózsailatot bocsátott ki, jelölve annak, hogy halálával egyidőben menten a paradicsomba jutott. S ha valakinek nem lett volna elég bizonyítékként a mennyei illat, hallhatta az angyalok madárhangú énekét is.

A 4. században uralkodó Maxentius császár korában vértanúhalálra jutó Katalint illetően a páli fordulat nem személyes életében játszódott le, hanem utóéletében: egészen más életrajzzal ajándékozta meg őt a passióját leíró, 6-7. században élt görög szerzetes, és mással a 14. századi római kereszténység, ahol például gyerekkort is írtak számára. A Margit haláláról szóló Ráskai Lea lejegyezte legendában, emlékeim szerint, a paradicsomba kerülésnek egy másik bizonyítéka is akadt: a lélek elröppenésével egyidőben megszólaltak a madarak, a görögök óta közismert léleklények. De hogy verebek vagy fülemülék voltak-e, vagy a csupán madárnak képzelt denevérek, arról nincsenek följegyzések.

E szobrok/szentek arra is megfelelően bizonyultak, hogy a várat védő, a reformációban protestánssá váló katonák családait kipurgálják az erődítményből. A protestánsok telkeit kanonokok kapták meg, azzal a feltétellel, hogy be kell azokat építtetni, s így készültek el a város legszebb palotái. Nyugaton pedig, a várral szemközt hegyen felépült egy parkos kertben az erődítményszerű templom, a reformátusoké, amelynek a harangjára az van felírva: ...dicsérd, Jeruzsálem, az urat...

Az illattal feltöltött damaszkuszi olajrózsa mécsese mellett töprengtek, hogy miért is váltak fontossá a szentjánosbogarak.

Ha az ablakpárkányon vázában párálló rózsza nem egyéb, mint középkori eleink gyógyszer-rózsája, akkor kétségtelen, hogy ez a virág tűzpiros. De van-e még olvasó, aki e rózsza nevéből rögvest képes meglátni a piros szirmú virágot, miként Aladdin csodalámpájában a hol jószágos, hol gonosz szellemet?

A lelket kúráló rózsanyílás idején, talán az elmúlt évben volt egy este, amikor városi programot csináltunk, Mari, férje és én. Amióta elváltam, alig-alig találkozom valakivel, a munkám sok és szeretem elvégezni. A kerttervező-sebész házaspárhoz ugyan közel lakom, de évente egynéhány alkalmon túl nem rongálom otthonukat, mindig üres tányérok maradnak utánam, nem is szólva szétszórt monda-taimról. Beállítottam hozzájuk, hívatlanul, mert tehetem, s máris pakoltam őket össze, mert közelgett az idő. A Benedek-hegy keleti sziklafala jól körülhatárolható, csendes és meleg öblében szentjánosbogarak rajzottak, éppen ott, ahol az elhagyatott Szerелеm-sziget terül el. A repülő hímek kékeszöld fénycsomóként bukdácsoltak a levegőben, hol itt, hol ott fénnel rajzolt vonalszakaszok jelentek meg a meszes talajon nőtt, kis kiterjedésű bokorerdőben. Palackot nyitottunk, bort töltöttünk magunknak, s amíg el nem fogyott az ital, néztük a levegőnek a rovarok potroha utolsó szelvényein lévő fénykibocsátó szerv által létrejövő rajzolatát.

A szentjánosbogár ritkulásához a település fényei is hozzájárulnak – azon a ponton, lényegében Veszprém központjától néhány száz méterre azonban olyan helyre bukkantunk, ahová még nem hatolt el a szennyező fény, amely megtéveszthetné s a fűben mászkáló nőstényektől elvonzaná a hímeket. Amelyek egyébként csak akkor látszanak, és égnek fényceppként, ha oxigént vesznek fel, azaz, ha éppen belélegzenek.

A Szerелеm-sziget setét fűzfái fölé magasodott a középkori, időnként Szent Tamás-mezőként is emlegetett Szent Tamás-szeg talán tévesen azonosított Pajtakert dombja, közvetlen fölöttünk a Benedek-hegy fehér és rücskös bőrű hulló-taraja, lejjebb a mogorva és sok palotájával tömbbé tömörödő vár. Mi pedig nem gondolunk vissza száz évvel, amikor e helyen még álltak a Tobak utca börcserző tobakosainak házai, hanem a bakacsinná változó éjben a neonzöld szíjakat bámultuk, hogy fűzik be a hely szellemének ujjai itt a cipőfűzöt egy börcipőbe, ott egy zsineges mellénybe, amott miként kötik valaki darázsderekára a fényből készült övet.

Az úrkúti gabonaörlő malomból, amely most vendéglő, valaki még danolva lép elő, aztán, ki tudja miért, benne szakad a dallam. De ennyi elég is volt ahhoz, hogy már ne a szentjánosbogarak éjszakaiján gondolkozzunk, s mivel a levegő is hűlt, hazafelé vettük az irányt. Mindig úgy gondoltam, hogy ha már éjjel nem lehet bemenni egy könyvtárba vagy egy templomba, egy kocsmába, vagy éppen vendégségbe, akkor kellene lennie valaminek, ami mindezt ebben a városban pótolhatja.

A bogarak fényvonalaikkal nem tudható, melyik Szent János alakját rajzolták meg (gondolom, Nepomuki Szent Jánosét nem, belőle amúgy is több van a városban, talán Keresztelőét avagy Rilaiét, az ortodox remetéét); ahhoz olyan fényképfelvételt kellett volna készíteni, amely több időpillanatot képes egyidejűleg megjeleníteni.

VESZPRÉM

1.

A város – miként Kronosz – fölfalja fiait
s apjával sem kíméletes. Nevét a név jelentése
– mint ágy a haldoklót – pontosan betölti
nem jut hely benne a szóváltozatoknak.
S bár tudja nincs benne sem mennyország
sem pokol sem egy szonett délutánra
– melyben a fényt az ezüst átjárja – sem
házak melyek összecsiszoltan utcaként ragyogják át.
Amit tud az a szerencsétlenségek jelenidején
a mítosz – mítosza – leírása: az ég méhburka
kéken tündököl s felesleges.

Veszprém. Felejtésből építkezel
tornyod légüres üregében némán tátog
– mégha a nyelv bronzhoz verődik is – a harang.
A kapuzár kulcsa leltárra jár: lakód nem kapja vissza
a csettenő zár zaját
s hiába tett a históriádhöz egy – tán kettő – tagmondatot
hulladékként a csönd emésztőgödrébe hull.

Már nem furdal a lélek. Értem algebrát
s bizonyításod végegyenletében a kotyogó számokért
köszönetet mondok. Dolgom egy
– a vérrózsa színétől hiteles – színnel maradt
meglehet az az isten
a vörös labirintusának szívében heverő mondattal.
Azt – ahogy kifeslő bimbóként önmagát nyitja – még leírom.

2.

Az utcák délnek a házak északnak tartanak.
Eltűnsz a térképről város! Óvatos
kutyáidnak nem marad kerékvető
melyhez ülve a néma Holddal lehet feleselni.

Elégiákból az idillt
a versek Ányos Pálból a szorongást
a poéták – 16. század – a sormetszeteket
lebontják miként tornyaid a jambusok

s nem jut mondat a sétálásra.
Rettegsz. Vársz szertekuszáltan.
A szent királyné Passauba siet.
Hol van már – csipkelángban

a forró törvény – a titkod?
Vöröskő lépcsősorod a hegynek indult
s nem érkezik fel – vörösen – soha.
Betorkollik egy nyelvemlékbe

mint a tériszony szimbóluma
amelyet megfejtenek vagy elfelejtenek.
Ki tudja – a közöny irgalmatlan – mi nem voltál
s mi az ami – alkonyi fűtty
a szív szinuszhulláma – lehettél volna?

Géczi János
Szélbe burkolt város

© **Géczi János**

Vár Ucca Műhely Könyvek 31.

Szerkesztő
Benke Gábor

A borítón
Kovács Endre fotográfiája
(a Lassú nézés című sorozatból)

A kötet megjelenését
VESZPRÉM MEGYEI JOGÚ VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA
támogatta

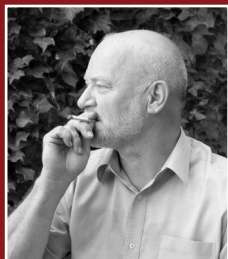
Kiadja:
Művészetek Háza, Veszprém
Felelős kiadó: Hegyeshalmi László
Menedzser: Kilián László

Nyomdai munkák:
OOK-Press Kft., Veszprém
Tödelés: Dénes Tamás
Felelős vezető: Szathmáry Attila

ISBN 978-963-9105-79-9
ISSN 1588-3086

Veszprém, 2014

Gécz János (1954, Monostorpályi)
költő, szerkesztő,
Pannon Egyetem tanszékvezetője.

Jelentősebb díjai:

- Gizella-díj (1992);
- Artisjus-díj (2007);
- József Attila-díj (2011)

Ára 3200.- Ft

